

**MANUAL
DE FORMARE**

Formare pentru polițiști din perspectiva drepturilor fundamentale

Manual pentru
formatorii polițiștilor

Un mare volum de informații cu privire la Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene este disponibil pe internet. Acesta poate fi accesat prin site-ul FRA (fra.europa.eu).

***Europe Direct este un serviciu destinat să vă ajute să găsiți răspunsuri
la întrebările pe care vi le puneți despre Uniunea Europeană.***

Un număr unic gratuit (*):
00 800 6 7 8 9 10 11

(* Informațiile primite sunt gratuite, la fel ca și cea mai mare parte a apelurilor telefonice (unii operatori și unele cabine telefonice și hoteluri taxează totuși aceste apeluri).

Fotografii (copertă și interior): © Shutterstock

FRA – Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Viena – Austria

Tel. +43 158030-0 – Fax +43 158030-699

fra.europa.eu – info@fra.europa.eu

facebook.com/fundamentalrights

linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

twitter.com/EURightsAgency

Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2018

Print ISBN 978-92-9491-779-9 doi:10.2811/508693 TK-03-13-052-RO-C

PDF ISBN 978-92-9491-775-1 doi:10.2811/645989 TK-03-13-052-RO-N

© Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene, 2016

Reproducerea este permisă, cu excepția utilizării în scopuri comerciale, cu condiția ca sursa să fie menționată.

Pentru orice utilizare sau reproducere a imaginilor conținute în această publicație, permisiunea trebuie solicitată direct de la deținătorul drepturilor de autor.

Formare pentru polițiști din perspectiva drepturilor fundamentale

Manual pentru
formatorii polițiștilor

Cuvânt-înainte

Formarea polițiștilor reprezintă primul și cel mai important pas către conturarea unor practici polițienești mai eficiente și mai profesioniste în viitor. Formarea din perspectiva drepturilor omului îi ajută pe participanți să respecte și să protejeze în mod proactiv drepturile fundamentale. În acest mod, se asigură folosirea forței în conformitate cu principiile legalității, necesității și proporționalității, principii care sunt fundamentale pentru dezvoltarea unor societăți juste. În consecință, această formare le va permite ofițerilor de poliție să își îndeplinească rolul prevăzut în foaia de parcurs a Uniunii Europene pentru activitatea în domeniile justiției, libertății și securității.

Prezentul manual de formare are scopul de a ajuta la promovarea unei relații de încredere între poliție și societate în ansamblu, în întreaga diversitate a acesteia; prin urmare, manualul se axează pe dreptul la nediscriminare, la demnitate și la viață. O serie de studii și de proiecte întreprinse de Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (FRA) a subliniat legătura dintre încrederea în autorități și exercitarea drepturilor fundamentale. Acolo unde există încredere, rata de sesizare a infracțiunilor va crește; prin urmare, se vor soluționa mai multe infracțiuni, făcându-se dreptate victimelor. Protejând drepturile fundamentale ale tuturor cetățenilor, ofițerii de poliție vor inspira încredere întregii societăți, contribuind la un cerc virtuos care va încuraja semnalarea infracțiunilor, va eficientiza combaterea infracționalității, va face mai multă dreptate victimelor și va reduce tensiunile din societate.

FRA a elaborat manualul *Formare pentru polițiști din perspectiva drepturilor fundamentale* în strânsă cooperare cu Asociația Europeană a Colegiilor de Poliție, cu Agenția Uniunii Europene pentru Formare în Materie de Aplicare a Legii și cu rețelele acestora formate din academii de poliție naționale, cu scopul de a contribui la crearea încrederii necesare și la continuarea instituirii unor standarde comune pentru activitatea poliției, care să respecte principiile drepturilor fundamentale. Intenția noastră este să sporim nivelul de profesionalism și de eficiență al poliției din întreaga Uniune Europeană prin punerea la dispoziția formatorilor din domeniu a unui instrument practic și concret care să contribuie la integrarea drepturilor fundamentale în formarea polițiștilor.

Michael O'Flaherty

Directorul FRA

Acronime

AEPC	Asociația Europeană a Colegiilor de Poliție
CDC	Convenția cu privire la drepturile copilului
CDPH	Convenția Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu handicap
CEaDO	Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau Convenția europeană a drepturilor omului
CEDAW	Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei
CEDO	Curtea Europeană a Drepturilor Omului
CEPOL	Agenția Uniunii Europene pentru Formare în Materie de Aplicare a Legii
Ciefdr	Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială
CJUE	Curtea de Justiție a Uniunii Europene
DUDO	Declarația universală a drepturilor omului
ECRI	Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței
FRA	Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene
ILGA Europe	Filiala europeană a Asociației Internaționale a Persoanelor Lesbieni, Homosexuale, Bisexuale, Transgen și Intersexuale
INDO	Instituție națională pentru drepturile omului
LGBT	Persoane lesbiene, homosexuale, bisexuale și transgen
ODIHR	Biroul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (OSCE)
ONG	Organizație neguvernamentală
ONU	Organizația Națiunilor Unite
OSC	Organizații ale societății civile
OSCE	Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
PIDCP	Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice
Pidesc	Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale
UE	Uniunea Europeană
UNCAT	Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante

Glosar

Convenție/tratat/pact/ cartă	Acord internațional cu caracter juridic obligatoriu încheiat între state. Pentru ca o convenție/un tratat/un pact să aibă caracter obligatoriu pentru un stat, statul respectiv trebuie să ratifice documentul sau să adere la acesta.
Declarație	Instrument politic de exprimare a unor principii generale de către o organizație interguvernamentală; nu are caracter juridic obligatoriu ca atare, dar poate avea o autoritate morală și/sau politică considerabilă.
Drepturi ale omului	Termen care se referă la drepturile garantate în legislația internațională a drepturilor omului.
Drepturi fundamentale	Termen utilizat frecvent pentru a face referire la drepturile garantate în dreptul constituțional.
Instrumente juridice neobligatorii	Standarde fără caracter juridic obligatoriu, dar care au totuși influență ca standarde morale/politice, cum sunt declarațiile.
Instrumente juridice obligatorii	Standarde cu caracter juridic obligatoriu, cum sunt convențiile și tratatele.
Ratificare/a ratifica	Procesul prin care un stat își asumă obligația juridică de a respecta un tratat/o convenție/un pact. De obicei, ratificarea necesită aprobarea organului legislativ corespunzător.
Semnare/a semna	Actul de exprimare a intenției de asumare a obligației juridice de a respecta un tratat după ce acesta va fi ratificat. Un tratat este „deschis spre semnare” după adoptarea acestuia de către părțile negociatoare.

Cuprins

CUVÂNT-ÎNAINTE	3
INTRODUCERE	9
MODUL DE UTILIZARE A MANUALULUI	13
MODULUL 1: NOȚIUNI DE BAZĂ DESPRE DREPTURILE OMULUI	
Introducere	23
Activitate: Înțelegerea elementelor de bază ale drepturilor omului	24
Fișă de lucru – Idei și concepte de bază despre drepturile omului	26
Note de informare	27
1. Ce sunt drepturile omului?	27
2. Ce tipuri de drepturi ale omului există?	28
3. Ce fac drepturile omului?	29
4. Ce obligații există în temeiul drepturilor omului?	30
5. Unde sunt încorporate în legislație și cum sunt monitorizate drepturile omului?	33
Materiale suplimentare	37
MODULUL 2: ACTIVITATEA DE POLIȚIE DIN PERSPECTIVA DREPTURILOR OMULUI	
Introducere	49
Activitate: Activitatea de poliție din perspectiva drepturilor omului	50
Fișă de lucru 1 – Dezbateri privind poliția și drepturile omului	53
Fișă de lucru 2 – Exemple practice în materie de drepturi ale omului	54
Note de informare	55
1. Concepte esențiale	55
2. Fișe de lucru – Întrebări și răspunsuri:	55
a. Fișă de lucru 1 – Întrebări și răspunsuri	57
b. Fișă de lucru 2 – Întrebări și răspunsuri	63
Materiale suplimentare	65
Activități extinse	70
Activitatea extinsă 1: Interviu individual la Academia de Poliție din Suedia	70
Activitatea extinsă 2: Educație în domeniul drepturilor omului pentru polițiștii germani în locurile istorice ale crimelor naziste. Activitatea poliției în prezent și în trecut	72

MODULUL 3: ANALIZA DREPTURILOR OMULUI – OBLIGAȚIA DE A LE RESPECTA ȘI DE A LE PROTEJA

Introducere	77
Activitate: Analiza drepturilor omului – obligația de a le respecta și de a le proteja	78
Fișa de lucru 1 – Analiza drepturilor omului – obligația de a le respecta	81
Fișa de lucru 2 – Analiza drepturilor omului – obligația de a le proteja	84
Note de informare	87
1. Concepte esențiale.....	87
a. Ce reprezintă o încălcare a drepturilor omului?	87
b. Ce se înțelege prin necesitate și proporționalitate în domeniul drepturilor omului?.....	88
2. Ghid de activitate: analiza drepturilor omului.....	89
a. Fișa de lucru 1 – Obligația de a respecta	93
b. Fișa de lucru 2 – Obligația de a proteja	101
Materiale suplimentare	106
Activități extinse	115
Activitatea extinsă 1: Formare prin intermediul scenariilor la academiile de poliție din Austria	115
Activitatea extinsă 2: Formare prin intermediul scenariilor la Poliția Statală din Renania de Nord-Westfalia din Germania	118

MODULUL 4: INTERZICEREA TORTURII ȘI A PEDEPSELOR SAU TRATAMENTELOR INUMANE SAU DEGRADANTE

Introducere	123
Activitate – Varianta 1: Condiții care favorizează sau previn relele tratamente.....
Activitate – Varianta 2: Joc de rol și studii de caz în materie de rele tratamente	124
Fișă de lucru – Varianta 1 a activității: Condiții care favorizează sau previn relele tratamente.....	127
Fișă de lucru – Varianta 2 a activității: Joc de rol și studii de caz A și B în materie de rele tratamente.....	129
Note de informare	131
1. Concepte esențiale.....	131
2. Ce înseamnă pedepse sau tratamente inumane sau degradante?	132
3. Varianta 1 a activității: Condiții care favorizează sau previn relele tratamente	133
a. Experimentul Milgram	134
b. Experimentul Stanford.....	134
4. Varianta 2 a activității: Joc de rol și studii de caz A și B în materie de rele tratamente	135
Materiale suplimentare.....	137

MODULUL 5: DIVERSITATEA, EGALITATEA ȘI NEDISCRIMINAREA

Introducere	145
Activitatea 1 – Varianta 1: Mâna stângă/mâna dreaptă	146
Activitatea 1 – Varianta 2: Identități multiple.....	150
Fișă de lucru – Activitatea 1 varianta 2: Identități multiple	153
Activitatea 2: Joc de rol – candidatură pentru un post	154
Fișă de lucru – Activitatea 2: Joc de rol – candidatură pentru un post	157
Activitatea 3: Analiza drepturilor omului – nediscriminarea	158
Fișă de lucru – Activitatea 3: Analiza drepturilor omului – nediscriminarea.....	160
Note de informare	163
1. Concepte esențiale.....	163
a. Diversitatea și identitatea	163
b. Egalitatea și nediscriminarea: concepte fundamentale	166
c. Discriminarea și crearea de profiluri.....	170
2. Schemă analitică – nediscriminarea	172
Fișă de lucru – Activitatea 3: Analiza drepturilor omului – nediscriminarea.....	174
Materiale suplimentare.....	179

MODULUL 6: DREPTURILE OMULUI ÎN CAZUL POLIȚIȘTILOR

Introducere	187
Activitatea 1: Experiențe legate de drepturile omului.....	188
Activitatea 2: Studiu de caz – discriminarea la locul de muncă	190
Fișă de lucru – Activitatea 2: Studiu de caz – discriminarea la locul de muncă	192
Note de informare	194
1. Concepte esențiale.....	194
a. Polițiștii au drepturi ale omului?	194
b. Pericole la adresa drepturilor omului în cazul polițiștilor	196
c. Ce drepturi ale omului sunt mai relevante pentru polițiști?.....	198
2. Ghid de activitate: analiza drepturilor omului	200

ANEXE

Anexa 1: Programul atelierelor de lucru	205
Anexa 2: Orientări de bază pentru formatori	212
Anexa 3: Pregătirea studiilor de caz – sfaturi.....	216
Anexa 4: Compilație de activități practice.....	221

Introducere

Declarația Organizației Națiunilor Unite privind educația și formarea în domeniul drepturilor omului **Articolul 11**

Organizația Națiunilor Unite și organizațiile internaționale și regionale ar trebui să ofere educație și formare în domeniul drepturilor omului pentru personalul lor civil, pentru militari și pentru poliție.

Prezentul manual are rolul de a ajuta academiile de poliție să integreze problematica drepturilor omului în instruirea polițiștilor, în loc să îi confere statutul inferior al unui modul opțional. El se concentrează în special asupra acelor drepturi care contribuie la crearea încrederii în activitatea poliției în diverse societăți: dreptul la nediscriminare, la demnitate și la viață. Instituțiile statelor membre ale UE au astfel la dispoziție un instrument de pregătire practic și concret, care valorifică dovezile și cunoștințele obținute din implicarea părților interesate ale Agenției pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (FRA) și din rezultatele cercetărilor întreprinse. Manualul parcurge împreună cu participanții la curs, pas cu pas, implicațiile pe care le au unele situații reale de viață asupra drepturilor fundamentale, punându-le la dispoziție instrumentele de care au nevoie pentru a analiza și a gestiona situații cu care se pot confrunta ei înșiși la un moment dat.

Manualul urmărește să insuflă o interpretare a drepturilor fundamentale ca instrument de creștere a eficienței și a profesionalismului polițiștilor. Activitățile de poliție profesionale bazate pe drepturile omului reprezintă o sursă importantă de legitimitate pentru poliție și cresc eficiența practicilor polițienești. Atunci când se asigură că cetățenii își pot exercita drepturile și libertățile fundamentale, polițiștii nu doar câștigă respectul și încrederea publicului, ci și maximizează eficiența muncii lor. Astfel, în ansamblu, manualul urmărește să stabilească o relație de încredere între poliție și societate în toată diversitatea sa.

O serie de studii și de proiecte întreprinse de FRA a subliniat legătura dintre încrederea în autorități și exercitarea drepturilor fundamentale. De exemplu, un studiu efectuat de FRA la nivelul întregii Uniuni Europene (EU-MIDIS), în cadrul căruia au fost intervievate 23 500 de persoane din grupuri de imigranți și de minorități etnice din 27 de state membre ale UE a arătat că există un număr frapant de infracțiuni nesemnificate. Dintre cei care suferiseră atacuri sau amenințări rasiste, 65 % nu sesizaseră poliția cu privire la incidente, iar mai mult de jumătate dintre aceștia (55 %) au declarat că nu au făcut-o din cauza „lipsei de încredere” în poliție. Nesemnificarea poate crea o imagine nerealistă a infracționalității, făcând mai dificilă sarcina poliției de a proteja cetățenii și punând în pericol drepturile fundamentale ale victimelor. Protejând drepturile fundamentale ale tuturor cetățenilor, ofițerii de poliție vor inspira încredere întregii societăți, ceea ce va conduce la o creștere a semnificării infracțiunilor, va eficientiza combaterea infracționalității, va face mai multă dreptate victimelor și va reduce tensiunile din societate.

Declarația franceză a drepturilor omului și ale cetățeanului
Articolul 12

Garanția drepturilor omului și ale cetățeanului necesită o forță publică; această forță este instituită în avantajul tuturor, și nu în folosul personal al acelorora cărora le este încredințată.

Prezentul manual de formare se bazează pe patru principii esențiale: o abordare cuprinzătoare și pozitivă a drepturilor omului; desfășurarea activității de poliție din perspectiva drepturilor omului, îndeplinind atât cerința de a proteja, cât și pe aceea de a respecta; o abordare practică a analizării situațiilor concrete; și punerea accentului pe internalizarea drepturilor omului.

Primul principiu clarifică faptul că poliția este în principal o forță menită să contribuie la respectarea drepturilor omului, care reprezintă piatra de temelie a oricărei societăți democratice și juste. Drepturile omului și drepturile fundamentale li se aplică și polițiștilor, având deci un efect de capacitate. De multe ori, aceste mesaje de bază îi surprind pe participanți, care de obicei se așteaptă să primească critici la adresa activității lor. Ei se tem că vor fi „bătuți” cu „bățul moral al drepturilor omului” – o îngrijorare care tinde să genereze o atitudine defensivă, contraproductivă instruirii. Prin urmare, depășirea eventualului scepticism și crearea unei abordări pozitive a drepturilor omului constituie un element esențial și un obiectiv al oricărui curs de formare.

Cel de al doilea principiu reflectă faptul că, în multe țări ale Uniunii Europene (UE), poliția este văzută din ce în ce mai mult ca un furnizor de servicii pentru cetățeni, ca o organizație care apără drepturile omului. Dar polițiștii sunt nevoiți în fiecare zi să găsească echilibrul fragil și dificil dintre obligația de a proteja și cea de a respecta drepturile omului, așa cum se întâmplă atunci când acționează pentru protejarea persoanelor față de tortură sau rele tratamente în cazurile de violență în familie. De exemplu, în eforturile sale de a proteja drepturile omului, poliția trebuie să aplice strict mijloace proporționale, în special atunci când este implicată folosirea forței. Acest lucru reprezintă cea mai mare provocare în activitatea polițienească bazată pe drepturile omului: protejarea drepturilor omului cu mijloacele cel mai puțin intruzive.

Manualul introduce un set de instrumente practice de analiză care ar trebui să ajute la înțelegerea modului în care se poate gestiona această provocare în activitatea de zi cu zi a polițiștilor. Împreună cu participanții la curs, manualul examinează pas cu pas, din perspectiva drepturilor omului, o serie de situații concrete legate de munca polițiștilor, pentru a-i pregăti pentru analizarea și gestionarea unor situații cu care se pot confrunta la un moment dat.

În final, manualul clarifică faptul că drepturile fundamentale nu se reduc doar la niște standarde juridice. Cu toate că aceste standarde sunt esențiale, o înțelegere vastă a drepturilor omului depășește granițele legii. Pentru aceasta este nevoie de abilități și atitudini adecvate. Este deosebit de important să se observe cum interacționează polițistul cu societatea și ce considerații și atitudini folosește pentru a lua decizii. Internalizarea drepturilor omului prin educație este un proces complex, cu numeroase fațete, dar de o importanță majoră pentru deciziile pe care polițiștii sunt nevoiți deseori să le ia într-o fracțiune de secundă.

Acest manual de formare a fost elaborat pentru a sprijini foaia de parcurs a UE în domeniul justiției și al afacerilor interne, cunoscută sub numele de Programul de la Stockholm ¹, care își propune pe de o parte să garanteze securitatea și să intensifice cooperarea polițienească, promovând o cultură paneuropeană veritabilă în domeniul judiciar și al respectării legii, iar pe de altă parte să apere drepturile fundamentale ² ale persoanelor. Manualul subliniază faptul că pentru realizarea acestor obiective este nevoie de formare.

Comisia Europeană a emis o Comunicare privind instituirea unui program european de formare în materie de aplicare a legii ³. Mai multe agenții ale UE specializate în domeniul justiției și al afacerilor interne au printre atribuții desfășurarea de activități de formare. Agenția Uniunii Europene pentru Formare în Materie de Aplicare a Legii (CEPOL) este agenția UE de formare a polițiștilor, în timp ce Agenția Uniunii Europene pentru Cooperare în Materie de Aplicare a Legii (Europol) oferă formare pentru poliție la nivel avansat. Agenția Europeană pentru Poliția de Frontieră și Garda de Coastă (Frontex) elaborează programa comună de bază și standardele în materie de formare pentru academiile de instruire a polițiștilor de frontieră din UE.

Manualul de față al FRA completează activitatea acestor agenții. FRA aplică o perspectivă a drepturilor fundamentale atunci când culege și analizează date, ceea ce poate furniza dovezi utile pentru formularea răspunsurilor operaționale ale agențiilor, de exemplu prin evidențierea perspectivei victimelor.

„Drepturile omului ni se cuvin tuturor prin naștere. Dar nu pentru că ne-am născut într-un anumit loc, ci pentru simplul fapt că ne-am născut. Avem drepturi ale omului pentru că suntem ființe umane. Și continuăm să fim ființe umane chiar dacă nu avem pașaport, viză sau permis de ședere.”

Michael O’Flaherty, directorul FRA

1. Consiliul European (2010), Programul de la Stockholm: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:0038:RO:PDF>

2. Termenii „drepturi fundamentale” și „drepturi ale omului” sunt folosiți interschimbabil în acest manual.

3. Comunicarea COM(2013) 172 privind instituirea unui Program european de formare în materie de aplicare a legii, din 27 martie 2013. „Aceste cunoștințe ar trebui să includă principiile unei cooperări eficiente în domeniul aplicării legii, drepturile fundamentale, [...]”, p. 6. Disponibilă la: <http://www.ipex.eu/IPEXL-WEB/dossier/document/COM20130172.DO>

Modul de utilizare a manualului

Prezentul manual conține elementele de bază ale unui program de formare practic și orientat către beneficiar în domeniul poliției și al drepturilor omului. Formatorii trebuie să îl completeze cu materiale din alte surse dacă doresc să detalieze anumite aspecte în mod special.

Cele șase module și activitățile de formare propuse ar trebui să fie alese în funcție de circumstanțele specifice și de cadrul în care se desfășoară cursul (intervalul de timp disponibil, publicul-țintă, contextul din țară), începând cu o evaluare a publicului-țintă și cu o stabilire a obiectivelor: care sunt percepțiile, atitudinile și experiențele participanților? Ce ar trebui să se obțină?

Notele de informare a formatorilor din fiecare modul explică ideile principale și este absolut necesar să fie cunoscute pentru a putea preda cu succes conținutul modulului. Se indică și surse suplimentare de informații.

Manualul trebuie să fie adaptat contextului specific al fiecărei țări. Majoritatea cauzelor judiciare menționate provin de la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, prin urmare sunt relevante pentru toate țările Europei, însă ar trebui adăugate materiale, reglementări polițienești și legislație specifice țării în care se desfășoară cursul.

În anexa 1 sunt prezentate modalități opționale de combinare a modulelor într-un atelier de lucru de două zile și jumătate sau de trei zile.

Structura manualului

Manualul constă în șase module care abordează elemente-cheie ale unei activități de poliție axate pe drepturile omului, la care se adaugă un set de anexe cu materiale suplimentare.

- Modulul 1: Noțiuni de bază despre drepturile omului
- Modulul 2: Activitatea de poliție din perspectiva drepturilor omului
- Modulul 3: Analiza drepturilor omului – obligația de a le respecta și de a le proteja
- Modulul 4: Interzicerea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante
- Modulul 5: Diversitatea, egalitatea și nediscriminarea
- Modulul 6: Drepturile omului în cazul polițiștilor
- Anexe: Programul atelierelor de lucru; Orientări de bază pentru formatori; Pregătirea studiilor de caz – sfaturi; Compilație de activități practice

Structura modulelor

Fiecare modul cuprinde trei părți:

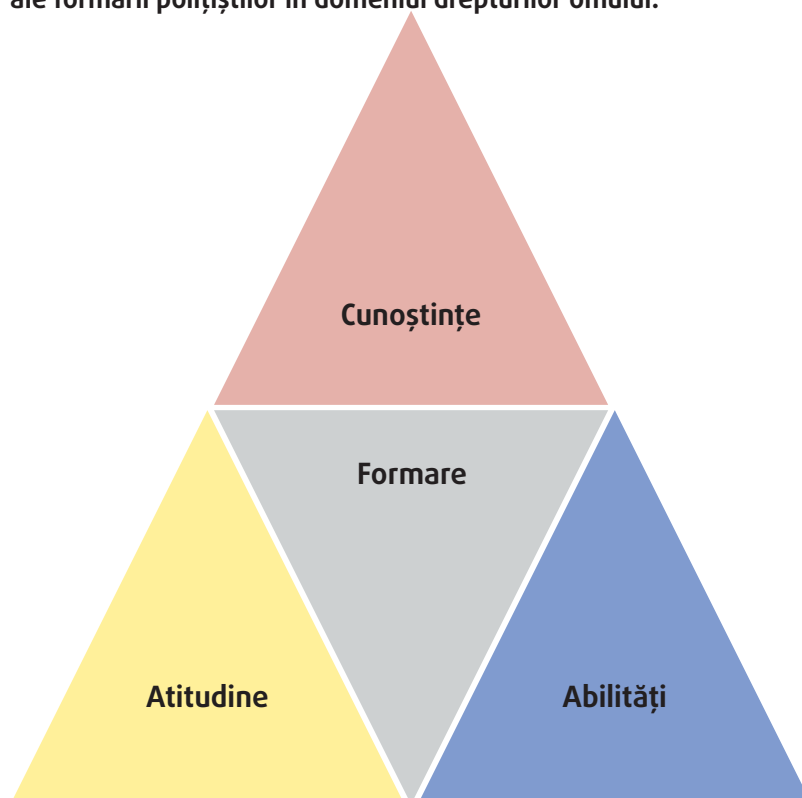
- **O introducere și o descriere a activității (activităților) formative:** obiective (cunoștințe, atitudine, abilități), cerințe (timp, materiale, cadru de desfășurare), descrierea activităților și fișe de lucru.
- **Note de informare:** informații detaliate pentru orientarea activității formative, inclusiv sfaturi pentru formatori.
- **Materiale suplimentare:** informații suplimentare care pot fi utilizate în completarea activității formative și a notelor de informare.

În unele module, această secțiune include și activități suplimentare care pot fi utilizate în cadrul cursurilor de formare ample, mai exact bune practici ale mai multor academii de poliție din Europa. Acestea au, în general, un domeniu de aplicare mai vast și pot servi ca sursă de inspirație pentru integrarea subiectelor referitoare la drepturile omului în programa școlară a academiilor de poliție.

Educația în domeniul drepturilor omului și activitatea de poliție – triunghiul educației în domeniul drepturilor omului ⁴

În domeniul complex al drepturilor omului nu există răspunsuri gata pregătite și nici liste cu activități de bifat. Polițiștii trebuie să își modeleze activitatea și acțiunile în conformitate cu orientările privind drepturile omului; ei sunt puși în fața dificilei sarcini de a-și utiliza puterea de apreciere și de a cântări interesele conflictuale percepute în fiecare situație concretă. Cele trei dimensiuni reprezentate de cunoștințe, abilități și atitudini vor sprijini acest demers. Activitățile de formare din fiecare modul sunt concepute având în vedere triunghiul educației în domeniul drepturilor omului:

Următoarele competențe de bază pot fi considerate rezultate dorite ale formării polițiștilor în domeniul drepturilor omului:

4. „Triunghiul educației în domeniul drepturilor omului” este un concept consacrat care combină cunoștințele (teoria) cu abilitățile și atitudinile (practica) și care poate fi întâlnit în diverse publicații despre educația în domeniul drepturilor omului, de exemplu: *Human rights, education and global responsibilities* (1992); *Understanding Human Rights, Manual on human rights education* (2006); *Menschenrechte und Polizei, Handbuch für TrainerInnen* de Suintinger, W. (2005), care este și coautor al manualului de față; *Guidelines on Human Rights Education for Law Enforcement Officials*, septembrie 2012, actualizat în conformitate cu OSCE/ODIHR.

Cunoștințele – participanții ar trebui să înțeleagă funcția pe care o îndeplinesc drepturile omului în societate; evoluția (istorică) a drepturilor omului; înțelegerea principiilor drepturilor omului (în special, principiul necesității și al proporționalității; principiul nediscriminării; obligațiile statului de a respecta și de a proteja drepturile omului; universalitatea și indivizibilitatea lor); elementele de bază ale sistemului de protecție a drepturilor omului; conținutul normelor referitoare la drepturile omului care sunt relevante pentru activitatea lor (inclusiv interzicerea absolută a torturii); documentele internaționale importante în domeniul drepturilor omului; organizațiile și instituțiile care acționează pentru drepturile omului; obiectivele și caracteristicile practicilor polițienești bazate pe drepturile omului în societățile democratice.

Abilitățile – participanții ar trebui să poată: să aplice principiile drepturilor omului (în special principiul necesității și al proporționalității) în activitatea practică; să comunice în mod profesionist cu comunitatea și cu părțile interesate externe, inclusiv cu comunitățile minoritare; să construiască și să prezinte o argumentație convingătoare; să analizeze situațiile din viața reală din perspectiva drepturilor omului, inclusiv prin identificarea încălcărilor acestora; să folosească abilități de gestionare/soluționare a conflictelor; să facă față criticilor; să reflecteze asupra propriei identități; să discute aspecte legate de drepturile omului, de diversitate și de activitatea de poliție; să aplice analiza drepturilor omului la contextul mediului lor propriu, precum și al structurilor și practicilor organizaționale.

Atitudinea – participanții ar trebui să reflecteze la: respectarea propriei persoane și a altora pe baza demnității tuturor persoanelor; angajamentul față de egalitatea pe criterii de sex, „rasă”, culoare, origine etnică sau socială, caracteristici genetice, limbă, religie sau convingeri, opinii politice sau de altă natură, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere, handicap, vârstă sau orientare sexuală etc.; încrederea în faptul că drepturile omului trebuie considerate un obiectiv și o bază a activității poliției; conștientizarea propriei responsabilități; empatia față de ceilalți, în special față de minorități; receptivitate; aprecierea părților interesate externe și interacțiunea cu acestea, inclusiv cu comunitățile și cu instituțiile de monitorizare; deschiderea către reflecție; disponibilitatea de a învăța din greșeli; pregătirea pentru a face față criticilor; acceptarea diversității din cadrul societății și a implicațiilor acesteia pentru munca de poliție.

Sfat pentru formatori: Dați greutate formării

Cercetările în domeniul științelor sociale au arătat că, dacă se desfășoară în mod izolat, cursurile de formare privind drepturile omului au un efect de mică amploare. Formarea trebuie să fie integrată într-o perspectivă structurală și organizațională mai largă. Drepturile omului trebuie recunoscute în mod vizibil ca fiind extrem de relevante la nivelul proceselor decizionale interne, precum selecția personalului sau avansarea, la nivelul strategiilor de comunicare și de informare, al funcțiilor de conducere și al procedurilor disciplinare. Realitățile predominante în cadrul organizației pot submina obiectivele formării în domeniul drepturilor omului. Dacă formarea este utilizată împreună cu alte măsuri structurale în cultura organizațională, impactul va fi mult mai mare.

Sursa: Oficiul Înaltului Comisar al Națiunilor Unite (ONU) pentru Drepturile Omului (OHCHR) (2011).

Elaborarea manualului

Pentru a beneficia de o orientare optimă a activității sale în domeniul educației și formării privind drepturile omului, FRA a consultat peste 80 de instituții și factori implicați – printre care Comisia Europeană, instituții naționale pentru drepturile omului (INDO), entități naționale și internaționale implicate în domeniul educației și formării privind drepturile omului și organizații neguvernamentale (ONG) – printr-o metodologie combinată de chestionare online, interviuri telefonice, reuniuni și ateliere de lucru directe. Printre entitățile consultate s-au numărat: 19 academii de poliție (din Austria, Belgia, Cipru, Danemarca, Franța, Germania, Grecia, Irlanda, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, Portugalia, Regatul Unit, Slovenia, Spania, Suedia, Țările de Jos și Ungaria); organizații internaționale cu experiență în domeniul activităților polițienești și al drepturilor omului, cum sunt Consiliul Europei și Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), împreună cu Biroul său pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (ODIHR); și organisme specializate care au printre atribuții activități de poliție și de formare pentru polițiști, cum sunt Asociația Europeană a Colegiilor de Poliție (AEPC), Colegiul European de Poliție (CEPOL), Oficiul European de Poliție (Europol), Organizația Internațională de Poliție Criminală (Interpol) și *National Police Improvement Agency* (Agenția Națională de Perfecționare a Poliției) din Regatul Unit, care au participat la un atelier de lucru pregătitor și au evidențiat nevoia de instruire specifică în domeniul drepturilor fundamentale.

Persoanele intervievate au semnalat faptul că rolul pe care îl deține formarea privind drepturile omului în cadrul pregătirii polițiștilor nu este același în întreaga UE. Pentru a spori importanța acesteia, trebuie depășite anumite dificultăți. Formarea polițiștilor în domeniul drepturilor omului se poate desfășura într-un mod informal și poate fi voluntară. Persoanele consultate au subliniat lipsa unor schimburi cu privire la practicile de formare în domeniul drepturilor omului între academiile de poliție ale statelor membre ale UE, precum și interacțiunea redusă cu furnizorii externi de formare în domeniu, cum ar fi ONG-urile sau INDO. De asemenea, ele au remarcat că formarea polițiștilor în domeniul drepturilor omului nu reconciliază neapărat conflictul de interese perceput a exista între purtătorii de răspundere (polițiștii) și titularii de drepturi (membrii societății).

FRA a contractat doi consultanți în drepturile omului cu o experiență bogată ca formatori de polițiști, Gudrun Rabussay-Schwald și Walter Suntinger, pentru redactarea acestui manual de formare, care a fost ulterior revizuit de FRA.

O serie de experți în drepturile omului și în formare polițienească au efectuat o evaluare *inter pares* a proiectului de manual în mai 2011. Dorim să le mulțumim pentru contribuția lor valoroasă: Anja Bienert, șeful Programului de poliție și drepturile omului din cadrul Amnesty International, Țările de Jos; Michiel Holthackers, AEPC, Academia de Poliție, Țările de Jos; Karl-Heinz Grundböck, purtător de cuvânt al Ministerului de Interne al Austriei; Andre Konze, colonel la Academia de Poliție din Renania de Nord-Westfalia, Germania; Reinhard Kreissl, sociolog criminalist la Institutul de Sociologie a Dreptului și Criminologie din Austria; Marina Narvaez, consilier pe probleme de combatere a terorismului, OSCE/Biroul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (ODIHR); Cristina Sganga, consultant independent în drepturile omului și formator pentru polițiști; și Murat Yıldız, consilier în domeniul formării la Unitatea de aspecte polițienești strategice a OSCE. Într-o a doua etapă de asigurare a calității, mai mulți

formatori din cadrul academiilor de poliție din 12 state membre ale UE (Austria, Belgia, Bulgaria, Franța, Germania, Grecia, Lituania, Polonia, Portugalia, Regatul Unit, Slovacia și Suedia) și din Croația au testat modulele din proiectul de manual în cadrul unui curs-pilot. Apreciem, de asemenea, contribuțiile specializate ale domnului Suntinger cu privire la schemele analitice, notele și lecturile din opera sa care au fost adaptate pentru manualul de față. Manualul utilizează exerciții adaptate după cursurile referitoare la diversitate ale institutului A World of Difference al Ligii Antidefăimare și exerciții la care au contribuit: domnul Suntinger; doamna Rabussay-Schwald; Rafael Behr; Günther Berghofer, comandant al Poliției Austriece; Gamal Turawa, formator și consultant în cadrul echipei de promovare a diferențelor a Poliției Metropolitane din Londra, Regatul Unit. Sfaturile pentru formatori au fost primite de la: Thomas Greis, de la Academia de Poliție din Austria; Andre Konze, colonel la Academia de Poliție din Renania de Nord-Westfalia, Germania; Maria Knutsson, lector la Colegiul Național de Poliție din Suedia; Remo Pusca, de la Academia de Poliție din Austria; Oliver van Wrochem, șeful centrului de studii de la Memorialul Lagărului de Concentrare de la Neuengamme, și Ulrike Pastoor.

Dorim să mulțumim călduros fostului președinte al AEPC, Maurice Petit, care a inclus drepturile omului pe agenda AEPC și a pus academiile de poliție naționale în legătură cu FRA. În continuare, mulțumim Academiei de Poliție din Lyon – École Nationale Supérieure de la Police (ENSP) –, unde Jean-Marie Fiquet a găzduit cursul-pilot.

Într-o a treia etapă, manualul a fost utilizat de formatori care nu fuseseră implicați în conceperea sau în redactarea lui, la un curs comun CEPOL-FRA desfășurat la Bramshill, în Regatul Unit, în septembrie 2011. Mulțumim CEPOL pentru găzduirea acestui curs de formare, primul dintr-o serie de evenimente formative comune CEPOL-FRA.

În cursul acestui proces, FRA a oferit o platformă pentru schimbul de informații, împărtășirea practicilor și semnalarea nevoilor legate de formare. Pentru a facilita acest schimb de cunoștințe, manualul cuprinde nouă exerciții privind drepturile omului care sunt utilizate în prezent în academiile de poliție din diferite zone ale UE: Austria, Germania (trei practici), Scoția, Suedia și Regatul Unit, precum și în cadrul ILGA-Europe și al OSCE/ODIHR.

Pe lângă implicarea părților interesate, experții în științe juridice și sociale ai FRA au efectuat cercetări conexe semnificative, ale căror rezultate subliniază nevoia de pregătire polițienească specifică și adaptată, care să realizeze un echilibru între preocupările privind securitatea și principiile nediscriminării. Pentru a satisface nevoile unor societăți caracterizate de diversitate, conceptele polițienești contemporane din UE trebuie să se bazeze pe stabilirea unei relații de încredere cu toate părțile societății, în egală măsură. Asigurarea respectării drepturilor omului este o condiție prealabilă inevitabilă pentru această relație de încredere și îi impune poliției asumarea unui rol mai proactiv și mai orientat către servicii.

Următoarele publicații ale FRA sunt relevante pentru practicile polițienesci de acest gen:

Fundamental rights at Europe's southern sea borders (2013)

Acest raport al FRA examinează condițiile existente la frontierele maritime din sudul Europei din perspectiva drepturilor fundamentale ale unei persoane: dreptul la viață și dreptul de a nu fi trimisă înapoi în fața riscului de tortură, persecuție sau tratament inuman. Raportul analizează procedurile de supraveghere a frontierelor maritime și de debarcare, precum și aspecte generale precum politicile UE, formarea și operațiunile coordonate de Frontex, și examinează practicile din statele membre ale UE incluse în cercetare – Cipru, Grecia, Italia, Malta și Spania. Prin cartografierea dificultăților întâmpinate în respectarea drepturilor fundamentale la frontierele maritime din sudul Europei și prin identificarea unor practici promițătoare, acest raport este menit să ofere îndrumare factorilor de decizie ai Uniunii Europene, precum și practicienilor de la nivelul UE și de la nivelul statelor membre.

EU-MIDIS Data in focus 6: Minorities as Victims of Crime (2012)

Al șaselea raport EU-MIDIS din seria „Date în obiectiv” prezintă date referitoare la experiențele de confruntare a respondenților cu cinci tipuri de infracțiuni: furt de sau din automobile; spargere sau tentativă de spargere; furt de bunuri personale fără utilizarea forței sau a amenințării (furt de bunuri personale); atac sau amenințare; și hărțuire gravă. Rata medie de victimizare pentru toate grupurile incluse în sondajul EU-MIDIS a fost de 24 %; cu alte cuvinte, fiecare a patra persoană dintr-un grup minoritar a declarat că a fost victima unei infracțiuni cel puțin o dată în cele 12 luni anterioare sondajului. Grupurile minoritare mai „vizibile” – adică acelea care au o înfățișare vizibil diferită față de populația majoritară – înregistrează în EU-MIDIS, în medie, rate mai ridicate de victimizare decât grupurile de imigranți sau de minorități care au o înfățișare asemănătoare cu cea a populației majoritare. Aceste rezultate maschează însă existența unor diferențe semnificative în funcție de statul membru al UE în care trăiesc grupurile generice de respondenți, cum ar fi romii sau africanii din Africa Subsahariană.

Making hate crime visible in the European Union: acknowledging victims' rights (2012)

Cercetările efectuate de FRA arată că discriminarea și intoleranța persistă în Uniunea Europeană (UE) în pofida tuturor eforturilor statelor membre de a le eradica. Abuzurile verbale, atacurile fizice și crimele motivate de prejudecăți sunt îndreptate împotriva societății Uniunii Europene în toată diversitatea acesteia, de la minoritățile vizibile până la persoanele cu handicap. Cei care comit astfel de „infrațiuni motivate de ură” – un termen vag pentru această realitate tulburătoare – provin din toate categoriile sociale. Infrațiunile comise de aceștia produc prejudicii incommensurabile victimelor, familiilor și societății în ansamblul ei; de aceea trebuie să se analizeze cu și mai mare urgență modalitățile cele mai potrivite de răspuns. Raportul FRA are rolul de a ajuta UE și statele sale membre să combată aceste încălcări ale drepturilor fundamentale atât prin evidențierea acestora, cât și prin tragerea la răspundere a autorilor lor. Aceasta înseamnă încurajarea victimelor și a martorilor să semnaleze infrațiunile și creșterea încrederii acestora în capacitatea sistemului de justiție penală de a le gestiona în mod decisiv și efice.

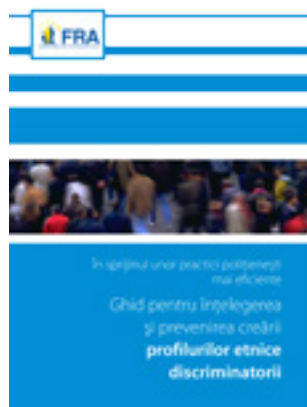
Data in focus Report 4: Police Stops and Minorities (2010)

EU-MIDIS, primul sondaj la nivelul UE care a pus întrebări grupurilor de imigranți și grupurilor etnice minoritare cu privire la experiențele de discriminare și de victimizare întâlnite în viața de zi cu zi, a constatat că minoritățile sunt oprite de poliție mai frecvent decât grupurile majoritare care locuiesc în aceleași zone în Belgia, Franța, Germania, Grecia, Spania și Ungaria. Grupurile minoritare care consideră că sunt oprite de poliție ca urmare a etniei sau a statutului de imigrant prezintă un nivel mai scăzut de încredere în poliție

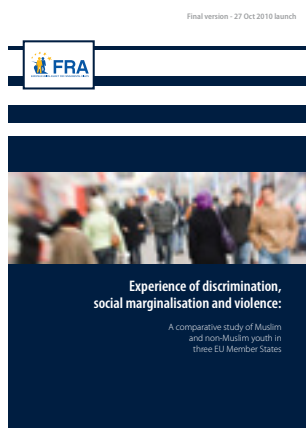
decât membrii minorităților care consideră că oprirea nu s-a datorat statutului lor minoritar.

Towards more Effective Policing, Understanding and Preventing Discriminatory Ethnic Profiling: A Guide (2010)

Atunci când decizia de a opri o persoană este justificată exclusiv sau în principal de rasa, etnia sau religia persoanei în cauză, aceasta reprezintă crearea unui profil etnic discriminatoriu. Astfel de practici pot duce la înstrăinarea anumitor comunități din UE și în același timp la o reducere a eficienței în activitatea de poliție. Ghidul FRA are ca scop să îi ajute pe polițiști să combată și să evite crearea de profiluri etnice discriminatorii și este conceput pentru a fi utilizat ca instrument de eficientizare a activității poliției.

Experiences of discrimination, social marginalisation and violence: A comparative study of Muslim and non-Muslim youth (2010)

Marginalizarea socială și discriminarea au consecințe grave pentru orice societate – ambele trebuie abordate cu prioritate, deoarece sunt direct legate de comportamentele violente ale tinerilor. Acest studiu arată un grad înalt de suprapunere între trei state membre ale UE (Franța, Regatul Unit și Spania) în ceea ce privește factorii explicativi ai atitudinilor violente sau ai actelor de violență comise de tineri. Principalii factori care pot fi asociați cu un comportament violent sunt: sexul masculin, apartenența la un grup/o bandă de

tineri delincvenți, statutul de victimă a discriminării și marginalizarea socială. Atunci când sunt luate în considerare aceste elemente, religia și/sau afilierea religioasă nu joacă niciun rol în explicarea comportamentului violent. Concluziile se bazează pe un sondaj desfășurat de FRA în 2008-2009, la care au luat parte 3 000 de copii cu vârste cuprinse între 12 și 18 ani din Franța, Regatul Unit și Spania – trei state membre care au cunoscut atacuri teroriste asociate cu islamismul radical sau tulburări urbane legate de prezența unor tineri imigranți de origine predominant musulmană.

MODULUL 1: NOȚIUNI DE BAZĂ DESPRE DREPTURILE OMULUI

Introducere	23
Activitate: Înțelegerea elementelor de bază ale drepturilor omului.....	24
Fișă de lucru – Idei și concepte de bază despre drepturile omului.....	26
Note de informare	27
1. Ce sunt drepturile omului?	27
2. Ce tipuri de drepturi ale omului există?	28
3. Ce fac drepturile omului?	29
4. Ce obligații există în temeiul drepturilor omului?	30
5. Unde sunt încorporate în legislație și cum sunt monitorizate drepturile omului?	33
Materiale suplimentare.....	37

Noțiuni de bază despre drepturile omului

Introducere

Acest modul introduce conceptele și caracteristicile generale ale drepturilor omului, explorând atât originile lor etice și istorice, cât și forma lor modernă și modul în care sunt aplicate în prezent. Sunt analizate instrumentele juridice și terminologia aflate în uz, precum și organizațiile și mecanismele care protejează și promovează drepturile omului.

Modulul subliniază câteva aspecte fundamentale ale drepturilor omului, printre care conceptul general de demnitate umană și enumerarea drepturilor specifice cuprinse sub această umbrelă. Se explică responsabilitatea dublă a statelor de a respecta și de a proteja drepturile omului: „respectarea” reprezintă obligația negativă de a se abține de la orice acțiune care ar restrânge drepturile omului, iar „protejarea” se referă la obligația pozitivă de a acționa pentru a asigura exercitarea drepturilor omului.

Activitatea are rolul de a stimula o discuție generală cu privire la rolul și scopul drepturilor omului în societățile de astăzi, pentru ca în modulele următoare să se avanseze către aspectele specifice ale drepturilor omului care prezintă legătură cu activitatea de poliție. Întrebările pentru dezbateri încep cu o abordare fără caracter juridic a drepturilor omului. Aceasta este urmată de întrebări menite să declanșeze discuții pe tema demnității umane și a drepturilor specifice, a scopului drepturilor omului și a obligațiilor pe care le creează aceste drepturi.

Întrebările ridică probleme fundamentale cu privire la principiile, organizarea și funcționarea societății și ale statului și pot genera discuții aprinse.

Activitate: Înțelegerea elementelor de bază ale drepturilor omului

Scop:

Această activitate are rolul de a lărgi înțelegerea participanților cu privire la elementele de bază ale drepturilor omului, printre care se numără conceptele esențiale și modul de aplicare a acestora.

Obiective:

Cunoștințe

- înțelegerea ideii de bază și a funcțiilor pe care le au drepturile omului
- înțelegerea conceptelor esențiale ale drepturilor omului și a obligațiilor corespunzătoare
- obținerea unei perspective de ansamblu asupra evoluției în timp a drepturilor omului
- familiarizarea cu cele mai importante documente internaționale în materie de drepturi ale omului și cu tipurile de mecanisme de protecție

Atitudine

- recunoașterea valorii de bază a drepturilor omului, inclusiv a importanței lor juridice și politice, și a faptului că ele constituie fundamentul unei societăți pașnice și contribuie la o viață echitabilă pentru toți

Abilități

- identificarea acelor drepturi ale omului care sunt legate de munca de poliție

Cerințe:

- timp: 40-60 de minute
- materiale:
 - fișă de lucru cu întrebări pentru dezbateri
 - opțional: prezentări în PowerPoint și proiector
- spațiu: sală de plen plus două încăperi pentru grupurile de lucru
- număr de participanți: maximum 20-25 de persoane

Descrierea activității: **Înțelegerea elementelor de bază ale drepturilor omului**

- 1 Prezențați scopul și obiectivele acestei activități.
- 2 Distribuți fișele de lucru – Idei și concepte de bază despre drepturile omului.
- 3 Împărțiți participanții în grupuri de 4-6 persoane, fiecare grup urmând să discute despre una sau două dintre afirmații. Grupurile au la dispoziție 30-45 de minute pentru a lucra, în funcție de numărul afirmațiilor pe care le vor discuta. Asigurați-vă că grupurile își desemnează un purtător de cuvânt care să prezinte rezultatele în plen.
- 4 Răspundeți la eventualele întrebări apărute în cursul activității pe grupuri.
- 5 Invitați grupurile să își prezinte activitatea în plen.
- 6 Purtați o discuție generală asupra rezultatelor, reflectând asupra învățămintelor desprinse.
- 7 Rezumați ideile principale și oferiți informații adaptate pe baza celor din notele de informare, în funcție de necesități.

Fișă de lucru – Idei și concepte de bază despre drepturile omului

Întrebări pentru dezbateri:

- 1. „Tratează-i pe ceilalți așa cum ai vrea să fii tratat tu însuși.”**
 - Care este relația dintre regula de aur și drepturile omului? Unde vedeți puncte comune sau neconcordanțe?
 - Credeți că drepturile omului au o aplicabilitate universală?
- 2. „Ideea de drepturi ale omului este pe cât de simplă, pe atât de puternică: să tratezi oamenii cu demnitate.”**

John Ruggie, raportor special al ONU pentru activitățile întreprinderilor și drepturile omului, Principiile directoare ale ONU privind activitățile întreprinderilor și drepturile omului

 - Sunteți de acord cu această afirmație? Explicați motivele acordului sau ale dezacordului.
 - Cunoașteți alte formule scurte care exprimă ideea de bază a drepturilor omului?
- 3. „Recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume.”**

ONU, Declarația universală a drepturilor omului, 1948

 - Sunteți de acord cu această afirmație? Explicați motivele acordului sau ale dezacordului.
 - Vă puteți gândi și la alte lucruri care constituie un „fundament” al libertății, dreptății și păcii?
- 4. „Scopul oricărei asociații politice este conservarea drepturilor naturale și imprescriptibile ale omului. Aceste drepturi sunt libertatea, proprietatea, siguranța și rezistența la opresiune.”**

Declarația franceză a drepturilor omului și ale cetățeanului, 1789, articolul 2

 - Este încă relevant în prezent acest concept al scopurilor statului?
 - La ce alte scopuri ale statului vă puteți gândi?
- 5. „Se vorbește prea mult despre drepturi în ziua de azi. Oamenii au uitat de îndatoririle pe care le au unii față de alții și față de societate.”**
 - Sunteți de acord cu această afirmație? Explicați motivele acordului sau ale dezacordului.
 - Ce legătură există între drepturi și obligații?

Note de informare

Aceste note de informare oferă informații utile pentru completarea întrebărilor din fișa de lucru și pentru orientarea discuțiilor către elementele de bază ale drepturilor omului. Ele sunt structurate astfel:

1. Ce sunt drepturile omului?
2. Ce tipuri de drepturi ale omului există?
3. Ce fac drepturile omului?
4. Ce obligații există în temeiul drepturilor omului?
5. Unde sunt încorporate în legislație și cum sunt monitorizate drepturile omului?

1. Ce sunt drepturile omului?

Declarația universală a drepturilor omului Articolul 1

Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Ele sunt înzestrate cu rațiune și conștiință și trebuie să se comporte unele față de altele în spiritul fraternității.

Timp de sute de ani, principiile fundamentale care stau la baza drepturilor omului au fost explorate de diverse filosofii și religii din întreaga lume. Una dintre întrebările filosofice esențiale care stau la baza drepturilor omului este:

Cum ar trebui să ne purtăm unii cu alții?

Regula de aur este un principiu etic străvechi care răspunde la această întrebare și care călăuzește comportamentul oamenilor: „Tratează-i pe ceilalți așa cum ai vrea să fii tratat tu însuși.” În religiile și sistemele etice majore ale lumii se găsesc formulări diferite ale regulii de aur.

Drepturile omului reprezintă, din multe puncte de vedere, formularea modernă, mai detaliată, a regulii de aur. Principiile drepturilor omului sunt construite pe ideea că toate ființele umane au o demnitate umană inerentă. Prin urmare, toată lumea trebuie să se abțină de la a încălca această demnitate. De asemenea, toată lumea trebuie să acționeze pentru a apăra demnitatea umană a celorlalți și pe cea proprie. Pe lângă demnitate, drepturile omului înglobează și ideea de libertate, de dreptate, de egalitate și de solidaritate.

Sfat pentru formatori: Folosirea regulii de aur

Discutarea regulii de aur în contextul drepturilor omului poate conduce la subiecte sensibile și la întrebări delicate, în special cu privire la probleme religioase. Încercați să anticipați astfel de observații și întrebări și să vă pregătiți pentru ele, pentru a le putea aborda cu calm și profesionalism.

2. Ce tipuri de drepturi ale omului există?

Declarația universală a drepturilor omului

Preambul

[...] recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume.

Drepturile omului se pot exprima prin valori, legi sau politici. Demnitatea umană, libertatea, egalitatea și solidaritatea sunt concepte care alcătuiesc fundamentul drepturilor omului (articolul 1 din Declarația universală a drepturilor omului). Aceste concepte își găsesc expresia concretă într-o serie de drepturi ale omului specifice, consacrate în Constituțiile statelor și în diverse instrumente regionale și internaționale privind drepturile omului.

Drepturile omului acoperă numeroase domenii ale vieții și sunt adesea grupate în următoarele categorii:

Drepturi civile și politice

- dreptul la viață
- interzicerea torturii
- interzicerea sclaviei
- dreptul la libertate și securitate personală
- dreptul la un proces echitabil
- dreptul la viață privată și de familie
- libertatea de conștiință și de religie
- libertatea de exprimare
- libertatea de asociere și de întrunire
- libertatea de circulație
- dreptul de vot
- accesul egal la funcțiile publice
- dreptul de a forma un partid politic
- dreptul de a adresa petiții
- dreptul la proprietate (considerat parțial și un drept economic și social)

Drepturi economice, sociale și culturale

- dreptul la muncă și la libera alegere a muncii
- dreptul la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă
- dreptul de a întemeia sindicate
- dreptul la securitatea socială
- dreptul la un nivel de trai adecvat
- dreptul la sănătate
- dreptul la învățătură
- dreptul de a lua parte la viața culturală și de a se bucura de beneficiile progresului științific

Drepturi colective/de solidaritate

- drepturile popoarelor la autodeterminare
- drepturile minorităților și ale popoarelor indigene
- dreptul la dezvoltare

Egalitate și nediscriminare

- dreptul la egalitate și la nediscriminare este în același timp un drept material și un principiu conform căruia toate drepturile omului trebuie să fie garantate fără nicio discriminare.

Sfat pentru formatori:

Prezentați toată gama de drepturi ale omului

Atunci când discutați despre diferitele categorii de drepturi ale omului, este util să prezentați toată gama acestora. Privind întregul spectru, participanții pot să vadă mai bine că unele drepturi, de exemplu cele economice și sociale, sunt relevante pentru ei ca titulari de drepturi. De asemenea, acest lucru va evidenția faptul că drepturile omului reprezintă un pilon al societății moderne, dar unele grupuri marginalizate nu se bucură încă de toate aceste drepturi.

3. Ce fac drepturile omului?

„Idea de drepturi ale omului este pe cât de simplă, pe atât de puternică: să tratezi oamenii cu demnitate.”

John Ruggie, raportor special al ONU pentru activitățile întreprinderilor și drepturile omului, doc. ONU A/HRC

Principiile directoare ale ONU privind activitățile întreprinderilor și drepturile omului

„Drepturile omului sunt acele drepturi fundamentale care le dau ființelor umane posibilitatea de a-și modela viața în conformitate cu libertatea, egalitatea și respectarea demnității umane.”

Manfred Nowak, fost raportor special al ONU privind tortura (2003), *Introduction to the International Human Rights Regime*, Leiden, Boston, Martinus Nijhoff Publishers, p. 1

Drepturile omului, care presupun atât drepturi, cât și obligații, creează un mediu în care toți oamenii pot trăi cu demnitate. Drepturile omului le conferă persoanelor și statelor diferite drepturi și obligații.

În cazul persoanelor, drepturile omului:

- ajută la crearea condițiilor necesare pentru satisfacerea nevoilor lor fundamentale;
- garantează valorile umane de bază, cum sunt viața, integritatea fizică și psihică, libertatea, siguranța, demnitatea și egalitatea împotriva abuzurilor statului sau ale altor persoane;
- asigură protecție față de excluziune și marginalizare și ajută la remedierea acestor situații prin accesul la servicii sociale cum sunt învățământul și asistența medicală;
- oferă un mecanism de echilibrare și un instrument de soluționare a conflictelor atunci când intră în contradicție interese legitime (drepturile și libertatea unei persoane se sfârșesc acolo unde încep drepturile și libertatea alteia);
- le dau oamenilor posibilitatea să formuleze opinii concrete de ordin moral și legal cu privire la situații dificile din viața reală.

În cazul statelor, drepturile omului:

- reglementează interacțiunea statelor și a societăților cu cetățenii, prin stabilirea unor reguli de bază privind modul în care ar trebui să funcționeze statele și societățile;
- precizează responsabilitățile statului de a respecta și de a proteja persoanele;

- contribuie la îndrumarea statelor în sensul creării de legi pentru reglementarea acțiunilor individuale și colective și la stabilirea unor organe judiciare relevante și imparțiale care să decidă asupra conflictelor (juridice) și să pună în aplicare legislația;
- constituie baza pentru libertate, justiție și pace în societate.

În cazul polițiștilor, drepturile omului:

- îi ajută să stabilească ce este permis și ce este interzis;
- contribuie la modelarea structurilor organizaționale interne ale poliției;
- precizează îndatoririle polițiștilor, în calitate de reprezentanți ai statului, de a respecta și de a proteja cetățenii;
- garantează valorile umane de bază ale polițiștilor, care sunt la rândul lor titulari de drepturi.

Pentru ca drepturile omului să fie exercitate pe deplin, oamenii trebuie să le respecte, iar statele au obligația de a le respecta și în același timp de a le proteja. Obligația de a respecta și obligația de a proteja sunt fundamentale pentru sistemul drepturilor omului.

Sfat pentru formatori:

Abordați întrebările și problemele care pot fi ridicate

- Ce este demnitatea?
- Exemple de situații în care este ușor/nu este ușor să tratăm pe cineva cu demnitate
- Factori care sporesc sau știrbesc demnitatea
- Reprezintă drepturile omului un răspuns la întrebarea străveche referitoare la modul în care trebuie să ne purtăm unii cu alții?
- „Drepturile omului nu sunt decât o idee occidentală. Alte culturi au alte valori. Nu ar trebui să impunem acest concept asupra altor popoare.”
- Care sunt nevoile umane de bază?
- Care este funcția statului?
- „Dacă o persoană nu și-a îndeplinit îndatoririle față de societate, de ce nu ar trebui ca, în schimb, aceasta să fie privată de drepturi?”

4. Ce obligații există în temeiul drepturilor omului?

Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene Articolul 1

Demnitatea umană este inviolabilă. Aceasta trebuie respectată și protejată.

Obligații individuale

Oamenii trebuie să își respecte reciproc drepturile. Libertatea și drepturile unei persoane se sfârșesc acolo unde încep libertatea și drepturile alteia. Toate drepturile omului, indiferent de categoria din care fac parte, sunt indivizibile și interdependente, ceea ce înseamnă că exercitarea unui drept este o condiție esențială pentru exercitarea altor drepturi sau contribuie la exercitarea lor. Acest concept se aplică și în cazul obligațiilor statelor.

Obligațiile statelor

Statele sunt obligate, pe de o parte, să nu limiteze în mod nejustificat drepturile omului (obligația de a le respecta) și, pe de altă parte, să acționeze pentru garantarea drepturilor omului (obligația de a le proteja). Ființele umane sunt titolare de drepturi, iar statului, inclusiv ramurii judiciare, celei executive și celei legislative, îi revin îndatoririle corespunzătoare acestora. Fără obligația de a respecta și de a proteja, drepturile împărțite în categorii în notele de informare din acest modul ar fi lipsite de sens.

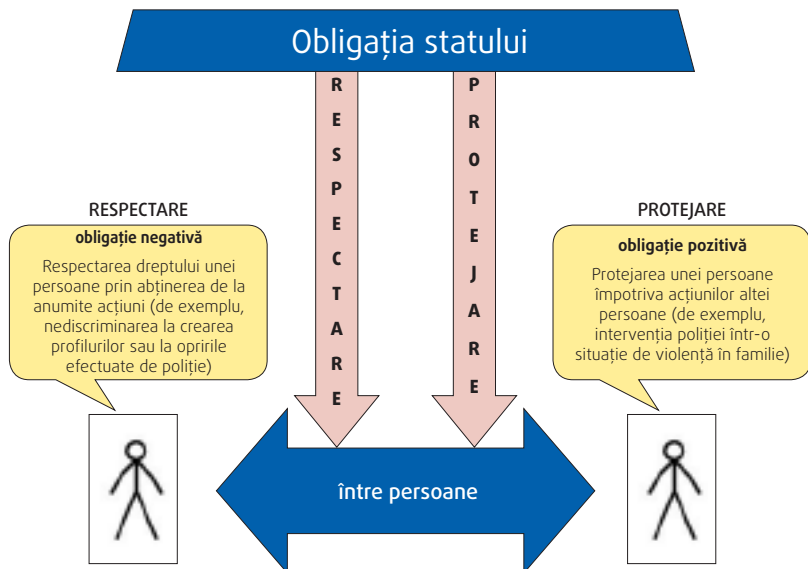
Aceste două obligații de bază* sunt impuse tuturor puterilor statului:

- **Obligația de a respecta:** Statul trebuie să se abțină de la acțiuni ilegale și disproporționate. Imixtiunile nejustificate în drepturile omului constituie încălcări ale acestor drepturi.
- **Obligația de a proteja:** Statul este obligat să întreprindă acțiuni administrative, legislative și/sau judiciare pentru protejarea drepturilor omului, astfel încât să se asigure că oamenii își pot exercita drepturile pe deplin. Neluarea măsurilor adecvate reprezintă o încălcare a drepturilor omului.

* *Notă:* Sistemul ONU al drepturilor omului a elaborat așa-numita triadă a obligațiilor de respectare, protejare și îndeplinire. Pentru simplificare, acest sistem nu este utilizat aici în contextul activității de poliție.

Obligațiile poliției

Obligația de a respecta și de a proteja drepturile omului le revine și polițiștilor, deoarece aceștia reprezintă autorități desemnate de stat.

Obligația polițiștilor de a respecta

Poliția are obligația de a respecta drepturile omului. Acest lucru înseamnă că polițiștii nu trebuie să aducă atingere drepturilor diverselor persoane în mod arbitrar sau fără justificare.

Respectarea drepturilor omului: necesitate și proporționalitate

Atunci când arestează un suspect, polițistul aduce atingere dreptului la libertate și la siguranță al suspectului respectiv, drept consacrat prin articolul 5 din Convenția europeană a drepturilor omului (CEaDO). Imixtiunea în acest drept al omului poate fi justificată de protejarea drepturilor altora sau de aplicarea legii. Cu toate acestea, dacă acționează fără un temei juridic justificabil sau fără un scop legitim sau dacă nu respectă principiul necesității și al proporționalității, polițistul încalcă dreptul la libertate de care beneficiază suspectul în conformitate cu articolul respectiv.

Tabelul 1.1: Obligația de a respecta: exemple din activitatea poliției

Drepturi ale omului și obligația corespunzătoare de a le respecta	
Pentru dreptul...	Polițiștii ar trebui să se abțină de la...
la viață	<ul style="list-style-type: none"> • utilizarea excesivă a unei forțe letale
de a nu fi supus torturii sau la rele tratamente	<ul style="list-style-type: none"> • utilizarea forței în cursul interogărilor • utilizarea unei forțe excesive pentru a contracara rezistența fizică
la libertate și securitate personală	<ul style="list-style-type: none"> • arestarea sau reținerea unei persoane fără temeiuri legale
la viață privată	<ul style="list-style-type: none"> • intrarea într-o locuință privată fără o justificare adecvată, cum ar fi un mandat de percheziție
la întrunire pașnică	<ul style="list-style-type: none"> • interzicerea unei întruniri fără o justificare adecvată • utilizarea unei forțe excesive pentru gestionarea și/sau dispersarea unei manifestații

Sursa: FRA, 2013.

Obligația polițiștilor de a proteja

Polițiștii au și obligația de a apăra drepturile omului, ceea ce le impune să ia măsuri concrete la nivel organizațional și operațional pentru a garanta exercitarea drepturilor omului. Aceasta înseamnă obligația de a proteja drepturile omului de orice amenințare, inclusiv în relațiile dintre persoane, care reprezintă așa-numitul „nivel orizontal”. În cazurile de violență în familie, de exemplu, polițiștii au obligația de a lua măsuri concrete pentru a proteja dreptul la viață și dreptul la integritate fizică și siguranță ale victimei. Dacă polițiștii nu apără o persoană aflată în pericol, fără a avea o justificare adecvată, aceasta constituie o încălcare a drepturilor omului. De asemenea, această obligație le impune polițiștilor să investigheze în mod corespunzător orice reclamație referitoare la încălcarea dreptului la viață sau la integritate fizică, indiferent cine ar putea fi autorul faptei.

Tabelul 1.2: Obligația de a proteja: exemple din activitatea poliției

Drepturile omului și obligația corespunzătoare de a le proteja	
Pentru dreptul...	Polițiștii ar trebui...
la viață	• să acționeze corespunzător în cazul unei amenințări credibile la adresa vieții și a integrității fizice
de a nu fi supus torturii sau la rele tratamente	• să acționeze corespunzător în cazul violenței în familie
la libertate personală și la un proces echitabil	• să informeze persoana reținută cu privire la motivele arestării și la acuzațiile care i se aduc
la întrunire pașnică	• să formuleze proceduri organizaționale și să ia măsuri operative adecvate pentru a proteja protestatarii pașnici de atacuri din partea altora
la o cale de atac eficientă	• să investigheze cu promptitudine și imparțialitate acuzațiile de încălcare a drepturilor omului

Sursa: FRA, 2013.

La fel cum în mod tradițional se pune un accent mai puternic pe drepturile civile și politice, cetățenii sunt mult mai conștienți de obligația negativă a statului, aceea de a respecta drepturile omului – limitarea acțiunilor statului, controlul asupra puterilor statului, neamestecul – decât de obligația pozitivă, aceea de a proteja.

5. Unde sunt încorporate în legislație și cum sunt monitorizate drepturile omului?

„Instituțiile naționale pentru drepturile omului (INDO) joacă un rol important în arhitectura drepturilor omului la nivel național, de exemplu prin monitorizarea conformității, efectuarea de cercetări, inițierea unor măsuri de prevenire și a unor acțiuni de sensibilizare.”

FRA (2010), *National Human Rights Institutions in the EU Member States: Strengthening the fundamental rights architecture in the EU I*, Luxemburg, Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene (Oficiul pentru Publicații), p. 7

„INDO acționează și ca noduri de comunicații în cadrul țărilor, făcând legătura între diverși factori, de exemplu între agențiile guvernamentale și societatea civilă. Stabilind aceste conexiuni, INDO contribuie la reducerea „decalajului de implementare” dintre standardele naționale și măsurile concrete. De asemenea, INDO contribuie la asigurarea efectivă a indivizibilității și a interdependenței întregului spectru de drepturi ale omului.”

FRA (2010), *National Human Rights Institutions in the EU Member States: Strengthening the fundamental rights architecture in the EU I*, Oficiul pentru Publicații, p. 8

Legislația joacă un rol fundamental în domeniul drepturilor omului. Drepturile omului au fost formulate mai întâi la nivel național, iar după Al Doilea Război Mondial au fost incluse sistematic în legislația internațională. Tratatul internațional în materie de drepturi ale omului conține de regulă un articol care prevede obligațiile statelor cu privire la aceste drepturi. Jurisprudența organismelor internaționale care activează în domeniul drepturilor omului, inclusiv a Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO), a contribuit la definirea mai precisă a acestor drepturi. În urma evoluțiilor care au avut loc la nivelul Organizației Națiunilor Unite (ONU) și la nivel regional, în prezent există un set cuprinzător de standarde internaționale privind drepturile omului aplicabile în numeroase domenii ale vieții.

Standardele privind drepturile omului de la nivelul regional al Europei sunt deosebit de relevante pentru acest modul de pregătire. Printre aceste standarde se numără atât tratate ale ONU, cât și tratate europene, care coexistă și sunt în egală măsură aplicabile statelor europene care le-au ratificat. Potrivit unui principiu consacrat de drept internațional, în cazul în care mai multe norme sunt aplicabile aceleiași situații, se aplică normele cele mai favorabile pentru cetățean.

Iată două liste care prezintă câteva tratate internaționale și alte instrumente în domeniul drepturilor omului care cuprind standarde privind drepturile omului. Prima are o relevanță generală, iar a doua prezintă relevanță specifică pentru activitatea de poliție:

Instrumente internaționale relevante privind drepturile omului – generale

- Declarația universală a drepturilor omului (1948)
- Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (1965)
- Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (1966)
- Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale (1966)
- Convenția ONU privind eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei (1979)
- Convenția ONU cu privire la drepturile copilului (1989)
- Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu handicap (2006)
- Convenția europeană a drepturilor omului (1950)
- Carta socială europeană (1961)
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (2000)

Instrumente internaționale relevante privind drepturile omului – specifice pentru poliție

- Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante (1984)
- Protocolul opțional la Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante (2002)
- Convenția internațională privind protecția tuturor persoanelor împotriva dispariției forțate (2006)
- Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante (1987)
- *UN Code of Conduct for Law Enforcement Officials* (1979)
- Declarația ONU a principiilor fundamentale de justiție privind victimele criminalității și ale abuzului de putere (1985)
- *UN Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials* (1990)
- Consiliul Europei, *Declaration on the Police* (1979)
- Consiliul Europei, *Code of Police Ethics* (2001)

Mecanismele de protejare a drepturilor omului

Există mecanisme instituite la nivel național, european și internațional care contribuie la monitorizarea și la reglementarea drepturilor omului.

Protecția drepturilor omului începe la nivel național. Abia atunci când sistemele naționale nu funcționează corespunzător sau nu reușesc să remedieze încălcările drepturilor omului intervin mecanismele internaționale de apărare a acestor drepturi.

De asemenea, există o serie de mecanisme internaționale pentru promovarea și protejarea drepturilor omului. Aceste mecanisme au o influență din ce în ce mai mare asupra legilor și a practicilor din cadrul statelor. Jurisprudența și recomandările acestora au condus, în multe țări europene, la reforme juridice și instituționale, inclusiv la reforme în cadrul poliției.

Există și mecanisme de nivel mondial, precum evaluarea periodică universală, în baza căreia Consiliul ONU pentru Drepturile Omului evaluează respectarea drepturilor omului de către fiecare stat membru al ONU, o dată la patru ani.

În continuare sunt enumerate mecanismele de protejare a drepturilor omului existente la nivel național, european și internațional, inclusiv organismele relevante pentru activitatea de poliție:

Mecanisme de protejare a drepturilor omului la nivel național

- Poliția; pentru rolul său specific, a se vedea modulul 2
- Instanțele de judecată, inclusiv curțile constituționale
- Avocații Poporului sau comisiile naționale pentru drepturile omului
- Parlamentul, inclusiv organismele parlamentare însărcinate în mod special cu monitorizarea drepturilor omului
- Mecanisme de monitorizare a locurilor de detenție, inclusiv mecanismele naționale de prevenire prevăzute de Protocolul opțional la Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante
- Organismele naționale pentru egalitate și nediscriminare
- Organizații neguvernamentale
- Mass-media
- Sindicatele
- Grupările profesionale

Mecanisme de protejare a drepturilor omului la nivel european

- Curtea de Justiție a Uniunii Europene (CJUE)
- Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO)
- Comitetul European pentru Prevenirea Torturii din cadrul Consiliului Europei
- Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței (ECRI)
- Organizații neguvernamentale

Mecanisme de protejare a drepturilor omului la nivel internațional

- Comitetul ONU pentru Drepturile Omului
- Consiliul ONU pentru Drepturile Omului
- Comitetul contra torturii
- Subcomitetul pentru prevenirea torturii
- Mecanisme naționale de prevenire
- Comitetul pentru eliminarea discriminării rasiale
- Comitetul privind eliminarea discriminării față de femei
- Organizații neguvernamentale

Organisme din Europa relevante pentru activitatea de poliție

- Unitatea Europeană de Cooperare Judiciară (Eurojust)
- Agenția Europeană pentru Poliția de Frontieră și Garda de Coastă (Frontex)
- Agenția Uniunii Europene pentru Formare în Materie de Aplicare a Legii (CEPOL)
- Oficiul European de Poliție (Europol)

Materiale suplimentare

Această secțiune explorează mai întâi rădăcinile filosofice și evoluția drepturilor omului, apoi oferă informații suplimentare referitoare la mecanismele actuale de protejare a drepturilor omului. Secțiunea începe cu o dezvoltare a discuției despre regula de aur din notele de informare ale acestui modul, adăugând o descriere a evoluției drepturilor omului începând de la originile lor în Iluminismul european și până la progresele de dată recentă. Urmează apoi discutarea unuia dintre cele mai controversate subiecte din domeniul drepturilor omului, și anume universalitatea acestora, iar formatorului i se oferă dovezi și argumente în sprijinul conceptului de universalitate.

A doua parte este dedicată informațiilor practice. Se furnizează detalii privind mecanismele actuale de protejare a drepturilor omului, atât de la nivel european, cât și de la nivel internațional. De asemenea, sunt descriși cei mai importanți factori implicați din rândul organizațiilor neguvernamentale și al organismelor relevante pentru activitatea de poliție din Europa.

Regula de aur și evoluția drepturilor omului

Regula de aur este prezentă în multe contexte culturale diferite:

- „Să nu săvârșim noi înșine ceea ce reproșăm altora.” (Thales din Milet)
- „Aceasta este datoria supremă: nu face altora ceea ce, dacă ți s-ar face ție, ți-ar pricinui durere.” (hinduism)
- „Ceea ce este pentru tine detestabil, nu face aproapelui tău. Aceasta este toată Legea; restul sunt comentarii.” (iudaism)
- „Precum voiți să vă faceți vouă oamenii, faceți-le și voi asemenea.” (creștinism)
- „Niciunul dintre voi nu este un adevărat credincios până nu dorește fratelui său ceea ce își dorește sieși.” (islam)
- „Nu-i răni pe ceilalți prin ceea ce te face pe tine să suferi.” (budism)
- „Ceea ce nu vrei să ți se facă ție, n-o face altora.” (Confucius)
- „Acționează numai conform acelei maxime prin care să poți vrea totodată ca ea să devină o lege universală.” (Immanuel Kant)

Iluminismul european și drepturile omului

Inspirându-se din filosofia greacă antică, filosofii Iluminismului european au cercetat ideea libertății absolute a ființelor umane aflate într-o „stare naturală”. Și atunci, cum ar trebui să le impună în mod legitim o instituție a statului să se comporte într-un anumit mod? Această tensiune dintre constrângere (a statului) și libertate (a omului) i-a preocupat pe mulți gânditori în perioada Iluminismului european. Citându-l pe învățatul John Locke (1632-1749): „Fără puterea de constrângere a guvernului, am descoperi că exercitarea suveranității noastre este «nesigură», din cauza lipsei de garanții că ceilalți vor respecta mereu granițele morale impuse de statutul nostru de ființe raționale, independente și, prin aceasta, suverane.” Dar Locke

considera că există o modalitate evidentă de garantare a intereselor noastre fundamentale, și anume cedarea unora dintre puterile pe care le deținem unor persoane cărora le dăm sarcina specifică de a apăra aceste interese și investirea acestora cu autoritatea de a asigura că suntem protejați. „Autoritatea cu care îi investim pe acești reprezentanți va fi legitimă numai atât timp cât ei continuă să acționeze cu bună-credință și în numele nostru”¹. Această teorie a contractului social constituie baza morală a statului liberal modern, inclusiv a unei instituții a statului care investește puteri în poliție. Locke a precizat și elementele necesare pentru a realiza „păstrarea vieții, a libertății și a proprietății”: un organ legislativ, un sistem judiciar și o ramură executivă. Mai târziu, Charles de Montesquieu (1689-1755) a elaborat conceptul de bază al separării puterilor în stat, iar Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) a insistat asupra elementului democratic al statelor. Aceasta a contribuit la punerea bazelor teoretice ale statului modern și a inspirat un proces revoluționar, mai întâi în Statele Unite (1776) și în Franța (1789), urmate de majoritatea țărilor europene.

Acest proces a continuat în epoca modernă. Drepturile omului s-au dezvoltat ca parte a eticii politice, discuțiile axându-se pe legitimitatea statului și a utilizării puterii de către acesta, inclusiv a forței fizice, pentru restricționarea libertății individuale.

Mișcările sociale au susținut revendicări etice și politice conexe, inspirând revoluționarii să răstoarne regimurile absolutiste și repressive. După succesul revoluțiilor, drepturile omului au fost integrate în legislația națională, în principal în constituțiile statelor. Acest proces de codificare a conferit forță și legitimitate revendicărilor de ordin etic și utilizării forței fizice de către stat.

Mișcarea pentru drepturile femeilor este un exemplu evident al acestei evoluții. Începând cu în apărarea drepturilor femeii (1792) de Mary Wollstonecraft și cu *Declarația drepturilor femeii și ale cetățenei* (1793) a revoluționarei franceze Olympe de Gouges, această mișcare are o istorie îndelungată și încă vie de transpunere a revendicărilor de ordin etic/politic în legislație și în practică.

Un alt exemplu este cel al mișcărilor împotriva discriminării și celor ale persoanelor lesbiene, homosexuale, bisexuale și transgen (LGBT), care au făcut presiuni pentru ca statul să adopte măsuri de protejare a drepturilor persoanelor vulnerabile sau marginalizate în cadrul societății, ridicând probleme precum căsătoria între persoane de același sex sau discriminarea în ceea ce privește accesul la locuri de muncă și/sau la locuințe.

În special în lumina acestei evoluții, este important să ne amintim că doar cunoașterea legii nu este suficientă pentru asigurarea respectării drepturilor omului. Realizarea durabilă a drepturilor omului necesită o atitudine morală corespunzătoare, care se bazează nu doar pe sancțiuni exterioare, ci și pe convingere interioară.

Pe lângă mișcările sociale sau revoluționare, și alți factori au jucat un rol în modelarea drepturilor omului în forma în care există astăzi. De exemplu, hotărârile pronunțate de instanțele internaționale ale drepturilor omului începând cu anii 1980 oferă orientări cu privire la modul în care ar trebui aplicată legislația în domeniul drepturilor omului. Deciziile judecătorești s-au referit la mai multe drepturi ale omului, de exemplu în legătură cu dreptul la viață (amenințări cu moartea venite din partea unor persoane necunoscute), dreptul de a nu fi supus torturii și altor rele tratamente (violența părinților față de copii) sau dreptul la libertatea de întrunire (protejarea demonstrațiilor de contrademonstrații).

1. Kleinig, J. (2008), *Ethics and criminal justice: an introduction*, New York, Cambridge University Press, p. 10.

Periclitarea drepturilor omului în urma războaielor civile, în special a celor din fosta Iugoslavie, a evidențiat cu claritate pericolele care rezidă într-o acțiune excesivă a statului și în abuzurile comise de civilii dintr-un grup împotriva altuia, situații în care poliția a rămas de multe ori pasivă, fără să ia măsuri.

Consiliul Europei s-a aflat în prima linie a acțiunilor de promovare a unei înțelegeri a drepturilor omului în contextul activității de poliție, printr-o serie de inițiative luate în anii 1990. Printre acestea s-au numărat un seminar desfășurat în 1995 pe tema „Drepturile omului și poliția” și crearea ulterioară a unui program intitulat „Poliția și drepturile omului, 1997-2000”.

„Generațiile” de drepturi ale omului

Drepturile omului au evoluat în timp, devenind un set cuprinzător de drepturi care acoperă o gamă largă de domenii. Pentru a reflecta această evoluție istorică, drepturile omului sunt împărțite adesea în trei „generații”:

- prima generație: drepturi civile și politice;
- a doua generație: drepturi economice, sociale și culturale;
- a treia generație: drepturi colective și de solidaritate.

Analizarea anumitor instrumente privind drepturile omului care au fost instituite și dezvoltate atât la nivel european, cât și la nivel internațional ajută la ilustrarea celor trei generații de drepturi ale omului:

- Convenția europeană a drepturilor omului din 1950, cel mai vechi și cel mai cunoscut tratat de drepturi ale omului din Europa, cuprinde numai drepturi civile și politice (prima generație), pe când sora mai mică a acesteia, Carta socială europeană, din 1961, cuprinde drepturi economice și sociale (a doua generație).
- Cele două tratate principale ale ONU în domeniul drepturilor omului stabilesc în mod clar această diferență: Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (prima generație) și Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale (a doua generație).
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene este primul instrument cu caracter juridic obligatoriu, care cuprinde în mod explicit toate dimensiunile drepturilor omului, ceea ce reflectă data relativ recentă a acestuia.

În țesătura acestor trei generații de drepturi ale omului au fost încorporate, în timp, anumite principii și protecții. Printre acestea se numără principiul indivizibilității și interdependența dintre democrație, dezvoltare economică, protecția drepturilor femeilor, ale copiilor și ale minorităților. Împreună, cele trei generații de drepturi alcătuiesc o abordare holistică a drepturilor omului ².

Universalitatea față în față cu relativitatea culturală

„Unii străini nu împărtășesc valorile noastre, nici măcar valorile drepturilor omului. Uitați-vă cum se poartă cu femeile.” Sau: „Haideți să fim sinceri. Drepturile omului își au originea în Occident, în alte culturi ele nu există.”

Astfel de afirmații apar frecvent în cursul formării polițiștilor. Ele au legătură cu problema universalității drepturilor omului, care a reprezentat una dintre cel mai intens dezbătute chestiuni din acest domeniu.

2. Organizația Națiunilor Unite (ONU), Adunarea Generală (1993), Declarația și Programul de acțiune de la Viena, doc. ONU A/CONF.157/23, 12 iulie 1993.

Următoarele idei s-au dovedit utile în aceste discuții:

- „Caracterul universal al acestor drepturi este neîndoielnic”, au declarat statele membre ale ONU prezente la A doua conferință mondială a ONU privind drepturile omului din 1993. Această afirmație a universalității a venit după dezbateri îndelungate, în special între guvernele occidentale și cele asiatice. Dar același document a adăugat: „Chiar dacă trebuie avută în vedere semnificația particularităților naționale și regionale și a diverselor contexte istorice, culturale și religioase, statele au datoria, indiferent de sistemele lor politice, economice și culturale, de a promova și de a proteja toate drepturile omului și libertățile fundamentale.”

Declarația și Programul de acțiune de la Viena, 1993, punctul 5

- Ce înseamnă acest lucru? Înseamnă că drepturile universale trebuie interpretate și aplicate într-un context istoric și cultural specific. O abordare similară poate fi întâlnită și la nivel european. CEDO, aplicând Convenția europeană a drepturilor omului în cazuri concrete, lasă statelor ceea ce numește o anumită „marjă de apreciere” pentru a aplica drepturile omului în funcție de circumstanțele specifice ale statului respectiv.
- **Regula de aur**, care există într-o formă sau alta în medii culturale diferite, oferă o bază solidă în sprijinul ipotezei de universalitate a unor valori și considerente etice fundamentale.
- **Valorile drepturilor omului se întâlnesc în medii culturale diferite.** Cercetările istorice și antropologice certifică acest lucru într-o măsură din ce în ce mai mare. În 1969, UNESCO a publicat o colecție de documente din toată lumea referitoare la gândirea pe tema drepturilor omului, editată de filosoful Jeanne Hersch și intitulată *Birthright of man*³.

Dinastia Sui din China a abolit tortura în secolul al VI-lea pentru aproximativ aceleași motive ca Europa în epoca Iluminismului – cu peste o mie de ani mai târziu.

Hersch, J. (ed.) (1969), *Birthright of man: a selection of texts*, Paris, UNESCO

Akbar, mogulul musulman al Indiei din perioada 1556-1605, a introdus în timpul domniei sale idei laice și libertatea de religie. El a susținut toleranța religioasă și și-a făcut o îndatorire din a se asigura că „niciun om nu trebuie

să aibă de suferit din cauza religiei și oricine poate trece la orice religie, după bunul său plac”.

Sen, A. (2006),

Identity and Violence: The Illusion of Destiny, New York, Londra, Norton & Company, p. 64

Mecanismele și factorii implicați în protejarea drepturilor omului

Organizații neguvernamentale

Organizațiile neguvernamentale, precum Amnesty International, joacă un rol fundamental în protejarea și promovarea drepturilor omului. Activismul acestora a contribuit imens la creșterea gradului de conștientizare și la îmbunătățirea nivelului de semnalare a încălcărilor drepturilor omului, precum și la procesele de reformă.

Mecanisme europene de protejare a drepturilor omului

Curtea de Justiție a Uniunii Europene (CJUE)

Statutul CJUE s-a modificat considerabil de la intrarea în vigoare, în 2009, a Tratatului de la Lisabona, care a conferit Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene caracter juridic obligatoriu pentru UE și pentru statele membre ale UE atunci când pun în aplicare legislația Uniunii. CJUE, a cărei competență este să hotărască cu privire la conformitatea cu legislația UE, poate acum să analizeze și respectarea Cartei drepturilor fundamentale, după ce au fost epuizate căile de atac legale interne ale statelor membre. Consiliul UE a constituit un grup de lucru pentru drepturile fundamentale și libera circulație a persoanelor, care are, printre alte sarcini, și activități legate de aderarea UE la CEaDO.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO)

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cel mai vechi și cel mai influent mecanism internațional din domeniul drepturilor omului, are sarcina de a supraveghea punerea în aplicare a CEaDO. Persoanele care consideră că un stat care este parte la CEaDO le-a încălcat

3. Hersch, J. (ed.) (1969), *Birthright of man: a selection of texts*, Paris, UNESCO.

drepturile omului pot depune plângere la această instanță, care a fost înființată la Strasbourg în 1959 și care a început să funcționeze permanent în 1998. Deși numeroase cereri sunt declarate inadmisibile, instanța judecă un volum mare de cauze. În 2010 au fost alocate spre audiere 61 300 de cereri. În același an, CEDO a emis 2 607 hotărâri, constatând o încălcare în aproximativ jumătate dintre acestea. În prezent sunt pe rol în jur de 200 000 de cereri ⁴.

Și statele pot deschide acțiuni împotriva altor state. Deciziile CEDO sunt obligatorii pentru stat, iar jurisprudența sa a influențat puternic legislația și practica din Europa. Hotărârile Curții au avut cel mai mare efect asupra legislației și practicii poliției, precum și un efect mai general asupra administrării justiției. Curtea a adus o contribuție semnificativă la înțelegerea contemporană a drepturilor omului; hotărârile sale reprezintă prima oprire pentru cei care doresc să afle cum este interpretată în context european o anumită prevedere privind drepturile omului. Prin urmare, studiile de caz din acest manual sunt preluate din practica CEDO.

Pentru informații suplimentare, a se vedea: www.echr.coe.int/echr/homepage_EN

Cauzele Curții pot fi găsite la adresa: www.echr.coe.int/ECHR/EN/hudoc

Consiliul European, Comitetul European pentru Prevenirea Torturii (CPT)

Sarcina CPT, care a fost creat în baza Convenției europene pentru prevenirea torturii, este aceea de a vizita locurile de detenție din Europa și de a evalua modul în care sunt tratate persoanele private de libertate. Printre acestea se numără penitenciare, centre de detenție pentru minori, secții de poliție, centre de detenție pentru imigranți, spitale de psihiatrie și centre de asistență socială. Delegațiile CPT beneficiază de acces nelimitat la locurile de detenție și au dreptul de a circula liber în interiorul acestora, fără restricții. Ele desfășoară interviuri particulare cu persoanele private de libertate și sunt autorizate să comunice liber cu orice persoană care poate furniza informații. După vizită, CPT întocmește un raport cu concluzii și formulează recomandări pentru autorități în vederea consolidării protecției deținuților împotriva torturii și a altor forme de rele tratamente. Cu acordul statului vizat, aceste rapoarte se publică. CPT a contribuit în mare măsură la creșterea gradului de conștientizare a problemelor legate de drepturile omului existente în locurile de detenție și a generat reforme în multe țări.

Pentru informații suplimentare, inclusiv rapoarte, a se vedea: <http://www.cpt.coe.int/en/>

Consiliul European, Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței (ECRI)

ECRI monitorizează, din perspectiva protecției drepturilor omului, următoarele probleme: rasismul, discriminarea pe criterii de origine etnică, cetățenie, culoare, religie și limbă, precum și xenofobia, antisemitismul și intoleranța. Înființată printr-o decizie din 1993 și compusă din experți independenți, comisia are ca atribuții: monitorizarea fiecărei țări, recomandări de politică generală și activități de informare și comunicare cu societatea civilă. ECRI întocmește rapoarte și formulează recomandări pentru statele membre ale Consiliului European. ECRI s-a ocupat de domeniul activității de poliție în contextul monitorizării țărilor și în Recomandarea de politică generală nr. 11.

Pentru informații suplimentare, a se vedea: www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/default_en.asp

4. Pentru informații suplimentare referitoare la datele statistice, a se vedea site-ul CEDO: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&rc>

Mecanisme internaționale de protejare a drepturilor omului

Comitetul ONU pentru Drepturile Omului

Comitetul pentru Drepturile Omului este un organism al ONU alcătuit din experți independenți, care monitorizează punerea în aplicare a Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice (PIDCP). Principala sarcină a comitetului este să analizeze rapoartele statelor părți pe care acestea sunt obligate să le prezinte periodic cu privire la asigurarea respectării drepturilor. În cadrul observațiilor sale finale, comitetul își exprimă preocupările și formulează recomandări pentru statul parte respectiv. De asemenea, acesta analizează plângerile individuale care conțin acuzații de încălcare a PIDCP de către state și emite decizii (fără caracter obligatoriu). La fel ca CEDO în Europa, Comitetul pentru Drepturile Omului reprezintă o sursă majoră din care se poate învăța ce înseamnă în mod concret prevederile ONU referitoare la drepturile omului. Pe lângă analizarea cazurilor concrete, comitetul oferă și interpretarea sa cu privire la conținutul dispozițiilor referitoare la drepturile omului, sub forma unor observații generale.

Pentru informații suplimentare, a se vedea: www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/

Consiliul ONU pentru Drepturile Omului

Consiliul ONU pentru Drepturile Omului este un organism bazat pe Carta ONU, a cărui responsabilitate este aceea de a consolida promovarea și protejarea drepturilor omului pe glob și de a soluționa situațiile de încălcare flagrantă și sistematică a drepturilor omului. Consiliul este format din 47 de state membre ale ONU, care sunt alese de Adunarea Generală din trei în trei ani. Consiliul pentru Drepturile Omului efectuează evaluarea periodică universală, care este utilizată pentru a evalua situația drepturilor omului în toate statele membre ale ONU în cicluri de câte patru ani. Tot în cadrul Consiliului pentru Drepturile Omului funcționează procedurile speciale ale ONU (raportorii speciali, reprezentanții speciali, experții independenți și grupurile de lucru), care au sarcina de a monitoriza, de a examina și de a întocmi rapoarte publice cu privire la anumite aspecte tematice sau la situația drepturilor omului din unele țări.

Pentru informații suplimentare, a se vedea: www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/HRCIndex.aspx

Comitetul contra torturii

Comitetul contra torturii este un organism al ONU alcătuit din experți independenți, care monitorizează punerea în aplicare a Convenției ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante. Funcțiile pe care le îndeplinește sunt asemănătoare cu cele ale Consiliului pentru Drepturile Omului. În plus, comitetul are atribuția de a examina în profunzime situația din fiecare țară, prin procedura sa de investigare. Practica acestuia, care include și jurisprudența, este importantă pentru a înțelege ce înseamnă exact „tortură și alte rele tratamente”.

Pentru informații suplimentare, a se vedea: www2.ohchr.org/english/bodies/cat/index.htm

Subcomitetul pentru prevenirea torturii

Subcomitetul pentru prevenirea torturii (SPT) a fost creat prin Protocolul opțional la Convenția ONU împotriva torturii (OPCAT). Sarcinile sale sunt asemănătoare cu cele ale CPT: vizitarea locurilor de detenție din Europa pentru a evalua modul în care sunt tratate persoanele private de libertate, întocmirea de rapoarte și formularea de recomandări pentru state cu privire la modalități de îmbunătățire a protecției față de tortură.

Mecanisme naționale de prevenire

OPCAT obligă statele să instituie mecanisme naționale de prevenire, o valoare adăugată importantă față de CPT. După cum arată și numele, acestea sunt create la nivel național și au, în principiu, aceeași sarcină ca și SPT. În domeniul concret al activității de poliție, mecanismele naționale de prevenire reprezintă instituția de monitorizare cea mai relevantă.

Pentru informații suplimentare referitoare la OPCAT, a se vedea: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/OPCAT/Pages/OPCATIndex.aspx>

Asociația pentru Prevenirea Torturii, disponibilă la adresa: www.apt.ch/en/

FRA (2010), *National Human Rights Institutions in the EU Member States: Strengthening the fundamental rights architecture in the EU I*, Oficiul pentru Publicații, document disponibil la adresa: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/816-NHRI_en.pdf

Comitetul pentru eliminarea discriminării rasiale

Comitetul pentru eliminarea discriminării rasiale este organismul ONU format din experți independenți care monitorizează punerea în aplicare a Convenției privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială. Funcțiile pe care le îndeplinește sunt asemănătoare cu cele ale Consiliului pentru Drepturile Omului.

Pentru informații suplimentare, a se vedea: www2.ohchr.org/english/bodies/cerd/index.htm

Comitetul privind eliminarea discriminării față de femei

Comitetul privind eliminarea discriminării față de femei este organismul ONU format din experți independenți care monitorizează punerea în aplicare a Convenției asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei. Funcțiile pe care le îndeplinește sunt asemănătoare cu cele ale Consiliului pentru Drepturile Omului. În cadrul procedurii sale de anchetă, și acest comitet are atribuția de a furniza analize aprofundate ale țărilor.

Pentru informații suplimentare, a se vedea: www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/

Lecturi suplimentare

ONU, Oficiul Înalțului Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului (OHCHR) (2002), *Human Rights and Law Enforcement: A Trainer's Guide on Human Rights for the Police*, New York și Geneva, Organizația Națiunilor Unite, p. 25, document disponibil la adresa: www.ohchr.org/Documents/Publications/training5Addzen.pdf

Organisme din Europa relevante pentru activitatea de poliție

Oficiul European de Poliție (Europol)

Europol⁵ oferă asistență autorităților de aplicare a legii din UE-28 pentru combaterea formelor grave de criminalitate organizată, urmărind în același timp asigurarea respectării drepturilor omului. Europol desfășoară cursuri de formare specializată pentru polițiști, de exemplu cu privire la traficul de persoane, la criminalitatea informatică, la combaterea exploatarea sexuală a copiilor pe internet, toate aceste teme având o relevanță semnificativă pentru drepturile omului. Atribuțiile principale ale Europol constau în introducerea de standarde în investigații și în stimularea cooperării operative a agențiilor naționale de aplicare a legii.

Agenția Uniunii Europene pentru Formare în Materie de Aplicare a Legii (CEPOL)

CEPOL⁶ are scopul de a încuraja cooperarea transfrontalieră în domeniul combaterii infracționalității, al siguranței publice și al legii și ordinii, prin realizarea unor întruniri de relaționare între ofițerii superiori din cadrul forțelor de poliție din întreaga Europă, prin organizarea de activități formative și cu ajutorul rezultatelor cercetărilor. CEPOL este agenția UE cu atribuții specifice în domeniul formării polițiștilor. Programul anual de lucru pentru anul 2011⁷ a avut în vedere ca domeniul de interes pentru cursurile de formare etica, Programul de la Stockholm⁸ și orientările UE pe cinci ani pentru statele membre în materie de justiție și afaceri interne. CEPOL elaborează programa comună de bază cu titlu consultativ pentru statele membre ale UE, iar în prezent elaborează programe suplimentare privind traficul de ființe umane, violența în familie și etica.

Agenția Europeană pentru Poliția de Frontieră și Garda de Coastă (Frontex)

Frontex⁹ este agenția UE independentă și specializată care are sarcina de a coordona cooperarea operativă a statelor membre în domeniul securității frontierelor. Frontex completează sistemele naționale de gestionare a frontierelor ale statelor membre ale UE și coordonează operațiunile comune dintre statele membre ale UE și alți parteneri, cu scopul de a întări securitatea la frontierele externe. Agenția concepe aceste operațiuni comune pe baza unei analize a riscurilor rezultată din informațiile pe care le culege. Ca și în cazul CEPOL, în atribuțiile Frontex intră și stabilirea unei programe comune de bază și a unor standarde comune de pregătire pentru polițiștii de frontieră. Frontex desfășoară activități de cercetare pe teme cu sau fără caracter tehnic (de exemplu, pe tema eticii) cu relevanță pentru frontiere. De asemenea, agenția deține un rol tot mai important în coordonarea operațiunilor comune de returnare, atât în ceea ce privește returnarea voluntară, cât și cea forțată.

Unitatea de Cooperare Judiciară a Uniunii Europene (Eurojust)

Organismul de cooperare judiciară al UE, Eurojust¹⁰, are scopul de a contribui la asigurarea securității în spațiul de libertate, justiție și securitate, în special în raport cu infracționalitatea transfrontalieră și organizată. Eurojust oferă formare pentru judecători.

5. Pentru informații suplimentare referitoare la Europol, a se vedea: www.europol.europa.eu

6. Consiliul Uniunii Europene (2005), Decizia 2005/681/JAI a Consiliului din 20 septembrie 2005 de instituire a Colegiului European de Poliție (CEPOL) și de abrogare a Deciziei 2000/820/JAI (JO L 256, 1.10.2005, p. 63).

7. Pentru informații suplimentare referitoare la CEPOL, a se vedea: www.cepol.europa.eu

8. Consiliul European (2010), Programul de la Stockholm – o Europă deschisă și sigură în serviciul cetățenilor și pentru protecția acestora (JO C 115, 4.5.2010, p. 1).

9. Regulamentul (UE) nr. 1168/2011 al Parlamentului European și al Consiliului din 25 octombrie 2011 de modificare a Regulamentului (CE) nr. 2007/2004 al Consiliului de instituire a Agenției Europene pentru Gestionarea Cooperării Operative la Frontierele Externe ale Statelor Membre ale Uniunii Europene (JO L 304, 22.11.2011, p. 1). Pentru informații suplimentare referitoare la Frontex, a se vedea: www.frontex.europa.eu

10. Pentru informații suplimentare referitoare la Eurojust, a se vedea: www.eurojust.europa.eu

Lecturi suplimentare

Institutul Danez pentru Drepturile Omului, *Are human rights universal?*, articol online disponibil la adresa: www.humanrights.dk/human+rights/history+and+documents/are+human+rights+universal-c7-

Centrul European de Formare și Cercetare pentru Drepturile Omului și Democrație din Graz (2013), *Introduction to the system of human rights*, în: Bendek, W. (ed.), *Understanding Human Rights – Manual on Human Rights Education*, a 3-a ediție, p. 29, disponibil la adresa: www.etc-graz.at/typo3/index.php?id=818

Organizația Națiunilor Unite (ONU), OHCHR (1997), *Human Rights and Law Enforcement: A Trainer's Guide on Human Rights for the Police*, în seria *Professional training* nr. 5, Înaltul Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului, New York și Geneva, Organizația Națiunilor Unite, p. 13-28, inclusiv modele de planșe, disponibil la adresa: www.ohchr.org/Documents/Publications/training5Add2en.pdf

Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), Biroul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (ODIHR) (2012), *Guidelines on Human Rights Education for Law Enforcement Officials*, Varșovia, OSCE/ODIHR, disponibil la adresa: www.osce.org/odihr/93968

MODULUL 2: ACTIVITATEA DE POLIȚIE DIN PERSPECTIVA DREPTURILOR OMULUI

Introducere	49
Activitate: Activitatea de poliție din perspectiva drepturilor omului.....	50
Fișa de lucru 1 – Dezbateri privind poliția și drepturile omului.....	53
Fișa de lucru 2 – Exemple practice în materie de drepturi ale omului.....	54
Note de informare	55
1. Concepte esențiale.....	55
2. Fișe de lucru – Întrebări și răspunsuri.....	55
a. Fișa de lucru 1 – Întrebări și răspunsuri.....	57
b. Fișa de lucru 2 – Întrebări și răspunsuri.....	63
Materiale suplimentare.....	65
Activități extinse	70
Activitatea extinsă 1: Interviuri individuale la Academia de Poliție din Suedia.....	70
Activitatea extinsă 2: Educație în domeniul drepturilor omului pentru polițiștii germani în locurile istorice ale crimelor naziste. Activitatea poliției în prezent și în trecut.....	72

Activitatea de poliție din perspectiva drepturilor omului

Introducere

De prea multe ori, polițiștii percep drepturile omului mai degrabă ca pe un obstacol în calea activității lor decât ca pe fundamentul acesteia. Această atitudine negativă se poate face simțită la începutul unui curs de formare. O discuție care să sublinieze importanța dublului rol al activităților poliției, acela de a respecta și de a proteja drepturile omului – „obligațiile îngemănate” de a se abține de la acțiuni care aduc atingere în mod nejustificat drepturilor omului și de a lua toate măsurile necesare și adecvate pentru protejarea acestor drepturi – ar putea schimba această atitudine.

În ultimele decenii, poliția a ajuns să fie considerată mai degrabă un prestator de servicii decât o forță. Acest punct de vedere este integrat în conceptul mai cuprinzător al unui stat democratic, bazat pe statul de drept și fundamentat pe o perspectivă a drepturilor omului. Această perspectivă promovează obiectivele tradiționale ale activității poliției, cum ar fi menținerea ordinii publice și combaterea infracționalității.

Elementele centrale ale unei activități polițienești bazate pe drepturile omului în societățile democratice sunt următoarele: rolul special al poliției, având în vedere monopolul său asupra folosirii forței, profesionalismul, cerința de strictă legalitate, responsabilitatea internă și externă, transparența și o relație de încredere cu publicul.

Activitate: Activitatea de poliție din perspectiva drepturilor omului

Scop:

De multe ori, polițiștii percep drepturile omului mai degrabă ca pe un obstacol în calea activității lor decât ca pe fundamentul acesteia. Pentru a trece peste astfel de resentimente, este indicat ca, într-o etapă inițială a modulului de formare, să clarificați rolul și obiectivele activității poliției și rolul acesteia în calitate de instituție care respectă și protejează drepturile omului.

Obiective:

Cunoștințe

- înțelegerea rolului poliției în privința drepturilor fundamentale într-o societate democratică
- înțelegerea obligațiilor statului corespunzătoare drepturilor omului

Atitudine

- acceptarea drepturilor omului ca fundament și ca scop principal al activității de poliție și neperceperea acestora drept o limitare
- recunoașterea drepturilor omului ca parte elementară a activităților polițienești de zi cu zi

Abilități

- învățarea unei modalități de identificare a pașilor adecvați pentru protejarea și respectarea drepturilor omului în cadrul activității de poliție

Cerințe:

- timp: 30-45 de minute
- materiale:
 - fișa de lucru 1 pentru varianta 1 a activității și/sau fișa de lucru 2 pentru varianta 2 a activității cu întrebări pentru dezbateri
 - flipchart pentru scrierea întrebărilor
 - opțional: prezentare în PowerPoint și proiector
- spațiu: sală de plen plus două încăperi pentru grupurile de lucru
- număr de participanți: maximum 20-25 de persoane

Descrierea variantei 1 a activității: Dezbatere privind poliția și drepturile omului ¹

- 1 Distribuți fișa de lucru 1 cu întrebările pentru dezbatere/scrieți una sau mai multe dintre întrebări pe un flipchart.
- 2 Rugați participanții să răspundă la întrebare (întrebări) în mod individual în aproximativ 5 minute.
- 3 Rugați participanții să formeze grupuri de discuții de 3-4 persoane pentru a-și compara răspunsurile și a le discuta timp de aproximativ 10 minute. Asigurați-vă că grupurile:
 - și-au înțeles bine tema;
 - își desemnează un purtător de cuvânt care să prezinte rezultatele în plen.
- 4 Răspundeți la eventualele întrebări apărute în cursul activității pe grupuri.
- 5 Invitați grupurile să își prezinte activitatea în plen (aproximativ 5 minute pentru fiecare grup).
- 6 Purtați o discuție generală, reflectând asupra rezultatelor și a învățămintelor desprinse (aproximativ 20-30 de minute).
- 7 Rezumați ideile principale pe flipchart și oferiți informații adaptate, pe baza datelor din notele de informare, în funcție de necesități.

1. Această activitate a fost inspirată din lucrarea lui Suntinger, W. (2005), *Menschenrechte und Polizei, Handbuch für TrainerInnen*, Viena, Bundesministerium für Inneres, p. 110.

Descrierea variantei 2 a activității: Exemple practice

- ❶ Prezentați scopul și obiectivele activității.
- ❷ Distribuți fișa de lucru 2 cu întrebarea 1 unei jumătăți de clasă și fișa de lucru 2 cu întrebarea 2 celeilalte jumătăți.
- ❸ Rugați participanții să lucreze singuri la întrebări timp de aproximativ 5-10 minute.
- ❹ Împărțiți participanții în grupuri de discuții mici, de 4-5 persoane, și cereți-le să lucreze împreună ca să găsească trei exemple relevante pentru întrebările 1 și 2 (aproximativ 15 minute). Asigurați-vă că grupurile:
 - și-au înțeles bine tema;
 - își desemnează un purtător de cuvânt care să prezinte rezultatele în plen.
- ❺ Oferiți sfaturi dacă apar întrebări cu privire la modul de abordare a temei în timpul activității pe grupuri.
- ❻ Invitați grupurile să își prezinte exemplele în plen.
- ❼ Purtați o discuție generală despre rezultate, reflectând asupra învățămintelor desprinse.
- ❽ Rezumați ideile principale și, dacă este necesar, oferiți informații cu privire la motivele pentru care drepturile omului pot fi percepute fie ca obstacol în calea activității de poliție, fie ca fundament al acesteia, pe baza informațiilor din notele de informare, în funcție de necesități. Subliniați consecințele posibile ale interpretării drepturilor omului în unul dintre aceste moduri sau în celălalt. Poate fi util să discutați despre tensiunea dintre obstacol și fundament.

Fișa de lucru 1 – Dezbateri privind poliția și drepturile omului

Întrebări pentru dezbateri

1. Omorul constituie o încălcare a drepturilor omului?
2. Ce organizații/instituții sunt însărcinate cu protejarea drepturilor omului?
3. Care este rolul poliției în ceea ce privește drepturile omului?
4. „Nu există niciun conflict între drepturile omului și activitatea poliției. Activitatea poliției înseamnă protejarea drepturilor omului.” Sunteți de acord cu această afirmație? De ce? De ce nu?

Fișa de lucru 2 – Exemple practice în materie de drepturi ale omului

Întrebări pentru dezbateri

1. Găsiți exemple practice (pe baza experiențelor din activitatea dumneavoastră cotidiană) în care considerați că drepturile omului reprezintă un obstacol în calea activității pe care o desfășurați.

2. Găsiți exemple practice (pe baza experiențelor din activitatea dumneavoastră cotidiană) în care drepturile omului sunt utile în activitatea pe care o desfășurați și/sau constituie fundamentul acesteia.

Note de informare

Aceste note oferă informații care pot fi utilizate pentru orientarea activităților și a discuțiilor din cadrul acestui modul. Ele sunt structurate astfel:

1. Concepte esențiale

2. Fișe de lucru – Întrebări și răspunsuri:

- Fișa de lucru 1 – Întrebări și răspunsuri
- Fișa de lucru 2 – Întrebări și răspunsuri

1. Concepte esențiale

Modulul 2 se bazează pe temele principale ale modulelor 1 și 3, și anume obligația statelor de a respecta și de a proteja drepturile omului. Modulul 2 oferă informații suplimentare cu privire la aceste obligații, axându-se pe drepturile omului și activitatea de poliție.

Pentru reîmprospătarea memoriei, obligațiile poliției sunt reamintite aici:

Obligația de a respecta: Statul trebuie să se abțină de la acțiuni ilegale și disproporționate. Imixtiunile nejustificate în drepturile omului constituie încălcări ale acestor drepturi.

Obligația de a proteja: Statul este obligat să ia măsuri administrative, legislative și/sau judiciare în vederea protejării drepturilor omului, pentru a se asigura că oamenii se pot bucura pe deplin de drepturile lor. Neluarea măsurilor adecvate constituie încălcarea drepturilor omului.

Pentru informații suplimentare privind obligațiile de a respecta și de a proteja drepturile omului, a se vedea modulele 1 și 3.

2. Fișe de lucru – Întrebări și răspunsuri:

Nu există un singur răspuns corect la aceste întrebări din fișa de lucru; există mai multe perspective și școli de gândire cu privire la drepturile omului și activitatea poliției. Aceste note de informare sunt menite să genereze dezbateri și să ofere îndrumări cu privire la modul în care se poate răspunde la aceste întrebări. Notele nu oferă o listă exhaustivă de răspunsuri.

Sfat pentru formatori: Amintiți-le participanților că drepturile omului se aplică în mod diferit în cazul persoanelor și în cazul statelor

Statele au obligația de a respecta și de a proteja drepturile omului. Pentru persoanele particulare, drepturile omului au un dublu rol: consacră obligațiile statului de a proteja și de a respecta drepturile fiecărei persoane și oferă îndrumări cu privire la modul în care oamenii ar trebui să se poarte unii cu ceilalți.

Prin urmare, din punct de vedere strict juridic, încălcările drepturilor omului pot avea loc numai din cauza acțiunilor sau a lipsei de acțiune a statelor cu privire la persoane. Acțiunile unei persoane împotriva alteia – cum ar fi comiterea unui omor – încalcă legea, dar nu și drepturile omului. Ca atare, din perspectiva drepturilor omului, o acțiune sau o omisiune a statului care are ca rezultat uciderea unei persoane are alte consecințe decât aceeași faptă comisă de o persoană particulară.

Fișa de lucru 1 – Întrebări și răspunsuri

Întrebarea 1: Omorul constituie o încălcare a drepturilor omului?

Această întrebare ajută la clarificarea problemei fundamentale a obligațiilor statului și, astfel, a rolului poliției în ceea ce privește drepturile omului. Este posibil să fie exprimate diverse puncte de vedere atunci când este pusă în discuție această întrebare.

- Un funcționar public care ucide o persoană încalcă și drepturile omului, din moment ce nu a îndeplinit obligația statului de a respecta dreptul la viață. Atunci când un funcționar public, de exemplu un polițist, folosește forța și acest lucru duce la moartea cuiva, statul are obligația de a efectua o investigație imparțială și independentă a circumstanțelor respective.
- În mai multe cauze, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) a stabilit că folosirea forței de către un funcționar public a fost excesivă și a încălcat drepturile omului.
- Totuși, în cazul în care forța se folosește în legitimă apărare, este corespunzătoare și conformă cu principiul necesității și al proporționalității, atunci decesul rezultat din folosirea forței nu constituie o încălcare a drepturilor omului. (a se vedea modulul 3 pentru mai multe informații cu privire la principiul necesității și al proporționalității)
- În cazul în care statul nu ia măsurile necesare pentru a împiedica uciderea unei persoane a cărei viață este amenințată de către o altă persoană, atunci inacțiunea/omisiunea statului constituie o încălcare a obligației sale de a proteja dreptul la viață.
- O persoană particulară care ucide comite o infracțiune, nu încalcă un drept al omului.

Întrebarea 2: Ce organizații/instituții sunt însărcinate cu protejarea drepturilor omului?

Există mai multe organizații și instituții de nivel național, european și internațional însărcinate cu protejarea drepturilor omului, inclusiv unele din domeniul poliției.

La nivel național

- Poliția
- Instanțele de judecată, inclusiv curțile constituționale
- Avocații Poporului sau comisiile sau institutele naționale pentru drepturile omului
- Parlamentul, inclusiv organismele parlamentare însărcinate în mod special cu monitorizarea drepturilor omului
- Organismele naționale pentru egalitate și nediscriminare
- Organizații neguvernamentale

La nivel european

- Curtea de Justiție a Uniunii Europene (CJUE)
- Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO)
- Comitetul European pentru Prevenirea Torturii (CPT) din cadrul Consiliului Europei
- Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței (ECRI)
- Organizații neguvernamentale

Organisme europene din domeniul poliției

- Unitatea Europeană de Cooperare Judiciară (Eurojust)
- Agenția Europeană pentru Poliția de Frontieră și Garda de Coastă (Frontex)
- Agenția Uniunii Europene pentru Formare în Materie de Aplicare a Legii (CEPOL)
- Oficiul European de Poliție (Europol)

La nivel internațional

- Consiliul pentru Drepturile Omului al Organizației Națiunilor Unite (ONU)
- Comitetul ONU pentru Drepturile Omului
- Comitetul ONU contra torturii
- Comitetul ONU pentru eliminarea discriminării rasiale
- Comitetul ONU privind eliminarea discriminării față de femei
- Organizații neguvernamentale

Întrebarea 3: Care este rolul poliției în ceea ce privește drepturile omului?

Codul european de etică al poliției, Recomandarea Rec(2001)10 a Comitetului de Miniștri

Preambul

[...] Având convingerea că încrederea populației în poliție este strâns legată de atitudinea și comportamentul poliției față de populație, în special de respectul pentru demnitatea umană și drepturile și libertățile fundamentale [...]

Polițiștii ca reprezentanți ai statului

Polițiștii au o poziție privilegiată într-o societate democratică, deoarece statul le acordă puterea de a folosi forța atunci când este nevoie. Drepturile omului impun restricții importante asupra acțiunilor poliției și asupra folosirii forței, subordonându-le strict principiilor legalității, proporționalității și necesității. Aceste restricții contribuie la asigurarea faptului că, atunci când acționează, polițiștii respectă drepturile omului și încearcă să utilizeze mijloacele cel mai puțin invazive pentru a-și atinge scopul.

Polițiștii trebuie nu numai să respecte drepturile omului, ci și să le protejeze în mod activ, de exemplu prin arestarea unui suspect pentru a proteja drepturile altor persoane. Această obligație de a proteja a poliției face din drepturile omului fundamentul activităților polițienesci.

Declarația universală a drepturilor omului Articolul 28

Orice persoană are dreptul la o orânduire socială și internațională în care drepturile și libertățile expuse în prezenta declarație pot fi pe deplin îndeplinite.

Poliția are un rol central în asigurarea condițiilor necesare pentru respectarea drepturilor omului, printre care se numără menținerea ordinii publice, asigurarea respectării legii, prevenirea și depistarea infracțiunilor, asistență și servicii pentru cetățeni.

Polițiștii ca autorități de aplicare a legii

În calitate de funcționari guvernamentali, polițiștilor le este acordată puterea de a folosi forța, atunci când este necesar, pentru a pune în aplicare legile și pentru a preveni, a descoperi și a combate infracțiunile. Pentru polițiști, în calitate de autorități de aplicare a legii, drepturile omului reprezintă legea cea mai importantă. Conform unui principiu de drept consacrat, toate legile ar trebui să fie interpretate și puse în aplicare într-un mod care să fie în strictă conformitate cu normele referitoare la drepturile omului. Atunci când împiedică sau depistează o infracțiune, polițiștii protejează drepturi ale omului cum sunt dreptul la proprietate, la viață, la integritate fizică și psihică, la libertate și securitate personală.

Polițiștii ca prestatori de servicii

În trecut, polițiștii erau considerați în primul rând o forță și un instrument de control al statului. Această perspectivă a evoluat, iar acum polițiștii sunt deseori considerați funcționari guvernamentali care prestează un serviciu pentru comunitate. În calitate de prestatori de servicii, polițiștii nu doar respectă drepturile omului prin depistarea și combaterea infracționalității, ci se concentrează și pe prevenirea infracțiunilor legate de drepturile omului și a încălcărilor acestora. Instituțiile guvernamentale precum poliția conlucrează cu entități nestatale, de exemplu cu comunitățile, pentru a identifica și a soluționa infracțiunile și problemele care țin de ordinea publică. Prin urmare, reprezentanții statului, printre care și polițiștii, interacționează cu comunitățile pentru a deservi mai bine populația. Acest mod de a înțelege activitatea poliției are ca efect punerea unui accent mai puternic pe prevenirea infracțiunilor decât pe depistarea și combaterea lor, precum și pe eforturile de eliminare a cauzelor care stau la baza acestora.

Imagina de prestator de servicii a poliției este prezentă în mod clar și în unele documente internaționale cu privire la drepturile omului, cum ar fi *Declarația cu privire la poliție* (1979) și *Codul european de etică al poliției* (2001) ale Consiliului Europei, precum și *Codul de conduită pentru cei care răspund de aplicarea legii* (1979) al ONU. Îndrumarul privind activitatea polițienească democratică (2006) al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), ghidul OSCE *Bune practici în înființarea de parteneriate între poliție și public* (2008) și ghidul OSCE *Poliția, romii și sinti: bune practici în consolidarea încrederii și înțelegerii* (2010)² oferă orientări detaliate cu privire la modul de punere în aplicare a unor reforme pertinente.

2. Ghidul OSCE (2010), *Poliția, romii și sinti: bune practici în consolidarea încrederii și înțelegerii*, disponibil la adresa: <http://www.osce.org/ro/odihr/80790?download=true>

Întrebarea 4: Nu există niciun conflict între drepturile omului și activitatea poliției. Activitatea poliției înseamnă protejarea drepturilor omului. Sunteți de acord cu această afirmație? De ce? De ce nu?

Publicul are păreri împărțite cu privire la relația dintre activitatea de poliție și drepturile omului. Unele persoane percep polițiștii drept protectori ai drepturilor omului, în timp ce altele i-ar putea considera o potențială amenințare la adresa acestor drepturi.

Publicul este foarte conștient de faptul că poliția poate încălca drepturile omului, de exemplu prin folosirea excesivă a forței. Efectul pozitiv al activității poliției asupra drepturilor omului este mai puțin înrădăcinat în conștiința publică. Prin urmare, subiectele de discuție care apar atunci când se răspunde la această întrebare pot fi diverse.

Activitatea poliției și drepturile omului nu sunt în conflict: „Drepturile omului reprezintă obiectivul activităților polițienești.”

- Polițiștii au o contribuție fundamentală la protejarea drepturilor omului – drepturile omului reprezintă fundamentul și obiectivul activităților poliției.
- Se poate realiza o pace socială trainică numai dacă drepturile omului sunt respectate și protejate – ceea ce este în interesul tuturor. Poliția reprezintă un element esențial în menținerea păcii sociale. Prin depistarea și prevenirea infracțiunilor, poliția ajută la protejarea drepturilor omului și la asigurarea respectării acestora.
- Drepturile omului îmbunătățesc activitățile polițienești eficiente, oferind principii stricte cu privire la legalitate, necesitate și proporționalitate. Aceste principii creează încredere în stat și consolidează statul de drept.
- Activitățile polițienești care au la bază drepturile omului ajută la îndeplinirea cu succes a justiției, prin asigurarea respectării în mai mare măsură a drepturilor omului la culegerea de către poliție a probelor care vor fi utilizate în cadrul procedurilor judiciare. Respectarea drepturilor omului contribuie la evitarea situației în care probele ar fi declarate inadmisibile din cauza unui abuz în serviciu (a se vedea modulul 4).

Activitățile polițienești și drepturile omului sunt în conflict: „Drepturile omului reprezintă doar un obstacol în calea activității poliției.”

- Drepturile omului se bazează pe demnitatea umană și orice persoană este îndreptățită să beneficieze de ele. În cazul unui infractor, drepturile omului pot fi limitate într-o anumită măsură, deoarece de regulă detenția restrânge nu numai dreptul la libertate personală, ci și pe cel la viață privată și de familie prin limitarea orelor de vizitare, a utilizării telefonului sau prin aplicarea regulilor generale de detenție. Însă refuzarea totală a drepturilor unui infractor ar submina însăși ideea de drepturi ale omului, prin care se protejează un minimum de umanitate și demnitate indiferent de situație.
- A considera drepturile omului doar un obstacol în calea activității poliției înseamnă a arăta o lipsă de înțelegere a efectelor benefice ale drepturilor omului pentru o societate justă, pașnică și favorabilă incluziunii, atât pentru persoanele particulare, cât și pentru poliție. Atunci când se face simțită o percepție negativă asupra drepturilor omului, asigurați-vă că purtați o discuție aprofundată referitoare la funcțiile îndeplinite de drepturile omului, precum și la rolul poliției în protejarea acestora.

- În cazurile grave, cum ar fi cele de rele tratamente aplicate minorilor, este posibil ca unii participanți să considere greu de înțeles de ce persoana suspectată de făptuirea abuzului ar trebui să fie tratată cu respect și demnitate – și este probabil ca acest punct de vedere să apară în cadrul cursului. Astfel de argumente cu încărcătură emoțională reprezintă provocări deosebite pentru formator. Înainte de a reacționa la nivel intelectual prezentând argumente, formatorul ar trebui să se ocupe mai întâi, în mod explicit, de aspectul emoțional, în acest caz prin recunoașterea dificultății de a trata cu demnitate persoanele care au săvârșit fapte groaznice. Apoi, formatorul poate prezenta și discuta argumentele de bază conturate mai sus. Formatorul ar trebui să asigure consolidarea mesajului că drepturile omului nu trebuie respectate în mod selectiv; ele sunt indivizibile și inalienabile. În continuare pot fi discutate drepturile infractorilor, având în vedere următorul aspect: „de ce aceștia au drepturi și cum sunt ele limitate”.

Este recomandabil să se deplaseze discuția în direcția descurajării generale (obligația statului de prevenire a infracțiunilor față de întreaga societate) și a descurajării specifice (obligația statului față de persoana făptuitorului – prevenirea recidivei). Majoritatea dovezilor arată că pedepsele extinse nu servesc nici la descurajarea comportamentului infracțional, nici la reducerea recidivismului infractorului ³.

Printre alte aspecte conexe importante se numără marja de apreciere a polițiștilor și capacitatea acestora de a consolida încrederea publicului și de a lucra în parteneriat cu acesta.

Marja de apreciere a polițiștilor

Motivul pentru care munca polițiștilor este atât de dificilă constă în punerea în balanță a unor interese contrare și luarea măsurilor corespunzătoare pentru îndeplinirea atât a obligației de a respecta, cât și pe aceea de a proteja drepturile omului. Imixtiunile poliției în drepturile unui suspect trebuie să fie cât mai limitate, în conformitate cu principiul necesității și al proporționalității. În același timp însă, poliția trebuie să asigure protecția eficientă a unei persoane aflate în pericol. Această încercare de a găsi un echilibru le creează polițiștilor o stare de stres emoțional și de tensiune în desfășurarea activității lor.

O activitate de poliție bazată pe drepturile omului are în comun o serie de caracteristici esențiale cu alte abordări, cum ar fi activitatea polițienească democratică, conform descrierii din *Îndrumarul privind activitatea polițienească democratică* ⁴ al OSCE.

Pentru multe persoane, polițiștii sunt reprezentanții cei mai vizibili ai statului și cei cu care cetățenii au cele mai multe șanse să vină în contact. Prin urmare, ei reprezintă „guvernul în acțiune” ⁵. Așadar, poliția poate influența opiniile generale ale cetățenilor și perspectivele asupra guvernului în ansamblu, acțiunile polițiștilor putând consolida sau slăbi sprijinul din partea populației necesar pentru a susține o democrație viabilă ⁶.

Deși legile stabilesc un cadru și oferă orientări pentru îndeplinirea sarcinilor de poliție, se păstrează totuși un anumit nivel de independență operațională și de putere discreționară. Legile nu pot reglementa toate situațiile posibile cu care se poate confrunta un polițist, de exemplu ce mașină să oprească sau cum să răspundă la un comportament nepolitic sau provocator. Marja de apreciere îi permite polițistului să își adapteze reacția la fiecare situație concretă, luând în considerare toți factorii relevanți din fiecare caz în parte. Însă

3. Comparați, de exemplu, lucrările lui Heinz, W., Universitatea din Konstanz, Germania, cu privire la minori; Dunkel, F., Universitatea din Greifswald, Germania; Jehle/Heinz/Sutterer (2003), *Legalbewährung nach strafrechtlichen Sanktionen*, Bundesministerium der Justiz, Berlin.

4. OSCE (2008), *Guidebook on Democratic Policing*.

5. *Ibid.*, p. 43.

6. Danemarca, Institutul Danez pentru Drepturile Omului (1999), *Police and human rights, manual for police training*, p. 12, disponibil la adresa: <http://www.humanrights.dk/files/pdf/Engelsk/International/macedonia.pdf>

aceeași marjă de apreciere îi impune polițistului să afișeze o atitudine potrivită și să dea dovadă de un puternic simț al responsabilității.

Utilizarea adecvată a marjei de apreciere este deosebit de complicată, deoarece adesea polițiștii trebuie să acționeze în situații complexe, neclare și stresante din punct de vedere emoțional, cum sunt disputele sau actele de violență. Polițiștii sunt chemați atunci când ceva merge prost sau când există o problemă. Ei trebuie să ia decizii la fața locului, sub imperiul încărcăturii momentului, de multe ori în câteva secunde și fără pregătire prealabilă. În schimb, conducerea poliției și judecătorii analizează și evaluează acțiunile polițiștilor ulterior, cunoscând rezultatul și având timp suficient pentru a analiza situația. Cele două perspective vor fi, cu siguranță, diferite, iar cei care analizează ulterior evenimentele nu vor fi niciodată în măsură să înțeleagă pe deplin situația în întreaga sa dinamică în timp real ⁷.

Principiile etice și cele ale drepturilor omului devin deosebit de relevante tocmai pentru specificarea marjei de apreciere a polițiștilor, în special în situații stresante – nu în calitate de cunoștințe, ci de atitudine internalizată. Din perspectiva drepturilor omului, principiul egalității de tratament și cel al proporționalității – care include găsirea unor măsuri mai puțin invazive sau oprirea în cazul în care pagubele provocate de acțiunea poliției ar depăși în mod clar beneficiile acestora – sunt cele mai relevante.

Încrederea și parteneriatul cu publicul: esențiale pentru activitatea poliției

Poliția este o instituție care ar trebui să contribuie la perceperea unui sentiment de siguranță personală și publică. Ea trebuie să trateze cu seriozitate sentimentele de nesiguranță ale cetățenilor și să aibă în vedere combaterea cauzelor care stau la baza acestora, răspunzând diferitelor nevoi și interese și gestionând temerile oamenilor. Poliția trebuie să consolideze încrederea comunităților – o sarcină importantă care afectează modul în care comunică și interacționează cu populația. Gândiți-vă, de exemplu, la prezența polițiștilor într-un spațiu public. Această prezență poate genera un sentiment de securitate, de protecție în rândul publicului, însă poate crea și o atmosferă de teamă și de nesiguranță („Este ceva în neregulă, suntem în pericol”), mai ales în cazul în care polițiștii apar complet înarmați. Deoarece poliția reprezintă statul în modul cel mai vizibil, încrederea în poliție echivalează cu încrederea în stat. În lipsa acestei încrederi, cetățenii nu vor fi dispuși să semnaleze infracțiunile și nici să le ofere polițiștilor informațiile de care aceștia au nevoie pentru a-și desfășura activitatea în mod eficient. Persoanele marginalizate în societate resimt de multe ori neîncredere.

7. Bourdieu, P. (1990), *The Logic of Practice*, Stanford, Stanford University Press, p. 81.

Fișa de lucru 2 – Întrebări și răspunsuri

Răspunsurile la fișa de lucru 2 se bazează pe experiențele participanților, prin urmare nu se pot oferi răspunsuri concrete. În schimb, au fost propuse câteva subiecte care ar putea să îi determine pe participanți să ofere exemple și/sau să îl ajute pe formator să orienteze discuțiile în plen.

Sfat pentru formatori: Încurajați participanții să ofere exemple concrete și autentice

Utilizarea de exemple bazate pe experiențe din viața reală în locul afirmațiilor generale poate genera discuții mai fructuoase și poate ajuta participanții să perceapă obiectivele activității de formare ca fiind relevante și să le înțeleagă mai profund.

Întrebarea 1: Găsiți exemple practice (pe baza experiențelor din activitatea dumneavoastră cotidiană) în care ați considerat că drepturile omului sunt un obstacol în calea muncii dumneavoastră.

- Exemplu de răspuns: „Am fost la niște proteste care au devenit violente. Am fost obligați să păstrăm rândurile și nu am avut voie să îi urmărim pe cei care aruncau cu sticle în noi, ne insultau sau ne scuipau.”

Următoarele tipuri de situații ar putea contribui la generarea de exemple:

- înaintea, în timpul sau după efectuarea unei arestări
- gestionarea unei demonstrații
- interogarea unui suspect
- oprirea sau împiedicarea unei infracțiuni

„Potrivit argumentației lor (a polițiștilor), dezechilibrul de putere s-a mutat dinspre stat spre secțiuni ale societății cum sunt membrii rețelelor de crimă organizată și grupările teroriste care își cunosc drepturile și încearcă să «abuzeze» de sistem în folosul propriu (de exemplu, prin întârzierea proceselor, depunerea de plângeri, înaintarea unui apel la instanțele superioare etc.). Din acest punct de vedere, drepturile omului sunt privite ca un obstacol în calea unor activități polițienești eficiente. În plus, poliția consideră că acestor secțiuni ale societății li se acordă mai multă libertate de acțiune decât polițiștilor. Percepția este aceea că s-a creat o situație fără ieșire, în care sistemul drepturilor omului, elaborat pentru a proteja persoana «slabă», slăbește de fapt statul, ceea ce duce la perceperea unei dihotomii între securitate, pe de o parte, și drepturile omului, pe de altă parte.”

Osse, A. (2006), *Understanding policing, a resource for human rights activists*, disponibilă la adresa: https://www.amnesty.nl/content/uploads/2017/01/book_1_o.pdf?x54649

Întrebarea 2: Găsiți exemple practice (pe baza experiențelor din activitatea dumneavoastră zilnică) în care drepturile omului v-au fost utile în activitate și/sau au constituit temeiul acesteia.

- Exemplu de răspuns: „Odată, a trebuit să intervin într-un caz de ceartă violentă între soț și soție. Am folosit tehnica intervențiilor de dezamorsare a situației, care m-a ajutat să liniștesc lucrurile.”

Următoarele tipuri de situații ar putea contribui la generarea de exemple:

- justificarea sau explicarea motivelor arestării sau ale reținerii
- prezentarea în fața instanței de judecată
- oprirea sau împiedicarea unei infracțiuni
- decizia cu privire la posibilitatea sau modalitatea de a interveni într-o situație

„O propunere principală a acestui raport este aceea că scopul fundamental al activității poliției ar trebui să fie [...] protejarea și susținerea drepturilor tuturor oamenilor. Consultările noastre au arătat că, în toate comunitățile din Irlanda de Nord, oamenii au aceeași dorință neechivocă, ca poliția să le protejeze drepturile față de încălcarea lor de către alte persoane și să le respecte drepturile omului în exercitarea acestei îndatoriri.”

Comisia independentă privind activitatea poliției din Irlanda de Nord (1999),
A new beginning: policing in Northern Ireland, p. 18.

„Obiectivul acțiunilor noastre este acela de a proteja și a respecta drepturile omului, creând astfel o încredere cât mai mare a tuturor oamenilor în libertatea și siguranța lor.”

Poliția austriacă (2009), *Guiding Principles of a human rights based understanding of police*, Principiul 1

Materiale suplimentare

Rolul poliției în societățile democratice – de la forță la prestator de servicii

„Evoluția către o activitate polițienească democratică se realizează atunci când se trece «de la o abordare bazată pe control la o abordare mai orientată spre servicii», în care preocuparea principală a autorităților de aplicare a legii rămâne prevenirea proactivă a infracționalității.”

OSCE (2008), *Guidebook on Democratic Policing*, Viena, punctul 2, disponibil la adresa: <http://www.osce.org/spmu/23804>

Codul european de etică al poliției, Consiliul Europei

Articolul 12

Poliția trebuie să fie organizată astfel încât membrii săi să beneficieze de respectul publicului, atât în calitate de profesioniști însărcinați cu aplicarea legii, cât și ca prestatori de servicii către populație.

Există o tendință în creștere de a considera poliția un prestator de servicii pentru comunitate. Acest lucru se observă în procesele de reformare a poliției derulate în ultimele decenii în mai multe țări, inclusiv în cadrul organizațiilor polițienești bazate pe conceptul tradițional al forței. Acest punct de vedere ia în considerare elemente esențiale din sfera prestării de servicii, printre care poliția comunitară, o interacțiune mai intensă cu publicul, în general, precum și structuri de răspundere.

Câțiva factori care au impulsionat trecerea către o abordare orientată spre servicii a activității polițienești:

- Tranziția statelor din Europa Centrală și de Est de la regimurile autoritare la cele democratice a dus la o regândire a funcțiilor de bază ale statului, inclusiv a poliției, dintr-o perspectivă democratică și a drepturilor omului.
- În democrațiile europene occidentale, îngrijorarea opiniei publice în legătură cu abuzurile poliției a crescut în ultimele decenii. Acest lucru a dus la reforme care au avut tendința să sublinieze rolul de serviciu public al poliției, de exemplu prin deschiderea către public și prin structuri de răspundere. Printre acestea din urmă se numără instituțiile de monitorizare a poliției, cum ar fi mecanismele naționale și Comitetul European pentru Prevenirea Torturii.
- În sens mai general, perspectiva drepturilor omului capătă tot mai multă forță la nivel internațional. Ea se bazează pe ideea unui stat responsabil, al cărui rol principal este acela de a oferi servicii populației sale. Această idee are rădăcini puternice în filosofia europeană, în special sub forma teoriei contractului social. Ideea de bază este aceea de a ieși din așa-numita „stare naturală”: oamenii își lasă în mod voluntar libertatea lor naturală în mâinile statului, în calitate de administrator. La rândul său, statul le protejează drepturile naturale și este răspunzător față de cetățenii săi.

- Organizațiile de poliție au adoptat o abordare orientată spre consumator, care se concentrează pe nevoile „clienților” și ale „destinatariilor” și este strâns legată de principiile drepturilor omului: indiferent ce statut are destinatarul activităților polițienești, acesta are dreptul la un tratament profesionist și respectuos.
- Consolidarea încrederii este considerată din ce în ce mai mult o premisă fundamentală pentru eficiența și succesul activităților polițienești. În lipsa acestei încrederi, publicul nu va fi dispus să semnaleze infracțiunile și nici să ofere poliției informațiile de care aceasta are nevoie ⁸. Sporirea încrederii între comunități și poliție necesită o formă de dialog instituționalizată pe termen lung. O abordare orientată spre servicii a activităților polițienești contribuie la construirea acestei încrederi.

Caracteristicile esențiale ale activității polițienești bazate pe drepturile omului în societățile democratice

Puterea de a folosi forța este una dintre caracteristicile definitorii ale poliției. Polițiștii au dreptul să folosească forța ca instrument în vederea îndeplinirii sarcinilor. Acest monopol asupra folosirii forței îi conferă poliției o poziție deosebit de sensibilă și puternică în cadrul statului, existând în permanență posibilitatea abuzurilor.

Rolul dublu al poliției – obligațiile statului de a respecta și de a proteja drepturile omului

Adesea, aceste obligații sunt interdependente și trebuie puse în balanță. De exemplu, în cazul violenței în familie, poliția trebuie să aducă atingere drepturilor făptuitorului pentru a proteja drepturile victimei, arestându-l pe făptuitor sau împiedicându-l să intre în apartament sau să se apropie de victimă.

Legalitatea, necesitatea și proporționalitatea

Activitatea poliției este reglementată prin legi clare, precise și accesibile. Pentru folosirea forței se aplică reglementări și verificări extrem de stricte. Folosirea forței este permisă doar în ultimă instanță, atunci când toate celelalte opțiuni au fost fie epuizate, fie considerate ineficiente. Folosirea forței și toate celelalte acțiuni polițienești sunt strict subordonate principiului necesității și al proporționalității.

8. Danemarca, Institutul Danez pentru Drepturile Omului (1999), *Police and human rights, manual for police training*, p. 12, disponibil la adresa: <http://www.humanrights.dk/files/pdf/Engelsk/International/macedonia.pdf>

Sfat pentru formatori: Confruntarea cu „realitatea”

În discuțiile despre ce înseamnă o acțiune adecvată din perspectiva drepturilor omului, vă întâlniți adesea cu următoarea afirmație: „Ei (polițiștii de rang înalt și organizațiile neguvernamentale) habar nu au de realitățile cu care ne confruntăm noi în stradă. Este ușor să judeci din spatele biroului. Drepturile omului sună frumos în teorie; realitățile de pe teren sunt altele.”

Următoarele idei vă ajută să abordați această obiecție în mod constructiv:

- Recunoașteți diferența dintre logica practicii și logica analizei practicii (anterioare), menționată mai sus. În acest fel, veți transmite semnalul că înțelegeți cu adevărat ce vor să spună participanții. Însă recunoașterea acestei diferențe nu înseamnă că analiza acțiunilor anterioare este nelegitimă sau că nu poate fi realizată în mod corespunzător.
- Subliniați faptul că polițiștii ar trebui să fie conștienți de poziția lor specială de putere, având în vedere monopolul asupra folosirii forței, precum și de posibilitatea apariției unor abuzuri și de sensibilitățile politice aferente.
- Puneți accentul pe responsabilitatea lor față de public. Concentrați-vă pe imaginea polițiștilor ca prestatori de servicii și evidențiați faptul că puterea lor izvorăște din încrederea publicului, în temeiul contractului social.

Responsabilitatea

„Chiar dacă cetățenii își dau acordul în mod voluntar ca poliția să aplice monopolul forței [...], serviciile polițienești democratice au obligația să lase publicul să le verifice și să le controleze puterile, prin procese de asigurare a responsabilității.”

OSCE (2008), *Guidebook on Democratic Policing*, Viena, punctul 80, disponibil la adresa: <http://www.osce.org/spmu/23804>

Rolul poliției are fațete multiple: ca prestator de servicii și ca manifestarea cea mai vizibilă a guvernului, ca deținând monopolul asupra folosirii forței și ca având o marjă de apreciere într-un rol care necesită luarea unor decizii rapide în situații potențial complexe. Aceste fațete diferite impun ca polițiștii să facă dovada unui înalt grad de profesionalism și să fie trași la răspundere pentru acțiunile lor.

Structurile de asigurare a responsabilității poliției constau în mecanisme externe și interne de control și supraveghere:

- Mecanismele externe din cadrul unui sistem democratic sunt: sistemul judiciar; organele legislative, cum ar fi comisiile parlamentare pentru drepturile omului; instituțiile Avocaților Poporului sau comisiile pentru drepturile omului; comisiile de reclamații în materie civilă; mecanismele naționale de prevenire înființate în conformitate cu Protocolul opțional al ONU la Convenția împotriva torturii; organismele naționale din domeniul egalității și al nediscriminării; ONG-urile și mass-media.
- Există și organisme internaționale în domeniul drepturilor omului, la nivel european și al ONU. CEDO și Comitetul European pentru Prevenirea Torturii au, probabil, cea mai puternică influență asupra poliției în Europa.
- Mecanismele interne de control și analiză le completează pe cele externe. Printre acestea se numără: mecanismele interne de reclamații și de investigație; analiza și evaluarea internă a operațiunilor, cu scopul de a contribui la organizație cu rezultate pertinente; și responsabilitatea conducerii.

Transparența

Responsabilitatea contribuie la transparența activității polițienești, un alt element esențial al unei activități polițienești democratice. Principalele constatări ale mecanismelor externe ar trebui să fie publicate, contribuind astfel la o mai mare deschidere a sistemului de poliție. De asemenea, transparența înseamnă că poliția trebuie să lucreze cu mass-media într-o manieră responsabilă, luând în considerare protecția datelor și prezumția de nevinovăție. Transparența înseamnă și diseminarea publică a rapoartelor, inclusiv a statisticilor privind infracționalitatea, și a rezultatelor investigațiilor interne, precum și crearea unor structuri de comunicare cu comunitățile.

Profesionalismul și eficiența

Utilizarea drepturilor omului ca etalon al activităților poliției necesită profesionalism, dar îl și consolidează. Culegerea în mod profesionist a informațiilor și a probelor reduce tentația de a obține mărturii sub constrângere și, astfel, contribuie la susținerea interzicerii torturii și a tratamentelor inumane. Interogarea eficientă a unui suspect, în cadrul căreia polițistul adaptează tacticile la fiecare persoană în parte, respectând, în același timp, cu strictețe principiile drepturilor omului, necesită cunoștințe juridice și sociologice, precum și diverse abilități: retorice, psihologice și analitice. Promovarea standardelor privind drepturile omului, a standardelor profesionale și a abilităților tehnice necesare pentru activitatea de poliție reprezintă competențe interdependente. Există o mai mare probabilitate ca un polițist cărui îi lipsesc competențele tehnice să aibă un comportament nepotrivit în vederea obținerii rezultatelor. În egală măsură, un polițist care se bazează pe un comportament nepotrivit pentru a obține rezultate nu își va dezvolta competențele tehnice necesare pentru a deveni un profesionist competent. Drepturile omului reprezintă o provocare pentru poliție prin faptul că necesită aplicarea celor mai bune practici în materie de competențe tehnice pentru a obține rezultate bune. „Arta poliției” ar putea fi definită ca fiind urmărirea obiectivelor în modul cel mai puțin invaziv.

Încrederea și siguranța

Încrederea și siguranța publicului reprezintă o premisă necesară a unei activități polițienești eficiente. O activitate polițienească eficientă nu este posibilă dacă anumite sectoare ale populației nu simt că poliția le protejează și le respectă.

Este obligatoriu ca poliția să se angajeze în consolidarea încrederii și să creeze structuri adecvate de comunicare cu publicul. Măsurile de transparentizare și de responsabilizare a poliției contribuie la consolidarea încrederii. Printre programele care se adresează în mod activ

populației se numără stabilirea unui dialog instituționalizat cu comunitățile, de exemplu prin forumuri de discuții deschise, consilii consultative comunitare și zile ale porților deschise. Abordarea bazată pe conceptul de poliție comunitară poate inspira crearea unor structuri de comunicare adecvate. În mod evident, acceptarea clară a drepturilor omului și acționarea în conformitate cu acestea sunt extrem de relevante pentru construirea și păstrarea încrederii. Principiul nediscriminării are o importanță deosebită în relațiile cu grupurile marginalizate ⁹.

Lecturi suplimentare

Crawshaw, R. (2009), *Police and human rights. A manual for teachers and resource persons and for participants in human rights programmes*, ediția a doua revăzută, Boston, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, p. 19.

Organizația Națiunilor Unite (2002), *Human Rights and Law Enforcement: A manual on human rights training of the police* (consultați argumentele de la p. 16), disponibil la adresa: www.ohchr.org/Documents/Publications/training5Add2en.pdf

Osse, A. (2006), *Understanding policing, a resource for human rights activists*, Amsterdam, Amnesty International, p. 41, disponibil la adresa: https://www.amnesty.nl/content/uploads/2017/01/book_1_o.pdf?x54649

9. FRA (Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene) (2010), Al patrulea raport EU-MIDIS „Date în obiectiv”: *Opririle efectuate de poliție și minoritățile*, disponibil la adresa: <http://fra.europa.eu/en/publication/2010/eu-midis-data-focus-report-4-police-stops-and-minorities>

Activități extinse

Activitatea extinsă 1: *Interviuri individuale la Academia de Poliție din Suedia*

Scop:

Academia de Poliție din Suedia folosește interviurile individuale ca modalitate mai intensivă de creștere a gradului de conștientizare cu privire la rolul poliției. Interviurile se desfășoară cu persoane care au avut de-a face cu poliția, subliniind modul în care alții percep interacțiunea poliției cu persoanele particulare. Acestea ajută poliția și să reflecteze asupra rolului său astfel cum este perceput de către alții și să înțeleagă impactul pe care îl are asupra publicului.

Obiective:

Cunoștințe

- concretizarea conceptului de drepturi ale omului și a celui de demnitate umană în întâlnirile cu persoane care sunt considerate de obicei „adversari” ai poliției, cum ar fi persoanele marginalizate și/sau excluse din punct de vedere social sau membrii unor bande de tineri
- aflarea mai multor lucruri despre rolul poliției din perspectiva drepturilor omului, pe baza experiențelor personale

Atitudine

- deprinderea evitării ostilității, a disprețului și a cinismului
- cunoașterea valorii diversității
- crearea unei înțelegeri emoționale a faptului că și persoanele care sunt excluse din punct de vedere social, care critică poliția sau care încalcă legea au dreptul de a fi respectate ca ființe umane, chiar și în situații de conflict și de stres
- crearea obiceiului de a percepe rolul poliției din exterior, din perspectiva grupurilor vulnerabile sau greu accesibile
- recunoașterea faptului că persoanele considerate „adversari” au, de multe ori, cunoștințe și perspective valoroase (și ample) care le pot fi utile polițiștilor

Abilități

- promovarea abilităților de comunicare

Cerințe:

- timp: aproximativ patru zile: introducerea – aproximativ o jumătate de zi; interviul și documentația scrisă – aproximativ două zile; reflecțiile subsecvente – aproximativ o zi
- model de interviu
- întrebări orientative pentru interviu
- flipcharturi
- număr de participanți: 12-24 de persoane

Descrierea activității
extinse 1:
*Interviuri individuale
la Academia de Poliție
din Suedia*

Fiecărui cursant i se desemnează o persoană care a avut de-a face cu poliția și care face parte dintr-un grup perceput deseori ca „adversar” al poliției – persoane marginalizate sau excluse din punct de vedere social, suspecți de infracțiuni, tineri delincvenți sau persoane cu origini etnice diferite. Celor doi li se cere să discute.

După o anumă pregătire, cursanții poartă conversațiile respective. Întâlnirile, completate de un proces de reflecție individuală și în grup, oferă o bază practică pentru elaborarea conceptului teoretic al rolului poliției din perspectiva drepturilor omului. În plus, cursanții dobândesc – printr-o comunicare atentă și empatică – o nouă perspectivă asupra activității poliției.

Sfat pentru formatori: Îmbunătățiți înțelegerea reciprocă

„Interviurile au avut un efect clar de sporire a înțelegerii reciproce dintre cursanți și «partenerii» lor. În plus, ele par să aibă un efect de vindecare, în cazurile în care «partenerii» au resimțit umilințe, neputință și lipsă de încredere în relația cu poliția.”

ACTIVITATEA FRA

Generarea violenței

FRA a analizat experiențele legate de discriminare și marginalizare socială și efectele acestora asupra atitudinii față de violență în trei state membre ale UE: Franța, Spania și Regatul Unit. FRA a desfășurat interviuri cu 3 000 de tineri și copii musulmani și de alte religii, constatând că tinerii cu vârste cuprinse între 12 și 18 ani care trecuseră prin experiențe de marginalizare socială și discriminare erau mai înclinați să folosească violența fizică sau emoțională decât cei care nu se simțiseră marginalizați. Nu au existat indicii că tinerii musulmani ar fi mai mult sau mai puțin înclinați să recurgă la violență decât cei de alte religii. Aceste constatări indică în mod clar că marginalizarea socială și discriminarea trebuie să fie combătute în mod prioritar prin prisma impactului lor asupra înclinației tinerilor spre violență. În același raport, tinerii au exprimat o neîncredere generală față de figurile care reprezintă autoritatea și de instituțiile oficiale locale, naționale și internaționale, inclusiv față de autoritățile din domeniul justiției penale, cum sunt poliția și instanțele de judecată. Cel mai scăzut nivel de încredere a corespuns politicianilor, atât celor de pe plan local, cât și celor de la nivel național.

FRA (2010), Experience of discrimination, social marginalisation and violence: A comparative study of Muslim and non-Muslim youth in three EU Member States, Belgia, p. 62, disponibil la adresa: <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/experience-discrimination-social-marginalisation-and-violence-comparative-study>

*Activitatea extinsă 2:
Educație în domeniul
drepturilor omului pentru
polițiștii germani în locurile
istorice ale crimelor
naziste. Activitatea poliției
în prezent și în trecut*

Scop:

Poliția germană desfășoară cursuri în domeniul drepturilor omului în fostul lagăr de concentrare nazist Neuengamme pentru a aborda tema rolului poliției. O perspectivă istorică asupra rolului poliției în timpul regimului nazist contribuie la creșterea gradului de conștientizare cu privire la activitatea poliției din prezent și la necesitatea desfășurării activității polițienești pe baza drepturilor omului.

Obiective:

Cunoștințe

- înțelegerea cauzelor care au produs schimbările din cadrul autorității polițienești în tranziția de la un sistem democratic la unul totalitar
- identificarea structurilor din cadrul forțelor de poliție naziste, comparativ cu structurile de poliție dintr-o societate democratică

Atitudine

- cultivarea conștientizării modului în care puterea nelimitată din instituțiile de stat poate pune în pericol drepturile omului, prin analizarea puterilor extinse ale forțelor de poliție naziste
- înțelegerea mecanismului discriminării, al privării de drepturi și al excluderii
- reflecție asupra domeniilor actuale generatoare de tensiuni între poliție și drepturile omului

Cerințe:

- timp: minimum două zile și jumătate, necesare pentru a corela în mod semnificativ aceste probleme complexe
- flipchart și videoproiector
- prezentări video și audio
- documente scrise și fotografice pentru activitățile pe grupuri
- stimuli provocatori pentru declanșarea polemicilor
- număr de participanți: 12-24 de persoane

Descrierea activității
extinse 2:
*Educație în domeniul
drepturilor omului pentru
polițiști în locurile istorice
ale crimelor naziste.
Activitatea poliției în
prezent și în trecut*

Formatorii țin un curs introductiv de trei ore la institutul de formare a polițiștilor, în care prezintă relevanța actuală a dobândirii unei perspective istorice asupra regimului nazist. Pe parcursul vizitei de două zile la Memorialul Neuengamme, cursul se concentrează asupra poliției în timpul socialismului naționalist și vor fi discutate probleme actuale în lumina acestei perspective istorice. Aceste corelații generează o analiză critică a poliției și a mecanismelor sale, precum și a comportamentului persoanelor în cadrul instituției. De asemenea, seminarul își propune să promoveze o înțelegere a modului în care forțele de poliție și rolul lor în societate se modifică în funcție de societate. În continuare, discuția se axează pe persoanele din cadrul unui sistem care pot servi drept modele pozitive.

Înțelegerea valorilor bazate pe drepturile omului – ale societăților democratice de astăzi – care au apărut ca reacție la crimele naziștilor și la alte încălcări istorice ale drepturilor omului va permite participanților să analizeze și să facă diferența între structurile totalitare și cele democratice.

Sfat pentru formatori: Creșteți gradul de conștientizare

Indiferent de contextul național, apare nevoia fundamentală de a pune în balanță interesele de securitate și libertățile civile în activitatea poliției. Studierea istoriei Germaniei naziste poate crește gradul de conștientizare al oamenilor cu privire la importanța drepturilor fundamentale ale omului în prezent și la modul în care instituțiile se schimbă sub diferite sisteme politice.

MODULUL 3: ANALIZA DREPTURILOR OMULUI – OBLIGAȚIA DE A LE RESPECTA ȘI DE A LE PROTEJA

Introducere77

Activitate: Analiza drepturilor omului – obligația de a le respecta și de a le proteja78

Fișa de lucru 1 – Analiza drepturilor omului – obligația de a le respecta..... 81

Fișa de lucru 2 – Analiza drepturilor omului – obligația de a le proteja84

Note de informare¹.....87

1. Concepte esențiale..... 87

a. Ce reprezintă o încălcare a drepturilor omului? 87

b. Ce se înțelege prin necesitate și proporționalitate în domeniul drepturilor omului?.....88

2. Ghid de activitate: analiza drepturilor omului.....89

Fișa de lucru 1 – Obligația de a respecta..... 93

Fișa de lucru 2 – Obligația de a proteja101

Materiale suplimentare..... 106

Activități extinse115

Activitatea extinsă 1: Formare prin intermediul scenariilor la academiile de poliție din Austria 115

Activitatea extinsă 2: Formare prin intermediul scenariilor la Poliția Statală din Renania de Nord-Westfalia din Germania118

Analiza drepturilor omului – obligația de a le respecta și de a le proteja

Introducere

Acest modul furnizează cadrele necesare pentru a analiza – din perspectiva drepturilor omului – unele situații concrete legate de activitatea poliției.

Această abordare structurată pas cu pas simplifică analiza potențialelor încălcări ale drepturilor omului, prin identificarea cazurilor de neîndeplinire a obligațiilor de a respecta și de a proteja aceste drepturi.

Practica unei astfel de analize a drepturilor omului constituie o piatră de temelie a activităților polițienești bazate pe drepturile omului. În esență, aceasta este o versiune simplificată a analizei efectuate de instanțele de judecată. Pentru a ajuta la clarificarea relevanței drepturilor omului în practică, modulul le prezintă participanților studii de caz din activitatea organismelor internaționale în domeniul drepturilor omului, în special din cea a Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO).

Acestea sunt instrumente analitice solide. Ele îi familiarizează pe polițiști cu analiza juridică relevantă, ajutându-i să își îndeplinească obligațiile în calitate de purtători de răspundere și să își revendice drepturile ca titulari de drepturi. Ele transpun principii „înalte” în practică, funcționând ca o „curea de transmisie” care distribuie obiectivele generale ale activității poliției – de a respecta și de a proteja drepturile omului – în orientări specifice, care să faciliteze această activitate. Analiza drepturilor omului în situații practice contribuie și la punerea în acord a atitudinilor cu drepturile omului și îmbunătățește competențele polițienești bazate pe drepturile omului, care, la rândul lor, le permit polițiștilor să contribuie la internalizarea drepturilor omului.

Modulul explorează mai întâi conceptul de încălcare a drepturilor omului, apoi prezintă cele două scheme analitice bazate pe obligația de a respecta și pe cea de a proteja aceste drepturi. Fiecare este analizată pe rând, împreună cu patru studii de caz și analiza acestora. Scopul general este integrarea sistematică a unei perspective a drepturilor omului în activitatea poliției și în modul de gândire al polițiștilor. Secțiunea „Materiale suplimentare” oferă mai multe informații despre conceptele esențiale din cadrul modulului. Pentru a contribui la aprofundarea înțelegerii, manualul destinat poliției conține și constatările suplimentare ale instanțelor cu privire la cele patru studii de caz examinate.

Activitate: Analiza drepturilor omului – obligația de a le respecta și de a le proteja

Scop:

În cadrul acestei activități, formatorii se confruntă adesea cu întrebarea: „Sunt încălcate drepturile omului dacă [...]?” Apoi participantul relatează o experiență personală și solicită evaluarea acesteia din punctul de vedere al drepturilor omului. De multe ori, răspunsul este departe de a fi simplu. Depinde!

Schemele analitice prezentate aici nu oferă răspunsuri gata pregătite, ci vă ajută să îndrumați polițiștii către formularea întrebărilor potrivite. Ele oferă o listă cu „întrebări potrivite” de bifat pentru a identifica cele mai importante aspecte ale acestor situații, apoi compară și pun în balanță interesele înainte de a lua o decizie. Schemele analitice le permit polițiștilor să descurce problemele adeseori spinoase legate de posibilele încălcări ale drepturilor omului și să stabilească, de la caz la caz, dacă o anumită acțiune sau lipsă de acțiune constituie o încălcare.

Obiective:

Cunoștințe

- dezvoltarea unei înțelegeri mai detaliate a rolului poliției în ceea ce privește drepturile omului

Atitudine

- acceptarea importanței generale a principiului necesității și al proporționalității
- conștientizarea importanței internalizării principiilor drepturilor omului

Abilități

- capacitatea de a aplica normele referitoare la drepturile omului prin utilizarea unor instrumente analitice în situații concrete ale activităților polițienești
- capacitatea de a identifica aspectele care diferențiază o imixtiune justificată într-un drept al omului de o încălcare a unui drept al omului
- capacitatea de a identifica măsurile pe care poliția trebuie să le ia pentru a proteja drepturile omului

Cerințe:

- timp: 90-120 de minute
- materiale:
 - fișele de lucru 1 și 2 cu studiile de caz și instrumentul de analiză a drepturilor omului cu privire la obligația de a respecta și de a proteja (conform cerințelor)
 - flipchart
 - opțional: prezentare în PowerPoint și proiector
- spațiu: sala de plen plus două încăperi pentru grupurile de lucru
- număr de participanți: maximum 20-25 de persoane

Descrierea activității: **Analiza drepturilor omului – obligația de a le respecta și de a le proteja**

- ❶ Prezentați scopul și obiectivele activității.
- ❷ Distribuți și prezentați pe scurt schemele analitice (fișele de lucru 1 și 2), bazându-vă pe situații din viața reală a participanților sau pe cele pregătite de moderator (aproximativ 15-20 de minute).
- ❸ Împărțiți participanții în grupuri de 4-6 persoane și distribuți fișele de lucru cu studiile de caz, atribuind fiecărui grup un singur caz (aproximativ 25-35 de minute).
- ❹ Asigurați-vă că grupurile:
 - și-au înțeles bine tema;
 - își desemnează un purtător de cuvânt care să prezinte rezultatele în plen.
- ❺ Răspundeți la eventualele întrebări apărute în cursul activității pe grupuri.
- ❻ Invitați grupurile să își prezinte activitatea în plen (aproximativ 30 de minute pentru fiecare caz).
- ❼ Purtați o discuție generală despre rezultate, reflectând asupra învățămintelor desprinse.
- ❽ Rezumați ideile principale și, dacă este necesar, oferiți informații adaptate.

Fișa de lucru 1 – Analiza drepturilor omului – obligația de a le respecta

Studiul de caz A: Arestare și detenție

Domnul L. este un bărbat cu handicap, orb de un ochi și cu vederea afectată grav la celălalt ochi. Într-o zi, cu ajutorul câinelui său însoțitor, el a mers la oficiul poștal ca să își verifice cutiile poștale. A descoperit că acestea fuseseră deschise și erau goale. Domnul L. s-a plâns funcționarilor poștali, ceea ce a dus la o ceartă. Unul dintre funcționarii poștei a chemat poliția, susținând că domnul L. este beat și are un comportament ofensator. Poliția a sosit la oficiul poștal și l-a arestat pe domnul L.

Crezând că domnul L. este sub influența alcoolului, polițiștii l-au dus la un centru de dezalcoolizare, instituție în care, în conformitate cu legislația națională, o persoană în stare de ebrietate poate fi plasată pe o perioadă care nu depășește 24 de ore. Un medic din cadrul centrului l-a evaluat pe domnul L., a concluzionat că acesta se află „în stare de ebrietate moderată” și a decis că acest lucru justifică închiderea domnului L. în centru timp de șase ore. Nu s-au efectuat teste de alcoolemie (din sânge sau aerul expirat) înainte, în timpul sau după examinarea respectivă. După 6 ore și jumătate, domnului L. i s-a permis să părăsească centrul, cu condiția suportării cheltuielilor pentru transportul la centru și pentru cazare. Domnul L. a considerat acest tratament o ilegalitate comisă de funcționarii statului.

Întrebări pentru dezbateri

1. Ce drept(uri) al(e) omului se aplică în această situație?
2. Statul a adus atingere acestor drepturi ale omului? Cum?
3. A avut loc o încălcare a drepturilor omului?
 - Există vreun temei juridic intern pentru acțiunea statului?
 - Acțiunea urmărește un scop legitim?
 - Imixtiunea statului este necesară și proporțională cu scopul?
4. Gândiți-vă la modalități alternative de gestionare a acestei situații. Ce alte opțiuni ar fi putut lua în considerare poliția?

Fișa de lucru 1 – Analiza drepturilor omului – obligația de a le respecta

(continuare)

Studiul de caz B: Folosirea forței împotriva unor persoane suspectate de terorism

Autoritățile guvernamentale din statul A aveau o suspiciune întemeiată că trei bărbați pregătesc un atac terorist împotriva armatei din teritoriul X. Guvernul a decis să permită presupușilor teroriști să pătrundă în teritoriul X sub supravegherea poliției. Forțele speciale din statul A au fost trimise să sprijine poliția locală din teritoriul X. Poliția bănuia când și unde ar avea loc presupusul atac. Se presupunea că persoanele suspectate de terorism ar folosi o mașină-capcană care ar putea fi controlată și detonată în scurt timp de la distanță.

A doua zi după sosirea suspectilor pe teritoriul X, aceștia au lăsat o mașină într-o parcare. Patru polițiști sub acoperire din trupele speciale i-au urmărit și au examinat mașina din exterior. Aceștia au avut o puternică suspiciune că mașina avea o bombă înăuntru. Polițiștii au hotărât să îi rețină pe cei trei suspecti când se întorc la mașină. Atunci când suspectii s-au întors, polițiștii i-au strigat, dar niciunul dintre ei nu a dat vreun semn că se va preda. Dimpotrivă, mișcările lor bruște indicau faptul că este posibil ca, într-adevăr, să detoneze o bombă. Cei trei suspecti au fost împușcați și omorâți.

S-a dovedit, totuși, că aceștia nu erau înarmați și că nu existau explozibili în mașină. În schimb, s-au găsit materiale pentru o bombă cu ceas într-o altă mașină, pe care unul dintre suspecti o închiriasse într-un alt loc.

Întrebări pentru dezbateri

1. Ce drepturi ale omului se aplică în această situație?
2. Statul a adus atingere acestor drepturi? Cum?
3. Cum apreciați acțiunile polițiștilor din trupele speciale?
4. Cum apreciați operațiunea împotriva suspectilor de terorism, în general?
5. A avut loc o încălcare a drepturilor omului?
6. Gândiți-vă la modalități alternative de gestionare a acestei situații. Ce alte opțiuni ar fi putut lua în considerare poliția pentru a evita folosirea forței letale?

Fișa de lucru 1 – Analiza drepturilor omului – obligația de a le respecta (continuare)

Analiza drepturilor omului – obligația de a le respecta

PARTEA 1: DREPTURILE OMULUI APLICABILE/IMIXTIUNEA STATULUI

1.1. Ce drept(uri) al(e) omului se aplică în această situație concretă?

1.2. Statul a adus atingere acestor drepturi ale omului? Cum?

PARTEA A 2-A: JUSTIFICARE SAU ÎNCĂLCARE?

2.1. Există vreun temei juridic intern pentru acțiunea statului?

2.2. Acțiunea urmărește un scop legitim?

2.3. Imixtiunea statului este necesară și proporțională cu scopul?

- Acțiunea este adecvată pentru atingerea unui obiectiv legitim?
- Este ea necesară (o „nevoie imperioasă de natură socială“)?
- Este aceasta cea mai puțin invazivă măsură? Există alternative?

Fișa de lucru 2 – Analiza drepturilor omului – obligația de a le proteja

Studiul de caz C: Gestionarea unei demonstrații și a unei contrademonstrații

Într-un sat mic, o asociație de medici făcea campanie împotriva avortului. Asociația medicilor a pregătit o demonstrație și, conform prevederilor din legislația națională, a informat poliția, în prealabil, cu privire la demonstrația planificată. Poliția, fără obiecții, a acordat participanților permisiunea de a utiliza drumurile publice pentru aceasta. Ulterior însă, poliția a interzis alte două demonstrații planificate de suporterii avortului, deoarece acestea fuseseră programate în același timp și în același loc cu demonstrația împotriva avortului a medicilor.

Temându-se că ar putea avea loc, oricum, incidente, organizatorii demonstrației antiavort s-au consultat cu autoritățile locale, încercând să schimbe traseul demonstrațiilor. Reprezentanții poliției au atras atenția asupra faptului că polițiștii au fost deja mobilizați de-a lungul traseului inițial și că noul traseu propus este nepotrivit pentru a ține mulțimea sub control. Poliția nu a refuzat să ofere protecție, dar a spus că, indiferent de traseu, ar fi imposibil să împiedice contrademonstrații să arunce cu ouă și să perturbe atât marșul, cât și serviciul religios planificat.

Un număr mare de demonstrați pro-avort – care nu informaseră poliția în prealabil – s-au adunat în afara bisericii și au utilizat difuzoare, au aruncat cu ouă și smocuri de iarbă pentru a perturba marșul medicilor. Poliția nu a dispersat contrademonstrații.

Atunci când a apărut pericolul de violențe fizice, unitățile speciale de combatere a dezordinii publice – care se aflau în apropiere fără a interveni – au format un cordon între grupările adversare, permițând procesiunii să se întoarcă în biserică.

Întrebări pentru dezbateri

1. Ce drepturi ale omului se aplică în această situație?
2. Care sunt obligațiile corespunzătoare ale statului?
3. Cum apreciați operațiunea poliției?
4. Statul a adus atingere drepturilor omului aplicabile în această situație? Cum?
5. A avut loc o încălcare a drepturilor omului?
6. Gândiți-vă la modalități alternative de gestionare a acestei situații. Ce alte opțiuni ar fi putut lua în considerare poliția?

Fișa de lucru 2 – Analiza drepturilor omului – obligația de a le proteja

(continuare)

Studiul de caz D: Violență împotriva femeilor

Domnul O. își supunea în mod repetat soția și pe mama acesteia la atacuri violente. După câțiva ani, comportamentul violent și amenințător al domnului O. a intrat în atenția autorităților prin mai multe bătăi, o altercație în timpul căreia domnul O. a înjunghiat-o pe doamna O. de șapte ori și un incident în care domnul O. le-a lovit cu mașina pe cele două femei. După fiecare agresiune, medicii le-au examinat pe femei și au raportat diverse vătămări, cum ar fi sângerări, echimoze, umflături, escoriații și zgârieturi. Ambele femei au primit certificate medicale care arătau că au suferit vătămări care le-au pus în pericol viața: doamna O., în urma unei bătăi deosebit de violente și a atacului cu cuțitul, iar mama ei, din cauza faptului că a fost lovită cu mașina.

S-au depus plângeri penale împotriva domnului O. de trei ori, pentru amenințări cu moartea, lovire, vătămare corporală simplă și gravă și tentativă de omor. Domnul O. a fost de două ori în arest preventiv și a fost eliberat în așteptarea procesului.

Ca urmare a presiunii constante din partea domnului O. și a amenințărilor cu moartea ale acestuia, doamna O. și mama ei și-au retras plângerile pe parcursul fiecăreia dintre aceste proceduri. Ulterior, instanțele naționale au clasat unele dintre acțiuni, dar le-au continuat pe cele privind incidentul cu mașina. Domnul O. a fost condamnat la trei luni de închisoare, pedeapsă înlocuită ulterior cu o amendă. I s-a dat o amendă moderată pentru atacul cu cuțitul.

În două rânduri, doamna O. și mama ei au depus plângere la organele de urmărire penală pentru amenințările și hărțuirea la care erau supuse de domnul O. Ele au susținut că viața lor era în pericol iminent și au cerut autorităților să ia măsuri urgente, cum ar fi reținerea domnului O. Ca răspuns la aceste solicitări de protecție, domnul O. a fost interogat și i s-au luat declarații, dar apoi a fost eliberat.

În cele din urmă, doamna O. și mama sa au decis să se mute în alt oraș, dar, în timp ce se aflau pe drum, în camionul care le ajuta să se mute, a venit domnul O. și a obligat mașina să oprească. Acesta a deschis ușa pentru pasageri și a împușcat-o pe mama doamnei O., care a murit pe loc.

Fișa de lucru 2 – Analiza drepturilor omului – obligația de a le proteja

(continuare)

Întrebări pentru dezbateri

1. Ce drepturi ale omului se aplică în această situație?
2. Care sunt obligațiile corespunzătoare ale statului?
3. Cum evaluați reacția autorităților față de aceste incidente violente?
4. Statul a adus atingere drepturilor omului aplicabile în această situație? Cum?
5. A avut loc o încălcare a drepturilor omului?
6. Gândiți-vă la modalități alternative de gestionare a acestei situații. Ce alte opțiuni ar fi putut lua în considerare poliția?

Analiza drepturilor omului – obligația de a le proteja

PARTEA 1: DREPTURILE OMULUI APLICABILE/CE ACȚIUNE A STATULUI ESTE NECESARĂ?

1.1. Ce drept(uri) al(e) omului se aplică în această situație concretă?

1.2. Statul este obligat să ia măsuri concrete pentru a proteja dreptul omului aplicabil?

PARTEA A 2-A: INAȚIUNEA/OMISIUNEA STATULUI CONSTITUIE O ÎNCĂLCARE?

2.1. Legislația internă reglementează în mod corespunzător dreptul (drepturile) omului aplicabil(e)?

2.2. Statul a luat măsuri rezonabile și adecvate pentru a proteja dreptul (drepturile) omului aplicabil(e)?

2.3. Acțiunea statului respectă standardele procedurale?

Note de informare ¹

Aceste note de informare oferă un cadru analitic pentru cele două fișe de lucru incluse în acest modul. Ele sunt structurate astfel:

1. Concepte esențiale

- Ce reprezintă o încălcare a drepturilor omului?
- Ce se înțelege prin necesitate și proporționalitate în domeniul drepturilor omului?

2. Ghid de activitate: analiza drepturilor omului

- Fișa de lucru 1 – Obligația de a respecta
- Fișa de lucru 2 – Obligația de a proteja

Are loc o încălcare a drepturilor omului în cazul în care nu sunt îndeplinite obligațiile statului cu privire la anumite drepturi ale omului.

1. Concepte esențiale

a. Ce reprezintă o încălcare a drepturilor omului?

Obligația statelor de a respecta drepturile omului (fișa de lucru 1):

Are loc o încălcare a drepturilor omului în cazul în care o acțiune a statului limitează sau aduce atingere unui drept al omului și această imixtiune nu este justificată. Încălcarea se produce prin acțiunea statului.

Obligația statelor de a proteja drepturile omului (fișa de lucru 2):

Are loc o încălcare a drepturilor omului în cazul în care statul, fără vreo justificare, nu ia măsurile necesare pentru protejarea acestor drepturi. Încălcarea se produce prin lipsa de acțiune a statului.

Există o distincție între **imixtiunea** în drepturile omului și **încălcarea** drepturilor omului. Nu orice imixtiune într-un drept al omului constituie și o încălcare a aceluia drept.

Poliția poate aduce atingere drepturilor omului de care beneficiază autorii infracțiunilor, în scopul protejării victimelor. Imixtiunea se transformă în încălcare atunci când acțiunea/omisiunea nu are un temei juridic sau dacă este arbitrară și/sau disproporționată *.

Majoritatea drepturilor omului pot fi (sau trebuie să fie) lezate sau limitate în anumite condiții, deoarece libertatea și drepturile unei persoane iau sfârșit acolo unde încep libertatea și drepturile altei persoane. Unele documente juridice structurează drepturile omului astfel încât să permită imixtiuni sau limitări în anumite situații.

Calificarea unei acțiuni/omisiuni drept o încălcare a drepturilor omului depinde de diverși factori ce țin de situația concretă și trebuie să se facă o analiză de la caz la caz. Cele două fișe de lucru prezentate în acest modul pot fi de folos la stabilirea acestui fapt.

***Excepție:** Tortura și pedepsele sau tratamentele inumane ori degradante (articolul 3 din Convenția europeană a drepturilor omului) sunt absolut interzise și nu pot fi justificate în niciun caz. (a se vedea modulul 4)..

1. Secțiunile „Note de informare” și „Materiale suplimentare” din modulul 3, împreună cu schemele analitice, reprezintă o adaptare după lucrarea lui Suntinger, W. (2005), *Menschenrechte und Polizei, Handbuch für TrainerInnen*, Bundesministerium für Inneres, Viena, p. 49..

b. Ce se înțelege prin necesitate și proporționalitate în domeniul drepturilor omului?

Principiul necesității și al proporționalității se utilizează pentru a stabili dacă o acțiune care aduce atingere drepturilor omului este necesară pentru atingerea unui scop și dacă măsurile utilizate sunt proporționale cu scopul urmărit.

Pentru a stabili necesitatea și proporționalitatea, trebuie să se ia în considerare:

- **Necesitatea acțiunii:** O acțiune nu trebuie să depășească ceea ce este strict necesar, având în vedere circumstanțele și nevoia de a atinge scopul. Ar trebui să se ia măsura cel mai puțin invazivă și dăunătoare, dar care să fie, totuși, eficientă. Măsurile nejustificate sau excesive sunt disproporționate și ar trebui evitate.
- **Caracterul adecvat al acțiunii:** Acțiunile selectate trebuie să fie adecvate pentru atingerea scopului urmărit. Acțiunile care nu au această caracteristică pot fi considerate ineficiente și disproporționate.
- **Rezultatele acțiunii:** Rezultatul scontat al acțiunii și imixtiunea acesteia în drepturile omului trebuie să fie cântărite în raport cu relevanța scopului. Aceasta presupune și luarea în considerare a imixtiunilor și a pagubelor care ar putea fi provocate de lipsa acțiunii. În cazul în care prejudiciul provocat de acțiune este, în mod clar, mai mare decât beneficiul adus de aceasta, acțiunea trebuie evitată.

Ideea unei „nevoi imperioase de natură socială” este utilizată deseori pentru identificarea necesității unei acțiuni. Într-o societate democratică, anumite drepturi pot fi limitate numai în cazul în care există o astfel de nevoie imperioasă de natură socială.

Ideea de bază a proporționalității este cuprinsă în expresii populare de genul: „a nu sparge nuci cu barosul” sau „a nu opera cu satârul, ci cu bisturiul”. Este vorba despre stabilirea **relației corecte între mijloacele folosite și scopurile urmărite**. Scopul **nu** scuză mijloacele. Este important să se atingă obiectivele în modul cel mai puțin invaziv.

Principiul necesității și al proporționalității sunt complexe, dar pot fi reduse la o maximă simplă – regula de aur – care se referă la toate drepturile omului: „Tratează-i pe ceilalți așa cum ai vrea să fii tratat tu însuși”. Punându-se în legătură principiul necesității și al proporționalității cu regula de aur, s-ar putea crea empatie și sensibilitate față de persoanele care fac obiectul intervenției poliției.

Respectarea principiului necesității și al proporționalității reprezintă o provocare majoră în activitatea poliției, în special în situații stresante sau chiar periculoase. Este esențial pentru polițiști să internalizeze principiul necesității și al proporționalității. Această internalizare se poate realiza cel mai bine prin aplicarea conceptelor din sfera drepturilor omului în activitatea de zi cu zi și prin evaluarea continuă a cunoștințelor, a abilităților și a atitudinii proprii față de drepturile omului.

Sfat pentru formatori: Desfășurarea activităților legate de studiile de caz

- **Descrierile studiilor de caz:** Uneori, participanții pot considera că există prea puține informații în descrierile studiilor de caz pentru a trage concluziile corespunzătoare. Studiile de caz reprezintă doar o scurtă descriere a unui scenariu, deoarece rezultatele esențiale ale învățării depind de **procesul de formulare a întrebărilor analitice relevante**. Modul în care se ajunge la concluzie este cel puțin la fel de relevant ca rezultatul în sine.
- **Discutarea studiilor de caz:** Discuția ar trebui să fie structurată, oferind, în același timp, participanților și posibilitatea de a da răspunsuri „creative”. Încurajarea perspectivelor diferite oferă o bază solidă pentru o discuție cu privire la problemele și interesele legate de cazul respectiv.

În calitate de formator la nivel național, este important să alegeți cazurile potrivite pentru contextul dumneavoastră de formare. S-ar putea ca alte cauze ale CEDO sau ale instanțelor naționale să fie mai potrivite pentru nevoile dumneavoastră în materie de formare. Într-o anexă la prezentul manual se găsesc îndrumările cu privire la căutarea cauzelor CEDO.

Persoana purtătoare de răspundere – trebuie să îndeplinească obligația de a respecta și de a proteja drepturile altora
Titularul drepturilor – trebuie să fie conștient de propriile drepturi pentru a și le revendica

2. Ghid de activitate: analiza drepturilor omului

Cele două fișe de lucru le oferă polițiștilor un „instrument de navigare” pas cu pas, similar cu abordarea analitică pe care o folosesc instanțele de judecată. Ele ajută la dezvoltarea capacităților polițiștilor de a-și îndeplini obligațiile (în calitate de purtători de răspundere) și de a-și revendica drepturile (în calitate de titulari de drepturi).

Fiecare fișă de lucru are drept scop:

- să ofere un cadru pentru transpunerea principiilor drepturilor fundamentale în practică prin împărțirea principiilor generale în orientări practice;
- să pună la dispoziție un instrument de utilizare constructivă a drepturilor omului și de a răspunde
- la întrebările practice privind drepturile omului;
- să arate cum trebuie echilibrate interesele conflictuale într-un mod imparțial, prin furnizarea unui set de „întrebări potrivite” care pot fi puse pentru a identifica aspectele cele mai importante ale unei situații din perspectiva drepturilor fundamentale și cum trebuie puse în balanță interesele persoanelor implicate;
- să schițeze o metodă de sprijinire a internalizării drepturilor omului prin cultivarea unei atitudini pozitive și a unui set de abilități care să ajute la respectarea drepturilor omului;
- să le ofere polițiștilor un instrument prin care să identifice și să analizeze situațiile printr-o abordare similară celei adoptate de instanțe și/sau de organizațiile neguvernamentale, și în același timp o modalitate de a stabili dacă drepturile lor sunt respectate.

Sfat pentru formatori: Folosiți practica polițienească în prezentarea perspectivei drepturilor omului

Mulți polițiști analizează situațiile concrete dintr-o perspectivă a dreptului statutar intern, cum ar fi legislația penală și cea referitoare la activitățile polițienești și regulamentele poliției. Atunci când observă sau intervin în situații concrete, ei iau în considerare, în mod obișnuit, întrebări de genul:

- Ce lege se aplică în această situație?
- Ce posibilități am în temeiul prevederilor legale aplicabile?
- Este comportamentul unui protestatar (de exemplu) suficient de violent sau de agresiv pentru a justifica o arestare în temeiul unei anumite legi?

Mulți polițiști au dobândit deja competențele analitice necesare pentru a adopta o perspectivă a drepturilor omului. O analiză din această perspectivă presupune aplicarea normelor în domeniul drepturilor omului, așa cum se găsesc în instrumentele constituționale și/sau internaționale în materie de drepturi ale omului și interpretarea situațiilor prin prisma drepturilor omului. Obiectivul este acela de a înțelege dacă o anumită acțiune sau omisiune constituie o încălcare a drepturilor omului. Această perspectivă se depărtează puțin de dreptul statutar și analizează situația din perspectiva mai amplă a legii în materie de drepturi ale omului.

a. Fișa de lucru 1: Obligația de a respecta

Această analiză se aplică studiilor de caz din fișa de lucru 1.

Fișa de lucru 1 oferă un cadru pentru analiza obligației de a respecta și cuprinde două părți:

Partea 1 – Imixtiune: Se evaluează dacă o situație se încadrează în sfera de aplicare a unui drept al omului și dacă o acțiune a statului reprezintă o imixtiune în acest drept.

Partea a 2-a – Încălcare: Se evaluează dacă imixtiunea este justificată sau dacă reprezintă o încălcare a drepturilor omului.

Fiecare parte conține întrebări care sunt utile pentru parcurgerea situațiilor legate de drepturile omului și pentru descompunerea complexităților acestora în secțiuni digerabile.

PARTEA 1: DREPTURILE OMULUI APLICABILE/IMIXTIUNEA STATULUI**1.1. Ce drept(uri) al(e) omului se aplică în această situație concretă?**

Pentru stabilirea drepturilor omului implicate și aplicabile unei situații, este nevoie de anumite cunoștințe, la care se poate ajunge răspunzând la următoarele întrebări:

- Ce drepturi ale omului sunt garantate în documentele naționale și internaționale?
- Care este domeniul de aplicare al unei norme privind drepturile omului? Deoarece drepturile omului sunt formulate în linii mari, jurisprudența stabilește sfera de aplicare a normelor din domeniul drepturilor omului.

1.2. O acțiune a statului aduce cumva atingere drepturilor omului aplicabile?

Pentru aceasta este nevoie să se evalueze intensitatea și/sau calitatea unei acțiuni a statului. Ca regulă generală, următoarele acțiuni ale statului constituie imixțiuni:

- pedepsele stabilite în temeiul unor interdicții privind anumite comportamente, prin intermediul legislației penale sau administrative, cum ar fi amenzile și detenția/pedeapsa cu închisoarea;
- acțiunile poliției întemeiate pe dreptul penal sau pe legislația privind poliția, cum ar fi arestarea, percheziția corporală, percheziția domiciliară, controlul identității;
- orice acțiune sau folosire a forței fizice necesare de către poliție.

Din cauza caracterului lor potențial invaziv, acțiunile poliției se apropie, în general, de o imixțiune într-un drept al omului.

PARTEA A 2-A: JUSTIFICARE SAU ÎNCĂLCARE?

În partea a 2-a, întrebarea principală este următoarea: există motive justificate pentru imixțiunea într-un drept al omului? Întrebările analitice din partea a 2-a încearcă să identifice motivația din spatele unei acțiuni, în special în ceea ce privește principiul necesității și al proporționalității. Din răspunsuri se poate stabili dacă imixțiunea într-un drept al omului este justificată. Imixțiunea:

- **este justificată** dacă răspunsul la toate întrebările este „DA”;
- **nu este justificată** și este considerată o încălcare a drepturilor omului dacă răspunsul la una sau mai multe dintre întrebări este „NU”.

Partea a 2-a se aplică doar anumitor drepturi ale omului. Nu există nicio justificare pentru imixțiunile în drepturile absolute, cum ar fi interzicerea torturii (articolul 3 din Convenția europeană a drepturilor omului). Orice imixțiune într-un drept absolut constituie, în același timp, o încălcare a dreptului respectiv.

2.1. Există vreun temei juridic intern pentru acțiunea statului?

Pentru a răspunde la această întrebare trebuie analizate legile relevante cu privire la acțiunea statului și imixtiunea acestuia în dreptul (drepturile) omului în cauză.

Acest lucru se datorează faptului că orice imixtiune într-un drept al omului trebuie să se întemeieze pe o prevedere legală, condiție care rezultă din principiile de bază ale statului de drept și ale legalității.

2.2. Acțiunea urmărește un scop/interes legitim?

Orice imixtiune într-un drept al omului trebuie să servească unui scop sau unui interes legitim. Printre acestea se numără următoarele, fără ca lista să fie exhaustivă:

- securitatea națională;
- integritatea teritorială sau siguranța publică;
- păstrarea ordinii sau prevenirea infracțiunilor;
- protejarea sănătății sau a moralei;
- protejarea reputației altor persoane.

Pentru a stabili dacă există un scop sau un interes legitim în cauză, analizați legea (legile) și dreptul (drepturile) omului relevante pentru situația respectivă. Răspunsurile la întrebările din partea 1 și din prima secțiune din partea a 2-a vă vor ajuta să identificați aceste informații.

2.3. Imixtiunea statului este necesară și proporțională cu scopul urmărit?

Pentru ca imixtiunea statului să fie justificată, acțiunea care constituie imixtiune trebuie să fie necesară și proporțională cu cauza sa și cu scopul legitim urmărit. O imixtiune nu trebuie să depășească ceea ce este strict necesar pentru a obține rezultatul dorit.

Pentru a stabili necesitatea și proporționalitatea, puneți următoarele întrebări:

- Acțiunea este potrivită pentru atingerea scopului legitim?

Pentru a răspunde la această întrebare, verificați dacă măsura este adecvată și eficientă. Măsurile ineficiente nu sunt proporționale.

- Acțiunea este necesară (o „nevoie imperioasă de natură socială”)? Este aceasta cea mai puțin invazivă măsură? Există alternative?

Măsurile excesive nu sunt proporționale.

Fișa de lucru 1 – Obligația de a respecta

Studiul de caz A: Arestare și detenție – dreptul la libertate și la siguranță

Această analiză se bazează pe Hotărârea CEDO în cauza Witold Litwa/Polonia, nr. 26629/95, din 4 aprilie 2000.

PARTEA 1: Drepturile omului aplicabile/imixtiunea statului

1.1. Ce drept(uri) al(e) omului se aplică în această situație concretă?

Convenția europeană a drepturilor omului (CEaDO) Articolul 5: Dreptul la libertate și la siguranță

1. Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale: [...]
 - e. dacă este vorba despre detenția legală a unei persoane susceptibile să transmită o boală contagioasă, a unui alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unui vagabond; [...]

1.2. O acțiune a statului aduce cumva atingere drepturilor omului aplicabile?

Orice arestare efectuată de poliție este considerată o imixtiune în dreptul la libertate și la siguranță.

Prin urmare, internarea domnului L. împotriva voinței sale în centrul de dezalcoolizare a reprezentat în mod clar o „lipsire de libertate” în sensul articolului 5 alineatul (1) din CEaDO, a afirmat CEDO în hotărârea sa din cauza Witold Litwa/Polonia (punctul 46).

PARTEA A 2-A: JUSTIFICARE SAU ÎNCĂLCARE?

2.1. Există un temei juridic pentru acțiunea statului?

Întrebarea relevantă este dacă există un temei juridic corespunzător pentru arestarea unei persoane al cărei comportament sub influența alcoolului reprezintă o amenințare la adresa publicului sau a propriei persoane.

În conformitate cu reglementările interne din Polonia: „persoanele în stare de ebrietate care se comportă într-un mod jignitor într-un loc public sau la locul de muncă, se află într-o stare prin care își pun în pericol viața sau sănătatea proprie sau pun în pericol viața sau sănătatea altor persoane pot fi duse la un centru de dezalcoolizare sau la o unitate sanitară publică sau la reședința proprie”². În acest caz, polițiștii au urmat procedura prevăzută de dreptul intern atunci când l-au arestat pe reclamant și l-au dus la centrul de dezalcoolizare.

2. Legea poloneză din 26 octombrie 1982 privind educația în materie de moderație și combatere a alcoolismului, articolul 40.

De asemenea, dreptul intern trebuie să respecte cerințele prevăzute la articolul 5 alineatul 1 [literele (a)-(f)] din CEaDO. Dreptul intern aplicabil intră sub incidența alineatului 1 litera (e):

Legea poloneză din 26 octombrie 1982 privind educația în materie de moderație și combatere a alcoolismului.

Alineatul 1 litera (e) Detenția legală a unei persoane pentru a împiedica răspândirea bolilor infecțioase, a unui alienat, a **unui alcoolic** sau toxicoman sau a unui vagabond.

Astfel, CEDO a ajuns la concluzia că detenția reclamantului intră în sfera de aplicare a articolului 5 alineatul (1) litera (e) din CEaDO. (Witold Litwa/Polonia, nota 3 de mai sus, punctul 64.) Reținerea reclamantului a avut un temei juridic și în dreptul intern. (punctul 74).

2.2. Acțiunea urmărește un scop/interes legitim?

Atunci când se face o arestare, scopurile legitime sunt protejarea publicului sau a sănătății și a siguranței personale ale persoanei în cauză.

2.3. Imixtiunea statului este necesară și proporțională cu scopul?

Chiar dacă obiectivul poate fi legitim, este important să se verifice dacă mijloacele folosite pentru atingerea acestuia sunt necesare și proporționale.

- Acțiunea este adecvată pentru atingerea unui obiectiv legitim?
- Acțiunea este necesară (o „nevoie imperioasă de natură socială”)? Este aceasta cea mai puțin invazivă măsură? Există alternative?

Cele două întrebări folosite pentru a ajuta la stabilirea necesității și a proporționalității pot primi răspuns împreună în acest caz.

„Curtea reiterează faptul că un element necesar al «legalității» detenției în sensul articolului 5 alineatul 1 litera (e) este lipsa caracterului arbitrar. Reținerea unei persoane este o măsură atât de gravă, încât nu se justifică decât în cazul în care au fost analizate alte măsuri mai puțin severe și s-a constatat că acestea sunt insuficiente pentru a proteja persoana sau interesul public, ceea ce ar putea impune ca persoana în cauză să fie reținută. Aceasta înseamnă că nu este suficient ca lipsirea de libertate să fie executată în conformitate cu legislația națională, ci trebuie să fie și necesară în situația dată.” (punctul 78)

Arestarea domnului L. a fost considerată arbitrară și făcută cu încălcarea articolului 5 alineatul (1) litera (e) din CEaDO, deoarece:

- există îndoieli grave cu privire la faptul că domnul L. reprezenta cu adevărat o astfel de amenințare la adresa siguranței sale personale sau a celei a publicului pentru a justifica o restrângere a libertății; și
- poliția nu a luat în calcul măsuri mai puțin invazive pentru asigurarea ordinii publice, cu toate că dreptul intern prevede abordări alternative mai puțin invazive.

Rezumat

Analiza arată că arestarea și detenția domnului L. au constituit o imixtiune în drepturile pe care acesta le are în temeiul articolului 5 din CEaDO, dat fiind că orice arestare este considerată o imixtiune în drepturile omului. În ceea ce privește evaluarea necesității și a proporționalității arestării, analiza relevă faptul că aceasta a fost considerată arbitrară și, prin urmare, o încălcare a drepturilor pe care domnul L. le are în conformitate cu articolul 5 alineatul (1) litera (e) din CEaDO.

Această analiză se bazează pe Hotărârea CEDO în cauza Mc Cann și alții/Regatul Unit, nr. 18984/91, din 27 septembrie 1995.

„Aceasta trebuie să supună privărilor de viață unei **analize extrem de atente**, în cazul în care este folosită forța letală în mod intenționat, luând în considerare nu numai acțiunile agenților statului, ci și circumstanțele cauzei, inclusiv planificarea și controlul acțiunilor examinate.” [sublinierea noastră]
Hotărârea CEDO în cauza Mc Cann și alții/Regatul Unit, nr. 18984/91, 27 septembrie 1995.

Studiul de caz B: Folosirea forței letale împotriva unor persoane suspectate de terorism – dreptul la viață

PARTEA 1: Drepturile omului aplicabile/imixtiunea statului

1.1. Ce drept(uri) al(e) omului se aplică în această situație concretă?

Este important să subliniem faptul că articolul 2 din CEaDO, la fel ca multe drepturi ale omului, conține prevederi care permit imixtiunea într-un drept, în funcție de situație.

Convenția europeană a drepturilor omului Articolul 2: Dreptul la viață

2. Moartea nu este considerată ca fiind cauzată prin încălcarea acestui articol în cazurile în care aceasta ar rezulta dintr-o recurgere absolut necesară la forță:

- (a) pentru a asigura apărarea oricărei persoane împotriva violenței ilegale;
- (b) pentru a efectua o arestare legală sau a împiedica evadarea unei persoane legal deținute;
- (c) pentru a reprima, conform legii, tulburări violente sau o insurecție.

1.2. Statul a adus atingere acestor drepturi ale omului? Cum?

Pierderea vieții reprezintă un rău ireversibil făcut persoanei în cauză și rudelor sale. Prin urmare, obiectivele imixtiunii în dreptul la viață trebuie să fie de mare importanță și absolut necesare. Orice imixtiune în dreptul la viață trebuie să fie evaluată cu atenție pentru a stabili dacă este absolut necesară. Întrebările din partea a 2-a pot ajuta la stabilirea necesității.

PARTEA A 2-A: JUSTIFICARE SAU ÎNCĂLCARE?

2.1. Există un temei juridic pentru acțiunea statului?

Se poate presupune că acțiunile poliției se bazează pe prevederile legale din constituția națională și din legislația națională referitoare la competențele poliției și la folosirea forței. De asemenea, se poate presupune că aceste instrumente juridice naționale, deci și acțiunile poliției, sunt în conformitate cu scopurile și obiectivele CEaDO.

2.2. Acțiunea urmărește un scop legitim?

Decizia de a utiliza forța letală s-a bazat pe presupunerea că aceasta este necesară pentru a proteja civilii și polițiștii de o presupusă bombă. În cadrul analizei faptelor cauzei, autoritățile au luat în considerare mai mulți factori, printre care atacurile teroriste din trecut de pe teritoriul X, cazierile judiciare ale suspecților de terorism și informațiile culese de unitățile de supraveghere. Acestea au ajuns la concluzia că există un risc major ca o eventuală bombă să omoare sau să rănească grav un număr semnificativ de civili din teritoriul X.

În conformitate cu articolul 2 alineatul 2 litera (a) din CEaDO, imixtiunea în dreptul la viață „pentru a asigura apărarea oricărei persoane împotriva violenței ilegale” este acceptabilă atunci când este absolut necesar.

Prin urmare, protecția din partea poliției, în acest caz, reprezintă un scop legitim.

2.3. Imixtiunea statului este necesară și proporțională cu scopul?

Spre deosebire de studiul de caz A, la întrebările privind necesitatea și proporționalitatea trebuie să se răspundă separat în acest caz.

- Acțiunea este potrivită pentru atingerea scopului legitim?

Folosirea forței letale a avut loc în timp util și a pus capăt riscului iminent presupus al exploziei unei bombe.

- Acțiunea este necesară (o „nevoie imperioasă de natură socială”)? Este aceasta cea mai puțin invazivă măsură? Există alternative?

Suspecții de terorism au fost împușcați de aproape, după ce au făcut ceea ce pentru soldații A și B părea a fi mișcări amenințătoare ale mâinilor, care sugerau că au de gând să detoneze o bombă (Mc Cann, punctul 196). Totuși, s-a descoperit ulterior că suspecții erau neînarmați. Aceștia nu aveau un dispozitiv de detonare și nici nu era vreo bombă în mașină.

În cauza Mc Cann și alții/Regatul Unit, CEDO a admis că „soldații au crezut cu sinceritate, în lumina informațiilor care le-au fost date, [...] că era necesar să tragă în suspecți pentru a-i împiedica să detoneze o bombă și să provoace pierderi de vieți semnificative. [...] Având în vedere dilema cu care se confruntă autoritățile în situația dată, reacțiile soldaților, în sine, nu au dat naștere unei încălcări a articolului 2.” (punctul 200)

După cum s-a menționat în partea 1 a acestei mostre de analiză, CEDO „trebuie să supună privărilor de viață unei analize extrem de atente, în cazul în care este folosită forța letală în mod intenționat”, ceea ce înseamnă că nu numai acțiunile soldaților implicați trebuie să fie luate în considerare, ci și cele întreprinse de organizația în cauză înaintea și pe parcursul unei operațiuni. Prin urmare, s-a pus întrebarea „dacă operațiunea antiteroristă în ansamblu a fost controlată și organizată într-un mod care să respecte cerințele articolului 2 și dacă informațiile și instrucțiunile oferite soldaților care, în fapt, au făcut inevitabilă folosirea forței letale, au ținut cont în mod adecvat de dreptul la viață al celor trei suspecți.” (punctul 201)

„În concluzie, având în vedere decizia de a nu împiedica suspecții să călătorească în interiorul [teritoriului X], incapacitatea autorităților de a lua în calcul într-o măsură suficientă posibilitatea ca evaluările lor privind informațiile să fie, cel puțin în anumite privințe, eronate și recurgerea automată la forță letală atunci când soldații au deschis focul, CEDO nu a fost convinsă că uciderea celor trei teroriști a constituit o utilizare a forței absolut necesară în apărarea persoanelor împotriva violenței ilegale în sensul articolului 2 alineatul 2 litera (a) din CEaDO [modificată].” (punctul 213)

Astfel, s-a constatat că fusese încălcat articolul 2 din Convenția europeană a drepturilor omului. Încălcarea nu a constituit-o împușcarea efectivă de către soldați, ci planificarea și execuția generală a operațiunii, deoarece ar fi putut fi luate măsuri mai puțin invazive.

Rezumat

Analiza arată că utilizarea letală a forței împotriva suspecților a constituit o imixtiune în dreptul lor la viață, așa cum este acesta formulat în articolul 2 din CEaDO. S-a considerat că soldații au adus atingere dreptului la viață, fără să îl încalce, din cauza presupunerii lor că exista un pericol iminent și un potențial de pierdere a unor vieți omenești. În schimb, s-a constatat că planificarea și execuția generală a operațiunii au încălcat articolul 2, deoarece s-ar fi putut lua mai întâi măsuri alternative, mai puțin invazive.

b. Fișa de lucru 2: **Obligația de a proteja**

Această analiză se aplică studiilor de caz din fișa de lucru 2.

Fișa de lucru 2 oferă un cadru pentru analiza obligației de a proteja și cuprinde două părți:

Partea 1 – Acțiune necesară din partea statului: Se evaluează dacă o situație se încadrează în sfera de aplicare a unui drept al omului și dacă statul are obligația de a lua măsuri pentru a proteja acest drept.

Partea a 2-a – Încălcare: Se evaluează dacă o omisiune/neprotejare din partea statului este justificată sau dacă reprezintă o încălcare a drepturilor omului.

La fel ca fișa de lucru 1, fișa de lucru 2 este alcătuită din două părți. Fiecare parte conține întrebări care sunt utile pentru parcurgerea situațiilor legate de drepturile omului și pentru descompunerea complexităților acestora în secțiuni digerabile.

PARTEA 1: DREPTURILE OMULUI APLICABILE/CE ACȚIUNE A STATULUI ESTE NECESARĂ?

Întrebarea principală din partea 1 este următoarea: statul ar trebui să ia măsuri pentru a proteja un drept al omului aplicabil?

În cazul în care răspunsul la toate întrebările din partea 1 este „DA”, atunci:

- în situația respectivă sunt aplicabile unul sau mai multe drepturi ale omului;
- există o omisiune/incapacitate a statului de a proteja dreptul (drepturile) omului aplicabil(e), cu toate că există o obligație a statului. [**Notă:** acest lucru nu înseamnă neapărat că a avut loc o încălcare; partea a 2-a ajută la stabilirea încălcărilor.]

1.1. Ce drept(uri) al(e) omului se aplică în această situație concretă?

Ca și în cazul fișei de lucru 1, trebuie stabilite obligația care trebuie respectată, dreptul (drepturile) omului implicat(e) și aplicabil(e) unei situații. Acestea pot fi identificate prin răspunsurile la următoarele întrebări:

- Ce drepturi ale omului sunt garantate în documentele internaționale?
- Care este domeniul de aplicare concret al unei norme privind drepturile omului? Deoarece drepturile omului sunt formulate în linii mari, jurisprudența stabilește sfera de aplicare a normelor din domeniul drepturilor omului.

Stabilirea domeniului de aplicare al unui drept al omului este de o importanță capitală, deoarece ajută la clarificarea obligației statului.

1.2. Statul este obligat să ia măsuri concrete pentru a proteja dreptul omului aplicabil?

Această întrebare se referă în mod direct la obligațiile concrete pe care le are statul de a proteja drepturile omului într-o anumită situație. Exemple de obligații legate de drepturile omului:

- adoptarea unor legi de trimitere în instanță a cazurilor de violență în familie (interzicerea pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante);
- protejarea demonstranților de atacurile contrademonstranților (dreptul la libertatea de întrunire);
- acordarea protecției poliției în cazurile de amenințări grave (dreptul la viață).

Persoanele particulare au dreptul de a fi protejate împotriva abuzurilor statului și împotriva încălcărilor comise de alte persoane particulare. Statul are obligația de a-și asuma un rol activ în acordarea protecției și poate face acest lucru prin măsuri legislative, administrative, judiciare și practice. În ceea ce privește activitatea polițienească, unul dintre elementele cele mai relevante ale acestei obligații este protejarea drepturilor omului de atacurile altor persoane particulare.

PARTEA A 2-A: INAȘIUNEA/OMISIUNEA STATULUI CONSTITUIE O ÎNCĂLCARE?

Analiza din partea a 2-a ajută la stabilirea posibilității de a încadra omisiunea/lipsa de acțiune a statului în categoria încălcărilor drepturilor omului. Întrebarea principală este următoarea: există motive care să justifice suficient lipsa acțiunii/omisiunea statului în ceea ce privește un drept fundamental?

Omisiunea/inacțiunea statului este considerată o încălcare a drepturilor omului dacă răspunsul la una sau mai multe dintre întrebările din partea a 2-a este „**NU**”.

2.1. Legislația internă reglementează în mod corespunzător dreptul (drepturile) omului aplicabil(e)?

La fel ca în cazul fișei de lucru 1, pentru a răspunde la această întrebare trebuie să se ia în considerare legile și prevederile legale naționale relevante și să se verifice dacă legea prevede sau nu protecția corespunzătoare a drepturilor omului.

2.2. Statul a luat măsuri rezonabile și adecvate pentru a proteja dreptul (drepturile) omului aplicabil(e)?

În acest stadiu, trebuie să fie puse în balanță interesele în conformitate cu principiul proporționalității.

Pe de o parte, trebuie avut în vedere interesul persoanei în cauză:

- Care este miza pentru persoana în cauză?
- În ce măsură este pusă în pericol persoana?
- Ce drept(uri) este (sunt) periclitat(e)?

Pe de altă parte, trebuie luate în considerare capacitățile statului de a oferi protecție:

- Ce informații are/ar trebui să aibă statul cu privire la riscul concret/amenințările concrete la adresa persoanei în cauză?
- Ce capacitate de protecție are/ar trebui să aibă statul pentru a răspunde acestor amenințări?
- Care sunt mijloacele potrivite de asigurare a protecției?
- Statul a luat toate măsurile rezonabile și adecvate?

Statul este obligat să ia toate măsurile rezonabile care ar fi putut preveni apariția evenimentului.

2.3. Acțiunea statului respectă standardele procedurale?

Procedurile de investigare trebuie să îndeplinească standardele în materie de promptitudine, imparțialitate și independență. Pedepsirea răufăcătorilor trebuie să fie adecvată și să se acorde reparații adecvate. În cazul în care nu sunt îndeplinite aceste standarde, se încalcă dreptul omului care este aplicabil, precum și dreptul la un remediu efectiv. (Pentru informații suplimentare, a se vedea modulul 4 privind interzicerea torturii.)

Fișa de lucru 2 – Obligația de a proteja

Studiul de caz C: Gestionarea unei demonstrații și a unei contrademonstrații – dreptul la libertatea de întrunire

Această analiză se bazează pe Hotărârea CEDO în cauza Plattform Ärzte für das Leben/Austria, nr. 10126/82, din 21 iunie 1988.

PARTEA 1: DREPTURILE OMULUI APLICABILE/CE ACȚIUNE A STATULUI ESTE NECESARĂ?

1.1. Ce drept(uri) al(e) omului se aplică în această situație concretă?

Convenția europeană a drepturilor omului Articolul 11 alineatul (1): Dreptul la libertatea de întrunire

Orice persoană are dreptul la libertate de întrunire pașnică și la libertate de asociere, inclusiv a constitui cu alții sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.

1.2. Statul este obligat să ia măsuri concrete pentru a proteja dreptul aplicabil?

În ceea ce privește dreptul la libertatea de întrunire, CEDO îi cere statului să îi protejeze pe demonstranți de persoanele care doresc să se amestece în acțiunile lor sau să îi perturbe.

În acest caz, există o obligație a statului, în temeiul articolului 11 din CEaDO, de a proteja demonstranții de atacurile altora.

Întrebarea este dacă poliția a depus suficiente eforturi pentru a proteja dreptul la libertatea de întrunire. Incapacitatea de a dispersa numărul mare de demonstranți care s-au adunat fără o notificare prealabilă în fața bisericii și au perturbat marșul este considerată o astfel de omisiune.

Partea a 2-a vă va ajuta să evaluați dacă această omisiune constituie și o încălcare a drepturilor omului.

PARTEA A 2-A: INACȚIUNEA/OMISIUNEA CONSTITUIE O ÎNCĂLCARE?

2.1. Legislația internă reglementează în mod corespunzător dreptul (drepturile) omului aplicabil(e)?

Da; în cauza Plattform Ärzte für das Leben/Austria, CEDO a afirmat că „potrivit articolelor 284 și 285 din Codul penal, constituie infracțiune fapta unei persoane de a dispersa, de a împiedica sau de a perturba o reuniune care nu a fost interzisă, iar secțiunile 6, 13 și 14 alineatul (2) din Legea privind adunările publice, care împuternicesc autoritățile, în anumite cazuri, să interzică, să pună capăt sau să disperseze prin forță o adunare se aplică și contra-demonstrațiilor.” (punctul 33)

2.2. Statul a luat măsuri rezonabile și adecvate pentru a proteja dreptul (drepturile) omului aplicabil(e)?

Statul este obligat să aplice măsuri rezonabile și adecvate pentru a proteja dreptul la libertatea de întrunire, dar obligația nu poate fi interpretată ca o garanție că nu va avea loc nicio tulburare. Rămâne la latitudinea statului să determine ce tactici urmează să fie utilizate.

„Curtea nu trebuie să evalueze oportunitatea sau eficiența tacticilor adoptate de polițiști în aceste situații, ci doar să stabilească dacă se poate considera că autoritățile competente nu au luat măsurile necesare.” (punctul 36)

Curtea a stabilit că s-au luat măsuri rezonabile și adecvate pentru protejarea demonstranților. Prin urmare, polițiștii au luat măsuri rezonabile și adecvate în ceea ce privește obligația de a proteja care le revine în temeiul articolului 11.

Rezumat

Analiza acestui caz arată că statul are obligația, în temeiul articolului 11 din CEaDO, de a proteja demonstrații de atacuri venite din partea altor persoane. Prin faptul că nu a dispersat mulțimea numeroasă și neașteptată de contrademonstranți, poliția a comis o omisiune; totuși, această omisiune nu a reprezentat o încălcare a articolului 11 din CEaDO, deoarece poliția a luat măsuri rezonabile și adecvate pentru a-și îndeplini obligațiile care îi revin în temeiul acestui articol.

Studiul de caz D: Violență împotriva femeilor – dreptul la viață și interzicerea torturii și a discriminării

PARTEA 1: DREPTURILE OMULUI APLICABILE/CE ACȚIUNE A STATULUI ESTE NECESARĂ?

Această analiză se bazează pe Hotărârea CEDO în cauza Opuz/Turcia, nr. 33401/02, din 9 iunie 2009.

Explicațiile referitoare la motivația instanței sunt preluate în principal din rezumatul hotărârii dat publicității printr-un comunicat de presă.

1.1. Ce drept(uri) al(e) omului se aplică în această situație concretă?

În ceea ce privește lipsa de protecție a mamei doamnei O., care a dus la moartea sa:

Convenția europeană a drepturilor omului Articolul 2: Dreptul la viață

1. Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege.

În ceea ce privește lipsa de protecție a doamnei O. și a mamei ei împotriva atacurilor și a amenințărilor domnului O.:

Convenția europeană a drepturilor omului Articolul 3: Interzicerea torturii

Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.

În ceea ce privește lipsa generală a protecției din partea autorităților, care afectează în special femeile și care este analizată, prin urmare, în raport cu principiul nediscriminării:

Convenția europeană a drepturilor omului Articolul 14: Interzicerea discriminării

Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.

1.2. Statul este obligat să ia măsuri concrete pentru a proteja dreptul aplicabil?

În ceea ce privește articolul 2 privind dreptul la viață, statul are obligația de a lua în considerare orice amenințări reale și iminente la adresa dreptului unei persoane la viață, indiferent de sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinie politică sau de altă natură, origine națională sau socială. Apoi, statul este obligat să facă orice ar putea fi de așteptat în mod rezonabil pentru a împiedica moartea unei persoane.

În ceea ce privește articolul 3, statul trebuie să ofere protecție sub forma descurajării efective a genului de rele tratamente întâlnite în cauza Opuz/Turcia (punctul 161). Obligația de a proteja împotriva relelor tratamente se referă și la cei mai vulnerabili membri ai societății, care au dreptul la aceeași protecție din partea legii, a poliției și a sistemului judiciar.

PARTEA A 2-A: INAȚIUNEA CONSTITUIE O ÎNCĂLCARE?

2.1. Legislația internă reglementează în mod corespunzător dreptul (drepturile) omului aplicabil(e)?

Până în 1998, legislația națională relevantă pentru acest caz nu prevedea măsuri administrative și polițienești concrete de protejare a persoanelor vulnerabile împotriva violenței în familie. În ianuarie 1998 a intrat în vigoare o lege internă care a oferit o bază pentru protejarea persoanelor amenințate de violența în familie.

În cauza Opuz/Turcia, atacurile au avut loc între 1995 și 2002. Înainte de legea din 1998 privind violența în familie, statul nu și-a îndeplinit obligația referitoare la o legislație adecvată cu privire la violența în familie. Pentru că între 1995 și 1998 nu au existat legi la nivel național privind protecția împotriva violenței în familie, atacurile asupra doamnei O. și a mamei sale din această perioadă erau eligibile în vederea examinării în temeiul CEaDO și, prin urmare, au constituit o încălcare a articolului 3 din CEaDO.

După luna ianuarie 1998, deși legea relevantă intrase în vigoare, autoritățile încă nu au aplicat efectiv măsuri și sancțiuni pentru protejarea doamnei O. de violența familială. Restul acestei analize va ajuta la evaluarea atacurilor care au avut loc între 1998 și 2002.

2.2. Statul a luat măsuri rezonabile și adecvate pentru a proteja dreptul (drepturile) omului aplicabil(e)?

Convenția europeană a drepturilor omului, articolele 2 și 3:

Domnul O. avea antecedente de comportament violent și cazier judiciar pentru acțiunile sale împotriva soției și a mamei acesteia. El reprezenta o amenințare continuă la adresa sănătății și a siguranței acestora. Având în vedere acest context, era nu doar posibilă, ci chiar previzibilă probabilitatea continuării și a agravării purtării violente a domnului O.

Prin urmare, Curtea a concluzionat că autoritățile naționale nu au demonstrat vigilență în împiedicarea violenței împotriva doamnei O. și a mamei acesteia, în special prin faptul că nu au dat curs acțiunii penale sau altor măsuri preventive corespunzătoare împotriva domnului O. (punctul 199).

Autoritățile naționale au încălcat articolul 2 privind dreptul la viață prin faptul că nu l-au împiedicat pe domnul O. să oucidă pe mama doamnei O. Având în vedere amenințările la adresa mamei doamnei O., autoritățile ar fi putut lua măsuri adecvate și rezonabile de protecție pentru a evita acest rezultat.

CEDO a concluzionat în continuare că articolul 3 a fost încălcat deoarece autoritățile nu au luat măsuri eficiente de descurajare pentru a o proteja pe doamna O. de atacurile fizice ale domnului O.

Convenția europeană a drepturilor omului, articolul 14:

Cazul doamnei O. și al mamei acesteia arată o preocupare cu caracter mai general. Tolerarea acestui tip de violență în familie și incapacitatea de a o gestiona în mod eficient încalcă dreptul la protecție egală pe care îl au femeile în temeiul legii.

Curtea a constatat că avusese loc și o încălcare a articolului 14 din CEaDO: „*Având în vedere constatările sale de mai sus, conform cărora pasivitatea judiciară generală și discriminatorie în [țara din studiul de caz], deși neintenționată, afecta în principal femeile, Curtea consideră că violența suferită de reclamantă și de mama acesteia poate fi considerată violență de gen, care este o formă de discriminare împotriva femeilor.*” (punctul 200)

Rezumat

Această analiză de caz arată că statul are obligația de a proteja o persoană de violența familială, atât pentru a proteja dreptul la viață (articolul 2 din CEaDO), cât și pentru a descuraja în mod eficient relele tratamente (articolul 3 din CEaDO). De asemenea, statul este obligat să instituie și să aplice un sistem care să protejeze suficient victimele și să pedepsească violența în familie, chiar și în situațiile în care victimele își retrag plângerile. De asemenea, analiza a arătat că ceea ce s-a considerat a fi pasivitate din partea autorităților în țara din studiul de caz afecta mai ales femeile, ceea ce s-a interpretat drept o contribuție la violența de gen, o formă de discriminare împotriva femeilor (articolul 14 din CEaDO).

2.3. Acțiunea statului respectă standardele procedurale?

În pofida retragerii plângerilor victimelor, cadrul legislativ ar fi trebuit să le permită autorităților de urmărire penală să continue acțiunea penală împotriva domnului O., deoarece comportamentul său violent a reprezentat o amenințare constantă la adresa integrității fizice a femeilor și a fost suficient de grav pentru a justifica urmărirea penală. Cu cât este mai gravă infracțiunea sau mai mare riscul unor alte infracțiuni, cu atât mai mult ar trebui ca parchetul să își continue investigațiile în interesul public, chiar dacă victimele își retrag plângerile.

În acest caz, statul nu a reușit să instituie și să aplice în mod eficient un sistem prin care să asigure pedepsirea tuturor formelor de violență în familie și protejarea suficientă a victimelor (punctul 169).

Materiale suplimentare

Această secțiune oferă informații detaliate cu privire la conceptele analitice esențiale prezentate în acest modul. În urma acestei discuții mai detaliate, constatările suplimentare ale Curții în cele patru studii de caz analizate sunt examinate pentru a îmbogăți discuțiile din cadrul cursului de formare.

Imixtiunea în drepturile fundamentale relative

Unele drepturi ale omului sunt **absolute** și nu pot fi limitate sau încălcate din niciun motiv, cum ar fi interzicerea torturii. Altele sunt structurate astfel încât să permită imixtiuni sau limitări, în anumite condiții. Acestea sunt **drepturile omului relative**, care pot (trebuie) să fie limitate în anumite situații, respectând maxima potrivită căreia libertatea/drepturile unei persoane se termină acolo unde încep libertatea/drepturile altei persoane.

Motivația imixtiunii în drepturile relative trebuie să se întemeieze pe lege și să se bazeze pe principiul necesității și al proporționalității. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene formulează această motivație astfel:

Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene Articolul 52 alineatul (1): Întinderea drepturilor garantate

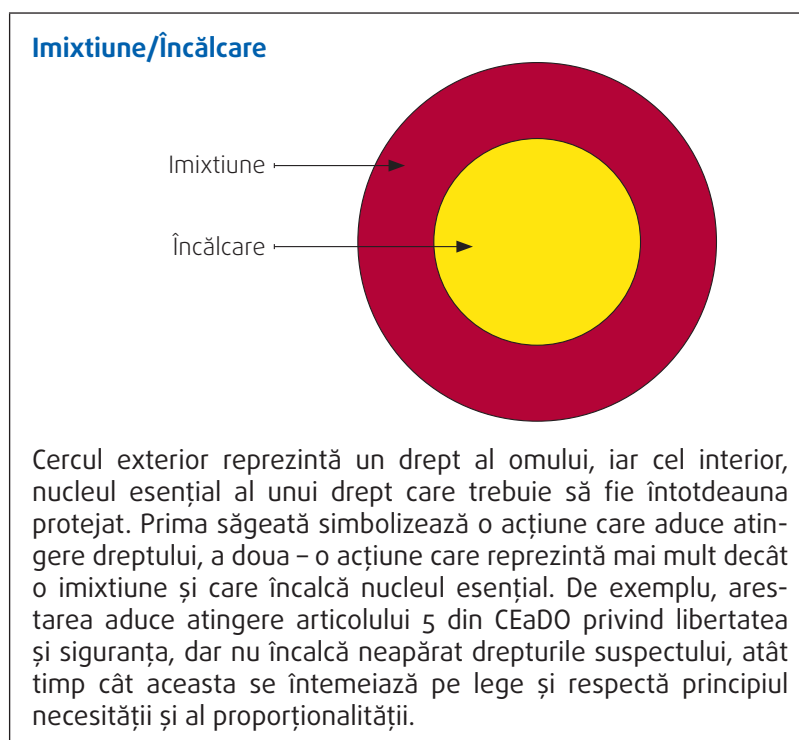
Orice restrângere a exercițiului drepturilor și libertăților recunoscute prin prezenta carte trebuie să fie prevăzută de lege și să respecte substanța acestor drepturi și libertăți. Prin respectarea principiului proporționalității, pot fi impuse restrângeri numai în cazul în care acestea sunt necesare și numai dacă răspund efectiv obiectivelor de interes general recunoscute de Uniune sau necesității protejării drepturilor și libertăților celorlalți.

Articolul 8 din CEaDO privind dreptul la respectarea vieții private și de familie oferă un exemplu concret:

Convenția europeană a drepturilor omului Articolul 8: Dreptul la respectarea vieții private și de familie

1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.
2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acesta este prevăzut de lege și constituie, într-o societate democratică, o măsură necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protecția sănătății, a moralei, a drepturilor și a libertăților altora.

Imixtiunea poliției și drepturile omului

Atunci când analizează ideea de intruziune a poliției și de imixtiune în drepturile omului, notele de informare menționează că „din cauza caracterului lor potențial invaziv, acțiunile poliției «se apropie», în general, de o imixtiune într-un drept al omului”. Iată o listă de exemple de imixtiuni ale poliției în diferite drepturi ale omului. Aceasta poate constitui o referință utilă pentru identificarea drepturilor care sunt periclitare în diferite scenarii.

Tabelul 3.1: Exemple din domeniul poliției de imixtiuni în anumite drepturi ale omului

Drepturi fundamentale	Imixtiunea poliției
Dreptul la viață (articolul 2 din CEaDO, articolul 2 din Carta UE)	• Orice utilizare de către poliție a forței letale (a se vedea studiul de caz B)
Interzicerea torturii (articolul 3 din CEaDO, articolul 4 din Carta UE)	• Tortura (a se vedea modulul 4)
Dreptul la libertate și la siguranța persoanei (articolul 5 din CEaDO, articolul 6 din Carta UE)	• Orice arestare oficială • Restricțiile de o anumită durată privind deplasarea fizică (a se vedea studiul de caz A)
Dreptul la un proces echitabil (articolul 6 din CEaDO, articolele 47 și 48 din Carta UE)	• Orice pedeapsă bazată pe dreptul penal sau administrativ • Investigațiile poliției
Dreptul la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și a corespondenței, inclusiv la protecția datelor (articolul 8 din CEaDO; articolele 7 și 8 din Carta UE)	• Controlul identității • Luarea cărții de identitate • Oprirea și percheziționarea • Percheziționarea sediilor private • Interdicția – pentru autorul violenței în familie – de a se apropia de victimă sau de a intra în apartamentul comun • Supravegherea video sau a comunicațiilor • Prelucrarea datelor cu caracter personal, extrageri de date
Dreptul la libertatea de întrunire și de asociere (articolul 11 din CEaDO, articolul 12 din Carta UE)	• Interzicerea demonstrațiilor de către autoritățile polițienești • Dispersarea participanților la o demonstrație • Interzicerea partidelor sau a asociațiilor politice

Statul de drept și legalitatea

Imixtiunile în drepturile omului trebuie să fie întemeiate pe lege. Acest lucru rezultă din principiul de bază al statului de drept și al legalității. Statul de drept înseamnă că statul/poliția trebuie să acționeze în conformitate cu legea și că există mecanisme de contestare a legalității acțiunii sau a omisiunii statului. Principiul legalității constituie o garanție fundamentală împotriva acțiunii arbitrare a statului. Statul de drept și legalitatea reprezintă un pilon central al sistemului drepturilor omului și al sistemului judiciar în general.

Imixtiunile în drepturile omului trebuie să îndeplinească anumite cerințe. Măsura și detaliile cu care imixtiunile sunt stabilite prin lege depind de dreptul care este periclitat. Unele drepturi pot fi restrânse în mod legal, în anumite condiții (articolul 8 din CEaDO privind dreptul la viață privată și de familie sau articolul 11 din CEaDO privind libertatea de întrunire, de exemplu), în timp ce altele pot fi restrânse în mod legal într-o măsură foarte limitată (articolul 5 din CEaDO privind dreptul la libertate și la siguranța persoanei) sau, în unele cazuri, chiar deloc (articolul 3 din CEaDO privind interzicerea torturii).

Pentru a ilustra această idee: restrângerile dreptului la libertate personală sunt acceptate numai în condițiile limitate enumerate la articolul 5 din CEaDO:

Convenția europeană a drepturilor omului Articolul 5: Dreptul la libertate și la siguranță

„[...] (a) dacă este deținut legal pe baza condamnării pronunțate de către un tribunal competent;

(b) dacă a făcut obiectul unei arestări sau dețineri legale pentru nerespectarea unei hotărâri pronunțate de un tribunal, conform legii, ori în vederea garantării executării unei obligații prevăzute de lege;

(c) dacă a fost arestat sau reținut în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente, atunci când există motive verosimile de a se bănuși că a săvârșit o infracțiune sau când există motive temeinice ale necesității de a-l împiedica să săvârșască o infracțiune sau să fugă după săvârșirea acesteia;

(d) dacă este vorba de detenția legală a unui minor, hotărâtă pentru educația sa sub supraveghere sau despre detenția sa legală, în vederea aducerii sale în fața autorității competente;

(e) dacă este vorba despre detenția legală a unei persoane susceptibile să transmită o boală contagioasă, a unui alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unui vagabond;

(f) dacă este vorba despre arestarea sau detenția legală unei persoane în scopul împiedicării pătrunderii ilegale pe teritoriu sau împotriva căreia se află în curs o procedură de expulzare ori de extrădare.”

Necesitatea și proporționalitatea

Principiul necesității și al proporționalității reprezintă adesea elementele centrale ale analizei drepturilor omului. De asemenea, acestea sunt și principii fundamentale ale unei activități polițienești profesionale și sunt cuprinse – în diferite terminologii – în legile naționale privind activitatea poliției, existând (parțial) înaintea legislației în materie de drepturi ale omului.

Înțelegerea principiului necesității și al proporționalității este deosebit de importantă pentru polițiști, deoarece aceștia trebuie să utilizeze în mod eficient și adecvat măsurile potrivite pentru a face față pericolelor și amenințărilor la adresa lor și a altora. În cazurile de utilizare a forței de către poliție, în special de utilizare letală a forței, este deosebit de relevantă examinarea în detaliu a principalelor elemente care trebuie luate în considerare în ceea ce privește necesitatea și proporționalitatea. Respectarea principiului proporționalității reprezintă una dintre provocările majore ale activității polițienești: cântărirea diferitelor opțiuni, punerea în balanță a diferitelor interese aflate în joc, identificarea măsurilor cel mai puțin invazive și stabilirea măsurii potrivite care trebuie luată. Acest lucru este deosebit de dificil în situații stresante sau periculoase, în care evenimentele se petrec rapid.

Principiul proporționalității trebuie să fie internalizat; aceasta trebuie să devină „a doua natură”. Această internalizare impune aplicarea în practică a teoriilor drepturilor omului și învățarea în toate cele trei dimensiuni ale sale: cunoștințe, abilități și atitudine.

Puncte de vedere asupra necesității și a proporționalității

Ex ante: Acest element al analizei drepturilor omului ia în considerare momentul acțiunii poliției. Aceasta înseamnă că, atunci când se efectuează o analiză a unei situații din perspectiva drepturilor omului, trebuie să se pună întrebarea dacă acțiunea era rezonabilă și proporțională în momentul în care a fost întreprinsă, chiar dacă ulterior devine evident că ipotezele sau informațiile polițiștilor în ceea ce privește, de exemplu, anumite pericole au fost greșite.

Neglijența organizației: Evaluarea proporționalității implică mai mult decât ultima etapă a unei operațiuni a poliției, în care polițiștii trebuie să (re)acționeze la o amenințare reală sau presupusă. Se ia în considerare și caracterul oportun al întregii operațiuni – planificarea și executarea acesteia.

Fișa de lucru 1: **Obligația de a respecta**

Studiul de caz A: Arestare și detenție – dreptul la libertate personală

Articolul 5 din CEaDO privind dreptul la libertate și la siguranță a fost dreptul fundamental periclitat în studiul de caz A, bazat pe cauza Witold Litwa/Polonia.

Pentru a stabili temeiului juridic al acțiunii statului...

„Curtea amintește că articolul 5 alineatul 1 din Convenție conține o listă de motive admisibile pentru lipsirea de libertate, listă care este exhaustivă. În consecință, nicio lipsire de libertate nu este legală, cu excepția cazului în care se încadrează în unul dintre motivele prevăzute la literele (a)-(f) de la articolul 5.” (Witold Litwa/Polonia, nota 3 de mai sus, punctul 49).

„Curtea observă că termenul «alcoolic», în sensul său comun, se referă la persoanele care sunt dependente de alcool. Pe de altă parte, în articolul 5 alineatul 1 din Convenție, acest termen se regăsește într-un context care include o referire la mai multe alte categorii de persoane, și anume persoanele care transmit boli contagioase, alienați, toxicomani sau vagabonzi. Există o legătură între toate acele persoane, în sensul că pot fi private de libertate, fie pentru a li se administra un tratament medical sau din considerente dictate de politica socială, sau din ambele motive – medicale și sociale. Prin urmare, se poate concluziona pe bună dreptate din acest context că motivul principal pentru care Convenția permite lipsirea de libertate a persoanelor menționate la alineatul 1 litera (e) din articolul 5 este nu numai acela că ele reprezintă un pericol la adresa siguranței publice, ci și fiindcă propriile lor interese pot impune reținerea lor.” (Ibid., punctul 60)

„[...] Curtea consideră că, în conformitate cu articolul 5 alineatul 1 litera (e) din Convenție, persoanele care nu sunt diagnosticate medical ca «alcoolici», dar care, prin comportamentul lor sub influența alcoolului, reprezintă o amenințare la adresa publicului sau a propriei persoane, pot fi reținute pentru protejarea publicului sau a propriilor interese, cum ar fi sănătatea sau siguranța personală.” (Ibid., punctul 61)

„Aceasta nu înseamnă că articolul 5 alineatul 1 litera (e) din Convenție poate fi interpretat în sensul că permite reținerea unei persoane pur și simplu, doar din cauza cantității de alcool consumate. Cu toate acestea, Curtea consideră că în textul articolului 5 nu există nimic care să sugereze că dispoziția respectivă împiedică aplicarea acestei măsuri de către stat în cazul unei persoane care abuzează de alcool, pentru a limita răul cauzat de alcool pentru ea însăși și pentru public

sau pentru a împiedica un comportament periculos după consumarea băuturilor alcoolice. În această privință, Curtea observă că este indubitabil faptul că efectele nocive ale consumului de alcool reprezintă un pericol pentru societate și că o persoană care se află în stare de ebrietate poate reprezenta un pericol pentru sine și pentru alte persoane, indiferent dacă este sau nu dependentă de alcool.” (Ibid., punctul 62)

„Curtea reiterează faptul că, în temeiul articolului 5 din Convenție, orice lipsire de libertate trebuie să fie «legală», ceea ce presupune condiția ca aceasta să aibă loc «în conformitate cu o procedură prevăzută de lege». În acest sens, Convenția face trimitere, în esență, la dreptul intern și prevede obligația de a se respecta dispozițiile materiale și procedurale ale acestuia.” (Ibid., punctul 72)

În cazul de față, s-a clarificat faptul că polițiștii, atunci când l-au arestat pe domnul L. și l-au dus la centrul de dezalcoolizare, au urmat procedura prevăzută de dreptul intern, care precizează:

„Persoanele în stare de ebrietate care se comportă într-un mod jignitor într-un loc public sau la locul de muncă, se află într-o stare prin care își pun în pericol viața sau sănătatea proprie sau pun în pericol viața sau sănătatea altor persoane pot fi duse la un centru de dezalcoolizare sau la o unitate sanitară publică sau la reședința proprie.”

Legea poloneză din 26 octombrie 1982 privind educația în materie de moderație și combatere a alcoolismului, articolul 40.

Pentru a stabili dacă imixtiunea statului este necesară și proporțională cu scopul...

„[...] Curtea are îndoieli serioase cu privire la posibilitatea de a afirma că reclamantul, aflat sub influența alcoolului, s-a comportat astfel încât să constituie o amenințare pentru public sau pentru sine însuși, sau că propria sănătate, bunăstare sau siguranță personală i-au fost puse în pericol. Îndoielile Curții sunt întărite și de temeiul factual destul de șubred al reținerii și de faptul că reclamantul este aproape orb.”

Witold Litwa/Polonia, nota 3 de mai sus, punctul 77

Legislația internă aplicabilă în acest caz „prevede o serie de măsuri diferite care pot fi aplicate unei persoane în stare de ebrietate, dintre care închiderea într-un centru de dezalcoolizare este cea mai extremă. Într-adevăr, în conformitate cu secțiunea respectivă, o persoană în stare de ebrietate nu trebuie neapărat să fie lipsită de libertate, deoarece poate fi, la fel de bine, dusă de către poliție la o unitate sanitară publică sau la reședința proprie.” (Ibid., punctul 79)

Conform notelor de informare, din moment ce astfel de măsuri nu au fost luate în considerare, a existat o încălcare a articolului 5 alineatul (1) litera (e) din CEaDO.

Studiul de caz B: Folosirea forței letale împotriva unor persoane suspectate de terorism – dreptul la viață

În urma analizei studiului de caz B s-a constatat că articolul 2 din CEaDO privind dreptul la viață a reprezentat dreptul fundamental periclitat.

Pentru a stabili dacă acțiunea urmărită a avut un scop legitim...

„Conform informațiilor primite de către autorități, acestea s-au confruntat cu o dilemă fundamentală: Pe de o parte, erau obligate să aibă în vedere datoria lor de a proteja viețile oamenilor din Gibraltar, inclusiv ale propriului personal militar, și, pe de altă parte, să recurgă cât mai puțin la folosirea forței letale împotriva suspecților, având în vedere obligațiile care decurg atât din legislația națională, cât și din cea internațională.”

Mc Cann și alții/Regatul Unit, nota 8 de mai sus, punctul 192

Pentru a stabili dacă imixtiunea statului a fost necesară și proporțională cu scopul...

„Autoritățile s-au confruntat cu o unitate de serviciu activ a IRA [Armata Republicană Irlandeză, adăugarea noastră] formată din persoane care au fost condamnate pentru atentate cu bombe și un cunoscut expert în explozibili. IRA, având în vedere acțiunile sale din trecut, a demonstrat dispreț pentru viețile oamenilor, inclusiv pentru cea a propriilor membri.” (Mc Cann, punctul 193)

„Soldații care au tras focurile (A, B, C și D) au fost informați de către superiorii lor că în locul respectiv se afla o mașină capcană, care putea fi detonată de oricare dintre cei trei suspecți prin intermediul unui dispozitiv controlat prin radio care ar fi putut fi ascuns asupra lor; că dispozitivul putea fi activat prin apăsarea unui buton; că aceștia puteau detona bomba dacă ar fi fost provocați, producând astfel pierderea multor vieți și vătămări grave, și probabil că erau și înarmați și s-ar fi opus arestării.” (Ibid., punctul 195)

„Astfel, acțiunile pe care le-au întreprins soldații, executând ordinele superiorilor, au fost percepute ca fiind absolut necesare pentru a proteja vieți nevinovate. Curtea a considerat că folosirea forței de către agenții statului în vederea îndeplinirii unuia dintre scopurile definite la articolul 2 alineatul (2) poate fi justificată în temeiul acestei prevederi în cazul în care se bazează pe o credință sinceră, care este percepută, din motive întemeiate, a fi valabilă la momentul respectiv, dar care, ulterior, se dovedește a fi greșită. A susține contrariul ar însemna să se impună o sarcină nerealistă asupra statului și a personalului său de aplicare a legii care își îndeplinește îndatoririle, poate și în detrimentul vieții acestuia și a altor persoane.”

„Autoritățile, având obligația de a respecta dreptul la viață al suspecților, ar fi trebuit să dea dovadă de cea mai mare atenție în evaluarea informațiilor aflate la dispoziția lor, înainte de a le transmite soldaților care utilizau arme de foc, ceea ce însemna în mod automat că vor trage pentru a ucide.” (Ibid., punctul 211)

„Acțiunea reflexă a soldaților, în acest sens esențial, a fost lipsită de gradul de precauție în utilizarea armelor de foc care ar fi fost de așteptat din partea personalului de aplicare a legii într-o societate democratică, chiar și atunci când este vorba despre niște suspecți de terorism periculoși. Acest eșec al autorităților a arătat neacordarea atenției corespunzătoare în controlul și organizarea operațiunii de arestare.” (Ibid., punctul 212)

Fișa de lucru 2: **Obligația de a proteja**³

Studiul de caz C: Gestionarea unei demonstrații și a unei contrademonstrații – dreptul la libertatea de întrunire

În urma analizei studiului de caz C s-a constatat că articolul 11 din CEaDO privind dreptul la libertatea de întrunire a reprezentat dreptul fundamental periclitat.

„O demonstrație poate deranja sau ofensa persoanele care se opun ideilor sau revendicărilor pe care aceasta dorește să le promoveze. Participanții trebuie, totuși, să poată organiza demonstrația fără să se teamă că vor fi supuși violenței fizice de către adversarii lor; o astfel de teamă ar fi de natură să descurajeze exprimarea deschisă, de către asociații sau alte grupuri care susțin idei sau interese comune, a opiniilor cu privire la aspectele foarte controversate ce afectează comunitatea. Într-o democrație, dreptul de a contra-demonstra nu poate însemna împiedicarea exercitării dreptului de a demonstra.

Prin urmare, libertatea autentică, efectivă de întrunire pașnică nu poate fi redusă la o simplă obligație de neintervenție din partea statului: o concepție pur negativă nu ar fi compatibilă cu obiectul și scopul articolului 11.”

Plattform Ärzte für das Leben/Austria, nota 14 de mai sus, punctul 32

Pentru a stabili dacă statul a luat măsuri rezonabile și adecvate pentru a proteja dreptul (drepturile) omului aplicabil(e)...

„Deși este de datoria statelor contractante să ia măsuri rezonabile și adecvate pentru a permite desfășurarea pașnică a demonstrațiilor legale, ele nu pot garanta acest lucru în mod absolut și au o marjă largă de apreciere în ceea ce privește alegerea mijloacelor care urmează să fie utilizate.” (Ibid., punctul 34)

Iată câteva motive pentru care CEDO a considerat că poliția a luat măsuri rezonabile și adecvate pentru protejarea demonstrațiilor:

„Trebuie remarcat mai întâi faptul că demonstrația planificată de către susținătorii avortului, care trebuia să aibă loc în același timp și loc ca și demonstrația Platformei, fusese interzisă. În plus, un număr mare de polițiști în uniformă și în civil au fost mobilizați de-a lungul traseului planificat inițial, iar reprezentanții poliției nu i-au refuzat asociației solicitante protecția nici după ce aceasta a decis să schimbe traseul în pofida obiecțiilor lor. În ultimul rând, nu s-au produs prejudicii și nici nu au existat ciocniri grave; contrademonstrații au scandat lozinci, au agitat pancarte și au aruncat cu ouă sau smocuri de iarbă, ceea ce nu a împiedicat desfășurarea procesiunii și a serviciului religios în aer liber până la încheierea acestora; unitățile speciale de combatere a dezordinii publice au format un cordon între grupările adverse în momentul în care spiritele se înfierbântaseră atât de mult, încât erau pe punctul să izbucnească violențe.” (Ibid., punctul 37)

3. De Schutter, O. (2010), *International Human Rights Law*, Cambridge et al., Cambridge University Press, p. 365.

Studiul de caz D: Violență împotriva femeilor – dreptul la viață

În urma analizei studiului de caz D, Opuz/Turcia, s-a constatat că articolul 2 din CEaDO privind dreptul la viață a reprezentat dreptul fundamental periclitat.

„Curtea reiterează faptul că prima teză de la articolul 2 alineatul 1 obligă statul nu numai să se abțină de la luarea intenționată și ilegală a vieții, ci și să ia măsurile corespunzătoare pentru a proteja viața persoanelor aflate sub jurisdicția sa. Acest lucru implică o obligație fundamentală a statului de a asigura dreptul la viață prin instituirea unor dispozițiilor eficiente de drept penal pentru a descuraja comiterea de infracțiuni contra persoanei, susținute de aparatul de aplicare a legii pentru prevenirea, reprimarea și pedepsirea încălcărilor acestor dispoziții. De asemenea, în situațiile potrivite, aceasta devine o obligație pozitivă a autorităților de a lua măsuri operaționale preventive pentru a proteja o persoană a cărei viață este în pericol din cauza actelor infracționale ale altei persoane.”

Opuz/Turcia, nota 19 de mai sus, punctul 128.

„În deciziile repetate privind încetarea procedurii penale împotriva domnului O., autoritățile au avut în vedere exclusiv necesitatea de a se abține de la a interveni în ceea ce au perceput drept o «problemă de familie». Se pare că autoritățile nu au luat în considerare motivele retragerii plângerilor, în pofida declarațiilor date de doamna O. și de mama sa în fața organelor de urmărire penală, potrivit cărora s-au simțit obligate să facă acest lucru din cauza amenințărilor cu moartea și a presiunii la care erau supuse de domnul O. De asemenea, a fost frapant faptul că victimele și-au retras plângerile în timp ce domnul O. era în stare de libertate sau după eliberarea sa din arest.” (Ibid., punctul 143)

Pentru a stabili dacă statul a luat măsuri rezonabile și adecvate pentru a proteja dreptul (drepturile) omului aplicabil(e)...

„Având în vedere dificultățile întâmpinate în activitățile polițienești din societățile moderne, imprevizibilitatea comportamentului uman și deciziile operaționale care trebuie adoptate în ceea ce privește prioritățile și resursele, sfera de aplicare a obligației pozitive trebuie să fie interpretată într-un mod care să nu impună o povară imposibilă sau disproporționată asupra autorităților. Astfel, nu orice pretins risc la adresa vieții poate atrage pentru autorități obligația care decurge din Convenție de a lua măsuri operaționale pentru a împiedica materializarea aceluși risc. Pentru a apărea o obligație pozitivă, trebuie să se stabilească faptul că autoritățile cunoșteau sau ar fi trebuit să cunoască la momentul respectiv existența unui risc real și imediat pentru viața unei persoane identificate, produs de actele infracționale ale unei terțe părți, precum și faptul că autoritățile nu au luat măsuri ce țin de competențele lor și prin care, judecând în mod rezonabil, ar fi fost de așteptat să se evite acel risc.” (Ibid., punctul 129)

Într-adevăr, autoritățile locale ar fi putut să dispună măsuri de protecție sau să emită un ordin prin care să i se interzică domnului O. să o contacteze pe mama doamnei O., să comunice și să se apropie de aceasta sau să pătrundă în anumite zone. Dimpotrivă, ca răspuns la solicitările repetate de protecție ale mamei doamnei O., autoritățile, în afară de a-i lua declarațiile domnului O. și de a-l elibera ulterior, au rămas pasive. În plus, sistemul de drept penal nu a avut niciun efect de descurajare în cazul de față.

Activități extinse

Activitatea extinsă 1: *Formare prin intermediul scenariilor la academiile de poliție din Austria*

Scop:

Academiile de poliție din Austria folosesc formarea prin intermediul scenariilor pentru a ajuta participanții să internalizeze principiul proporționalității. În scurte secvențe de jocuri de rol (oprirea unei mașini, violență în familie, oprire și percheziționare etc.), participanții pun în scenă o situație și apoi reflectează asupra capacității lor de a aplica standardele privind drepturile omului în practică, în special principiul proporționalității, în conformitate cu rolul polițiștilor de protectori ai drepturilor omului și de prestatori de servicii.

Obiective:

Cunoștințe

- înțelegerea principiului proporționalității în cadrul analizei drepturilor omului și cunoașterea întrebărilor relevante legate de acesta
- înțelegerea sensului asumării unei perspective a drepturilor omului și corelarea acesteia cu rolul poliției într-o societate democratică

Atitudine

- reflecție asupra propriilor percepții și comportamente apărute ca reacție la situații dificile, creând o stare de spirit mai conștientă și mai sensibilă la propriile motivații pentru a acționa și a reacționa
- experimentarea unei situații dintr-o perspectivă diferită (în calitate de autor al infracțiunii sau de victimă)
- analizarea cu empatie a adversarului pentru a putea gestiona situația
- aprecierea utilizării feedbackului și a reflecțiilor personale ca instrument de învățare permanentă în mediul profesional

Abilități

- dezvoltarea abilităților de comunicare în situații dificile
- aplicarea analizei drepturilor omului în timpul acțiunii într-o situație concretă
- antrenarea în vederea folosirii forței într-un mod proporțional, indiferent de provocările din partea adversarilor

Cerințe:

Timp: întregul curs durează două luni

- aproximativ două zile pentru introducere
- discuție de aproximativ o zi asupra materialelor de lectură utilizate ca note de informare
- o zi pentru fiecare scenariu (incluzând reflecțiile) – în funcție de numărul de participanți

Materiale:

- echipament tehnic pentru înregistrarea video a jocurilor de rol și redarea în plen
- o serie de principii directe care descriu rolul poliției
- note de informare/materiale de lectură
- număr de participanți: 20-25 de persoane

Descrierea activității
extinse 1: *Formarea prin
intermediul scenariilor la
academiile de poliție din
Austria*

- ❶ **Introducere:** Reflectați asupra rolului poliției, a obiectivelor poliției și a principiilor activității de poliție în ceea ce privește formarea prin intermediul scenariilor.
- ❷ **Scenarii:** Configurați scenariile. Instructorii de exerciții care simulează misiuni joacă rolurile principale ale adversarilor și conduc acțiunea în direcția dorită; participanții îi sprijină, jucând și rolurile persoanelor implicate. Participanții care interpretează roluri de polițiști trebuie să facă față situației și să ajungă la soluții adecvate. După fiecare scenariu are loc o sesiune de evaluare la fața locului sub supravegherea instructorilor de exerciții care simulează misiuni.
- ❸ **Feedback video și reflecție:** După ce toți participanții au luat parte la scenariu, aceștia se adună în sala de plen. Fiecare scenariu este înregistrat pe suport video și este prezentat în plen. Din nou, participanților li se cere feedback și au posibilitatea de a învăța dintr-o analiză detaliată a acțiunilor lor. Scenariile sunt „transpuse” în aspecte relevante pentru drepturile omului.

Sfat pentru formatori: Utilizați formarea prin intermediul scenariilor

Formarea prin intermediul scenariilor are ca scop combinarea teoriei și a practicii (în domeniul drepturilor omului). Doar astfel cursanții se vor apleca atent asupra responsabilităților care le revin în ceea ce privește evitarea eventualelor abuzuri de autoritate și încălcări ale drepturilor omului în viitor. Cursanții încep să înțeleagă cu adevărat situația și legăturile cu drepturile omului abia atunci când se confruntă cu situații în care au de-a face cu adversari necooperanți și agresivi.

Activitatea extinsă 2:
*Formare prin intermediul
scenariilor la Poliția
Statală din Renania
de Nord-Westfalia
din Germania*

Scop:

Practica de formare a polițiștilor din Germania este similară cu cea din Austria. Formarea în domeniul drepturilor omului prin intermediul scenariilor și jocuri de rol are ca scop reflectarea contextului actual al activității poliției. Totuși, spre deosebire de Austria, în Germania, rolurile victimelor și/sau ale autorilor infracțiunilor sunt interpretate de actori profesioniști externi, în timp ce participanții interpretează doar rolurile de polițiști – aceasta constituie o reacție la teama că rolurile de victimă ar putea duce la o stigmatizare a participanților care le joacă, în afara cursului de formare. Scenariile pregătite pentru actori determină cursul acțiunii, pe care participanții îl analizează apoi retrospectiv.

Cerințe:

- timp: aproximativ două ore pentru fiecare joc de rol pentru două persoane (incluzând instrucțiunile și feedbackul)
- se oferă pregătire teoretică timp de câteva săptămâni înainte de a începe jocurile de rol.

Materiale:

- pregătirea jocului de rol (într-un mod cât mai realist) – spații, elemente de recuzită etc.
- număr de participanți: 12 persoane (dintre recruții poliției).

Descrierea activității
extinse 2: *Formare prin
intermediul scenariilor la
Poliția statală din regiunea
Renania de Nord-Westfalia,
Germania*

- ❶ **Contextul teoretic:** Timp de câteva săptămâni, participanții dobândesc o bază teoretică cu privire la aspectele relevante care fac obiectul formării prin jocurile de rol.
- ❷ **Jocurile de rol:** Scenariile sunt puse în scenă ca niște situații din viața reală în locuri adecvate scopului. Actori profesioniști externi interpretează rolurile adversarilor, urmărind scenariile elaborate, care includ diferite etape de creștere în intensitate. Doi participanți interpretează roluri de polițiști care trebuie să gestioneze situația.
- ❸ **Feedbackul:** Imediat după jocul de rol, cei doi polițiști oferă feedback cu privire la rezultatele obținute și la modul cum s-au simțit în situația respectivă. Apoi, actorii oferă feedback din perspectiva lor. În continuare, toți ceilalți participanți care au urmărit jocul de rol adaugă observații. La sfârșit, formatorii formulează concluzii. Apoi începe un nou joc de rol.

Sfat pentru formatori: Oglindiți situații posibile din viața reală

Este extrem de important ca scenariile și jocurile de rol să reflecte situații posibile din viața reală într-un mod cât mai realist. Colaborarea cu actori profesioniști externi, care nu le sunt cunoscuți participanților, simulează în mod eficient interacțiunea poliției cu societatea. Pregătirile pentru jocurile de rol și reflecțiile de la finalul acestora sunt la fel de importante.

MODULUL 4: INTERZICEREA TORTURII ȘI A PEDEPSELOR SAU TRATAMENTELOR INUMANE SAU DEGRADANTE

Introducere	123
Activitate – Varianta 1: Condiții care favorizează sau previn relele tratamente	124
Activitate – Varianta 2: Joc de rol și studii de caz în materie de rele tratamente.....	124
Fișă de lucru – Varianta 1 a activității: Condiții care favorizează sau previn relele tratamente.....	127
Fișă de lucru – Varianta 2 a activității: Joc de rol și studii de caz A și B în materie de rele tratamente	129
Note de informare	131
1. Concepte esențiale.....	131
2. Ce înseamnă pedepse sau tratamente inumane sau degradante?	132
3. Varianta 1 a activității: Condiții care favorizează sau previn relele tratamente.....	133
a. Experimentul Milgram.....	134
b. Experimentul Stanford.....	134
4. Varianta 2 a activității: Joc de rol și studii de caz A și B în materie de rele tratamente.....	135
Materiale suplimentare	137

Interzicerea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante

Introducere

Acest modul analizează subiectul interzicerii torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante și relația acestuia cu drepturile omului și activitatea polițienească. Dreptul de a nu fi supus torturii și relelor tratamente este un drept absolut, ceea ce înseamnă că nici nu îi poate fi adusă vreo atingere, nici nu poate fi încălcat. Acest lucru este deosebit de relevant pentru activitatea poliției, deoarece, spre deosebire de alte persoane, polițiștilor li se permite să folosească forța sau să limiteze anumite drepturi atunci când este necesar, de exemplu, atunci când efectuează arestări sau interoghează suspecti. Astfel de situații pot da naștere unor întrebări legate de interzicerea torturii și a relelor tratamente.

Modulul urmărește să clarifice nivelurile complexe – cel juridic, cel etic și cel sistemic – ale subiectului pentru a-i ajuta pe polițiști să înțeleagă cum și de ce apar tortura și relele tratamente în diferite situații. Aceste cunoștințe îi pot ajuta să asigure o prevenire și o protecție mai eficientă față de încălcări ale interdicției pe care propriul lor comportament și/sau cel al altor persoane le-ar putea provoca.

Pentru a dezamorsa această problemă cu care poate avea o încărcătură emoțională și pentru a evita punerea accentului pe vinovăția personală și pe lecțiile de morală, modulul examinează mai întâi factorii sistemici sau situaționali care încurajează sau descurajează conduita necorespunzătoare a polițiștilor. Analiza acestor forțe externe contribuie la o perspectivă diferențiată asupra conduitei necorespunzătoare a polițiștilor.

Acest modul își propune, de asemenea, să transmită cunoștințe cu privire la definiția torturii, la interdicția absolută privind tortura și la distincția dintre un tratament justificat și un tratament inuman sau degradant. În continuare este analizată legătura dintre interzicerea torturii, a tratamentelor inumane și degradante și principiul necesității și al proporționalității, precum și conduita necorespunzătoare a polițiștilor și consecințele acesteia.

Activitate – Varianta 1: **Condiții care favorizează sau previn relele tratamente**

Activitate – Varianta 2: **Joc de rol și studii de caz în materie de rele tratamente**

Scop:

Dreptul de a nu fi supus torturii și relelor tratamente este unul dintre drepturile fundamentale ale omului, iar o mare parte a discuțiilor legate de poliție cu privire la încălcările drepturilor omului au, într-un fel sau altul, legătură cu acesta. Acest aspect reprezintă un subiect „clasic” al cursurilor de formare a polițiștilor și trebuie să fie tratat temeinic. El ridică probleme importante din domeniul juridic, etic și al științelor sociale, care sunt interconectate.

Obiective:

Cunoștințe

- înțelegerea conceptului juridic de tortură și alte pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante
- cunoașterea obligațiilor concrete ale poliției de a respecta, de a proteja și de a duce la îndeplinire acest drept al omului
- cunoașterea condițiilor sistemice/forțelor situaționale care tind:
 - să favorizeze conduita necorespunzătoare
 - să prevină conduita necorespunzătoare

Atitudine

- asumarea unei poziții bine motivate de respingere a torturii și a altor rele tratamente ca instrumente legitime ale activității poliției

Abilități

- capacitatea de a discuta dilemele etice ce țin de acest domeniu sensibil cu alți polițiști

Cerințe:

- timp: 70-100 de minute
- materiale:
 - fișele de lucru 1 și 2 cu întrebări pentru dezbateri, jocuri de rol și studii de caz
 - opțional: prezentare în PowerPoint și proiector
- spațiu: sală de plen plus două încăperi pentru grupurile de lucru
- număr de participanți:
 - varianta 1 – maximum 20-25 de persoane: personal de conducere de nivel intermediar și superior
 - varianta 2 – maximum 15-30 de persoane: puncte de vedere diferite în funcție de numărul de participanți

Descrierea variantei 1 a activității – Condiții care favorizează sau previn relele tratamente

- 1 Prezențați scopul și obiectivele activității.
- 2 Explicați și discutați pe scurt definiția torturii și a altor rele tratamente și implicațiile sale juridice, etice și din domeniul științelor sociale (aproximativ 15-20 de minute).
- 3 Distribuți fișa de lucru pentru modulul 4 – varianta 1 a activității.
- 4 Împărțiți participanții în grupuri de 4-5 persoane și discutați afirmațiile (aproximativ 30 de minute).
- 5 Răspundeți la eventualele întrebări apărute în cursul activității pe grupuri.
- 6 Invitați grupurile să își prezinte activitatea în plen.
- 7 Rezumați ideile principale și oferiți informații adaptate pe baza celor din notele de informare, în funcție de necesități.

Descrierea variantei 2 a activității 1– Joc de rol și studii de caz în materie de rele tratamente

- ❶ Prezențați jocul de rol și distribuiți fișa de lucru (5 minute).
- ❷ Formați șase grupuri de lucru (fiecare grup își alege o perspectivă: părinții victimei, părinții suspectului, avocatul suspectului, șeful poliției, reprezentantul sindicatului polițiștilor, care îl reprezintă pe polițistul care a refuzat să execute ordinul șefului poliției, sau ONG-ul din domeniul drepturilor omului) și desemnați câte un reprezentant din fiecare grup. Reprezentantul interpretează rolul personajului respectiv în cadrul discuției televizate. Grupul de lucru îl ajută pe reprezentant în pregătirea argumentelor, în funcție de rolul interpretat în cadrul discuției: Care este punctul său de vedere? Acesta susține reacția poliției sau nu? (aproximativ 20 de minute).
- ❸ Masă rotundă. Participanții la discuție sunt:
 - părinții victimei, părinții suspectului, avocatul suspectului, șeful poliției, reprezentantul sindicatului poliției (care îl reprezintă pe polițistul care a refuzat să execute ordinul șefului poliției), ONG-ul din domeniul drepturilor omului.
 - Dacă este necesar, pot fi adăugate alte perspective/perspectivă suplimentare. Formatorul moderează discuția televizată (aproximativ 20 de minute).
- ❹ Analizați jocul de rol, răspunzând la întrebările puse în fișa de lucru (aproximativ 20 de minute).
- ❺ Rugați participanții să analizeze în mod individual studiile de caz A și B (aproximativ 5-10 minute).
- ❻ Discutați jocul de rol și ambele studii de caz, cerându-le participanților să le compare și să le diferențieze, punând accentul pe înțelegerea modului în care tortura/relele tratamente pot apărea în diferite situații.
- ❼ Discutați despre jocul de rol și despre cele două studii de caz, precum și despre motivația care stă la baza caracterului absolut al interdicției privind tortura.
- ❽ Rezumați ideile principale și, dacă este necesar, oferiți informații adaptate, pe baza datelor din notele de informare, în funcție de necesități (aproximativ 25 de minute).

1. Günther Berghofer, comandantul poliției austriece, și Gudrun Rabussay-Schwald, coautori ai acestui manual, au elaborat acest exercițiu.

Fișă de lucru – varianta 1 a activității ²: Condiții care favorizează sau previn relele tratamente

Cercetările organismelor de științe sociale în domeniul violenței polițienești au identificat o serie de condiții structurale care sunt relevante pentru apariția unei conduite necorespunzătoare în rândul polițiștilor. În lista de mai jos sunt prezentate unele dintre cele mai importante:

Condiții care au tendința să favorizeze o conduită necorespunzătoare:

- Izolarea relativă a unei organizații față de alte organizații și de societate
- Existența unor unități organizaționale închise
- Preponderența participanților de sex masculin, de multe ori din sectoare socioeconomice inferioare
- Un mediu de lucru caracterizat printr-o atitudine inflexibilă, care se concentrează pe aspectele problematice ale vieții sociale
- Existența unor discrepanțe între ceea ce este legal și ceea ce pare legitim și drept („oricum vor scăpa de pedeapsă”)
- Idei relativ inflexibile despre cine este „celălalt” în activitatea poliției (stereotipuri privind anumite grupuri și convingeri în tipare fixe de acțiune)
- Reacția „altora” tinde să coroboreze aceste imagini (o profeție autoîmplinită)
- Puterea „celuilalt” și pericolul plângerilor efective din partea acestuia sunt considerate a fi scăzute
- Cunoștințe (sub)culturale puternice care sunt diferite de punctul de vedere „oficial”
- Slabe abilități de comunicare ale poliției și/sau ale „celuilalt”

Condiții care au tendința de a preveni conduita necorespunzătoare:

- Grupuri funcționale și organizaționale mixte (de la unități de poliție diferite)
- Structuri de comunicare bine dezvoltate între conducere și polițiști
- Un mediu de lucru caracterizat de diversitate
- Conducerea recunoaște și își exprimă aprecierea pentru o activitate polițienească bine realizată
- Conștientizarea clară a demnității umane ca principiu al drepturilor omului și al acțiunii poliției
- Transparența și diversitatea relațiilor sociale cu poliția
- Contactul frecvent și variat cu diferite grupuri de public, inclusiv cu grupurile minoritare
- Un nivel ridicat de identificare cu mediul local
- Mai puțină atenție acordată propriului grup (prieteni, activități etc.)
- Eterogenitate/diversitatea alcătuirii (vârstă, sex, origine etnică, orientare sexuală)
- Disponibilitatea unor structuri de consiliere ușor accesibile
- Sprijin psiho-social/reflecție după evenimente dificile legate de muncă sau după operațiuni pe termen lung

2. Elementele din fișă se bazează pe lucrarea lui Behr, R. (2006), *Polizeikultur. Routinen – Rituale – Reflexionen. Bausteine zu einer Theorie der Praxis der Polizei*, Wiesbaden, p. 88 și următoarele.

Fișă de lucru – varianta 1 a activității: **Condiții care favorizează sau previn relele tratamente** *(continuare)*

Întrebări pentru dezbateri

1. Pe baza experienței dumneavoastră de lucru concrete, care dintre acești factori vi se par relevanți?
2. Pe baza experienței dumneavoastră, care dintre acești factori nu vi se par relevanți?
3. Dacă vi s-ar cere să acționați asupra unuia dintre acești factori, de unde ați începe?

Fișă de lucru – varianta 2 a activității: Joc de rol și studii de caz A și B în materie de rele tratamente

Joc de rol: Un caz de răpire

Unul sau mai mulți autori necunoscuți răpesc un băiat în vârstă de șase ani și solicită o răscumpărare mare. Poliția deschide imediat o anchetă care se desfășoară în atenția publicului, deoarece băiatul suferă de astm și are nevoie să își primească medicamentul cât mai curând, altfel s-ar putea sufoca. Adjunctul șefului poliției orașului și echipa sa arestează un bărbat care a fost văzut cu copilul chiar înainte de dispariția acestuia. Există și alte elemente de probă care sugerează puternic că suspectul este implicat. Cu toate acestea, la interogatoriu, el neagă orice legătură cu răpirea. Adjunctul șefului poliției, temându-se pentru siguranța băiatului și având în vedere probele solide și presiunea timpului, dă ordinul de a amenința suspectul cu tortura, dacă acesta continuă să refuze să dezvăluie unde a ascuns copilul. El susține că această metodă era justificată în condițiile date. Un polițist refuză să îi execute ordinele din motive legale și etice.

Întrebări de pregătit pentru discuția televizată:

Ce părere aveți despre această situație din punctul de vedere al personajului XYZ pe care îl interpretați?

Care este punctul dumneavoastră de vedere cu privire la acțiunile întreprinse de polițiștii implicați (adjunctul șefului poliției, polițistul care refuză executarea ordinelor) în această situație?

Este justificată amenințarea suspectului cu tortura în această situație? De ce sau de ce nu?

Cum ați fi acționat în această situație (în calitate de polițist/de rudă a victimei)?

Cum vă așteptați să acționeze poliția în această situație?

Fișă de lucru – varianta 2 a activității: Studiile de caz A și B în materie de rele tratamente – Asistența medicală și traficul de droguri (continuare)

Studiul de caz A: Reținere

Șase polițiști l-au arestat pe domnul H. la data de 5 octombrie 1989³. Aceștia au aruncat o grenadă paralizantă, au intrat în apartamentul domnului H. și l-au culcat la pământ. L-au încătușat și i-au pus o cagulă pe cap, apoi l-au dus la sediul poliției pentru a fi interogat. Abia când a ajuns în închisoare, a doua zi, el și-a putut schimba hainele. În a treia zi a cerut să fie consultat de un medic. A fost consultat abia la opt zile de la arestarea sa, iar la radiografie s-a observat că avea o coastă fracturată.

Studiul de caz B: Interogatoriu

Poliția l-a arestat pe domnul R. pentru trafic de droguri⁴. Domnul R. a spus că polițiștii care l-au interogat l-au insultat în mod grosolan și apoi l-au agresat în mod repetat pentru a-i smulge o mărturisire. L-au lovit cu pumnii în cap, în rinichi și în brațul drept și cu picioarele în coapsă și în rinichi. L-au tras de păr pentru a-l pune la pământ și l-au lovit cu capul de podea.

Însă polițiștii au declarat că, atunci când a ieșit din mașină cu cătușele la mâini, domnul R. a alunecat și s-a lovit la brațul drept de ușa din spate. Rănile s-au produs înainte de interogatoriu.

După eliberare, domnul R. a mers la spital pentru a fi consultat, iar medicii au observat vânătăi atât pe partea interioară, cât și pe cea exterioară a brațului drept.

Nu se contestă faptul că leziunile domnului R. au fost dobândite în timpul detenției sale în arestul poliției. În timpul detenției, el a fost în întregime sub controlul polițiștilor. Din cauza lipsei de probe, nu a fost găsit vinovat niciun polițist în mod individual. Însă acest lucru nu scutește țara X de obligațiile care îi revin în temeiul CEaDO, de a oferi o explicație plauzibilă a cauzei leziunilor reclamantului.

3. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO) în cauza Hurtado/Elveția, nr. 17549/90, 28 ianuarie 1994.

4. Hotărârea CEDO în cauza Ribitsch/Austria, nr. 18896/91, 4 decembrie 1995.

Note de informare

Aceste note de informare oferă îndrumări cu privire la activitățile din modul și la fișele de lucru care pun în discuție tematica torturii sau a tratamentelor inumane sau degradante. Notele de informare sunt structurate astfel:

1. **Concepte esențiale**
2. **Ce înseamnă tratamente inumane sau degradante?**
3. **Varianta 1 a activității – Condiții care favorizează sau previn relele tratamente**
 - a. Experimentul Milgram
 - b. Experimentul Stanford
4. **Varianta 2 a activității – Joc de rol și studii de caz A și B în materie de rele tratamente**

1. Concepte esențiale

**Convenția europeană a drepturilor omului, articolul 3;
Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, articolul 4**

Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.

Interzicerea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante este prevăzută la articolul 3 din Convenția europeană a drepturilor omului (CEaDO), precum și la articolul 4 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene. Spre deosebire de majoritatea celorlalte drepturi, interzicerea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane și degradante este un drept absolut, ceea ce înseamnă că nu există nicio justificare pentru tratarea persoanelor într-un mod care constituie tortură sau pedepe sau tratamente inumane sau degradante.

Articolul 1 din Convenția ONU împotriva torturii cuprinde o definiție mai detaliată a torturii. Această definiție a fost utilizată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) cu privire la jurisprudența referitoare la articolul 3 din CEaDO.

Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante – Articolul 1

Termenul tortură înseamnă orice act prin care se provoacă unei persoane, cu intenție, o durere sau suferințe puternice, fizice ori psihice, mai ales cu scopul de a obține de la această persoană sau de la o persoană terță informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis ori este bănuită că l-a comis, de a o intimida sau de a face presiuni asupra ei ori de a intimida sau a face presiuni asupra unei terțe persoane, sau pentru oricare alt motiv bazat pe o formă de discriminare oricare ar fi ea, atunci când o asemenea durere sau astfel de suferințe sunt aplicate de către un agent al autorității publice sau de orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau la instigarea ori cu consimțământul expres sau tacit al unor asemenea persoane. Acest termen nu se referă la durerea ori suferințele rezultând exclusiv din sancțiuni legale, inerente acestor sancțiuni sau ocazionate de ele.

2. Ce înseamnă pedepse sau tratamente inumane sau degradante?

Folosind jurisprudența CEDO ca punct de referință, pentru ca tratamentul să fie considerat „inuman sau degradant”:

- suferința și umilirea unei persoane trebuie să fie mai intense decât suferința sau umilirea inevitabilă care este legată de o anumită formă de tratament sau pedeapsă legală ⁵;
- relele tratamente aplicate unei persoane trebuie să ajungă la un nivel minim de severitate ⁶, care depinde de circumstanțele concrete ale unui caz în raport cu, printre altele:
 - durata tratamentului;
 - efectele fizice și/sau psihice asupra persoanei;
 - sexul, vârsta și starea de sănătate a persoanei ⁷.

Pentru persoanele private de libertate, orice recurgere la forța fizică, dacă aceasta nu a devenit strict necesară în urma comportamentului lor, diminuează demnitatea umană și constituie, în principiu, o încălcare a articolului 3 din CEaDO ⁸.

Pentru a aprecia dacă, în conformitate cu articolul 3 din CEaDO, un tratament sau o pedeapsă este „degradant(ă)”, CEDO ia în considerare:

- dacă scopul tratamentului respectiv este acela de a umili și a înjosi persoana ⁹ și, ca alternativă,
- dacă, în ceea ce privește consecințele, persoanei respective îi este afectată în mod negativ personalitatea într-un mod incompatibil cu articolul 3 ¹⁰.
- S-a considerat că tratament degradant poate însemna și un tratament în măsură să trezească sentimente de frică, îngrijorare și inferioritate care pot umili sau înjosi victima și îi pot înfrânge rezistența fizică sau morală ¹¹. S-a considerat, de exemplu, că încătușarea unui medic în fața familiei și a vecinilor săi, fără nicio dovadă că acesta reprezenta un pericol, a fost de natură să trezească astfel de sentimente și, prin urmare, a constituit un tratament degradant ¹².

Potrivit interpretărilor instanțelor, în conformitate cu definiția din Convenția ONU împotriva torturii, „tortura”:

- provoacă durere sau suferințe fizice sau mentale puternice;
- este provocată intenționat;
- are un anumit scop: de a obține informații, o mărturisire, de a pedepsi, de a intimida sau se aplică din motive discriminatorii;
- este aplicată de un funcționar public sau cel puțin cu încuviințarea acestuia (trebuie să existe o anumită implicare a funcționarilor publici, fie prin acțiune directă, fie prin neluarea măsurilor corespunzătoare pentru prevenirea torturii de către alții).

Cum faceți distincția între tortură și tratamentele inumane sau degradante?

Există trei condiții principale care trebuie luate în considerare atunci când se stabilește dacă o anumită acțiune constituie tortură sau tratament inuman/degradant.

- 1. Caracterul intenționat:** Trebuie avute în vedere intențiile care stau la baza acțiunilor unei persoane. Tortura nu se poate produce „accidental”. În schimb, tratamentul inuman sau degradant poate fi cauzat de neglijență sau de consecințele nedorite ale unor acțiuni, cum ar fi provocarea unei dureri sau suferințe unui deținut din neatenție.

5. Hotărârea CEDO în cauza Kudla/Polonia, nr. 30210/96, 26 octombrie 2000, punctul 92.

6. Hotărârea CEDO în cauza Tyrer/Regatul Unit, nr. 5856/72, 25 aprilie 1978, punctul 30.

7. Hotărârea CEDO în cauza Keenan/Regatul Unit, nr. 27229/95, 3 aprilie 2001, punctul 108; Hotărârea CEDO în cauza Campbell și Cosans/Regatul Unit, nr. 7511/76 și 7743/76, 25 februarie 1982, punctul 30.

8. Hotărârea CEDO în cauza Ribitsch/Austria, nr. 18896/91, 4 decembrie 1995, punctul 38.

9. Hotărârea CEDO în cauza Campbell și Cosans/Regatul Unit, nr. 7511/76 și 7743/76, 25 februarie 1982, punctul 30.

10. *Ibid.*

11. Hotărârea CEDO în cauza Keenan/Regatul Unit, nr. 27229/95, 3 aprilie 2001, punctul 109.

12. Hotărârea CEDO în cauza Erdogan Yagiz/Turcia, nr. 27473/02, 6 martie 2007.

2. Severitatea durerii: Relele tratamente trebuie să ajungă la un nivel minim de severitate ca să se încadreze în sfera de aplicare a articolului 3 din CEaDO¹³. Evaluarea acestui nivel minim este relativă: el depinde de durata tratamentului, de efectele sale în plan fizic și/sau psihic și, în unele cazuri, de sexul, vârsta și starea de sănătate a victimei¹⁴. Prin urmare, pentru a stabili dacă un anumit tratament atinge nivelul minim prevăzut de articolul 3 din CEaDO, trebuie analizate toate circumstanțele cazului respectiv. Este deosebit de dificilă delimitarea între nivelurile de severitate aplicabile torturii sau tratamentelor inumane. În plus, pentru că drepturile omului sunt „instrumente vii”, schimbarea gradului de conștientizare și a atitudinii publicului influențează această delimitare. Prin urmare, nu este deloc surprinzător faptul că există o dezbatere înflăcărată cu privire la relevanța și la gradul necesar al severității. În contextul european, jurisprudența CEDO este cea mai relevantă.

- În anii 1970, CEDO a stabilit un nivel ridicat de severitate în bine cunoscuta și mult criticata cauză Irlanda/Regatul Unit al Marii Britanii, prin clasificarea tehnicilor de privare senzorială utilizate la interogarea suspectilor de terorism (aplicarea cagulelor, supunerea la zgomot continuu și monoton, privarea de somn, privarea de hrană și apă, statul în picioare lângă perete) drept tratamente inumane, dar nu tortură¹⁵.
- Acest prag ridicat nu se aplică în prezent; standardul actual a fost stabilit în hotărârea din cauza Selmouni. Polițiștii l-au bătut, l-au amenințat și l-au umilit pe domnul Selmouni într-un atac care a durat mai multe zile, în încercarea de a-l face să mărturisească o infrațiune. Această violență fizică și psihică a fost suficient de severă pentru a fi clasificată drept tortură¹⁶.
- Având în vedere hotărârea din cauza Selmouni, este clar că tehnicile de privare senzorială descrise mai sus, care au fost practicate de mai multe state în lupta împotriva terorismului, în special după atacurile din septembrie 2001 din Statele Unite, constituie tortură¹⁷.
- Nu se fac diferențieri între tortura fizică și cea psihică. Prin urmare, și provocarea unor suferințe psihice grave „doar” prin amenințarea cu tortura se consideră tortură¹⁸.

3. Scop: Spre deosebire de tratamentele inumane, tortura este un act întreprins cu un anumit scop: de a obține informații, cum ar fi o mărturisire, de a pedepsi, de a intimida și de a discrimina. Așa cum s-a menționat anterior, utilizarea excesivă a forței poate duce, totuși, la rele tratamente chiar și fără un astfel de scop.

3. Varianta 1 a activității: Condiții care favorizează sau previn relele tratamente

Varianta 1 a activității evidențiază faptul că și condițiile structurale, și acțiunile unei persoane sunt factori care contribuie la apariția unor abateri, inclusiv a comportamentelor interzise, cum ar fi tortura și/sau relele tratamente aplicate altor persoane.

13. Hotărârea CEDO în cauza Tyrer/Regatul Unit, nr. 5856/72, 25 aprilie 1978, punctul 30.

14. Hotărârea CEDO în cauza Keenan/Regatul Unit, nr. 27229/95, 3 aprilie 2001, punctul 108; Hotărârea CEDO în cauza Campbell și Cosans/Regatul Unit, nr. 7511/76 și 7743/76, 25 februarie 1982, punctul 30.

15. Hotărârea CEDO în cauza Irlanda/Regatul Unit, nr. 5310/71, 18 ianuarie 1978, punctul 96.

16. Hotărârea CEDO în cauza Selmouni/Franța, nr. 25803/94, 28 iulie 1999, a se vedea și Reid (2007), p. 574 și 575.

17. A se vedea Convenția ONU împotriva torturii (1997), punctul 257; McArthur și Nowak (2008), *The United Nations Convention against Torture. A Commentary*, Oxford University Press, New York.

18. Hotărârea CEDO în cauza Akkoç/Turcia, nr. 22947 și 22948/93, 10 octombrie 2000, punctul 116 și Hotărârea CEDO în cauza Gäfgen/Germania, nr. 22978/05, 1 iunie 2010.

Psihologii sociali au încercat să facă lumină în privința acestui subiect prin studierea abaterilor în raport cu comportamentul uman și cu structurile organizaționale, cum ar fi ierarhiile cu figuri ale autorității. Aceștia iau în considerare trei atribute principale în vederea analizei: „contribuția pe care și-o aduc persoanele la orice context, efectul pe care îl produc forțele situaționale asupra factorilor respectivi și modul în care forțele din sistem creează și mențin anumite situații”¹⁹. Acest lucru înseamnă că acțiunea (acțiunile) unei persoane nu constituie neapărat singurul motiv al unei conduite necorespunzătoare, cum ar fi tortura și/sau relele tratamente. Este posibil ca forțele situaționale să fie atât de puternice, încât să transforme oamenii obișnuiți în infractori. Rezultatele a două experimente sociale renumite ilustrează modul în care structura poate influența comportamentul.

a. Experimentul Milgram

Experimentul Milgram a constatat, de fapt, într-o serie de experimente în domeniul psihologiei sociale efectuate în anii 1960 pentru a măsura disponibilitatea participanților de a se supune ordinelor primite de la figurile autorității, chiar dacă, cel mai probabil, ordinele intrau în conflict cu valorile personale ale participanților.

Experimentul: Participanții au fost instruiți să administreze șocuri electrice dureroase de până la 450 de volți altei persoane, în cazul în care aceasta nu răspundea corect la o întrebare²⁰. Fără a fi supuși unei mari presiuni din partea figurilor autorității, mulți participanți au îndeplinit ordinele și au administrat șocurile, deși au înțeles că acestea îi făceau rău celorlalte persoane. Dintre participanți, 65 % au administrat cel mai înalt nivel de șoc din cadrul experimentului, cel de 450 de volți. Cu toate că s-au simțit prost, participanții au negat, de regulă, răspunderea personală și și-au justificat acțiunile spunând că ei doar și-au făcut datoria sau doar au îndeplinit ordinele.

Rezultatele: Figurile autorității din experiment au ajuns la concluzia că, în pofida dovezilor clare că „acțiunile participanților [sunt] incompatibile cu standardele fundamentale ale moralității, destul de puțini oameni au resursele necesare pentru a opune rezistență autorității”²¹.

b. Experimentul Stanford

Experimentul Stanford a fost realizat în 1971 de către o echipă de cercetători care au încercat să înțeleagă modul în care trăsăturile personalității influențează comportamentul în mediul penitenciarilor. Aceștia au examinat și efectele în plan psihologic asociate cu punerea oamenilor în roluri de deținuți și de gardieni într-un penitenciar.

Experimentul: Un grup de participanți a fost împărțit și acestora li s-au repartizat aleatoriu roluri de deținuți sau de gardieni în cadrul unei închisori simulate. Participanții s-au adaptat la roluri cu mult peste așteptările cercetătorilor. „Gardienii” și-au însușit rolurile de figuri autoritare care îi controlează pe „deținuți”, pedepsindu-le cu ușurință nesupunerea prin diferite tactici psihologice și fizice. „Deținuții” au devenit la fel de implicați, încercând mai întâi să se revolte împotriva tacticilor gardienilor, internalizând apoi rolurile de deținuți pasivi și tolerând abuzurile. Cinci „deținuți” au fost atât de tulburați, încât au părăsit experimentul foarte repede. În cele din urmă, moralitatea întregului experiment a fost pusă în discuție și acesta a fost oprit brusc după doar șase zile din perioada planificată de două săptămâni²².

19. Zimbardo, P. (2007), *Efectul Lucifer. Cum devin răi oamenii buni*, New York, p. 9.

20. Milgram, S. (1974), *Obedience to authority: An experimental view*, New York, Harper & Row.

21. *Ibid.*

22. Pentru o prezentare cu privire la experimentul Stanford, a se vedea: www.prisonexp.org.

Rezultate: Cercetătorii au descoperit că participanții au fost maleabili și obedienți atunci când au fost introduși într-un mediu social și instituțional care legitima aplicarea unei ideologii specifice. Oamenii de știință au ajuns la concluzia că situația, mai curând decât personalitățile celor implicați, a determinat comportamentul participanților. Experimentul arată puterea autorității.

Sfat pentru formatori: Utilizați experimente de psihologie socială în cadrul cursurilor de formare

Tortura și/sau relele tratamente nu reprezintă un lucru obișnuit în viața majorității oamenilor. Prin urmare, descrierea unuia sau a ambelor experimente în fața participanților îi poate ajuta pe aceștia să înțeleagă mai bine modul în care oamenii obișnuiți pot fi influențați de structurile și figurile autorității existente în jurul lor. Evaluarea conduitei necorespunzătoare din această perspectivă îi poate ajuta pe participanți:

- să recunoască faptul că tortura și/sau relele tratamente nu înseamnă neapărat catalogarea unei persoane sau a mai multora drept „rea (rele)” sau „ticăloasă (ticăloase)”, ci că și contextul exercită o influență;
- să înțeleagă că există modalități de a preveni conduita necorespunzătoare, deoarece responsabilitatea nu îi revine neapărat persoanei respective; comportamentul acesteia poate fi influențat de mai mulți factori concreți.

4. Varianta 2 a activității: Joc de rol și studii de caz A și B în materie de rele tratamente

Scenariul și cele două studii de caz din fișa de lucru pentru varianta a doua a activității sunt exemple de situații legate de tortură și/sau de tratamente inumane sau degradante în care se pot afla polițiștii. Aceștia trebuie să păstreze echilibrul fragil dintre respectarea și protejarea drepturilor omului și folosirea forței. Prin urmare, ei trebuie să înțeleagă și să aplice principiul necesității și al proporționalității pentru a se asigura că utilizarea legitimă a forței nu devine o utilizare excesivă a forței, implicând tortura sau tratamentele inumane/degradante. Atunci când se utilizează forța, atât obiectivele, cât și mijloacele trebuie să respecte, de asemenea, legile naționale, regulamentele poliției și dreptul internațional al drepturilor omului ²³.

Prin urmare, este util ca polițiștii să rețină că este important:

- să se asigure că condițiile oferite persoanelor care se află în detenție corespund standardelor drepturilor omului; să efectueze anchete prompte, imparțiale și eficiente privind acuzațiile de tortură și de rele tratamente;
- să ofere protecție împotriva aplicării torturii și a relelor tratamente de către alte persoane.

În mod similar, Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante (UNCAT), conține, de asemenea, orientări cu privire la modul în care autoritățile – de exemplu poliția – ar trebui să gestioneze situațiile legate de tortură sau de tratamente inumane/degradante.

23. Codul de conduită al ONU pentru cei care răspund de aplicarea legii, articolul 3, disponibil la adresa: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/LawEnforcementOfficials.aspx> și Principiile de bază ale Organizației Națiunilor Unite privind recurgerea la forță și la utilizarea armelor de foc (1990), principiile 9-11, disponibile la adresa: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/UseOfForceAndFirearms.aspx>

Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante

Articolul 12

Fiecare stat parte veghează ca autoritățile competente să procedeze imediat la o anchetă imparțială ori de câte ori există motive rezonabile să se creadă că un act de tortură a fost comis pe oricare teritoriu aflat sub jurisdicția sa.

Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante

Articolul 13

Fiecare stat parte va asigura oricărei persoane care pretinde că a fost supusă torturii pe oricare teritoriu aflat sub jurisdicția sa dreptul de a face plângere în fața autorităților competente ale aceluși stat, care vor proceda imediat și imparțial la examinarea cauzei sale. Se vor lua măsuri pentru a asigura protecția reclamantului și a martorilor împotriva oricăror rele tratamente sau oricărei intimidări intervenite ca efect al plângerii depuse sau al oricărei depoziii date.

„Prin urmare, este posibil ca pentru reprimarea utilizării unor metode de investigare care încalcă articolul 3 și pentru protejarea efectivă a persoanelor de astfel de metode să fie nevoie, ca regulă, și de excluderea utilizării în cadrul procesului a unor probe concrete care au fost obținute ca urmare a unei încălcări a articolului 3, chiar dacă aceste probe sunt mai distanțate față de încălcarea articolului 3 decât probele extrase imediat, ca urmare a unei încălcări a articolului menționat. În caz contrar, procesul, în ansamblu, devine inechitabil. Cu toate acestea, Curtea consideră că sunt afectate atât corectitudinea unui proces penal, cât și protecția efectivă a interdicției absolute prevăzute la articolul 3, în acest context, doar în cazul în care s-a arătat că încălcarea articolului 3 a avut un impact asupra rezultatului procedurii împotriva persoanei acuzate, adică a avut un impact asupra condamnării sau a sentinței pe care aceasta a primit-o.”

Hotărârea CEDO în cauza Gäfgen/
Germania, nr. 22978/05, 1 iunie 2010,
punctul 178

În jocul de rol s-au utilizat amenințări cu tortura pentru a extrage informații de la suspect. În vederea interzicerii torturii și/sau a tratamentelor inumane sau degradante, protejând, în același timp, și dreptul la un proces echitabil, probele obținute prin tortură sau rele tratamente sunt considerate viciate și inadmisibile în instanțele de judecată.

Prin urmare, evitarea conduitei necorespunzătoare a poliției în cadrul anchetelor este importantă nu numai pentru că reflectă valorile fundamentale ale societăților democratice bazate pe statul de drept, ci și pentru că este necesară pentru desfășurarea unor activități polițienești eficiente, deoarece probele obținute prin tortură sau rele tratamente nu pot fi utilizate în cadrul procedurilor penale.

Articolele 3 și 6, referitoare la interzicerea torturii și la dreptul la un proces echitabil, din CEaDO și articolul 15 din UNCAT stipulează astfel de condiții în ceea ce privește probele.

Jurisprudența CEDO evidențiază modul în care instanța abordează această problemă, care se poate rezuma astfel:

- orice declarație obținută ca urmare a torturii sau a relelor tratamente este inadmisibilă;
- orice probe concrete obținute ca urmare a torturii sunt inadmisibile;
- orice probe concrete obținute ca urmare a relelor tratamente sunt inadmisibile în cazul în care acestea au un impact asupra condamnării sau a sentinței.

Materiale suplimentare

Varianta 1 a activității: **Condiții care favorizează sau previn relele tratamente**

Factorii structurali enumerați la activitatea 1, elaborați de un sociolog, și experimentele de psihologie socială Milgram și Stanford identifică dezumanizarea și lipsa de responsabilitate personală ca factori care cresc riscul de tortură și rele tratamente:

- În cazul genocidului și al actelor grave de tortură, victimele sunt considerate obiecte, sunt dezumanizate prin limbaj specific în cadrul unei propagande și al unei ideologii care le tratează ca pe niște ființe inferioare.
- De multe ori, persoanele care comit acte de tortură nu se simt responsabile personal pentru faptele lor, ci pot să încerce să își transfere responsabilitatea morală unei autorități superioare. Această mentalitate – „eu doar mi-am făcut datoria” sau „doar am îndeplinit ordinele” – dezactivează busola morală a unei persoane și o face să fie complice la acte pe care în mod normal nu le-ar comite.

Lecturi suplimentare

Pentru informații suplimentare, a se vedea lucrarea lui Zimbardo, P. (2008), *Efectul Lucifer. Cum devin răi oamenii buni*, New York, disponibilă la adresa: www.lucifereffect.com

Pentru informații suplimentare despre experimentul Milgram, a se vedea lucrarea lui Milgram, S. (1974), *Obedience to authority: An experimental view*, New York, Harper & Row; este util și site-ul https://en.wikipedia.org/wiki/Milgram_experiment, care arată cadrul fizic al experimentului. Aceste informații pot fi utile pentru ilustrarea experimentului.

Pentru informații suplimentare despre experimentul Stanford, a se vedea: www.prisonexp.org

Varianta 2 a activității: Joc de rol și studii de caz A și B în materie de rele tratamente

Interdicția privind tortura și alte rele tratamente este absolută și fără excepții. În orice situație, tortura nu este niciodată justificată sau acceptabilă, nici măcar în cele mai dificile circumstanțe, cum ar fi atunci când ne confruntăm cu acte de terorism sau de crimă organizată²⁴.

Cu toate acestea, caracterul absolut al acestei interdicții a fost pus sub semnul întrebării, inclusiv în state membre ale UE. Acest subiect a fost dezbătut intens în cazul răpirii din anul 2002 a lui Jakob von Metzler, în vârstă de 11 ani, de către Magnus Gäfgen, în Germania – cazul pe care se bazează jocul de rol din acest modul. Unii cercetători eminenți din domeniul juridic au susținut aplicarea torturii în condiții foarte restrânse.

De asemenea, participanții ar putea ridica probleme legate de interdicția absolută, argumentând că amenințarea cu tortura este mult mai puțin dăunătoare decât tortura efectivă.

Participanții ar putea considera, de exemplu, că este acceptabilă exercitarea unei presiuni puternice asupra unui suspect, fără vătămarea fizică a acestuia, în special atunci când sunt în joc drepturile unui copil răpit. Dar textul UNCAT este clar, definind tortura ca fiind: „[...] orice act prin care se provoacă unei persoane, cu intenție, o durere sau suferințe puternice, fizice ori psihice [...]”

Iar tortura fizică nu este singura cauză a suferințelor, și nici măcar cea mai gravă, după cum dorește să illustreze acest exemplu. Imaginați-vă că, în timpul unui interogatoriu, polițistul îl presează pe suspect: „Știm unde lucrează soția ta și la ce școală merg copiii tăi. Dacă nu cooperezi, trimit pe cineva după ei. Avem o echipă de ticăloși care se ocupă cu succes de genul acesta de situații. Sunt sigur că soția ta este o femeie drăguță, care ar dori să se distreze cu ei. Poate și copiii tăi.” Deși nu provoacă niciun rău fizic, este ușor de imaginat stresul psihic puternic pe care îl produc aceste amenințări și modul în care acestea ar putea înfrânge voința unei persoane.

De asemenea, victimele torturii declară deseori că partea cea mai traumatizantă a experienței lor o reprezintă efectul psihologic de a fi predat torționarului și practicilor arbitrare ale acestuia, sentimentul de neputință și de intimidare. Reducerea noțiunii de tortură doar la vătămările fizice nu ar permite înțelegerea naturii torturii și a perspectivei victimei.

O altă problemă care ar putea apărea în rândul participanților este aspectul de punere în balanță a drepturilor. Cu alte cuvinte:

„Nu este corect să se folosească tortura pentru a salva viețile unor oameni nevinovați? Chiar și dreptul fundamental la viață poate fi restrâns în anumite circumstanțe. De ce să nu se aplice același lucru și cu privire la tortură?”

Iată o listă de argumente care s-au dovedit utile în susținerea interzicerii absolute a torturii.

Cutia Pandorei

Istoria a demonstrat că utilizarea torturii poate scăpa rapid de sub control. Deși tortura ar putea fi, inițial, o metodă folosită numai în cazuri excepționale, există riscul de a fi extinsă și transformată în practică generală. Odată deschisă „cutia Pandorei”, lucrurile pot scăpa rapid de sub control. Instituționalizarea torturii – sub orice nume, cum

24. Hotărârea CEDO în cauza Chahal/Regatul Unit, nr. 70/1995/576/662, 15 noiembrie 1996.

ar fi „presiune fizică moderată” – s-a dovedit a fi o pantă alunecoasă care subminează principiile juridice fundamentale pe care se întemeiază o țară democratică bazată pe statul de drept.

Consecințe traumatizante pentru victime

Consecințele torturii sunt adesea traumatizante și depășesc cu mult durerea imediată. Multe victime suferă de tulburare de stres posttraumatic, având simptome precum flashbackuri, anxietate severă, insomnie, coșmaruri, depresie și probleme de memorie. Victimele torturii resimt adesea vinovăție și rușine, sentimente declanșate de umilințele pe care le-au îndurat. Multe persoane consideră că s-au trădat pe sine sau pe prietenii și familia lor. Toate aceste simptome reprezintă reacții normale ale oamenilor la un tratament inuman și anormal ²⁵.

Instrument ineficient

Analizând atât cazuri mai vechi, cât și pe cele mai recente, se observă că informațiile culese prin tortură, în general, nu contribuie la anchete eficiente. În primul rând, dacă este supusă torturii, o persoană tinde să mărturisească orice dorește anchetatorul, indiferent dacă este sau nu este adevărat, doar pentru a opri suferința. Dacă o altă persoană decât cea vinovată este forțată să mărturisească lucruri pe care nu le-a comis înseamnă că autorul real nu este adus în fața justiției. În al doilea rând, declarațiile sau probele concrete obținute prin tortură nu pot fi utilizate în cadrul procedurilor penale. În al treilea rând, dacă se bazează pe tortură, polițiștii nu își sporesc competențele profesionale, prin care s-ar putea obține dovezi mai fiabile.

Unde trageți linie?

Chiar dacă considerați tortura drept o soluție de ultimă instanță, necesară pentru salvarea unor vieți, ca în jocul de rol despre răpirea tânărului Jakob von Metzler, trebuie definite, totuși, circumstanțele în care poate fi aplicată tortura. Ce se întâmplă dacă prin amenințarea cu tortura nu se ajunge la rezultatul dorit? Ce se întâmplă dacă suspectul – după ce îi provocați suferințe grave – tot nu vă dă informațiile necesare? În ce punct v-ați opri? Cum rămâne cu aplicarea principiului proporționalității în practică? Ce considerăm a fi „un nivel potrivit” de tortură?

Tortura ca fișă a postului?

Aplicarea torturii ca o metodă adecvată de interogare și anchetare – chiar dacă s-ar putea să constituie mai degrabă excepția decât regula – ar presupune ca ea să facă parte din munca unui polițist, sau cel puțin a unor unități speciale. În acest caz, una dintre îndatoririle polițistului ar fi aplicarea torturii în situații specifice. Cercetările au arătat că persoanele care aplică tortura riscă să sufere de probleme psihologice. Deși ar putea fi ușor de înțeles faptul că părinții lui Jakob von Metzler ar dori ca polițiștii să recurgă la orice mijloace de obținere a informațiilor necesare pentru a-l găsi, sistemul de justiție penală nu funcționează pe baza unor astfel de stări emoționale. Dimpotrivă, profesioniștii se ocupă de cazuri în conformitate cu standardele obiective, cu ajutorul distanței profesionale, și nu al emoțiilor persoanelor direct implicate.

25. A se vedea Consiliul Internațional pentru Reabilitarea Victimelor Torturii, disponibil la adresa: <http://www.ircct.org/what-is-torture/effects-of-torture.aspx>

De ce interzicerea torturii este un drept absolut, în timp ce dreptul la viață nu este

Poliția are dreptul să aducă atingere dreptului la viață al unui infractor pentru a proteja viețile altor persoane (faceți comparație cu articolul 2 din CEaDO). Să zicem că un spărgător de bănci ia ostatici și amenință cu uciderea acestora. În încercarea de a salva ostaticii, polițiștii pot – în ultimă instanță – să îl împuște pe spărgător. Atunci de ce nu se poate aplica tortura în jocul de rol bazat pe cazul Metzler? Pentru că, în cazul Metzler, nu există nicio legătură perceptuală/senzorială directă între infractor și victimă. Nu puteți fi nicio dată sigur că suspectul este de fapt autorul, în timp ce spărgătorul de bănci amenință direct – în mod clar – viețile altor persoane.

Convenția europeană a drepturilor omului

Articolul 2 – Dreptul la viață

1. Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege. Moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat, decât în executarea unei sentințe capitale pronunțate de un tribunal când infracțiunea este sancționată cu această pedeapsă prin lege
2. Moartea nu este considerată ca fiind cauzată prin încălcarea acestui articol în cazurile în care aceasta ar rezulta dintr-o recurgere absolut necesară la forță:
 - a. pentru a asigura apărarea oricărei persoane împotriva violenței ilegale;
 - b. pentru a efectua o arestare legală sau a împiedica evadarea unei persoane legal deținute;
 - c. pentru a reprima, conform legii, tulburări violente sau o insurecție.

Demnitatea umană

Tortura este o încălcare directă a demnității umane. Ea transformă o persoană într-un obiect, lăsându-i starea de bine în puterea absolută a altei persoane. Pe lângă vătămrile fizice, persoana supusă torturii rămâne înjosită, neajutorată și privată de drepturile sale din cauza unui abuz de putere extrem. Luând în considerare regula de aur ca principiu simplificat al drepturilor omului, devine foarte clar că tortura nu poate fi niciodată în conformitate cu standardele din domeniul drepturilor omului. Sau, după cum spune a doua formulare clasică a imperativului categoric al lui Immanuel Kant: „Acționează astfel ca să tratezi umanitatea, atât în persoana ta, cât și a celorlalți, totdeauna și ca scop, iar niciodată numai ca mijloc.”

Folosirea forței de către poliție în baza unei analize stricte a necesității și a proporționalității

Dacă este exercitată excesiv, folosirea forței de către polițiști ar putea avea ca rezultat o încălcare a articolului 3 din CEaDO. Printre situațiile în care este posibil să apară rele tratamente se numără: încătușarea suspectilor în timpul arestării sau ulterior, folosirea forței fizice pentru a înfrânge rezistența sau utilizarea armelor. Cu toate că majoritatea activităților poliției nu implică folosirea forței, aceasta este un element esențial al activității polițienești, care poate avea consecințe grave atât pentru populație, cât și pentru polițiști.

Folosirea forței este justificată numai dacă este strict necesară și în măsura necesară pentru îndeplinirea atribuțiilor polițienești. Poliția ar trebui să încerce mai întâi o soluționare pașnică a unui conflict prin utilizarea unor abilități de comunicare precum negocierea, medierea sau convingerea. Doar atunci când aceste mijloace pașnice sunt

ineficiente sau nu prezintă siguranța că vor duce la rezultatul dorit se pot aplica mijloace mai invazive, inclusiv forța fizică. Armele letale ar trebui să fie folosite numai în ultimă instanță, dacă sunt în pericol vieți omenești.

În afară de articolul 3 din CEaDO, și alte instrumente internaționale axate pe conduita polițiștilor tratează subiectul folosirii forței. Unul dintre aceste instrumente este Codul european de etică al poliției, adoptat în 2001 de către Consiliul Europei. Deși nu este obligatoriu din punct de vedere juridic, articolul 37 prevede: „Poliția poate folosi forța numai dacă aceasta este strict necesară și în măsura în care este necesară pentru a realiza un obiectiv legitim.”

„Ca punct de plecare, trebuie să existe întotdeauna un temei juridic pentru operațiunile poliției, inclusiv pentru folosirea forței. Este inacceptabilă folosirea arbitrară a forței. În plus, prezentul articol indică faptul că folosirea forței de către poliție trebuie să fie considerată întotdeauna o măsură excepțională și că, atunci când este nevoie de ea, nu poate fi utilizată mai multă forță decât este absolut necesar. Acest lucru implică faptul că forța utilizată ar trebui să fie proporțională cu scopul legitim care trebuie realizat prin măsura folosirii forței. În consecință, trebuie să existe un echilibru adecvat între folosirea forței și situația în care se utilizează forța. Din punct de vedere practic, acest lucru înseamnă că forța fizică nu ar trebui să fie folosită deloc dacă nu este strict necesară, nu ar trebui să fie utilizate arme decât dacă este strict necesar și, în cazul în care sunt considerate necesare armele letale, utilizarea acestora nu ar trebui să depășească strictul necesar. În mod normal, legislația și reglementările naționale ar trebui să conțină dispoziții cu privire la folosirea forței, pe baza principiului necesității și al proporționalității.”

Consiliul Europei, Comitetul de Miniștri (2001), Memorandum explicativ – Recomandarea Rec(2001)10 a Comitetului de Miniștri Statelor Membre privind Codul european de etică al poliției, articolul 37

Sfat pentru formatori: Folosirea unei forțe adecvate

Folosirea adecvată a forței în situații dificile, în care siguranța personală a polițiștilor poate fi pusă în pericol, reprezintă una dintre problemele cele mai relevante și sensibile ce țin de aplicarea în practică a drepturilor omului. Este utilă pregătirea unor exemple și a unor studii de caz potrivite privind folosirea forței. Este importantă sensibilizarea participanților cu privire la utilizarea strict limitată a forței și răspunderea polițiștilor atunci când depășesc această linie fină.

Atunci când se discută despre principiul necesității și al proporționalității cu privire la folosirea forței, este posibil ca participanții să se arate preocupați de faptul că lucrurile pot lua cu ușurință o turnură greșită, cu consecințe grave pentru polițistul în cauză. Deși este importantă creșterea gradului de conștientizare a responsabilităților unui polițist, este la fel de importantă transmiterea mesajului că drepturile omului nu stabilesc standarde nerealist de înalte, ci reprezintă echivalentul îndeplinirii standardelor unei activități polițienești profesionale. Pentru a arăta clar acest lucru, faceți legătura între legislația națională cu privire la folosirea forței și a armelor de foc și standardele internaționale în domeniul drepturilor omului și/sau dați exemple practice privind folosirea forței și analizați-le din perspectiva drepturilor omului, cum ar fi arestarea unei persoane sau gestionarea ordinii publice.

Obligația de a proteja împotriva torturii și a relelor tratamente

Pe lângă obligația poliției de a respecta interdicția privind tortura și de a folosi forța doar dacă este necesar și în conformitate cu principiul proporționalității, există și obligații pozitive în ceea ce privește interzicerea torturii și a relelor tratamente. Studiul de caz A cu privire la detenție și studiul de caz B privind interogarea abordează aspecte diferite ale protecției.

Studiul de caz A pune în discuție lipsa de atenție cu care este tratată o persoană rănită în timpul detenției. CEDO a concluzionat, în acest caz, că a fost încălcat articolul 3 din CEaDO, pentru că domnul H. a fost consultat de către un medic abia la opt zile după arestarea sa. Tratamentul medical necorespunzător al persoanelor care se află în detenție poate constitui o încălcare a articolului 3 din CEaDO. Statul trebuie să protejeze integritatea fizică a persoanelor al căror drept la libertate personală este limitat.

Obligația de a proteja

Protejarea copiilor de violența în familie

Autoritățile au aflat că tatăl vitreg al unui băiat îl bătea cu un băț. Reclamantul a fost examinat de un medic, care a observat o serie de vânătăi, acestea indicând faptul că a fost bătut cu un băț din grădină, cu o forță considerabilă, în mai multe rânduri. Tatăl vitreg a fost acuzat de lovire cu vătămări corporale și a fost judecat de un juriu. Apărarea nu a contestat faptul că tatăl vitreg l-a bătut pe băiat, dar a afirmat că acest lucru a constituit o pedeapsă rezonabilă – o apărare posibilă în dreptul englez împotriva acuzației de agresiune a copilului de către părinte. Reclamantul s-a plâns că legislația engleză nu l-a protejat în mod adecvat de relele tratamente aplicate de tatăl său vitreg.

CEDO a constatat că tratamentul aplicat de tatăl vitreg reclamantului a fost suficient de sever pentru a ajunge la nivelul interzis de articolul 3. În plus, Curtea a stabilit că statul ar trebui să fie tras la răspundere în conformitate cu CEaDO, deoarece copiii și alte persoane vulnerabile, în special, au dreptul la protecție, sub forma descurajării eficiente de la astfel de forme de rele tratamente. Legislația engleză, care prevedea că acuzarea trebuie să dovedească faptul că o agresiune asupra unui copil a depășit limitele unei pedepse rezonabile, nu i-a oferit reclamantului o protecție adecvată. Prin urmare, a existat o încălcare a articolului 3.

Sursa: Hotărârea CEDO în cauza A/Regatul Unit, nr. 25599/94, 23 septembrie 1998.

„Curtea consideră că, în aceste condiții, în cazul în care o persoană pretinde, cu argumente, că a suferit rele tratamente grave din partea poliției sau a altor astfel de agenți ai statului, în mod ilegal și cu încălcarea articolului 3 [...], înseamnă că este necesară, implicit, o anchetă oficială efectivă. Această anchetă, la fel ca cea desfășurată în temeiul articolului 2, ar trebui să fie în măsură să ducă la identificarea și pedepsirea celor responsabili [...] În cazul în care acest lucru nu ar fi posibil, interzicerea generală prin lege a torturii și a pedepselor și tratamentelor inumane și degradante, în pofida importanței sale fundamentale [...] ar fi ineficientă în practică și ar fi posibil, în unele cazuri, ca agenții statului să abuzeze de drepturile persoanelor aflate sub controlul lor, fără a putea fi pedepsiți.”

Hotărârea CEDO în cauza Assenov și alții/Bulgaria, nr. 24760/94, 28 octombrie 1998, punctul 102

În ceea ce privește studiul de caz B, în care este vorba despre vătămări dintr-o cauză neclară, produse în timpul detenției, CEDO a statuat în mod constant că obligațiile pozitive în temeiul articolului 2 din CEaDO privind dreptul la viață și al articolului 3 privind interzicerea torturii înseamnă că statul trebuie să ancheteze în mod corespunzător orice acuzații de rele tratamente.

Lecturi suplimentare

Pentru informații suplimentare cu privire la cazul Jakob von Metzler, a se vedea: Jessberger, F. (2005), „Bad Torture – Good Torture?“, Journal of International Criminal Justice, volumul 3, ediția 5, p. 1059-1073, disponibil la: <http://jicj.oxfordjournals.org/content/3/5/1059.full.pdf+html>

Hotărârea CEDO în cauza Gäfgen/Germania, nr. 22978/05, 1 iunie 2010.

Asociația pentru prevenirea torturii (2007), „Defusing the ticking bomb scenario – Why we must say no to torture, always“, Geneva.

MODULUL 5: DIVERSITATEA, EGALITATEA ȘI NEDISCRIMINAREA

Introducere	145
Activitatea 1 – Varianta 1: Mâna stângă/mâna dreaptă	146
Activitatea 1 – Varianta 2: Identități multiple.....	150
Fișă de lucru – Activitatea 1 varianta 2: Identități multiple.....	153
Activitatea 2: Joc de rol – candidatură pentru un post.....	154
Fișă de lucru – Activitatea 2: Joc de rol – candidatură pentru un post	157
Activitatea 3: Analiza drepturilor omului – nediscriminarea	158
Fișă de lucru – Activitatea 3: Analiza drepturilor omului – nediscriminarea	160
Note de informare	163
1. Concepte esențiale.....	163
a. Diversitatea și identitatea.....	163
b. Egalitatea și nediscriminarea: concepte fundamentale	166
c. Discriminarea și crearea de profiluri	170
2. Schemă analitică – nediscriminarea	172
Fișă de lucru – Activitatea 3: Analiza drepturilor omului – nediscriminarea.....	174
Materiale suplimentare.....	179

Diversitatea, egalitatea și nediscriminarea

Introducere

Acest modul începe cu evidențierea diversității în societățile contemporane din Uniunea Europeană (UE), asigurând o rampă de lansare pentru problemele critice ale egalității și nediscriminării – concepte aflate în centrul societăților moderne bazate pe drepturile omului și al activității polițienești bazate pe drepturile omului.

Modulul de față prezintă o schemă analitică privind nediscriminarea, care oferă un ajutor pentru analizarea practicii poliției, inclusiv a exercitării competențelor polițienești, din perspectiva nediscriminării. La fel ca schemele analitice din modulul 3 privind respectarea și protejarea drepturilor omului, schema analitică privind nediscriminarea încearcă să ajute participanții să formuleze întrebările potrivite, nu să le ofere răspunsuri de-a gata. Schema îi va ajuta pe participanți să stabilească dacă a avut loc o discriminare.

Modulul prezintă două studii de caz și o analiză pas cu pas a aspectelor relevante ale fiecărui caz, pentru a contribui la dezvoltarea competențelor polițienești relevante.

În completarea studiilor de caz, modulul prezintă un joc de rol care nu numai că ajută participanții să înțeleagă mai bine subtilitățile problemelor din sfera discriminării, sub forma discriminării pe criterii de sex și de vârstă, ci are și avantajul de a arăta problema discriminării din cadrul structurilor de poliție. Polițiștii pot fi ei înșiși victime ale discriminării, iar abordarea subiectului din această perspectivă oferă o modalitate solidă de a înțelege cum se simte o persoană atunci când este victima discriminării.

Pentru a putea trata acest subiect într-un mod profesionist, este esențial să înțelegeți bine ce înseamnă discriminarea și modul în care funcționează procesul analitic. O astfel de înțelegere este prevăzută în notele de informare pentru formatori. Modulul acordă, de asemenea, o atenție deosebită „creării unui profil etnic discriminatoriu”, ținând seama de natura sensibilă și de relevanța acestui aspect pentru contextul activităților poliției.

Activitatea 1 – Varianta 1: Mâna stângă/mâna dreaptă ¹

Sfat pentru formatori: Aduceți diversitatea în prim plan

Acest exercițiu se recomandă în special dacă nu sunteți un formator cu experiență în materie de diversitate. El prezintă diversitatea și consecințele acesteia într-un mod interactiv. Dacă sunt moderate cu pricepere, principalele întrebări relevante pentru societățile diverse pot fi gestionate în mod eficient, inclusiv dimensiunile lor legate de drepturile omului.

Scop:

Societățile diverse sunt o realitate în Uniunea Europeană de astăzi. Ca urmare a intensificării contactelor și a interacțiunilor la nivel mondial în toate domeniile și, în special, ca urmare a migrației, stiluri de viață și practici culturale din ce în ce mai diverse coexistă în cadrul fiecărui stat membru al UE. În acest exercițiu, participanții vor explora problemele legate de prejudecățile conștiente și inconștiente și de impactul acestora, într-un mediu de învățare sigur.

Obiective:

Cunoștințe

- îmbunătățirea cunoașterii realității din societățile diverse
- o mai bună înțelegere a motivelor schimbării în societăți și a modului în care se produce această schimbare (de exemplu, istoricul migrației, nevoile de pe piața forței de muncă, precum cele din sectorul medical)
- înțelegerea modului în care schimbările noi din societate, cum ar fi migrația (de exemplu, drepturile migranților în situație neregulamentară care sunt angajați ilegal în sectorul forței de muncă) sau schimbările demografice (de exemplu, drepturile persoanelor în vârstă) se leagă de drepturile omului
- dobândirea unei înțelegeri a impactului cultural, cum ar fi limba și accesul la informații în limbile respective, în contextul procedurilor și al proceselor echitabile
- dobândirea unei înțelegeri de bază a relevanței drepturilor omului pentru a face față provocării reprezentate de desfășurarea activităților polițienești în societățile diverse/multiculturale

Atitudine

- sporirea empatiei față de alte persoane, în special față de grupurile minoritare, înțelegerea diversității ca o realitate în societățile actuale și acceptarea necesității de a o aborda în mod constructiv

Abilități

- reflecție asupra propriilor prejudecăți conștiente și inconștiente
- discutarea aspectelor legate de diversitate, identitate și activitatea poliției într-un mediu polițienesc

1. Gamal Turawa, formator și consultant în cadrul echipei de promovare a diferențelor a Poliției Metropolitane din Londra, a elaborat acest exercițiu.

Cerințe:

- timp: 35-40 de minute
- materiale:
 - flipchart
 - opțional: prezentări în PowerPoint și proiector
- spațiu: sala de plen plus două încăperi pentru grupurile de lucru
- număr de participanți: maximum 20-25 de persoane

Descrierea activității 1 – Varianta 1: Mâna stângă/mâna dreaptă

- ❶ Scrieți o propoziție de aproximativ 10 cuvinte pe flipchart/tablă. Apoi rugați-i pe participanți să o copieze.
- ❷ Apoi cereți-le să o scrie din nou, precizând, chiar înainte ca ei să înceapă, că trebuie să folosească cealaltă mână (spuneți întotdeauna „cealaltă mână”, pentru a arăta că apreciați în egală măsură persoanele stângace și pe cele dreptace). Observați, în mod tacit, reacțiile participanților la această sarcină, care ar putea consta în râsete, comentarii sarcastice și, în unele cazuri, refuzul total.
- ❸ La final, analizați sarcina din următoarele patru perspective și notați răspunsurile pe flipchart. (aproximativ 5 minute)
 - Cum v-ați simțit când ați copiat prima dată propoziția?
 - La ce v-ați gândit atunci când vi s-a cerut să folosiți cealaltă mână?
 - Cum v-ați simțit când ați scris propoziția a doua oară?
 - Cum ați putea fi convins să vă folosiți cealaltă mână?
- ❹ Analiză post-exercițiu: întrebări/domenii de discuție sugerate:
 - Rugați grupul să își imagineze o societate dominată de dreptaci, în care toate legile, normele, politicile și cultura ar reflecta doar nevoile acestora. Așa ceva ar fi sănătos?
 - Dacă ar exista un mic grup de stângaci în respectiva societate, cum s-ar simți aceștia?
 - Și dacă ei plătesc impozite și contribuie la bunul mers al societății, dar nu simt că îi aparțin acesteia sau că sunt apreciați, cum s-ar simți?
 - Ce s-ar putea face pentru ca persoanele stângace să se simtă incluse în societatea dreptacilor?
 - Cine face parte din grupul (grupurile) de persoane stângace în societatea/țara dumneavoastră și de ce?
 - Cum rămâne cu drepturile omului în cazul grupului stângacilor? Ce drepturi sunt relevante în mod special? Aceste drepturi sunt respectate sau apreciate întotdeauna?
 - Ce ar trebui să se întâmple pentru ca grupul dreptacilor să ia în considerare nevoile și drepturile grupului stângacilor?
 - Cum ar putea fi găsit un echilibru între cele două grupuri?
 - Ați fost vreodată o persoană stângace într-un grup sau într-o societate?
 - De unde provine imaginea pe care o aveți despre oamenii stângaci?
 - Grupul dreptacilor obține vreun avantaj din partea grupului stângacilor? (de exemplu, cultură, muzică, produse alimentare sau modă)

5. Iată câteva mesaje esențiale de transmis:
- Scoateți în evidență atitudinile față de schimbare și obstacolele din calea acesteia, folosind, în special, răspunsurile din prima parte a exercițiului.
 - Subliniați că nevoia de schimbare poate fi dificil de înțeles, mai ales dacă oamenii se tem de consecințele negative ale schimbării.
 - Prejudecățile nu sunt întotdeauna conștiente sau rău intenționate. Uneori, comportamentele și gândurile condiționate pot fi dificil de schimbat.
 - Pentru a determina o schimbare, avem legi, inclusiv legislație în materie de drepturi ale omului, cazuri în instanță, grupuri de lobby, cetățeni devotați și, în cazuri extreme, răscoale, revolte și decese.
6. Aduceți în discuție unele dintre subiectele mai generale menționate în notele de informare:
- Consecințele diversității pentru activitățile polițienești și organizațiile de poliție
 - Drepturile omului ca standarde aplicabile în acest context

Activitatea 1 – Varianta 2: Identități multiple ²

Sfat pentru formatori: Axați-vă pe identitate

Această activitate este recomandată pentru formatorii cu experiență în domeniul diversității. Ea se concentrează asupra identității și a construcției acesteia, invitând participanții să prezinte probleme destul de personale și să vorbească despre emoțiile lor. Prin urmare, este nevoie să existe un sentiment de siguranță și de confort în cadrul grupului. Dacă are rezultate bune, activitatea poate servi drept un instrument foarte puternic de introspecție și poate promova conștiința de sine.

Scop:

Acest exercițiu ridică întrebări importante în ceea ce privește imaginile (despre sine) și identitatea persoanelor și a grupurilor în societate, precum și regulile de bază ale coexistenței în societățile diverse. Discriminarea poate fi rezultatul concentrării pe un singur aspect al identității unei persoane; acest exercițiu ilustrează în mod clar că toți avem multiple fațete ale identității noastre.

Obiective:

Cunoștințe

- o mai bună cunoaștere a realității din societățile diverse și a relevanței identităților
- descoperirea legăturii dintre identități, nevoile umane și drepturile omului
- dobândirea unei înțelegeri de bază a relevanței drepturilor omului pentru a face față provocării reprezentate de desfășurarea activităților polițienești în societățile diverse/multiculturale

Atitudine

- o îmbunătățire a conștiinței de sine cu privire la propria identitate și a modului în care aceasta ne influențează perspectiva asupra lumii
- sporirea empatiei față de alte persoane, în special față de cele din grupurile minoritare
- înțelegerea diversității ca o realitate în societățile actuale și acceptarea necesității de a o aborda în mod constructiv

2. Adaptare după cursurile referitoare la diversitate ale institutului A World of Difference al Ligii Antidefăimare.

Abilități

- analiza propriilor afilieri/identități și a relevanței emoționale a acestora
- discutarea aspectelor legate de diversitate, identitate și activitatea poliției într-un mediu polițienesc

Cerințe:

- timp: 40-60 de minute
- materiale:
 - fișa de lucru 1 cu diagrama
 - opțional: prezentare în PowerPoint și proiector
- spațiu: sala de plen plus două încăperi pentru grupurile de lucru
- număr de participanți: maximum 15-20 de persoane

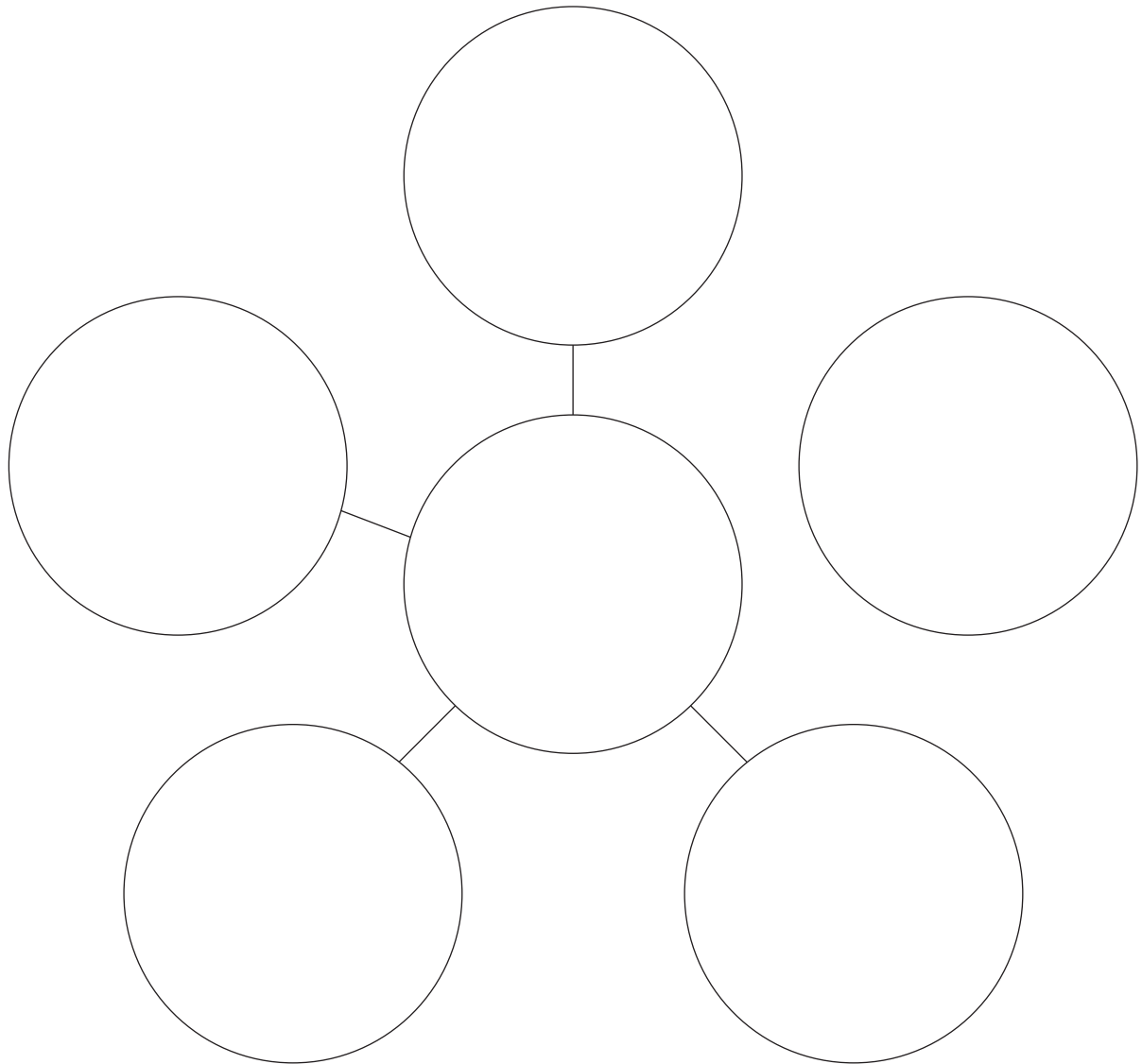
Descrierea activității 1 – Varianta 2: Identități multiple

- ❶ Distribuți fișa de lucru. Menționați că răspunsurile ar trebui să fie rapide și spontane. (aproximativ 5 minute)
- ❷ Cereți-le să sublinieze grupul central cu care se identifică în prezent.
- ❸ 3-4 participanți ar trebui să formeze un grup și să discute rezultatele:
 - A fost dificil sau ușor să identificați cele cinci grupuri?
 - Cum este să fii membru al unui grup? Reconfortant? Dificil?
- ❹ Citiți cu voce tare diferite categorii de identități și cereți-le participanților să se ridice în picioare în cazul în care și-au notat categoria citită:

familie	trăsături fizice/capacitate fizică
profesie	opinie/afiliere politică
sex	lucrul ca voluntar (ONG-uri)
orientare sexuală	limbă
naționalitate/origine națională	grupuri de prieteni
origine etnică	hobby/activitate recreativă/sport
religie	statut social/avere
vârstă	Există vreun grup care nu a fost menționat? Care?

- ❺ Întrebați-i pe cei aflați în picioare care grup menționat a fost categoria lor principală. Persoanele respective ar trebui să rămână în picioare, în timp ce restul se așază.
- ❻ Analizați activitatea efectuată în picioare. Iată câteva întrebări relevante:
 - Cum a fost să stați în picioare? Ușor? Dificil?
 - Dar să stați în picioare într-un grup mare față de a sta în picioare singur?
 - Ați observat vreun lucru pe care doriți să îl împărtășiți și celorlalți?
- ❼ Faceți o analiză generală. Iată câteva întrebări relevante:
 - Cum a fost acest exercițiu?
 - A fost dificilă sau provocatoare identificarea celor cinci grupuri?
 - Ați dobândit noi perspective în cursul acestei activități? Care?
 - Ce rol joacă identitățile în activitatea poliției?
 - Care este relevanța identităților în structurile interne ale poliției?
 - Doriți să menționați vreun alt aspect?
- ❽ Aduceți în discuție unele dintre subiectele mai generale menționate în notele de informare:
 - Consecințele diversității pentru activitățile polițienești și organizațiile de poliție
 - Drepturile omului ca standarde aplicabile în acest context

Fișă de lucru – Activitatea 1 varianta 2: Identități multiple

Instrucțiuni:

1. Scrieți-vă numele în cercul din mijloc.
2. În cercurile exterioare, scrieți cinci categorii sociale/grupuri relevante (în sensul cel mai larg, de exemplu, un grup de jucători de șah) din care considerați că faceți parte sau din care alții consideră că faceți parte.
3. Subliniați grupul pe care îl considerați în prezent categoria dumneavoastră de identificare centrală.

Activitatea 2: Joc de rol – candidatură pentru un post ³

Scop:

Având în vedere intensificarea contactelor și a interacțiunilor la nivel mondial, în special migrația, în cadrul fiecărui stat membru al UE coexistă stiluri de viață și practici culturale din ce în ce mai diverse. În acest exercițiu, participanții vor explora aspecte referitoare la discriminarea în privința ocupării unui post.

Obiective:

Cunoștințe

- înțelegerea importanței fundamentale și a caracteristicilor principiului egalității și al nediscriminării, astfel cum se aplică în situații de zi cu zi
- înțelegerea aplicabilității problemelor legate de discriminare în cadrul structurilor interne
- înțelegerea avantajului drepturilor omului și al principiului nediscriminării

Atitudine

- experimentarea situației în care drepturile sunt refuzate sau nerespectate
- dobândirea unui nivel mai ridicat de acceptare a drepturilor altora prin recunoașterea propriilor drepturi
- creșterea angajamentului față de egalitate
- dobândirea unei înțelegeri mai profunde față de grupurile minoritare

Abilități

- capacitatea de a aplica o analiză a discriminării în cadrul structurilor și practicilor organizaționale

Cerințe:

- timp: 50-60 de minute
- materiale:
 - fișă de lucru – descrierea rolului
 - opțional: prezentări în PowerPoint și proiector
- spațiu: sala de plen plus două încăperi pentru grupurile de lucru
- număr de participanți: maximum 15-25 de persoane

3. Această activitate a fost elaborată de Günther Berghofer, comandantul poliției austriece.

Descrierea activității 2: Joc de rol – candidatură pentru un post

- 1 Înainte de începerea sesiunii, alegeți doi participanți care să joace rolurile candidaților în cadrul unui interviu de angajare. Atribuiți-le fiecăruia câte un rol sau alocați-le pe cele din fișa de lucru cu jocul de rol și acordați-le timp pentru a se pregăti.

Sfat pentru formatori: Adaptați jocurile de rol

Descrierile jocurilor de rol pot fi modificate în funcție de dificultățile din cadrul organizației de poliție vizate (cum ar fi discriminarea din motive de orientare sexuală, pe criterii etnice/religioase sau de angajament politic).

- 2 Cei doi „candidați” rămân în afara sălii. Restul participanților se strâng în clasă. Rugați participanții să observe scena și furnizați-le următoarea explicație: Există un post vacant într-un departament al poliției și mai mulți polițiști și-au depus candidatura pentru acel post. Are loc un interviu pentru a găsi cel mai potrivit candidat.
- 3 Chemați-l pe primul „candidat” și urmați scenariul de depunere a candidaturii pentru post. Începeți interviul într-un mod corect, apoi, treptat, faceți discriminări (în funcție de cine joacă rolurile, discriminați pe motive precum sexul, vârsta sau orientarea sexuală). La sfârșitul interviului, cereți-i candidatului să ia loc în plen.
- 4 Realizați al doilea interviu în același mod.
 - a. Analiza jocului de rol: Întrebați-i pe „candidați” despre impresia pe care le-a lăsat-o interviul. Cum s-au simțit când erau discriminați? Ce emoții a scos la iveală discriminarea? Cum ați fi putut reacționa în astfel de situații?
 - b. Lansați o discuție în plen: Ce părere a avut publicul despre aceste interviuri? Ceva de genul acesta ar fi de conceput în realitate? De ce sau de ce nu? În ce sens este această situație relevantă pentru drepturile omului?
 - c. Folosiți această experiență ca pe un punct de plecare pentru considerentele suplimentare privind problemele legate de discriminare, pe baza notelor de informare.

Sfat pentru formatori: Desfășurați jocurile de rol cu delicatețe

Interviul trebuie să fie realizat cu mare atenție: trebuie să aveți suficientă grijă să nu discriminați „candidatul” prea tare, astfel încât să se simtă jignit personal. Pe de altă parte, trebuie să fiți suficient de explicit încât să fie evident comportamentul nepotrivit.

Sugestii pentru interviuri:

Discriminare pe motive de sex:

- Aveți de gând să vă întemeiați o familie?
- Când vă aflați în concediu de maternitate, cine credeți că vă va prelua atribuțiile?
- După întoarcerea din concediul de maternitate, veți lucra doar cu normă redusă?
- De ce să aleg un polițist de sex feminin care foarte curând își va lua concediu?
- Dacă ați fi în locul meu, n-ați face același lucru?
- Nu am nimic împotriva dumneavoastră personal, apreciez parcursul dumneavoastră profesional de până acum, dar, sincer, nu consider că situația dumneavoastră personală este în conformitate cu cerințele postului.

Discriminarea pe criterii de vârstă:

- Se spune că persoanele mai în vârstă nu sunt suficient de flexibile pentru a face față provocărilor de zi cu zi. De ce să vă aleg pe dumneavoastră în locul unor polițiști mai tineri și, probabil, mai dinamici?
- De ce vă interesează acest post dacă sunteți deja la jumătatea drumului până la pensionare?
- Unitatea noastră de poliție este o organizație modernă și dinamică. Cum s-ar încadra aici o persoană de vârsta dumneavoastră?
- De ce să aleg un polițist mai în vârstă, care este mai puțin probabil să înțeleagă rapid cerințele relevante ale acestui post?
- Nu am nimic împotriva dumneavoastră personal, apreciez mult parcursul dumneavoastră profesional de până acum, dar sincer nu consider că vârsta dumneavoastră actuală este potrivită pentru cerințele postului.

Fișă de lucru – activitatea 2: **Joc de rol – candidatură pentru un post**

CANDIDATURA 1

Sunteți o tânără polițistă de 28 de ani. Aveți un parcurs profesional excelent și candidați pentru un post vacant de cadru de conducere de nivel intermediar în poliție. Sunteți căsătorită și intenționați să aveți copii în viitorul apropiat.

Puteți adăuga detalii suplimentare despre experiența personală și profesională, cu condiția să respectați faptele prezentate mai sus.

CANDIDATURA 2

Sunteți un polițist în vârstă de 53 de ani. Aveți un parcurs profesional bun și candidați pentru un post vacant de cadru de conducere de nivel intermediar în poliție. Aveți mulți ani de experiență în calitate de polițist de patrulă. Sunteți motivat să faceți față unor noi provocări.

Puteți adăuga detalii suplimentare despre experiența personală și profesională, cu condiția să respectați faptele prezentate mai sus.

Activitatea 3: Analiza drepturilor omului – nediscriminarea

Scop:

Principiul egalității și al nediscriminării ocupă un loc central în domeniul drepturilor omului. El este foarte relevant în contextul societăților europene diverse de astăzi. O înțelegere corectă a modului de a analiza situațiile dintr-o perspectivă nediscriminatorie trebuie să facă parte din competențele de bază ale polițiștilor. O astfel de înțelegere va avea ca rezultat activități polițienești mai eficiente și mai eficiente și va contribui la evitarea practicilor greșite și a reclamațiilor.

Obiective:

Cunoștințe

- înțelegerea caracteristicilor și a importanței fundamentale a principiului egalității și al nediscriminării
- înțelegerea creării unui profil etnic discriminatoriu și a efectelor sale negative asupra grupurilor minoritare și asupra activităților polițienești eficiente

Atitudine

- acceptarea nevoii de a face față problemelor ce țin de diversitate și de combaterea discriminării în mod constructiv
- asumarea unui angajament sporit pentru desfășurarea de activități polițienești care iau în considerare problema egalității
- aprofundarea înțelegerii minorităților

Abilități

- capacitatea de a evalua în mod analitic dacă tratamentul diferențiat este interzis și dacă este justificat (fiind vorba despre tratamentul general)
- capacitatea de face distincția între crearea unui profil etnic discriminatoriu și metodele legale ale poliției (cu referire concretă la crearea de profiluri)

Cerințe:

- timp: 60-90 de minute
- materiale:
 - fișe de lucru
 - opțional: prezentare în PowerPoint și proiector
- spațiu: sala de plen plus două încăperi pentru grupurile de lucru
- număr de participanți: maximum 20-25 de persoane

Descrierea activității 3: Analiza drepturilor omului – nediscriminarea

- ❶ Prezențați scopul și obiectivele activității.
- ❷ Distribuți și prezentați pe scurt schema analitică (Fișă de lucru: Analiza drepturilor omului – nediscriminarea), pe baza situațiilor reale din viața participanților sau a informațiilor referitoare la situațiile reale din viața moderatorului (aproximativ 15 minute).
- ❸ Împărțiți participanții în grupuri și distribuți fișele de lucru cu studii de caz (aproximativ 25-35 de minute). Asigurați-vă că grupurile:
 - și-au înțeles bine tema;
 - își desemnează un purtător de cuvânt care să prezinte rezultatele în plen.
- ❹ Răspundeți la eventualele întrebări apărute în cursul activității pe grupuri.
- ❺ Invitați grupurile să își prezinte activitatea în plen.
- ❻ Purtați o discuție generală, reflectând asupra învățămintelor desprinse.
- ❼ Rezumați ideile principale și, dacă este necesar, oferiți informații adaptate pe baza datelor din notele de informare, în special cu privire la crearea unui profil etnic discriminatoriu.

Fișă de lucru – activitatea 3: **Analiza drepturilor omului – nediscriminarea**

Studiul de caz A: Întoarcerea unei persoane la punctul de control

Domnul T., un cetățean al statului B de origine etnică minoritară, călătorea împreună cu șoferul său cu mașina dintr-o provincie a statului B în alta. La un punct de control al poliției de la frontiera provinciei, poliția a oprit mașina și l-a întors din drum pe domnul T., în timp ce alte mașini au trecut de punctul de control fără probleme. Există două variante diferite pentru evenimentele ulterioare.

Versiunea domnului T.: Polițiștii Inspectoratului pentru Siguranța Rutieră au refuzat să-l lase să intre, făcând referire la o instrucțiune verbală din partea autorităților provinciale, de a nu primi nicio persoană cu respectiva origine etnică.

Versiunea autorităților: Domnul T. a încercat să depășească coloana de mașini care aștepta să treacă prin punctul de control și, după ce i-a fost refuzat tratamentul prioritar, s-a întors din drum.

Întrebări pentru dezbateri

- 1. Există vreo diferență între modul în care l-a tratat poliția pe domnul T. și modul în care i-a tratat pe ceilalți șoferi? În caz afirmativ, în ce constă aceasta?**
- 2. Dacă există o diferență de tratament, există și o legătură cu vreun criteriu protejat? Care?**
 - a. În versiunea domnului T.
 - b. În versiunea statului
- 3. În cazul în care există un tratament diferențiat legat de un criteriu protejat, poate fi justificat sau este discriminatoriu?**

Fișă de lucru – activitatea 3: **Analiza drepturilor omului – nediscriminarea**

(continuare)

Studiul de caz B: Controlul identității la gară

Doamna W. a sosit într-o gară din țara E împreună cu soțul și cu fiul ei. După ce a coborât din tren, un polițist s-a apropiat de ea și a cerut să vadă cartea ei de identitate națională. Polițistul nu a verificat cărțile de identitate ale niciunei alte persoane aflate pe peron la momentul respectiv, nici măcar pe ale soțului și fiului ei. Doamna W. l-a rugat să explice motivele verificării identității; el a răspuns că este obligat să verifice identitatea persoanelor „de culoare” ca ea, deoarece multe dintre acestea sunt imigranți ilegali. Soțul doamnei W. a remarcat că este vorba despre o discriminare rasială, lucru pe care polițistul l-a negat, afirmând că el trebuie să efectueze controale ale identității ca urmare a numărului mare de imigranți ilegali care trăiesc în țara E. Soții i-au cerut polițistului să le arate propria sa carte de identitate națională și insigna de poliție, la care acesta a răspuns că, dacă nu își schimbă atitudinea, îi va aresta. Polițistul i-a escortat într-un birou din gară, unde le-a înregistrat datele personale și, în același timp, le-a arătat legitimația de identitate. Doamna W., care este originară din țara X, dobândise cetățenia țării E cu 20 de ani în urmă.

Întrebări pentru dezbateri

1. Există vreo diferență de tratament? În caz afirmativ, în ce constă aceasta?
2. Dacă există o diferență de tratament, există și o legătură cu vreun criteriu protejat? Care?
3. În cazul în care există un tratament diferențiat legat de un criteriu protejat, poate fi justificat sau este discriminatoriu?

Fișă de lucru – activitatea 3: **Analiza drepturilor omului – nediscriminarea** (continuare)

Analiza drepturilor omului – nediscriminarea

PARTEA 1: EGALITATE DE TRATAMENT SAU TRATAMENT DIFERENȚIAT?

**1.1. Există indicii ale unui tratament diferențiat?
Există situații asemănătoare tratate într-un mod diferit?
Există situații diferite tratate în mod asemănător?**

1.2. Tratamentul diferențiat este aplicat în temeiul unui criteriu protejat?

Criterii protejate: sex, „rasă”, culoare, origine etnică sau socială, caracteristici genetice, limbă, religie sau convingeri, opinii politice sau de altă natură, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere, handicap, vârstă sau orientare sexuală.

PARTEA 2-A: JUSTIFICARE SAU DISCRIMINARE

2.1. Distincția se bazează pe motive rezonabile și obiective?

- Tratamentul diferențiat urmărește un scop legitim?
- Este potrivit? Este necesar? Este aceasta cea mai puțin invazivă măsură? Există alternative?

Note de informare

Aceste note de informare oferă informații utile pentru cele patru activități cuprinse în modulul de față. Ele sunt structurate astfel:

1. Concepte esențiale

- Diversitatea și identitatea
- Egalitatea și nediscriminarea: concepte fundamentale
- Discriminarea și crearea de profiluri

2. Schemă analitică – nediscriminarea

- Activitatea 3: Studiile de caz A și B

1. Concepte esențiale

a. Diversitatea și identitatea

Diversitatea este în prezent un aspect foarte important al UE. Datele demografice arată o tendință clară spre o și mai mare diversitate. Această realitate confruntă UE cu provocări specifice, pe măsură ce parametrii vechi ai vieții sociale care au ajutat la crearea păcii sociale sunt considerați pe cale de dispariție, lăsând loc unui sentiment pronunțat de lipsă de control și de nesiguranță. Statele membre ale UE trebuie să construiască o societate integratoare și favorabilă incluziunii pentru toți oamenii care trăiesc în țările respective, adaptând structurile guvernamentale, precum și societatea în general la această realitate.

Deosebit de relevante în acest context sunt aspectul identității (sociale) și modul în care ființele umane se văd pe ele însele și pe alții. Identitatea este un concept atât de relevant deoarece discriminarea din diverse motive, violența etnică și rasială, precum și multe alte încălcări ale drepturilor omului sunt indisolubil legate de probleme ce țin de identitate.

Din punct de vedere psihologic, identitatea constituie o necesitate umană de bază. Această „imagine de sine” dă naștere unui sentiment de apartenență și funcționează ca o sursă a stimei de sine. „Nevoia unei identități pozitive înseamnă nevoia de a avea o individualitate bine dezvoltată și o concepție pozitivă despre cine suntem și cine vrem să fim”⁴.

Nevoile legate de identitate constituie un concept important în cercetările în materie de pace și conflicte și formează una dintre cele patru nevoi fundamentale, alături de supraviețuire, bunăstare și libertate⁵. Dacă identitatea unei persoane nu este apreciată, nu îi este recunoscută legitimitatea sau este considerată inferioară, atunci apar probleme de comunicare și conflicte sociale, atât în interacțiunile personale, cât și în relațiile internaționale. De exemplu, conflictul legat de identitate din societate a cunoscut o largă răspândire în ultimele decenii:

- Războaiele civile din fosta Iugoslavie din anii 1990 au avut, pe lângă factorii mai generali legați de putere, o puternică dimensiune religioasă/etnică.

„Una dintre problemele principale [cu privire la «multiculturalism și libertate»] se referă la modul în care sunt văzute ființele umane. Ar trebui ca acestea să fie clasificate în funcție de tradițiile moștenite – în special de religia moștenită – ale comunității în care din întâmplare s-au născut, iar acea identitate care nu a fost aleasă personal să aibă automat prioritate față de alte afilieri, cum ar fi cea politică, profesia, clasa, sexul, limba, literatura, implicările sociale și multe alte legături? Sau ar trebui să fie înțelese ca fiind persoane cu mai multe afilieri și asocieri, care trebuie să își aleagă singure prioritățile relative (asumându-și responsabilitatea care însoțește alegerea motivată)?”

Amartya Sen (2006), *Identity and Violence*, New York, London, Norton, p. 150.

4. Staub, E. (2004), „Basic Human Needs, Altruism, and Aggression”, în Miller, A. (ed.), *The Social Psychology of Good and Evil*, New York, Guilford Press, p. 56.

5. Galtung, J. (2004), *Transcend and Transform, An Introduction to Conflict Work*, Boulder, Paradigm Publisher, p. 2.

- Problema identității a jucat un rol important și în tulburările civile din mai multe state membre ale UE, de exemplu, în revoltele din districtul Brixton din Regatul Unit.

Identități multiple

Este problematică reducerea identității unei persoane la doar unul sau două elemente, cum ar fi originea etnică sau religioasă, la fel și tragerea unor concluzii generale bazate pe această caracterizare – cu alte cuvinte, clasificarea oamenilor pe categorii etnice sau religioase. Această reducere a identității oamenilor la o singură categorie principală este vizibilă și în clasificarea generală a oamenilor pe criterii de civilizație ⁶.

O privire mai atentă arată că toți avem mai multe afilieri sau identități, care împreună constituie diferite părți ale identității noastre. Cineva poate fi, de exemplu, cetățean francez, de origine etnică algeriană, polițist, atlet de triatlon, necăsătorit, credincios și un bun bucătar.

Atât alegerea individuală, cât și contextul social sunt decisive în stabilirea afilierilor/identităților considerate relevante și a modului în care oamenii le clasifică importanța. Factorii externi și contextele pot avea o importanță majoră pentru construirea identității, în special atunci când aceste elemente exterioare stau la baza unui tratament discriminatoriu care împiedică recunoașterea unei părți importante a identității unei persoane.

Diversitatea și activitățile poliției

Creșterea diversității are consecințe vaste atât pentru instituțiile de stat, cât și pentru societate în general. Carta de la Rotterdam reprezintă primul efort sistematic de a gestiona impactul diversității asupra practicilor polițienești în mediul UE. Carta de la Rotterdam din 1996: Activitatea poliției pentru o societate multiethnică, o inițiativă a Poliției din Rotterdam, a Consiliului Local Rotterdam și a organizației antidiscriminare Radar, conține orientări specifice cu privire la modalitatea de abordare a acestei chestiuni.

„În această lume a diversității etnice și culturale, rolul poliției este crucial. Având în vedere responsabilitatea lor specială pentru menținerea legii și a ordinii în societate, polițiștii sunt gardieni esențiali ai cadrului nostru social. Poliția se află printre cele mai vizibile agenții care îndeplinesc un rol civic. Acest lucru are două implicații majore.

În primul rând, poliția trebuie să acționeze întotdeauna – și să se vadă că acționează – cu incontestabilă corectitudine față de toate grupurile, precum și cu respectarea clară a diferențelor etnice și culturale. Din cauza nivelului său ridicat de vizibilitate, poliția trebuie să accepte că trebuie să acționeze ca «model» pentru toate agențiile publice în promovarea drepturilor fundamentale.

În al doilea rând, dacă minoritățile doresc să depășească aceste amenințări [de a fi ținta unui tratament opresiv și discriminatoriu] și să își joace rolul până la capăt, poliția trebuie să se străduiască să își folosească puterile speciale și unice în sprijinul idealurilor multi-etnice. Polițiștii trebuie să folosească legea la maximum pentru a combate actele motivate de rasism și de xenofobie. De asemenea, poliția trebuie să acționeze într-un mod proactiv pentru a preveni astfel de acțiuni și pentru a sprijini integrarea etnică și socială.”

Robin Oakley (1997), un consultant independent pe probleme de egalitate rasială, care a contribuit la elaborarea Cartei de la Rotterdam, în lucrarea sa *Introduction for the Rotterdam Charter – policing in a multi-ethnic society*, disponibilă la adresa: <http://legislationline.org/documents/action/popup/id/8562>

6. Sen, A. (2006), *Identity and Violence*, New York, London, Norton, p. 40 și următoarele.

O societate tot mai diversă le impune exigențe speciale organizațiilor de poliție. Pentru a oferi servicii care sunt atât aplicabile, cât și accesibile tuturor cetățenilor, o organizație de poliție trebuie să își adapteze:

- activitatea operațională, calitatea serviciilor și responsabilitățile generale la nevoile unei populații în continuă schimbare;
- structurile organizaționale, inclusiv recrutarea și păstrarea angajaților, opțiunile de carieră și indicatorii de performanță, spațiile interne pentru diversitate (cum ar fi asociațiile persoanelor gay din poliție);
- formarea inițială și continuă, precum și activitățile de sensibilizare specifice, ca măsuri complementare (care nu pot compensa lipsa de acțiune la nivel operațional și organizațional).

Sfat pentru formatori: Prezentați conceptele esențiale prin intermediul activităților 1 și 2

Activitățile 1 și 2 sunt instrumente utile pentru a le prezenta participanților conceptele esențiale ale modulului în cazul în care nu sunt familiarizați cu ele sau au nevoie de o reîmprospătare a cunoștințelor. Activitățile folosesc abordări ușor de înțeles pentru a ajuta participanții să înțeleagă conceptele. Este util să existe o înțelegere bună a acestor idei de bază, înainte de a aborda problemele mai abstracte din activitatea 3.

ACTIVITATEA FRA

Îmbunătățirea relațiilor dintre poliție și minorități

Modulul 2 a pus în discuție importanța unei relații de încredere între poliție și toate segmentele societății; în acest scop, toate persoanele trebuie să fie tratate într-un mod egal și nediscriminatoriu. În cadrul cercetării efectuate de FRA și intitulată *Sondajul Uniunii Europene privind minoritățile și discriminarea* (EU-MIDIS, 2010), au fost întrebați 23 500 de membri ai grupurilor de imigranți și ai minorităților etnice cu privire la experiențele pe care le-au avut în materie de discriminare și ca victime ale infracțiunilor, iar astfel s-a descoperit o nevoie urgentă și posibilități ample de îmbunătățire a relațiilor dintre poliție și minorități. Cercetarea a furnizat dovezi cu privire la o serie de probleme, inclusiv cu privire la opririle efectuate de poliție, demonstrând:

- necesitatea „îmbunătățirii percepției minorităților față de poliție ca serviciu public în măsură să satisfacă nevoile victimelor infracțiunilor și, în special, ale victimizării rasiale”;
- că „trebuie depuse eforturi în vederea abordării și a îmbunătățirii relațiilor dintre minorități și poliție”, ca urmare a unui procent ridicat de profiluri etnice percepute ca discriminatorii;
- că persoanele din grupurile minoritare care consideră că au fost oprite de poliție din cauza originii lor etnice au un nivel mai scăzut de încredere în poliție. Acest lucru are un efect social dăunător, deoarece poate submina încrederea minorităților în poliție și premisa că vor fi tratate echitabil. În același timp, aceasta duce la subraportarea infracțiunilor de către membrii grupurilor de imigranți și ai grupurilor etnice minoritare.

Pentru informații suplimentare, a se vedea FRA (2010), *Al patrulea raport EU-MIDIS „Date în obiectiv”*: Opririle efectuate de poliție și minoritățile, octombrie 2010, p.14, p. 17, disponibil la adresa: <http://fra.europa.eu/en/publication/2010/eu-midis-data-focus-report-4-police-stops-and-minorities>

b. Egalitatea și nediscriminarea: concepte fundamentale

Surse juridice

Principiul egalității și al nediscriminării are o importanță deosebită în domeniul drepturilor omului. Primele două articole din Declarația universală a drepturilor omului (DUDO) subliniază importanța egalității.

Declarația universală a drepturilor omului

Articolul 1

Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi.

Articolul 2

Fiecare om se poate prevala de toate drepturile și libertățile proclamate în prezenta Declarație fără nici un fel de deosebire ca, de pildă, deosebirea de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, de origine națională sau socială, avere, naștere sau orice alte împrejurări. [...]

Ideea de bază a egalității este ușor de înțeles: Simplul fapt că o persoană are caracteristici specifice, cum ar fi culoarea, sexul sau religia nu trebuie să conducă la un tratament diferențiat/mai puțin favorabil în comparație cu alte persoane care se află într-o situație asemănătoare. Totuși, aplicarea acestei idei simple în cazuri concrete este mai dificilă. Ca și în cazul drepturilor omului în general, trebuie să fie luate în considerare și puse în balanță toate circumstanțele relevante.

Toate drepturile omului trebuie să fie garantate în mod nediscriminatoriu. În limbajul juridic, așa-numita interdicție „accesorie” privind discriminarea este cuprinsă în toate tratatele generale în domeniul drepturilor omului, cum ar fi articolul 14 din CEaDO. Acest lucru înseamnă că dreptului la libertate personală și dreptului la viață privată, de exemplu, nu trebuie să li se aducă atingere în mod discriminatoriu, cum ar fi prin oprirea și percheziționarea sistematică a persoanelor de culoare.

În plus, dreptul la egalitate și la nediscriminare este garantat ca drept separat și independent, garantând o protecție mai amplă împotriva discriminării, de exemplu, la articolele 20 și 21 din Carta drepturilor fundamentale a UE, în Protocolul adițional nr. 12 la CEaDO și la articolul 26 din Pactul internațional al ONU cu privire la drepturile civile și politice.

Legislația specifică la nivel internațional și al Uniunii Europene oferă un cadru detaliat pentru combaterea discriminării, printr-o gamă largă de măsuri.

La nivelul ONU:

- Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (1965)
- Convenția internațională asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei (1979)
- Convenția internațională privind drepturile persoanelor cu handicap (2006)

La nivelul UE:

- *Directiva privind egalitatea de tratament în domeniul securității sociale*: Directiva 79/7/CEE a Consiliului privind aplicarea treptată a principiului egalității de tratament între bărbați și femei în domeniul securității sociale (19 decembrie 1978)
- *Directiva privind egalitatea rasială*: Directiva 2000/43/CE a Consiliului de punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică (29 iunie 2000)
- *Directiva privind egalitatea de tratament*: Directiva 2000/78/CE a Consiliului de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă (27 noiembrie 2000)
- *Directiva privind egalitatea de tratament în domeniul bunurilor și al serviciilor*: Directiva 2004/113/CE a Consiliului de aplicare a principiului egalității de tratament între femei și bărbați privind accesul la bunuri și servicii și furnizarea de bunuri și servicii (13 decembrie 2004)
- *Directiva privind egalitatea de tratament*: Directiva 2006/54/CE a Parlamentului European și a Consiliului privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și al egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și de muncă (reformă) (5 iulie 2006)
- *Decizia-cadru privind rasismul*: Decizia-cadru 2008/913/JAI a Consiliului privind combaterea anumitor forme și expresii ale rasismului și xenofobiei prin intermediul dreptului penal

Criterii protejate

Lista actuală cea mai cuprinzătoare se regăsește la articolul 21 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene. Acesta conține următoarele criterii: „sexul, rasa, culoarea, originea etnică sau socială, caracteristicile genetice, limba, religia sau convingerile, opiniile politice sau de orice altă natură, apartenența la o minoritate națională, averea, nașterea, un handicap, vârsta sau orientarea sexuală”.

Obligații care decurg din principiul nediscriminării

În temeiul legislației în domeniul nediscriminării, statele au următoarele obligații:

- de a respecta egalitatea (egalitatea în fața legii): aceasta înseamnă că puterea executivă și cea judecătorească trebuie să aplice legea într-un mod nediscriminatoriu;
- de a proteja împotriva discriminării la nivel legislativ (protecție egală a legii);
- de a lua măsuri administrative și de politică pentru o protecție eficientă împotriva discriminării, inclusiv:
 - protejarea împotriva discriminării între persoanele particulare, cum ar fi accesul la încadrare în muncă și la locul de muncă, precum și furnizarea și accesul la bunuri și servicii, inclusiv la locuințe. De exemplu, Directiva UE privind egalitatea rasială prevede astfel de protecții;
 - interzicerea prin lege a oricărei incitări publice la violență sau la ură îndreptată împotriva (grupurilor de) persoane, pe baza „rasei” lor, a culorii, religiei, provenienței sau originii naționale sau etnice. De exemplu, Decizia-cadru a UE privind rasismul prevede astfel de interdicții;
 - introducerea unor măsuri speciale sau specifice pentru depășirea dezavantajelor din trecut sau pentru compensarea sau prevenirea dezavantajelor actuale și pentru accelerarea progresului în direcția egalității pentru anumite grupuri. Adoptarea și menținerea unor astfel de „măsuri specifice” – care ar putea intra în categoria „discriminării pozitive”, a „acțiunii pozitive” sau a „tratamentului preferențial” – sunt permise în mod explicit în legislația privind drepturile omului și nu constituie, în sine, o discriminare. Un exemplu îl reprezintă adoptarea unor măsuri speciale de combatere a tiparelor discriminatorii de lungă durată care afectează femeile. Totuși, aceste măsuri ar trebui să fie temporare și nu trebuie să depășească ceea ce este necesar pentru a elimina inegalitatea respectivă. Principiul proporționalității este din nou vital în acest caz.

În contextul activităților poliției, principiul egalității în fața legii este de o importanță deosebită. În egală măsură, obligația impusă de drepturile omului de a lua măsuri eficiente pentru a proteja împotriva discriminării – de exemplu, luând măsuri împotriva infracțiunilor motivate de ură – este din ce în ce mai mult considerată crucială în lupta împotriva discriminării. Decizia-cadru privind rasismul din 2008 reflectă conștientizarea sporită a necesității de a întreprinde acțiuni pozitive.

„Poliția trebuie să își desfășoare activitatea în mod corect, ghidându-se în special după principiul imparțialității și al nediscriminării.”

Codul european de etică al poliției, Consiliul Europei, *Recomandarea Rec(2001)10 a Comitetului de Miniștri.*

„Curtea a stabilit în jurisprudența sa că, pentru apariția unei probleme în temeiul articolului 14 [interzicerea discriminării pe anumite criterii], trebuie să existe o diferență în tratamentul unor persoane aflate în situații sensibil similare [...] Un astfel de tratament diferențiat este discriminatoriu dacă nu are o justificare obiectivă și rezonabilă; cu alte cuvinte, dacă nu urmărește un obiectiv legitim sau dacă nu există o relație rezonabilă de proporționalitate între mijloacele întreprinse și obiectivul avut în vedere.”

Hotărârea CEDO în cauza Burden/Regatul Unit, nr. 13378/05, 29 aprilie 2008, punctul 60

Definițiile discriminării ⁷

Discriminarea poate fi considerată:

- o diferență în tratamentul unor persoane care se află într-o situație similară;
- tratamentul diferențiat este legat de un criteriu „protejat”;
- nu există nicio justificare obiectivă și rezonabilă pentru acest tratament diferențiat.

Legislația UE face distincție între discriminarea directă și cea indirectă:

Discriminarea directă: „se consideră că are loc o discriminare directă atunci când o persoană este tratată mai puțin favorabil decât a fost sau ar fi o altă persoană, într-o situație comparabilă, pe baza rasei sau originii etnice”.

Discriminarea indirectă: „se consideră că are loc o discriminare indirectă atunci când o dispoziție, un criteriu sau o practică aparent neutră pune o persoană, de o anumită rasă sau origine etnică, într-o situație specială dezavantajoasă, în comparație cu alte persoane, în afară de cazul în care acea dispoziție, criteriu sau practică se justifică obiectiv, printr-un scop legitim și dacă mijloacele de atingere a aceluia scop sunt corespunzătoare și necesare.”

Sursa: Directiva 2000/43/CE a Consiliului din 29 iunie 2000 de punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică (Directiva privind egalitatea rasială), articolul 2 alineatul (2), disponibilă la adresa: <http://data.europa.eu/eli/dir/2000/43/oj>

Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) definește discriminarea directă ca un tratament diferențiat al unor persoane aflate în situații similare, în care principiul scopului legitim și cel al proporționalității nu sunt respectate în mod corespunzător. Discriminarea indirectă se axează pe reguli, criterii sau practici neutre și apoi se întreabă dacă acestea au un efect negativ asupra grupurilor definite de un „criteriu protejat”. Acest concept de discriminare indirectă se regăsește acum și în jurisprudența CEDO ⁸.

ACTIVITATEA FRA

Definirea discriminării multiple

Discriminarea multiplă este discriminarea întemeiată pe mai multe criterii protejate, de exemplu discriminarea unei persoane pentru că este femeie și de etnie romă. Majoritatea instanțelor UE au de-a face cu un singur criteriu de discriminare într-o cauză de discriminare directă sau indirectă. Introducerea conceptului de „discriminare multiplă” în legislație ar putea contribui la o mai bună adaptare a legii la experiențele oamenilor în materie de discriminare, arată cercetările FRA.

Pentru informații suplimentare cu privire la discriminarea multiplă, a se vedea secțiunea „Materiale suplimentare” din acestui modul și lucrarea FRA (2013) Inequalities and multiple discrimination in access to and quality of healthcare, Luxemburg, Oficiul pentru Publicații, disponibilă la adresa: <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/inequalities-discrimination-healthcare>

7. Conform lucrării FRA și a Consiliului Europei (2011), Manual de drept european privind nediscriminarea, Luxemburg, Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene (Oficiul pentru Publicații), p. 21-55, disponibilă la adresa: <http://fra.europa.eu/en/publication/2011/handbook-european-non-discrimination-law>

8. Hotărârea CEDO în cauza D.H. și alții/Republica Cehă, nr. 57325/05, 13 noiembrie 2007.

Justificarea/apărarea tratamentului mai puțin favorabil – abordări diferite, dar similare în cadrul CEaDO și în legislația UE

Următorul citat din jurisprudența CEDO conține un mecanism general de protecție sau o expresie de justificare pentru toate tipurile de discriminare: „în cazul în care [tratamentul diferențiat] nu are nicio justificare obiectivă și rezonabilă”. Cu alte cuvinte, un tratament diferențiat este discriminatoriu în cazul în care nu există nicio justificare obiectivă și rezonabilă pentru acesta. În schimb, legislația UE aplică această abordare a mecanismelor general de protecție doar discriminării indirecte. Pentru discriminarea directă, trebuie luate în considerare doar mecanismele de protecție specifice și limitate.

Deși formulate diferit, abordările sunt destul de asemănătoare în fond: mecanismele de protecție specifice în conformitate cu legislația UE pot fi integrate în contextul mai larg al mecanismelor generale de protecție, așa cum au fost dezvoltate de jurisprudența CEDO. Cu alte cuvinte, mecanismele specifice de protecție în conformitate cu directivele privind nediscriminarea sunt aspecte particulare ale mecanismelor generale de protecție ⁹.

Prin urmare, schema analitică următoare referitoare la nediscriminare se bazează pe abordarea privind „mecanismele generale de protecție”.

Sfat pentru formatori: Analizați nediscriminarea prin intermediul activității 3

Activitatea 3 este un instrument potrivit pentru a ajuta participanții să se familiarizeze cu noțiunile de nediscriminare și tratament echitabil. Ea le oferă o șansă de a observa în mod interactiv exemple de moduri în care poate avea loc discriminarea și cum se pot aborda problemele legate de acest subiect.

c. Discriminarea și crearea de profiluri

Instituțiile de stat, inclusiv poliția, trebuie să respecte principiul egalității în exercitarea funcțiilor lor. O problemă extrem de relevantă în acest sens este cea a creării profilurilor de către poliție pe criterii etnice și de altă natură.

Ce este crearea de profiluri?

- La nivel general, crearea profilurilor presupune clasificarea persoanelor în funcție de caracteristicile lor, fie că sunt „nemo-dificabile” (precum sexul, vârsta, etnia, înălțimea) sau „modificabile” (precum obiceiuri, preferințe și alte elemente de comportament).
- Cu toate că, în sine și prin sine, crearea unui profil reprezintă un instrument valoros, aceasta poate duce la greșeli atunci când se corelează anumite caracteristici cu anumite preferințe sau comportamente.
- Cercetările din domeniul psihologiei sociale au demonstrat că oamenii tind să le aplice „celorlalți” stereotipuri și – astfel – să ajungă la concluzii rapide și inexacte ¹⁰.

9. Pentru informații suplimentare, a se vedea lucrarea FRA și a Consiliului Europei (2011), *Manual de drept european privind nediscriminarea*, Luxemburg, Oficiul pentru Publicații, p. 43 și următoarele, disponibilă la adresa: <http://fra.europa.eu/en/publication/2011/handbook-european-non-discrimination-law>

10. Hogg, M. și Vaughan, G. (2011), *Social Psychology*, ediția a șasea, Essex, Pearson Education Limited, p. 356 și următoarele.

Crearea de profiluri în activitatea poliției

Crearea unui profil poate reprezenta un instrument legitim pentru arestarea persoanelor suspectate de comiterea unei infracțiuni. În mod asemănător, aceasta se poate baza pe ipoteze calificate ce derivă din experiență și instruire, punând mai mult accent pe comportament decât pe caracteristicile rasiale, etnice sau religioase. De exemplu, polițiștii pot utiliza profiluri care le sugerează să caute indivizi care vizitează în mod repetat anumite locații, care se întâlnesc și fac schimb de genți înainte să se despartă, care manifestă un comportament imprevizibil sau nervos sau care fac, în mod repetat, achiziții semnificative, achitând numai în numerar.

Crearea de profiluri poate deveni problematică atunci când un criteriu protejat, cum ar fi etnia, „rasa” sau afilierea religioasă, de exemplu, este singurul sau principalul motiv de alertare pentru un polițist. Polițistul poate fi instruit să vizeze anumite grupuri sau poate ține cont de unul dintre aceste atribute atunci când acționează, dar aceste tipuri de criterii protejate nu ar trebui să reprezinte motivația principală pentru o acțiune a poliției. Acțiunea poliției trebuie să se bazeze pe alți factori, stabiliți de legislația națională. De obicei, punctul de pornire constă în stabilirea existenței unor „motive rezonabile” care să constituie o „suspiciune” (de exemplu, pe baza unui comportament suspect sau neobișnuit într-un anumit context). În caz contrar, acțiunile întreprinse prin crearea unui profil pe baza anumitor criterii protejate, cum ar fi etnia, pot fi discriminatorii.

Ce înseamnă crearea unui profil etnic discriminatoriu?

Crearea unui profil etnic a devenit un subiect important după atacurile teroriste de la New York, Pennsylvania și Washington D.C. (2001), Madrid (2004) și Londra (2005). Organizațiile internaționale, printre care ONU, Consiliul Europei, UE și ONG-urile, și-au exprimat îngrijorarea cu privire la acest lucru și, în consecință, participanții pot fi deosebit de interesați de acest subiect. Prin urmare, este utilă familiarizarea cu acest tip de creare de profiluri.

Publicația FRA intitulată „Ghid pentru înțelegerea și prevenirea creării profilurilor etnice discriminatorii” abordează acest subiect și conține următoarea terminologie:

„Crearea profilului etnic discriminatoriu implică:

tratarea unui individ într-un mod mai puțin favorabil comparativ cu alte persoane care se află într-o situație asemănătoare (cu alte cuvinte „discriminatorie”), de exemplu, prin efectuarea operațiunilor polițienești cum este cea de oprire și percheziționare; o decizie de a exercita autoritate polițienească bazată exclusiv sau în principal pe rasa, etnia sau religia individului respectiv.”

Sursa: FRA (2010), Ghid pentru înțelegerea și prevenirea creării profilurilor etnice discriminatorii, Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, octombrie 2010, p. 15, disponibil la adresa: <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/understanding-and-preventing-discriminatory-ethnic-profiling-guide>

2. Schemă analitică – nediscriminarea¹¹

Să revenim acum la modul în care trebuie să analizăm dacă o anumită situație reprezintă o discriminare.

Ca și în cazul analizei drepturilor omului din modulul 3, este utilă o abordare în două etape. Etapele analizei diferă de cele întâlnite în modulul 3 cu privire la obligația de a respecta și de a proteja. Există, totuși, și asemănări în ceea ce privește principiul proporționalității.

Partea 1:	Există un tratament inegal legat de o anumită caracteristică a unei persoane?
Partea a 2-a:	Există motive obiective sau rezonabile pentru acest tratament inegal?

Această analiză este orientată către completarea activității 3 și a fișei de lucru 3. Însă informațiile pot fi utile pentru toate activitățile din acest modul.

Procesul de analiză

PARTEA 1: EGALITATE DE TRATAMENT SAU TRATAMENT DIFERENȚIAT?

1.1. Există indicii ale unui tratament diferențiat? Există situații asemănătoare tratate într-un mod diferit? Există situații diferite tratate în mod asemănător?

Răspunsul la aceste întrebări ajută la descoperirea asemănărilor și a diferențelor de tratament. Înțelegerea modului în care aceste atribute se suprapun și se ramifică face mai ușoară axarea analizei pe acele elemente care ar putea face parte din tratamentul discriminatoriu.

1.2. Tratamentul diferențiat se bazează pe un criteriu protejat?

Criteriile protejate sunt: sexul, „rasa”, culoarea, originea etnică sau socială, caracteristicile genetice, limba, religia sau convingerile, opiniile politice sau de orice altă natură, apartenența la o minoritate națională, averea, nașterea, un handicap, vârsta sau orientarea sexuală.

11. Pe baza lucrării lui Suntinger, W. (2005), *Menschenrechte und Polizei, Handbuch für TrainerInnen*, Viena, Bundesministerium für Inneres, p. 84.

PARTEA A 2-A: TRATAMENT DIFERENȚIAT JUSTIFICAT SAU DISCRIMINARE

În cazul în care în partea 1 a analizei este identificat un tratament diferențiat legat de un criteriu protejat, atunci partea a 2-a poate fi utilizată pentru a identifica motivația care stă la baza tratamentului diferențiat și dacă acest tratament este justificat. În conformitate cu dreptul internațional al drepturilor omului, o diferență de tratament poate fi justificată numai în cazul în care există motive rezonabile și obiective pentru aceasta. Răspunsul la următoarele întrebări poate ajuta la stabilirea acestui lucru:

- Răspunsul la toate întrebările este „**DA**”: tratamentul diferențiat este justificat.
- Răspunsul la una sau mai multe dintre întrebări este „**NU**”: tratamentul diferențiat nu este justificat și este considerat discriminare.

2.1. Distincția se bazează pe motive rezonabile și obiective?

- Tratamentul diferențiat urmărește un scop legitim?
- Este potrivit? Este necesar? Este aceasta cea mai puțin invazivă măsură? Există alternative?

Fișă de lucru – activitatea 3: Analiza drepturilor omului – nediscriminarea

Studiul de caz A: Întoarcerea unei persoane la punctul de control

Această analiză se bazează pe Hotărârea CEDO în cauza Timișev/Rusia, nr. 55762/00 și 55974/00, din 13 decembrie 2005

Această cauză ilustrează foarte bine...

...factorii care transformă un tratament diferențiat în discriminare

...faptul că este legitimă tratarea oamenilor în mod diferit pe baza unor motive rezonabile și obiective, cum ar fi comportamentul, dar că este discriminatorie tratarea oamenilor în mod diferit pe baza unor criterii protejate, cum ar fi originea etnică

Analiză

PARTEA 1: EGALITATE DE TRATAMENT SAU TRATAMENT DIFERENȚIAT?

- 1.1. Există indicii ale unui tratament diferențiat?
Există situații asemănătoare tratate într-un mod diferit?
Există situații diferite tratate în mod asemănător?**

Domnului T. i-a fost refuzată intrarea în Ka-Ba, o provincie a statului B, în timp ce ceilalți șoferi – persoane aflate în aceeași situație – au fost lăsați să treacă frontiera administrativă pentru a intra în Ka-Ba.

1.2. Tratamentul diferențiat se bazează pe un criteriu protejat?

Se pune întrebarea, în acest caz, dacă tratamentul diferențiat s-a datorat unui criteriu protejat. Domnul T. a făcut legătura între interdicția de intrare și originea sa etnică, un criteriu protejat în cadrul căruia originea etnică se suprapune cu „rasa”. Autoritățile au susținut că diferența de tratament nu a avut legătură cu un astfel de criteriu, ci că a fost provocată de comportamentul domnului T.

CEDO a dat crezare versiunii reclamantului privind evenimentele, care a fost confirmată de anchetele independente efectuate de către organele de urmărire penală și de poliție. (*Ibid.*, punctul 44)

„Revenind la circumstanțele prezentei cauze, Curtea notează că polițistul cu rang înalt [din Ka-Ba] a ordonat polițiștilor rutieri să nu primească în provincie [«persoane de etnia X»]. Dat fiind că, potrivit informațiilor prezentate de guvern, originea etnică a unei persoane nu apărea nicăieri în documentele de identitate [din statul B], ordinul a interzis nu numai trecerea oricărei persoane care chiar era de etnia [X], ci și a celor care erau doar percepute ca aparținând respectivului grup etnic. Nu s-a reclamat că reprezentanți ai altor grupuri etnice ar fi fost supuși unor restricții similare [...] În opinia Curții, aceasta a reprezentat o inegalitate clară de tratament în exercitarea dreptului la liberă circulație, pe baza originii etnice a unei persoane.” (*Ibid.*, punctul 54)

PARTEA A 2-A: TRATAMENT DIFERENȚIAT JUSTIFICAT SAU DISCRIMINARE**2.1. Distincția se bazează pe motive rezonabile și obiective?**

În cazul în care se constată că a existat un tratament diferențiat legat de un criteriu protejat, este obligația statului să demonstreze că această diferență poate fi justificată. Cu alte cuvinte, statul trebuie să demonstreze existența unor motive întemeiate care să poată fi considerate rezonabile și obiective.

În acest caz, „guvernul nu a oferit nicio justificare pentru diferența de tratament între persoanele de origine etnică [X] și cele de altă origine etnică în ceea ce privește exercitarea dreptului lor la liberă de circulație. În orice caz, Curtea consideră că nicio diferențiere de tratament care se bazează în mod exclusiv sau într-o măsură hotărâtoare pe originea etnică a unei persoane nu poate fi justificată în mod obiectiv într-o societate contemporană democratică bazată pe principiul pluralismului și al respectării diferitelor culturi”. (Ibid., punctul 58)

În consecință, s-a constatat că diferența de tratament constituie discriminare.

Analiza se bazează pe procedura
Comitetului pentru Drepturile
Omului al Organizației Națiunilor
Unite în cauza Williams/Spania,
nr. 1493/2006, din 17 august 2009

Studiul de caz B: Controlul identității la gară

Această cauză ilustrează foarte bine...

...caracteristicile principale ale creării de către poliție a unor profiluri etnice interzise: bazându-se numai sau în principal de „rasă”, etnia sau religia unei persoane [...]

...crearea de profiluri etnice ca încălcare a demnității umane a persoanelor în cauză

Detalii suplimentare privind cauza

Doamna W. a introdus o acțiune împotriva modului în care a fost tratată de către poliție la instanțele de judecată din țara E, care au considerat că verificarea selectivă a identității de către poliție a fost legală, deoarece putea fi justificată de obiectivul legitim al controlării fenomenului imigrației ilegale. Doamna W. a depus o plângere la Comitetul ONU pentru Drepturile Omului, care monitorizează punerea în aplicare a Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice. Ea a susținut că țara E a încălcat articolul 26 din PIDCP, care interzice discriminarea.

Analiză

PARTEA 1: EGALITATE DE TRATAMENT SAU TRATAMENT DIFERENȚIAT?

- 1.1. Există indicii ale unui tratament diferențiat?
Există situații asemănătoare tratate într-un mod diferit?
Există situații diferite tratate în mod asemănător?**

Nu a fost contestat faptul că doamna W. a fost singurul pasager oprit de polițist și a cărui identitate a fost verificată. Prin urmare, ea a fost tratată altfel decât ceilalți pasageri, care nu au fost verificați.

1.2. Tratamentul diferențiat se bazează pe un criteriu protejat?

Care au fost motivele pentru acest tratament diferențiat aplicat doamnei W.?

În cadrul procedurii interne a devenit evident faptul că polițistul a oprit-o și a verificat-o din cauza culorii pielii sale. Polițistul a recunoscut în mod deschis acest lucru. Acest fapt nu a fost contestat în fața instanțelor naționale. Nu s-a clarificat, însă, dacă polițistul a acționat pe baza unui ordin scris. Chiar dacă aceasta ar fi fost situația, problema principală ar fi rămas aceeași: legătura clară dintre culoarea pielii și tratamentul aplicat de polițist doamnei W.

Comitetul pentru Drepturile Omului s-a pronunțat astfel:

„În cazul de față, rezultă din dosar că verificarea identității în cauză a fost de natură generală. Autoarea susține că nu i s-a verificat identitatea nimănui altcuiva din imediata sa apropiere și că polițistul care a oprit-o și i-a pus întrebări a făcut referire la trăsăturile sale fizice pentru a explica de ce i-a cerut doar ei, și nu și altcuiva din apropiere, să își prezinte actele de identitate. Aceste afirmații nu au fost combătute de organele administrative și judiciare în fața căroră reclamanta și-a prezentat cazul sau în cadrul procedurii în fața Comitetului”.

Organizația Națiunilor Unite, Comitetul pentru Drepturile Omului, nr. 1493/2006, Williams/Spania, 17 august 2009, punctul 7.4

„Răspunderea internațională a unui stat pentru încălcarea Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice trebuie să fie judecată în mod obiectiv și poate rezulta din acțiunile sau omisiunile oricăruia dintre organele sale de autoritate. În cazul de față, cu toate că nu pare să fi existat un ordin scris în [țara E] care să ceară în mod expres efectuarea de controale de identitate de către polițiști pe baza criteriului culorii pielii, se pare că polițistul a considerat că a acționat în conformitate cu acest criteriu, unul considerat justificat de către instanțele care au instrumentat cazul.” (Ibid., punctul 7,3)

„În aceste condiții, Comitetul nu poate concluziona decât că reclamanta a fost singura persoană aleasă pentru verificarea identității numai din cauza trăsăturilor sale rasiale și că acestea au constituit factorul decisiv pentru care a fost suspectată de conduită ilegală.” (Ibid., punctul 7,4)

PARTEA A 2-A: TRATAMENT DIFERENȚIAT JUSTIFICAT SAU DISCRIMINARE

În cazul în care tratamentul diferențiat este într-adevăr legat de un criteriu protejat, rămâne totuși problema unei posibile justificări pentru acest tratament diferențiat. În conformitate cu dreptul internațional al drepturilor omului, o diferență de tratament poate fi justificată numai în cazul în care există motive rezonabile și obiective pentru aceasta.

Comitetul pentru Drepturile Omului: „[...] reamintește jurisprudența sa conform căreia nu orice diferențiere de tratament constituie discriminare, în cazul în care criteriile pentru această diferențiere sunt rezonabile și obiective și dacă obiectivul este acela de a atinge un scop care este legitim în temeiul Pactului.”

2.1. Distincția se bazează pe motive rezonabile și obiective?

Autoritățile din țara E au susținut că verificarea identității în acest caz a fost perfect legală și că a urmărit scopul legitim de a controla imigrația ilegală. Dacă o persoană acceptă că acest obiectiv este legitim, acea persoană trebuie să accepte, de asemenea, în opinia sa, că „verificările poliției efectuate în acest scop, cu respectul cuvenit și un simț necesar al proporției, pot lua în considerare anumite caracteristici fizice sau etnice ca fiind un indiciu rezonabil al originii unei persoane din altă țară decât [țara E].” (Ibid., punctul 4.3)

Deși a fost de acord cu guvernul în ceea ce privește legitimitatea scopului de a controla imigrația ilegală, Comitetul nu a fost de acord cu privire la acțiunea poliției, care a fost declanșată doar de caracteristicile fizice și etnice.

„În cazul analizat, Comitetul consideră că nu au fost îndeplinite criteriile privind obiectivitatea și caracterul rezonabil. În plus, reclamantei nu i s-a oferit nicio satisfacție, de exemplu, prin prezentarea de scuze ca măsură reparatorie.” (Ibid.)

Această constatare a lipsei caracterului rezonabil și a obiectivității a fost făcută în contextul efectelor cunoscute ale unui astfel de tratament: „Acțiunea contrară [vizând doar persoanele cu trăsături specifice] nu numai că ar afecta negativ demnitatea persoanelor în cauză, ci ar contribui, de asemenea, la răspândirea atitudinilor xenofobe în rândul populației generale și ar fi în contradicție cu o politică eficientă de combatere a discriminării rasiale.” (Ibid., punctul 7.2).

Sfat pentru formatori: Tratați cu seriozitate îngrijorările participanților

Unii participanți s-ar putea opune, spunând că poliția trebuie să utilizeze trăsăturile exterioare pentru a-și îndeplini atribuțiile. Aceștia s-ar putea întreba dacă această hotărâre înseamnă că nu mai pot ține cont vreodată de culoarea pielii sau de alte trăsături fizice în calitate de criterii relevante pentru activitatea polițienească. Alții s-ar putea întreba cum să facă delimitarea între utilizarea trăsăturilor exterioare în mod adecvat și crearea de profiluri interzise.

Aceste observații arată în mod clar de ce este atât de dificil de abordat crearea de profiluri etnice în cadrul unor cursuri de formare a polițiștilor, deoarece se consideră că pune sub semnul întrebării unele dintre ipotezele de bază cu privire la bunele practici polițienești. Iar acest lucru ar putea duce la un sentiment de nesiguranță la care participanții reacționează, de multe ori, într-un mod puternic emoțional.

Prin urmare, este de o importanță crucială într-o situație de formare să fiți capabil să intrați în pielea participanților și să le luați în serios temerile.

Materiale suplimentare

Criterii protejate – cele „clasice” și cele „noi”

Din punct de vedere istoric, în Europa, principiul egalității s-a axat, în primul rând, pe privilegiile asociate cu anumite grupuri din cadrul societății, de exemplu bărbații, persoanele de familie bună sau persoanele înstărite. Perspectiva istorică se reflectă în prevederile constituției multor state membre ale UE.

Aceste criterii pot fi considerate „clasice”. În secolul al XX-lea a avut loc o dezvoltare importantă a listei de criterii de diferențiere interzise. Lista actuală, cea mai cuprinzătoare, se regăsește la articolul 21 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, care conține următoarele criterii: „sexul, rasa, culoarea, originea etnică sau socială, caracteristicile genetice, limba, religia sau convingerile, opiniile politice sau de orice altă natură, apartenența la o minoritate națională, averea, nașterea, un handicap, vârsta sau orientarea sexuală”. Handicapul, vârsta, orientarea sexuală sau caracteristicile genetice nu sunt cuprinse în mod explicit la articolul 14 din CEaDO, un text care a fost elaborat în 1950. Dar trebuie să ne amintim că listele de criterii interzise – în majoritatea instrumentelor din domeniul drepturilor omului – nu sunt exhaustive, fapt ce permite completarea acestora prin intermediul jurisprudenței.

De ce merită subliniată această extindere a listei de criterii? Pentru că ea reflectă, în mod interesant, două aspecte interdependente:

- percepțiile și valorile sociale se modifică în mod continuu, iar acest lucru se reflectă în caracterul dinamic al evoluțiilor din domeniul drepturilor omului;
- forțele sau mișcările sociale au impulsivat această extindere. Acestea preiau limbajul drepturilor omului pentru a-și consolida cererile: ca și mișcarea pentru drepturile femeilor și, mai recent, mișcarea persoanelor lesbiene, homosexuale, bisexuale și transgen.

Sfat pentru formatori: Extindeți lista

Cultura polițienească tinde să fie caracterizată printr-o anumită perspectivă conservatoare atunci când vine vorba despre schimbarea percepțiilor sociale. O „rezistență viscerală” este frecvent întâlnită atunci când se discută aceste probleme. Experiența arată că discutarea acestei liste de criterii în continuă extindere poate fi o modalitate utilă de a oferi o perspectivă globală. Aceasta ne ajută să tratăm acest subiect dificil într-un mod constructiv.

Discriminarea multiplă

Persoanele care aparțin unor minorități „vizibile”, precum romii și persoanele de origine africană, sunt mai predispuse să sufere discriminări multiple – și anume să fie discriminate din mai multe puncte de vedere – decât alte minorități. De asemenea, factorii socioeconomici, precum veniturile mici, pot face oamenii mai vulnerabili la discriminare multiplă.

După cum s-a menționat în notele de informare, majoritatea instanțelor UE au de-a face cu un singur motiv de discriminare în fiecare cauză. Acest lucru înseamnă că victimelor care s-au confruntat cu discriminarea multiplă le este mai greu să își prezinte situația în instanță și să primească despăgubiri pentru toate tipurile de discriminare suferită. Introducerea conceptului de „discriminare multiplă” în legislație ar putea contribui la o mai mare armonizare a legii cu experiențele complexe în materie de discriminare cu care se confruntă, de fapt, oamenii.

ACTIVITATEA FRA

Găsirea dovezilor privind discriminarea

În *Sondajul Uniunii Europene privind minoritățile și discriminarea* (EU-MIDIS, 2010) al FRA, în cadrul căruia au fost întrebați 23 500 de membri ai grupurilor de imigranți și ai minorităților etnice cu privire la experiențele pe care le-au avut în materie de discriminare și ca victime ale infracțiunilor, s-a constatat că unul din patru respondenți din UE care fac parte dintr-o minoritate etnică sau sunt imigranți s-a simțit discriminat din două sau mai multe motive pe parcursul celor 12 luni anterioare studiului. În răspunsurile lor, au ales originea etnică sau statutul de imigrant drept cel mai important motiv de discriminare cu care se confruntă. Motivele de discriminare incluse în sondaj au fost: originea etnică sau statutul de imigrant, sexul, orientarea sexuală, vârsta, religia sau convingerile, handicapul și alte motive relevante pentru respondent.

Pentru informații suplimentare, a se vedea FRA (2011), Al cincilea raport EU-MIDIS „Date în obiectiv”: Discriminarea multiplă, Luxemburg, Oficiul pentru Publicații, disponibil la adresa: <http://fra.europa.eu/en/publication/2011/eu-midis-data-focus-report-5-multiple-discrimination>

Crearea de profiluri: definiții și posibile efecte

Crearea unui profil etnic

ACTIVITATEA FRA

Evitarea creării unui profil etnic discriminatoriu

Crearea profilurilor etnice discriminatorii reprezintă o practică în general subraportată și puțin înțeleasă. Publicația FRA intitulată *Ghid pentru înțelegerea și prevenirea creării profilurilor etnice discriminatorii* analizează practica creării profilurilor în contextul asigurării respectării legii și explică motivul pentru care crearea profilurilor pe bază de rasă, etnie sau religie este considerată discriminatorie și, prin urmare, ilegală.

Pentru informații suplimentare, a se vedea FRA (2010), Ghid pentru înțelegerea și prevenirea creării profilurilor etnice discriminatorii, Luxemburg, Oficiul pentru Publicații, disponibil la adresa: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1133-Guide-ethnic-profiling_RO.pdf

Așa cum s-a menționat în notele de informare, ghidul FRA prevede terminologia pentru „crearea unui profil etnic”. Aceasta se bazează pe definițiile și explicațiile oferite de diverse organisme, cum ar fi:

- Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței (ECRI) a adoptat *Recomandarea de politică generală nr. 11 privind combaterea rasismului și a discriminării rasiale în activitatea de poliție*, care definește „crearea unui profil rasial” astfel¹²:

„utilizarea de către poliție, fără justificare obiectivă și rezonabilă, a unor criterii precum rasa, culoarea, limba, religia, naționalitatea sau originea națională sau etnică în activitățile de control, de supraveghere sau de investigare”.

- CEDO a făcut următoarea declarație cu privire la această chestiune într-o hotărâre de primă importanță:

„[...] nicio diferențiere de tratament bazată exclusiv sau într-o măsură hotărâtoare pe originea etnică a unei persoane nu poate fi justificată în mod obiectiv într-o societate contemporană democratică construită pe principiul pluralismului și al respectării diferitelor culturi.”¹³

- Comitetul ONU pentru Drepturile Omului a emis următorul fragment cu privire la acest subiect:

„[...] În cazul în care autoritățile efectuează astfel de controale [de identitate], trăsăturile fizice sau caracteristicile etnice ale persoanelor supuse acestora nu ar trebui, în sine, să fie considerate concludente pentru eventuala prezență ilegală a acestora în țară. Controalele nu ar trebui nici să fie efectuate astfel încât să vizeze numai persoanele cu anumite trăsături fizice sau caracteristici etnice. Acțiunea contrară nu numai că ar afecta negativ demnitatea persoanelor în cauză, ci ar contribui, de asemenea, la răspândirea atitudinilor xenofobe în rândul populației generale și ar fi în contradicție cu o politică eficientă de combatere a discriminării rasiale.”¹⁴

Trei tipuri de creare a profilurilor de către poliție:

- **Profiluri bazate pe informații specifice cu privire la o persoană bănuită de săvârșirea unei infracțiuni:** Crearea unui profil reprezentativ, în modul cel mai evident, un instrument legitim pentru arestarea persoanelor suspectate de comiterea unei infracțiuni. Utilizarea unui profil care enumeră caracteristici aparținând unor suspecți concreți ca instrument ajutător în arestarea acestora este considerată, de regulă, o abordare „de bun simț” în activitatea poliției. Profilul se bazează pe dovezi referitoare la un anumit eveniment sau la o serie de evenimente.
- **Profiluri care nu se bazează pe informații specifice:** Crearea profilului poate fi, de asemenea, un instrument legitim și util în identificarea persoanelor care pot comite o infracțiune „pe ascuns”, de exemplu prin ascunderea unor obiecte interzise, sau care probabil că vor comite o infracțiune în viitor, de exemplu deoarece se deplasează către locul unui viitor jaf. În cazul profilurilor care se bazează puternic pe tipul de comportament, probabilitatea de a fi considerate discriminatorii pe motive de „rasă”, etnie sau religie este mai redusă.
- **Crearea de profiluri care se bazează pe generalizări:** Aceasta poate să apară ca o consecință a politicii organizaționale, de exemplu, în cazul în care se emit instrucțiuni scrise sau orale explicite destinate anumitor grupuri. Crearea unui profil se poate produce și la nivel operațional, atunci când fiecare polițist poate aplica stereotipuri sau generalizări bazate pe „rasă”, etnie sau religie. Această practică poate fi motivată în mod conștient de prejudecăți personale sau este posibil ca polițiștii să nu fie conștienți de măsura în care aplică generalizări sau stereotipuri.

12. Consiliul European, Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței (2007), *Combating racism and racial discrimination in policing*, CRI(2007)39, Strasbourg, Consiliul European, 29 iunie 2007.

13. Hotărârea CEDO în cauza Timișev/Rusia, nr. 55762/00 și 55974/00, 13 decembrie 2005, punctul 58.

14. Organizația Națiunilor Unite, Comitetul pentru Drepturile Omului, nr. 1493/2006, Williams/Spania, 17 august 2009, punctul 7.2.

Distincția între crearea unui profil admisibil și crearea unui profil etnic discriminatoriu

Atunci când polițiștii opresc anumite persoane, iar alegerea acestora se bazează exclusiv sau în principal pe „rasa”, etnia sau religia persoanelor, avem de-a face cu discriminare directă, care este ilegală. Prin „motiv principal” se înțelege că acel polițist nu ar fi oprit persoana respectivă dacă aceasta nu ar fi aparținut unei anumite „rase”, etnii sau religii. Cu toate că se acceptă ca „rasa”, etnia sau religia să reprezinte unul dintre factorii luați în considerare de polițist, acesta nu poate constitui singurul sau principalul motiv al opririi.¹⁵

Un exemplu din publicația FRA intitulată Ghid pentru înțelegerea și prevenirea creării profilurilor etnice discriminatorii: *„În urma unei serii de jafuri brutale produse în Viena, Austria, presupuse a fi fost comise de doi infractori cu pielea închisă la culoare, organelor de poliție li s-a solicitat să oprească toate grupurile de persoane de culoare pentru a li se verifica identitatea. În urma unui protest public, ordinul a fost modificat, fiind vizate «persoanele de culoare, de origine africană, în vârstă de aproximativ 25 de ani, 170 cm înălțime, de conformație athletică, purtând [...] jachete de fâș». În cursul unei singure zile, poliția a oprit și percheziționat 136 de bărbați de culoare fără ca vreunul dintre aceștia să fie găsit a avea o legătură cu jafurile. Oprirea persoanelor pe baza descrierii inițiale a suspectului este posibil să fie considerată un exemplu de discriminare directă, în timp ce utilizarea celui de al doilea profil nu ar constitui probabil discriminare. Este evident faptul că etnia unui suspect este importantă pentru identificarea acestuia. Totuși, aceasta nu poate constitui singura bază pentru luarea unor măsuri de aplicare a legii împotriva respectivei persoane. Din analiza cazurilor prezentate anterior rezultă că «suspiciunea» care trebuie să apară pentru ca poliția să ia măsuri [...] trebuie să se bazeze pe comportamentul unui individ sau pe alți factori similari care să îl evidențieze, și nu pe caracteristici precum rasa, etnia sau religia.” (Ibid., p. 22)*

Discriminarea intenționată – efectul discriminatoriu

În discuțiile despre crearea unui profil etnic ați putea întâmpina obiecții care susțin că nu poate fi discriminatorie crearea unui profil etnic, deoarece nu a existat nicio intenție de discriminare. Ar trebui evidențiate două idei, ca răspuns:

- Dreptul internațional al drepturilor omului arată clar că discriminarea se referă nu numai la cazurile în care o persoană este tratată mai puțin favorabil în mod intenționat, ci și la situațiile în care tratamentul mai puțin favorabil este pur și simplu efectul anumitor acțiuni, fără niciun fel de „rea intenție”.
- Prin urmare, polițiștii care iau în considerare dimensiunea egalității trebuie să analizeze modul în care populația percepe și resimte acțiunile lor.

De ce este dăunătoare și contraproductivă crearea unui profil etnic discriminatoriu ¹⁶

- **Efecte negative la nivel individual:** Este dăunătoare pentru demnitatea umană și poate umili sau chiar traumatiza oamenii. Crearea unui profil general ignoră individualitatea unică a fiecăruia dintre noi. Legea impune ca fiecare persoană să fie tratată ca individ de sine stătător. Deși este posibil ca extremiștii islamisti asociați cu amenințarea în cauză să aibă trăsături musulmane și asiatice, acest lucru nu poate genera presupunerea că toate persoanele cu trăsături musulmane sau asiatice sunt implicate în acte de terorism.

15. http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1133-Guide-ethnic-profiling_RO.pdf

16. Pe baza *Ibid.* p. 37 și următoarele.

- **Efecte negative la nivel de comunitate:** Din motive similare, crearea profilului etnic discriminatoriu poate fi considerată și contraproductivă. Acțiunile desfășurate în temeiul unui profil alcătuit ilegal pot avea ca rezultat creșterea tensiunilor rasiale, alimentarea resentimentelor în rândul minorităților față de poliție și populația majoritară. Cu toate acestea, „experiențele individuale se pot traduce prin efecte de grup negative”. Atunci când se aplică un profil rasial, etnic sau religios, la nivel intern, grupul minoritar poate dezvolta o percepție negativă față de el însuși, iar la nivel extern, comunitatea mai extinsă poate dezvolta o percepție negativă față de comunitatea respectivă. Grupul minoritar poate deveni o „comunitate suspectă”, fiind asociată de către public cu infracționalitatea. Această percepție poate avea și consecințe negative suplimentare, precum prejudecăți rasiale tot mai pregnante. Poliția poate consuma o cantitate enormă de resurse pentru a supraveghea grupul minoritar, lucru care, la rândul său, este de natură să ducă la un număr mai mare de arestări, creând o relație previzibilă între activitățile polițienești intensive și numărul mai ridicat de arestări.

Efecte negative asupra eficienței activităților polițienești: Două probleme indică efectele negative ale profilurilor etnice discriminatorii asupra eficienței poliției:

- Crearea unui profil etnic poate reduce rata identificărilor și a arestărilor efectuate de poliție. Există o serie de dovezi rezultate din studiile efectuate în cazul traficantilor de droguri care arată că, prin eliminarea „rasei” sau a etniei dintr-un profil infracțional general (mai curând decât dintr-un profil specific al suspectului) și prin instruirea polițiștilor să vizeze criteriile non-etnice specificate, se poate îmbunătăți eficiența sau rata identificărilor și a arestărilor efectuate de poliție, evitând totodată tratamentul discriminatoriu. Profilurile sunt atât previzibile, cât și evitabile. Supraaprecierea unui profil stereotip poate determina în timp creșterea ratei globale pentru o anumită infracțiune, din două motive:
 - În primul rând, grupurile neasociate anumitor infracțiuni pot comite aceste infracțiuni întrucât atenția poliției rămâne concentrată pe un alt grup. Astfel, chiar dacă forțele de poliție pot atinge o anumită rată a identificărilor și a arestărilor în rândul minorităților, rata infracțională corespunzătoare populației majoritare este posibil să crească tocmai pentru că membrii acesteia nu sunt vizați și, astfel, au mai puține șanse de a fi prinși.
 - În al doilea rând, grupurile vizate din punct de vedere infracțional ar putea ajunge să corespundă stereotipului în cauză – un proces explicat de sociologi și criminaliști prin intermediul unor teorii precum „etichetarea”.
- Crearea profilului etnic poate duce la o lipsă de cooperare, care poate scădea eficiența poliției: activitatea poliției este profund dependentă de cooperarea publicului larg; dacă încrederea în poliție este afectată, atunci cooperarea devine mai puțin probabilă. Autoritățile de aplicare a legii se bazează pe public nu numai pentru calitatea de martor în investigarea infracțiunilor, ci și pentru prevenirea și depistarea incidentelor. Fără cooperarea publicului, rareori se întâmplă ca polițiștii să identifice sau să rețină suspecti sau să obțină condamnări. Conform cercetărilor din Marea Britanie și Statele Unite ale Americii, dacă cetățenii se simt nemulțumiți de interacțiunea cu poliția, acest lucru subminează încrederea publicului în autoritățile de aplicare a legii și cooperarea cu acestea. Acest lucru se datorează faptului că persoanele în cauză își pot împărtăși experiența cu membrii familiei, prietenii și asociații.

MODULUL 6: DREPTURILE OMULUI ÎN CAZUL POLIȚIȘTILOR

Introducere	187
Activitatea 1: Experiențe legate de drepturile omului.....	188
Activitatea 2: Studiu de caz – discriminarea la locul de muncă.....	190
Fișă de lucru – activitatea 2: Studiu de caz – discriminarea la locul de muncă.....	192
Note de informare	194
1. Concepte esențiale.....	194
a. Polițiștii au drepturi ale omului?	194
b. Pericole la adresa drepturilor omului în cazul polițiștilor	196
c. Ce drepturi ale omului sunt mai relevante pentru polițiști?	198
2. Ghid de activitate: analiza drepturilor omului	200

Drepturile omului în cazul polițiștilor

Introducere

Subiectul drepturilor omului în cazul polițiștilor reprezintă un element important al formării și este pus în discuție în aproape orice curs de pregătire cu privire la aceste drepturi: „Dar cum rămâne cu drepturile mele ca om? La ele cine se gândește?” Tratatul cu seriozitate a acestor preocupări poate contribui la acceptarea de către polițiști a sistemului drepturilor omului în ansamblu. Polițiștii trebuie să înțeleagă beneficiile pe care le oferă drepturile omului nu doar în cazul celorlalți, ci și în cazul lor înșiși. În exercitarea activității lor, polițiștii se confruntă cu numeroase întrebări relevante pentru drepturile omului; de asemenea, ei sunt afectați direct în ceea ce privește propriile lor drepturi.

Se poate lua în considerare posibilitatea de a începe cursul cu acest modul, pentru a le arăta participanților că preocupările lor sunt tratate cu seriozitate. Acest lucru ar contribui la reducerea „încărcăturii” morale a drepturilor omului și ar încuraja o abordare pozitivă a drepturilor omului în timpul cursului.

Îngrijorările participanților sunt provocate uneori de senzația că nici publicul, nici autoritățile polițienești nu le respectă și nu le apreciază munca. Ar fi util ca, în timpul discuției, să le cereți participanților exemple concrete, pe care să le analizați apoi din perspectiva drepturilor omului. Pentru a contribui la discuție într-o măsură cât mai mare, familiarizați-vă cu normele și reglementările naționale instituite pentru protecția specifică a polițiștilor, cum ar fi codul penal, reglementările interne ale organizației privind condițiile de muncă, măsurile operaționale pentru protecția polițiștilor și activitățile sindicale din cadrul poliției.

Activitatea 1: Experițe legate de drepturile omului

Scop:

De multe ori, polițiștii ridică problema propriilor lor drepturi ale omului în cursul formării în acest domeniu, deoarece nu se simt protejați de aceste drepturi. Prin urmare, este o idee bună să adoptați o abordare proactivă în această privință și să includeți subiectul într-o etapă inițială a cursului.

Obiective:

Cunoștințe

- înțelegerea noțiunii de drepturi ale omului în cazul polițiștilor

Atitudine

- atingerea unui nivel mai ridicat de acceptare a drepturilor omului în cazul celorlalți prin recunoașterea drepturilor proprii
- creșterea gradului de conștientizare a propriilor drepturi și a funcției de capacitate pe care o îndeplinesc drepturile omului
- sentimentul de apartenență la sistemul drepturilor omului, nu de opoziție față de acesta

Abilități

- capacitatea de a efectua o analiză a structurilor și practicilor organizaționale din perspectiva drepturilor omului

Cerințe:

- timp: 60-70 de minute
- materiale:
 - flipchart cu întrebări pentru dezbateri
 - opțional: prezentare în PowerPoint și proiector
- spațiu: sală de plen plus două încăperi pentru grupurile de lucru
- număr de participanți: 15-20 de persoane

Descrierea activității 1: **Experiențe legate de drepturile omului**

- ❶ Prezențați scopul și obiectivul activității.
- ❷ Rugați participanții să se gândească fiecare la 2-3 exemple, din experiența personală sau din auzite, de situații în care polițiștilor le-au fost respectate sau protejate drepturile omului și la alte 2-3 exemple de situații contrare. Notați ambele categorii pe flipchart. (aproximativ 10 minute)
- ❸ Exemplele menționate ar trebui să fie cât mai concrete și să descrie o practică organizațională, un ordin, o situație reală sau un scurt scenariu/caz. Cu alte cuvinte, este de preferat un exemplu specific, cum ar fi: „săptămâna trecută, superiorul meu m-a chemat și mi-a adresat [...]”, față de unul mai general, de genul: „superiorilor nu le pasă de nevoile angajaților”.
- ❹ Invitați participanții să formeze grupuri de discuție de câte 3-4 persoane, să discute despre aceste experiențe și să aleagă 2-3 exemple pozitive și negative care să fie prezentate în plen. (aproximativ 25 de minute)
- ❺ Răspundeți la eventualele întrebări apărute în cursul activității pe grupuri.
- ❻ Grupurile își prezintă exemplele în plen. Discutați-le. (Ce părere au ceilalți participanți? Exemplul este valabil și pentru mediul de lucru al altor participanți?) Interpretați exemplele din perspectiva drepturilor omului: în ce mod sunt ele relevante pentru drepturile omului? Ce drepturi sunt vizate? Ce structuri organizaționale tind să favorizeze sau să obstrucționeze exercitarea deplină de către polițiști a propriilor drepturi ale omului? (aproximativ 30 de minute)
- ❼ Rezumați ideile principale și oferiți informații adaptate pe baza celor din notele de informare, în funcție de necesități.

Activitatea 2: Studiu de caz – discriminarea la locul de muncă

Scop:

De multe ori, polițiștii ridică problema propriilor lor drepturi ale omului în cursul formării în acest domeniu, deoarece nu se simt protejați de aceste drepturi. Prin urmare, este o idee bună să adoptați o abordare proactivă în această privință și să includeți subiectul într-o etapă inițială a cursului.

Obiective:

Cunoștințe

- înțelegerea noțiunii de drepturi ale omului în cazul polițiștilor
- cunoașterea întrebărilor relevante de adresat într-o analiză a propriilor drepturi din perspectiva drepturilor omului

Atitudine

- atingerea unui nivel mai ridicat de acceptare a drepturilor omului în cazul celorlalți prin recunoașterea drepturilor proprii
- creșterea gradului de conștientizare a propriilor drepturi și a funcției de capacitate pe care o îndeplinesc drepturile omului
- sentimentul de apartenență la sistemul drepturilor omului, nu de opoziție față de acesta

Abilități

- capacitatea de a-și analiza propriile drepturi din perspectiva drepturilor omului
- capacitatea de a adresa întrebările relevante care se aplică într-o analiză a drepturilor omului și de a le utiliza în contextele organizaționale ale participanților

Cerințe:

- timp: 60-90 de minute
- materiale:
 - fișa de lucru 1 cu studiul de caz și întrebări de orientare
 - opțional: prezentare în PowerPoint și proiector
 - flipchart
- spațiu: sală de plen plus două încăperi pentru grupurile de lucru
- număr de participanți: 15-20 de persoane

Descrierea activității 2: **Studiu de caz – discriminarea la locul de muncă**

- 1 Prezentați scopul și obiectivele activității.
- 2 Prezentați cazul în plen.
- 3 Distribuți fișa de lucru (studiu de caz plus întrebări de orientare).
- 4 Rugați participanților să se gândească fiecare la abordarea pe care ar adopta-o pentru soluționarea studiului de caz.
- 5 Invitați participanții să formeze grupuri de câte 3-4 persoane în cadrul cărora să discute despre caz.
- 6 Răspundeți la eventualele întrebări apărute în cursul activității pe grupuri.
- 7 Invitați grupurile să își prezinte rezultatele în plen. Discutați soluțiile propuse – notați câteva aspecte importante pe flipchart.
- 8 Rezumați ideile principale și oferiți informații adaptate pe baza celor din notele de informare, în funcție de necesități.

Fișă de lucru – activitatea 2: **Studiu de caz – discriminarea la locul de muncă**

Studiu de caz: Discriminarea la locul de muncă

În ciuda numeroaselor solicitări pe care le-a înaintat în decursul a șapte ani, subcomisarul Alison Halford nu a fost avansată. Ea crede că superiorul său, comisarul șef, nu o promovează deoarece nu este de acord cu angajamentul ei față de egalitatea de tratament între femei și bărbați. Prin urmare, Alison a intentat o acțiune pentru discriminare pe criteriile de sex.

În cursul lunilor următoare, ea a simțit că unii membri ai departamentului său au început o „campanie” împotriva ei din cauza plângerii respective. Alison a susținut că telefonul fix din biroul ei privat era ascultat în vederea obținerii de informații care să fie folosite împotriva ei în cadrul acțiunii pentru discriminare. Ea a prezentat dovezi în susținerea acestor acuzații și a reclamat că i-au fost încălcate drepturile omului.

Întrebări pentru dezbateri:

1. **Ce drepturi ale omului se aplică?**
2. **Ascultarea telefonului constituie o imixtiune în drepturile omului?**
3. **Ascultarea telefonului constituie o încălcare a drepturilor omului?**
4. **Ce interese (conflictuale) sunt implicate?**
5. **Ce alte tipuri de tensiuni pot apărea cu privire la drepturile omului la locul de muncă?**

Fișă de lucru – activitatea 2: **Studiu de caz – discriminarea la locul de muncă** (continuare)

PARTEA 1: DREPTURI ALE OMULUI APLICABILE/IMIXTIUNE A STATULUI?

1.1. Ce drept(uri) al(e) omului se aplică în această situație concretă?

1.2. Există acțiuni ale statului care aduc atingere drepturilor omului aplicabile în acest caz?

PARTEA A 2-A: JUSTIFICARE SAU ÎNCĂLCARE?

2.1. Există un temei juridic național pentru acțiunea statului?

Note de informare

În aceste note de informare se discută despre drepturile omului în cazul polițiștilor. Urmează apoi analiza unui studiu de caz privind respectarea drepturilor omului, folosind schema analitică prezentată în modulul 3.

1. Concepte esențiale

- a. Polițiștii au drepturi ale omului?
- b. Pericole la adresa drepturilor omului în cazul polițiștilor.
- c. Ce drepturi ale omului sunt mai relevante pentru polițiști?

2. Ghid de activitate: analiza drepturilor omului

- Aplicarea analizei drepturilor omului, în special a principiului proporționalității, cu privire la drepturile omului în cazul polițiștilor.

1. Concepte esențiale

a. Polițiștii au drepturi ale omului?

Atunci când se discută despre drepturile omului, cel mai important considerent este relația dintre persoanele particulare și stat. Atunci când se discută despre drepturile omului și poliție, primul considerent este faptul că polițiștii acționează ca agenți ai statului și, prin urmare, sunt obligați să respecte și să apere drepturile oamenilor. Cu toate acestea, polițiștii ridică deseori problema dacă, în timp ce își îndeplinesc sarcinile, ei sunt și titulari de drepturi. Răspunsul este simplu: da.

- Polițiștii sunt îndreptățiți să beneficieze de aceleași drepturi și libertăți ca și celelalte persoane și sunt protejați de drepturile omului în timpul exercitării activității. Ei se pot prevala de drepturile lor prevăzute în diverse documente internaționale din domeniul drepturilor omului, cum ar fi Convenția europeană a drepturilor omului (CEaDO) sau Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (PIDCP). Drepturile omului în cazul polițiștilor se supun aceluiași principii ca drepturile omului în general. Drepturile polițiștilor pot fi restrânse, dar numai dacă este vorba de drepturi relative a căror restrângere este necesară într-o societate democratică pentru ca poliția să funcționeze în conformitate cu legislația și cu respectarea principiului proporționalității ¹.
- Drepturile omului sunt indivizibile și se aplică tuturor ființelor umane datorită demnității inerente a acestora. Intrarea într-o structură de poliție sau îmbrăcarea uniformei nu înseamnă că persoana respectivă trebuie să își sacrifice drepturile omului de dragul normelor interne ale organizației. O interpretare mai veche susținea că drepturile omului nu se aplică polițiștilor ², dar această concepție restrictivă este acum perimată.

1. Consiliul Europei, Comitetul de Miniștri (2001), *Explanatory Memorandum, Recommendation Rec(2001)10 of the Committee of Ministers to member states on the European Code of Police Ethics*, 19 septembrie 2001.

2. Aceeași interpretare se referea, de exemplu, și la agenții statului, la membrii forțelor armate, precum și la condamnați.

- O excepție de la această noțiune generală a drepturilor omului în cazul polițiștilor se găsește în articolul 11 din CEaDO ³, care se referă la dreptul la libertatea de întrunire și de asociere. Articolul 11 alineatul (2) nu interzice impunerea de către state a unor restrângeri legale asupra exercitării dreptului la libertatea de întrunire și de asociere de către membrii forțelor armate, ai poliției sau ai administrației de stat. Din cauza situației specifice a agenților statului, dreptul acestora la libertatea de întrunire și de asociere poate fi supus unor restrângeri mai stricte decât cel al cetățenilor obișnuiți. Acest lucru reflectă interesul statului de a acorda prioritate funcțiilor de securitate vitale față de interesele individuale. Totuși, o negare totală a dreptului la libertatea de întrunire și de asociere poate să contravină articolului 11 alineatul (2) din CEaDO. Restrângerile trebuie să fie în conformitate cu legislația națională și să nu fie arbitrară ⁴. În cazul unei interdicții constituționale din Ungaria referitoare la activitățile politice și apartenența la partide politice a polițiștilor, s-a considerat că aceasta nu încalcă articolele 10 și 11 din CEaDO, deoarece servește scopului legitim de depolitizare a poliției după perioada comunistă și nu este disproporționată într-o perioadă de trecere de la un regim totalitarist la o democrație pluralistă ⁵.

Expunerea la situații dificile face parte din meseria de polițist. Este de înțeles că o astfel de expunere poate atrage după sine emoții cum ar fi mânia sau agresiunea. În cadrul unui curs de formare, participanții pot folosi argumente precum următorul: „Ca polițist, trebuie să accept ca oamenii să țipe la mine, să mă scuipe, să mă desconsidere, să arunce cu pietre în mine și cu toate acestea eu trebuie să rămân respectuos, politicos și calm. E prea mult.”

Din acest motiv, organizațiile de poliție trebuie să se asigure că polițiștii primesc suficiente instrucțiuni operaționale înainte de a ajunge în astfel de situații. De asemenea, trebuie să se ofere un context pentru reflecție după operațiunile polițienesci dificile. Cursurile de formare reprezintă o ocazie de a crește gradul de conștientizare al polițiștilor cu privire la motivul pentru care este important – pentru ei înșiși, pentru poliție și pentru societate în ansamblu – ca drepturile omului să fie apărate și respectate chiar și în situații dificile.

De multe ori, polițiștii consideră că actele agresive îndreptate împotriva poliției reprezintă încălcări ale drepturilor omului, dar nu putem vorbi despre încălcări ale drepturilor omului în cazul actelor unor persoane împotriva polițiștilor. Axa drepturilor omului care prezintă relevanță în acest context este trasată de fapt între polițist și organizația din care face parte. Cum sunt pregătiți polițiștii pentru o operațiune? Ce măsuri îi protejează în situații periculoase? De ce echipamente au nevoie? Ce măsuri operaționale strategice au fost instituite?

3. A se vedea, de asemenea: Organizația Națiunilor Unite (ONU), *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice* (PIDCP), 16 decembrie 1966, articolul 22 alineatul (2).

4. Grabenwarter, C. (2005), *Europäische Menschenrechtskonvention*, Viena, Verlag C. H. Beck, p. 263 și 271.

5. CEDO, Rekvényi/Ungaria, nr. 25390/94, 20 mai 1999.

Codul european de etică al poliției, Recomandarea Rec(2001)10 a Comitetului de Miniștri

Articole

31. Ca regulă generală, personalul de poliție beneficiază de aceleași drepturi civile și politice ca și ceilalți cetățeni. Se pot introduce restrângeri ale acestor drepturi numai atunci când sunt necesare pentru exercitarea funcțiilor poliției într-o societate democratică, în conformitate cu legislația și cu Convenția europeană a drepturilor omului.
32. Membrii personalului de poliție se bucură de drepturile sociale și economice, în calitate de funcționari publici, în cea mai mare măsură posibilă. În special, aceștia au dreptul de a se organiza sau de a face parte din organizații reprezentative, de a primi o remunerație corespunzătoare și securitate socială și de a beneficia de măsuri speciale de sănătate și de securitate, având în vedere caracterul specific al activității de poliție.
33. Măsurile disciplinare luate împotriva personalului de poliție sunt supuse analizei unui organism independent sau a unei instanțe.
34. Autoritățile publice oferă sprijin personalului de poliție care face obiectul unor acuzații nefondate referitoare la sarcinile de serviciu.

b. Pericole la adresa drepturilor omului în cazul polițiștilor

- Condițiile de lucru și structurile sau măsurile organizaționale pot să nu asigure sau chiar să submineze/încalce drepturile omului de care beneficiază polițistul. „Șeful meu nu face decât să dea ordine. Spune mereu: «Dacă nu-ți place, poți să pleci. Cât timp te afli aici, ești sub comanda mea.»” Sau: „Ni s-a cerut să dăm mostre de ADN, ceea ce ne încalcă drepturile omului.”

Liderii din cadrul poliției răspund pentru modul în care tratează drepturile omului în cazul subalternilor. La rândul lor, factorii structurali și cultura serviciului de poliție influențează drepturile civile, economice și sociale ale polițiștilor, de exemplu condițiile/programul de lucru, securitatea socială, transparența și participarea la procesele de comunicare și de management, gestionarea resurselor umane, responsabilitatea managerială sau formarea și educația. O examinare mai atentă a organizației din perspectiva drepturilor omului oferă informații importante despre măsura în care mediul respectiv favorizează drepturile omului în cazul polițiștilor.

- Polițiștii se pot confrunta cu comportamente agresive, extrem de provocatoare sau violente și sunt limitați – din punctul lor de vedere – la intervenții moderate. „În timpul protestelor trebuie să stai în rând. Protestatarii ne provoacă, ne scupă, aruncă în noi cu obiecte și se comportă violent, iar tot ce avem voie să facem noi este să ne ghemuim în spatele scuturilor.”

Atunci când îndeplinește funcții polițienești, în special atunci când folosește puterile cu care este abilitat, polițistul nu acționează în calitate de persoană privată, ci în calitate de organ al statului. Prin urmare, obligația statului de a respecta și proteja drepturile omului are un efect direct asupra opțiunilor de răspuns pe care le are polițistul în fața agresiunilor. Drepturile polițiștilor, care pot risca să fie răniți sau chiar ucși în cursul îndeplinirii sarcinilor de serviciu, trebuie să fie la rândul lor respectate și protejate, de exemplu prin furnizarea de echipamente de protecție, prin planificarea atentă a operațiunilor polițienești sau prin instituirea unor măsuri de prevenire. Restrângerea drepturilor polițiștilor poate fi necesară pentru exercitarea funcțiilor polițienești, dar aceste restrângeri trebuie să respecte principiul

proporționalității. Dat fiind rolul său special de organ al statului, polițistul se poate confrunta cu o limitare mai puternică a drepturilor sale decât „cetățeanul de rând”. Revenind la exemplul unei demonstrații care devine violentă, „cetățeanul de rând” poate fugi sau poate cere ajutor, pe când polițistul este obligat să apere drepturile celorlalți oameni și să restabilească ordinea publică.

- Un polițist se poate confrunta cu acuzații de rele tratamente sau poate fi tras la răspundere pentru acțiunile/omisiunile sale din cursul îndeplinirii sarcinilor de serviciu.

În general, superiorii polițistului îl vor trage la răspundere prin proceduri disciplinare în cadrul organizației. Dacă o acțiune polițienească produce consecințe grave, polițistul trebuie să răspundă personal pentru acțiunile sau omisiunile sale în fața sistemului de justiție penală și riscă aplicarea de sancțiuni, inclusiv pedeapsa cu închisoarea. În astfel de cazuri, intră în conflict interese vitale: pe de o parte, oricine are dreptul să analizeze acțiunile polițiștilor și să primească despăgubiri în cazul unei culpe profesionale; pe de altă parte, polițiștii au dreptul la un proces echitabil, inclusiv la prezumția de nevinovăție. Aceste interese contrare trebuie să fie echilibrate prin luarea în considerare a funcției poliției și a principiului proporționalității. Standardele elaborate de jurisprudența instanțelor internaționale ale drepturilor omului contribuie la asigurarea unei proceduri echitabile în astfel de cazuri.

Sfat pentru formatori: Gestionați impresia potrivit căreia „noi nu avem niciun drept, nimănui nu îi pasă de noi”

- Subliniați faptul că polițiștii își reclamă în mod legitim drepturile omului pe baza legislației privind drepturile omului.
- Clarificați responsabilitatea și răspunderea personală a polițistului pentru acțiunile sale și discutați despre consecințe.
- Utilizați studii de caz, precum cazul Halford, cu privire la drepturile omului aplicate polițiștilor.
- Începeți ziua cu o situație în care polițiștii trebuie să gestioneze această problemă, de exemplu o audiere.
- În cadrul exercițiilor de tip scenariu, explicați și explicitați faptul că și polițiștilor le sunt protejate drepturile omului.
- Menționați faptul că organismele de monitorizare precum Comitetul European pentru Prevenirea Torturii iau în considerare condițiile de lucru și structurile organizaționale ale polițiștilor prin prisma relevanței pentru drepturile omului.
- Explicați procedurile naționale de apărare a drepturilor polițiștilor din perspectiva drepturilor omului (drepturile lucrătorilor, sindicatele polițiștilor, normele de securitate, problematica securității sociale, procedurile antidiscriminare și împotriva hărțuirii).

Drepturile omului și democrația determină rolul și obiectivele activității de poliție, inclusiv îndatoririle polițiștilor și modul în care trebuie duse la îndeplinire acestea. Recunoașterea drepturilor omului de care se bucură polițiștii este un element important al statului de drept, care contribuie la integrarea poliției în societatea pe care o deservește ⁶.

Drepturile omului de care se bucură polițiștii sunt importante în sine, iar susținerea drepturilor polițiștilor este legată de performanța acestora în ceea ce privește drepturile omului. De exemplu, Comitetul European pentru Prevenirea Torturii monitorizează centrele de detenție din toată Europa, concentrându-se asupra condițiilor deținuților. În acest scop, comitetul examinează și condițiile de lucru ale polițiștilor din centrele de detenție. Factori precum insuficiența

6. Consiliul Europei, Comitetul de Miniștri (2001), *Explanatory Memorandum, Recommendation Rec(2001)10 of the Committee of Ministers to member states on the European Code of Police Ethics*, 19 septembrie 2001, p. 30.

personalului, programul de lucru și condițiile materiale sunt relevanți pentru performanța acestora în ceea ce privește drepturile omului.

c. Ce drepturi ale omului sunt mai relevante pentru polițiști?

Drepturile omului de care se bucură polițiștii sunt stabilite de legislația națională și de directivele interne ale organizațiilor. În plus, există o perspectivă a drepturilor omului de la un nivel superior. În multe organizații de poliție, drepturile polițiștilor sunt luate în discuție atunci când vine vorba despre normele și reglementările concrete legate de aspecte precum remunerația, orele suplimentare, concediul sau condițiile de lucru. Însă această dezbateră este rareori formulată în limbajul drepturilor omului. Cazul Halford este un bun exemplu al unei abordări diferite. Acesta arată că drepturile omului sunt relevante pentru standardele interne ale organizației.

Restrângerea drepturilor polițiștilor trebuie să se întemeieze pe legislație și să fie permisă numai dacă există un scop legitim și dacă se respectă principiul proporționalității.

Tabelul 6.1: Exemple de drepturi ale omului în cazul polițiștilor

Dreptul la viață Articolul 2 din CEaDO Articolul 2 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (Carta drepturilor fundamentale a UE) Articolul 6 din PIDCP	Dreptul de a fi protejat în situații periculoase Echipament, formare, operațiuni polițienești profesionale, alocarea de resurse adecvate, investigație efectivă atunci când un polițist a murit la datorie
Dreptul la un proces echitabil Articolul 6 din CEaDO Articolele 47 și 48 din Carta drepturilor fundamentale a UE Articolele 14 și 15 din PIDCP	Dacă un polițist trebuie să fie judecat într-un proces penal din cauza acțiunilor întreprinse în calitate oficială, se aplică toate elementele unui proces echitabil (dreptul de a fi informat cu privire la acuzații, dreptul la apărare, inclusiv dreptul de a păstra tăcerea, asistență juridică, prezumția de nevinovăție, analiză de către un organism independent)
Dreptul la viață privată, inclusiv la protecția datelor Articolul 8 din CEaDO Articolele 7 și 8 din Carta drepturilor fundamentale a UE Articolul 17 din PIDCP	O așteptare rezonabilă ca viața privată să fie respectată la locul de muncă (cauza Halford/Regatul Unit). Subiecte delicate: supravegherea locului de muncă, monitorizarea poștei electronice și a telefonului, testele pentru depistarea consumului de droguri, cererile de a da mostre de ADN, amprentarea digitală, reglementările privind înfățișarea
Libertatea de exprimare Articolul 10 din CEaDO Articolul 11 din Carta drepturilor fundamentale a UE Articolul 19 din PIDCP	Activitățile politice ale polițiștilor față de asigurarea neutralității politice în cadrul serviciilor polițienești, confidențialitatea informațiilor oficiale
Dreptul la libertatea de întrunire și de asociere Articolul 11 din CEaDO Articolul 12 din Carta drepturilor fundamentale a UE Articolele 5 și 6 din Carta socială europeană (CSE) Articolele 21 și 22 din PIDCP Articolul 8 din PIDESC	Crearea de organizații sindicale polițienești. Polițiștii au voie să facă grevă?
Nediscriminarea Articolul 14 din CEaDO, articolele 20 și 21 din Carta drepturilor fundamentale a UE Articolul 26 din CSE Articolele 2 și 24 din PIDCP Articolul 2 alineatul (2) din PIDESC	Procedurile de recrutare discriminatorii, condițiile de lucru, practicile de promovare, egalitatea de remunerație pentru bărbați și femei, practicile de concediere, hărțuirea
Dreptul la condiții de muncă corecte și echitabile Articolele 2, 3 și 4 din CSE Articolul 31 din Carta drepturilor fundamentale a UE Articolul 7 din PIDESC	Program de lucru rezonabil, perioade de odihnă, concedii plătite, remunerație adecvată, reglementări privind sănătatea și siguranța
Securitatea socială Articolele 8, 12, 27 și 32 din CSE Articolul 34 din Carta drepturilor fundamentale a UE Articolele 9 și 10 din PIDESC	Sistemul de pensii, concediul medical (în special în cazul accidentelor de muncă), asigurarea de invaliditate, concediul de maternitate, responsabilitățile de îngrijire a copilului

Sursa: Informațiile din acest tabel sunt preluate în principal de la Consiliul Europei, *European Platform for Policing and Human Rights* (Platforma europeană privind activitatea poliției și drepturile omului), *Police officers have rights too!*, Strasbourg, Consiliul Europei.

2. Ghid de activitate: analiza drepturilor omului

Studiu de caz: Discriminarea la locul de muncă

Acest studiu de caz este o bună ilustrare...

... a faptului că drepturile omului li se aplică și polițiștilor. La CEDO există procese care vor stabili dacă polițiștilor le-au fost respectate și/sau protejate drepturile omului.

... a faptului că există o așteptare rezonabilă ca viața privată să fie respectată la sediul activității/în secțiile de poliție. O abatere de la articolul 8 din CEaDO trebuie să respecte legislația, să reflecte un scop legitim și să țină seama în mod corespunzător de principiul proporționalității.

Analiză

Cazul subcomisarului Halford se referă la obligația statului de a-i respecta drepturile omului. Aplicăm instrumentul de analiză a drepturilor omului prezentat în modulul 3 pentru a afla dacă imixtiunea este justificată sau dacă a existat o încălcare a drepturilor omului.

PARTEA 1: DREPTURI ALE OMULUI APLICABILE/IMIXTIUNE A STATULUI?

1.1. Ce drept(uri) al(e) omului se aplică în această situație concretă?

Protocolul adițional nr. 12 la Convenția europeană a drepturilor omului Articolul 1

1. Exercițarea oricărui drept prevăzut de lege trebuie să fie asigurată fără nicio discriminare bazată, în special, pe sex, pe rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere sau oricare altă situație.
2. Nimeni nu va fi discriminat de o autoritate publică pe baza oricăruia dintre motivele menționate în paragraful 1.

Protocolul adițional nr. 12 la CEaDO prevede o interdicție generală privind discriminarea, care este relevantă pentru neacordarea promovării. Însă în perioada corespunzătoare cazului menționat, Protocolul nr. 12 nu intrase încă în vigoare. Un tribunal național i-a acordat subcomisarului Halford o despăgubire pentru discriminare prin neacordarea promovării. Cauza introdusă de ea la CEDO s-a bazat pe ascultarea telefonului din biroul său. În prezent, Protocolul adițional nr. 12 la CEaDO este obligatoriu pentru șapte dintre statele membre ale UE. Dispoziția echivalentă de la articolul 26 din PIDCP este aplicabilă tuturor statelor membre ale UE.

Convenția europeană a drepturilor omului**Articolul 8: Dreptul la viață privată**

1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.
2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acesta este prevăzut de lege și constituie, într-o societate democratică, o măsură necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protecția sănătății, a moralei, a drepturilor și a libertăților altora.

Cu privire la articolul 8, CEDO a constatat că „apelurile telefonice efectuate de la serviciu, ca și de acasă, pot intra în sfera de acoperire a noțiunii de viață privată și a celei de corespondență”.

CEDO, *Halford/Regatul Unit*, nr. 20605/92, 25 iunie 1997, punctul 44

Articolul 8 vizează diverse aspecte ale vieții private, cum ar fi autonomia individuală și identitatea, casa, familia, căsnicia și secretul corespondenței. Deși noțiunea de corespondență se referea inițial doar la scrisori, în prezent ea acoperă toate formele moderne de comunicare și transfer de date, inclusiv apelurile telefonice și poșta electronică.

1.2. Există acțiuni ale statului care aduc atingere drepturilor omului aplicabile în acest caz?

Orice reținere, cenzurare, cercetare sau interceptare a publicării corespondenței private constituie imixtiune ⁷.

Subcomisarul Halford a declarat că telefoanele din biroul ei erau ascultate. Prin urmare, se pune întrebarea dacă noțiunea de viață privată se aplică și în spațiul în care au loc activitățile de serviciu, în cazul de față secțiile de poliție.

Nu a existat nicio dovadă că doamna Halford ar fi primit vreun avertisment, ca utilizator al sistemului intern de telecomunicații din departamentul său, cu privire la posibilitatea ca apelurile efectuate în sistemul respectiv să fie interceptate (*Ibid.*, punctul 45). „Ea ar fi avut o așteptare rezonabilă de respectare a confidențialității” (*Ibid.*) în privința acestor apeluri, a constatat CEDO.

CEDO nu a fost de acord cu opinia pârâtului potrivit căreia „angajatorul trebuie să poată, în principiu, fără a înștiința în prealabil angajatul, să monitorizeze apelurile efectuate de acesta de pe telefoanele puse la dispoziție de angajator”. (*Ibid.*, punctul 43)

CEDO a concluzionat că „convorbirile telefonice efectuate de doamna Halford de la telefonul din biroul său intră sub incidența noțiunilor de viață privată și de corespondență și că, prin urmare, acestei părți a plângerii i se aplică articolul 8”. Potrivit CEDO, „există o probabilitate rezonabilă ca interceptarea apelurilor de către departamentul său să fi avut ca scop principal obținerea de dovezi în sprijinul apărării pentru acțiunea în discriminare”.

Fără îndoială, acest lucru a constituit o „imixtiune din partea unei autorități publice”. (*Ibid.*, punctul 48)

7. Uniunea Interparlamentară (UIP), Oficiul Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului (OHCHR) (2005), *Human Rights: Handbook for Parliamentarians*, UIP/OHCHR, p. 104 și următoarele.

PARTEA A 2-A: JUSTIFICARE SAU ÎNCĂLCARE?

2.1. Există un temei juridic național pentru acțiunea statului?

Următorul pas constă în a stabili dacă imixtiunea a avut loc „în conformitate cu legea”. Pentru a oferi protecție împotriva imixtiunilor arbitrare, „legislația națională trebuie să fie formulată suficient de clar pentru a le indica în mod adecvat cetățenilor circumstanțele și condițiile în care autoritățile publice sunt abilitate să recurgă la astfel de măsuri secrete” (*Ibid.*, punctul 49). În conformitate cu jurisprudența consacrată a CEDO, această exprimare nu doar „impune respectarea legislației naționale, ci se referă și la calitatea acesteia, impunându-i să fie compatibilă cu statul de drept”. (*Ibid.*)

„În contextul măsurilor secrete de supraveghere sau de interceptare a comunicațiilor de către autoritățile publice, din cauza lipsei de control public și a riscului de abuz de putere, legislația națională trebuie să ofere o anumită protecție individului împotriva oricărei abateri arbitrare de la articolul 8”. (*Ibid.*)

În cazul de față, legislația națională nu reglementa ascultarea sistemelor interne de comunicații operate de autoritățile publice. Prin urmare, normele stabilite pentru sistemele publice de telecomunicații nu se aplicau sistemelor interne de comunicații utilizate de poliție.

În consecință, imixtiunea în dreptul doamnei Halford nu a fost „în conformitate cu legea, deoarece legislația națională nu oferea nicio reglementare a interceptării apelurilor efectuate în sisteme de telecomunicații din afara rețelei publice”. (*Ibid.*, punctul 50)

CEDO a concluzionat că absența unor reglementări legale care să specifice opțiunile de imixtiune a autorității publice în dreptul la viață privată în acest context specific reprezintă o încălcare a articolului 8. Prin urmare, nu au fost necesare alte acțiuni, prin care să se cerceteze dacă măsura aplicată îndeplinea un scop legitim și respecta principiul proporționalității, pentru a stabili dacă a existat o încălcare.

Acesta este un caz important pentru conceptul de drepturi ale polițiștilor și pentru problema asupra căreia se concentrează: dreptul la viață privată se aplică și în contextul unei organizații de poliție. El stabilește clar că nu există diferențe între drepturile polițiștilor și drepturile cetățenilor. Se aplică aceleași principii.

Alte aspecte legate de dreptul la viață privată al polițiștilor:

- supravegherea locului de muncă (camere video, monitorizarea poștei electronice și a telefoanelor);
- folosirea telefoanelor mobile personale;
- testarea obligatorie pentru depistarea consumului de droguri;
- analizele de sânge obligatorii pentru HIV;
- prelevarea de mostre de ADN sau de amprente digitale;
- restricții privind înfățișarea/obiceiurile individuale (de exemplu, referitoare la tunsori, tatuaje, machiaj, simboluri religioase, cercei, fumatul în public).

ANEXE

Anexa 1: Programul atelierelor de lucru	205
Anexa 2: Orientări de bază pentru formatori	212
Anexa 3: Pregătirea studiilor de caz – sfaturi	216
Anexa 4: Compilație de activități practice.....	221

Anexa 1:

Programul atelierelor de lucru

Grupul-țintă:

Polițiști fără funcție de comandă
Număr de participanți: 18-20 de persoane

Obiective:

Cunoștințe

- înțelegerea conceptelor esențiale ale drepturilor omului și a obligațiilor corespunzătoare
- înțelegerea responsabilității poliției de a respecta și de a proteja drepturile omului într-o societate democratică
- înțelegerea importanței și a caracteristicilor principiului nediscriminării

Atitudine

- acceptarea drepturilor omului ca bază și obiectiv al activității de poliție
- adoptarea unei atitudini mai pozitive față de drepturile omului și de principiul nediscriminării
- asumarea unui angajament sporit față de practicile polițienești egalitare

Abilități

- practicarea normelor referitoare la drepturile omului și a principiului nediscriminării prin utilizarea instrumentului analitic al drepturilor omului pentru a analiza situații concrete din activitatea de poliție

Atelierul A (2,5 zile)

Atelierul A este conceput ca o abordare standard a practicilor polițienești bazate pe drepturile omului. Problemele legate de drepturile omului sunt abordate într-un mod eficient, dar nepericulos. Dacă sunteți un formator mai puțin experimentat sau fără experiență în ținerea de cursuri despre drepturile omului, se recomandă să urmați această programă.

ZIUA 1

Sesiunea de dimineață (aproximativ 3,5 ore)

1 unitate (50 de minute)	Introducerea seminarului	Prezentarea formatorilor și a participanților Așteptările și obiectivul cursului (flipchart cu triunghiul educațional al drepturilor omului) Aspecte organizatorice	
10 minute	<i>Pauză</i>		
1 unitate (50 de minute)	Prezentarea subiectului Discuție despre poliție și drepturile omului <i>Omorul constituie o încălcare a drepturilor omului?</i>	Activitatea de poliție din perspectiva drepturilor omului Activitate de grup, urmată de o discuție în plen	Modulul 2 Activitatea 1
10 minute	<i>Pauză</i>		
1 unitate (50 de minute)	Idei și concepte de bază despre drepturile omului <i>„Ideea de drepturi ale omului este pe cât de simplă, pe atât de puternică: să tratezi oamenii cu demnitate.”</i>	Înțelegerea elementelor de bază ale drepturilor omului Activitate de grup, urmată de o discuție în plen. Formatorul are o contribuție adaptată.	Modulul 1 Fișă de lucru
10 minute	<i>Pauză</i>		
1/2 de unitate (25 de minute)	Analiza drepturilor omului Analiza drepturilor omului – obligația de a le respecta Analiza drepturilor omului – obligația de a le proteja <i>Ce reprezintă o încălcare a drepturilor omului?</i>	Prezentarea schemelor analitice ale drepturilor omului (respectare și protejare) folosind studii de caz Drepturi ale omului absolute și relative	Modulul 3 Fișă de lucru 1 Fișă de lucru 2
90 de minute	<i>Pauză de prânz</i>		

Sesiunea de după-amiază (aproximativ 3 ore)

1/2 de unitate (25 de minute)	Studii de caz: A și B pentru obligația de a respecta C și D pentru obligația de a proteja	Activitate de grup Patru studii de caz (respectare și protejare), patru grupuri	Modulul 3 Fișa de lucru 1 Fișa de lucru 2
1 unitate (50 de minute)	Studii de caz (continuare) Note de informare 2. Ghid de activitate: analiza drepturilor omului Materiale suplimentare	Prezentare și discuție în plen. Formatorul are o contribuție adaptată	Modulul 3
20 de minute	<i>Pauză</i>		
1 unitate (50 de minute)	Studii de caz (continuare)	Prezentare și discuție în plen. Formatorul are o contribuție adaptată	Modulul 3
15 minute	Încheiere, întrebări deschise, scurt feedback		

ZIUA 2**Sesiunea de dimineață (aproximativ 3,5 ore)**

1 unitate (50 de minute)	Drepturile omului în cazul poliștilor <i>Experițe legate de drepturile omului: situații în care poliștilor le sunt respectate sau încălcate aceste drepturi</i>	Activitate de grup, reflecție, discuție în plen	Modulul 6 Activitatea 1
1 unitate (50 de minute)	Studiu de caz – discriminarea la locul de muncă	Activitate de grup, urmată de o discuție în plen	Modulul 6 Activitatea 2
20 de minute	<i>Pauză</i>		
1 unitate (50 de minute)	Diversitatea, egalitatea și nediscriminarea <i>Mâna stângă/mâna dreaptă</i>	Reflecție și discuție în plen	Modulul 5 Activitatea 1 varianta 1
10 minute	<i>Pauză</i>		
1/2 de unitate (25 de minute)	Analiza drepturilor omului <i>Schemă analitică: Nediscriminarea</i>	Prezentarea schemei analitice cu privire la discriminare folosind exemple din viața reală și studii de caz	Modulul 5 Activitatea 3
90 de minute	<i>Pauză de prânz</i>		

Sesiunea de după-amiază (aproximativ 3 ore)

1/2 de unitate (25 de minute)	Studii de caz: A – Întoarcerea unei persoane la punctul de control B – Controlul identității la gară	Activitate de grup, două studii de caz/patru grupuri	Modulul 5 Activitatea 3
1 unitate (50 de minute)	Studii de caz (continuare) Note de informare 2. Schemă analitică – Nediscriminarea Activitatea 3: Analiza drepturilor omului – nediscriminarea Materiale suplimentare	Prezentare și discuție în plen. Formatorul are o contribuție adaptată	Modulul 5
20 minute	<i>Pauză</i>		
1 unitate (50 de minute)	Studii de caz (continuare)	Prezentare și discuție în plen. Formatorul are o contribuție adaptată	Modulul 5
(15 minute)	Încheiere, întrebări deschise, scurt feedback		

ZIUA 3

Sesiunea de dimineață (aproximativ 3,5 ore)

1,5 unități (75 de minute)	Condiții care favorizează sau previn relele tratamente Discuție la masa rotundă: interzicerea torturii	Activitate de grup și discuție în plen	Modulul 4 Activitate varianta 1
20 de minute	<i>Pauză</i>		
1 unitate (50 de minute)	Activitatea de poliție din perspectiva drepturilor omului <i>Reflecție asupra unor exemple practice pentru a înțelege rolul poliției în protejarea drepturilor omului</i>	Activitate de grup, urmată de reflecție și de o discuție în plen	Modulul 2 Fișa de lucru 2
10 minute	<i>Pauză</i>		
1/2 de unitate (25 de minute)	Întrebări finale, feedback, închidere		

Atelierul B (2,5 zile)

În cadrul atelierului B, elementele abordării bazate pe drepturile omului sunt interconectate într-o mai mare măsură cu problematica diversității și a nediscriminării. Prin urmare, în calitate de formator va trebui să vă descurcați cu o structură mai complexă și să faceți legături între diferitele aspecte.

Unele dintre exercițiile sugerate presupun să aveți competențe avansate de moderator și să vă simțiți confortabil și în largul dumneavoastră în cadrul grupului. Dacă sunteți un formator cu experiență în domeniul drepturilor omului și al diversității, acest atelier ar trebui să se potrivească abilităților dumneavoastră.

ZIUA 1

Sesiunea de dimineață (aproximativ 3,5 ore)

1 unitate (50 de minute)	Diversitatea, egalitatea și nediscriminarea <i>Mâna stângă/mâna dreaptă</i>	Reflecție și discuție în plen	Modulul 5 Activitatea 1 varianta 1
1 unitate (50 de minute)	Introducerea seminarului	Prezentarea formatorilor și a participanților Așteptările și obiectivele cursului Aspecte organizatorice	
20 de minute	<i>Pauză</i>		
1 unitate (50 de minute)	Noțiuni de bază despre drepturile omului <i>Idei și concepte de bază despre drepturile omului</i>	Activitate de grup, patru grupuri, discuție în plen	Modulul 1 Fișă de lucru
1/2 de unitate (25 de minute)	Discuție despre poliție și drepturile omului <i>Omorul reprezintă o încălcare a drepturilor omului?</i>	Discuție în plen	Modulul 2 Fișa de lucru 1
90 de minute	<i>Pauză de prânz</i>		

Sesiunea de după-amiază (aproximativ 3 ore)

1 unitate (50 de minute)	(continuare) Note de informare 1. Concepte esențiale Materiale suplimentare Analiza drepturilor omului Analiza drepturilor omului – obligația de a le respecta Analiza drepturilor omului – obligația de a le proteja <i>Ce reprezintă o încălcare a drepturilor omului?</i>	Rolul dublu al poliției (obligația de a respecta și obligația de a proteja) Drepturi ale omului absolute și relative Prezentarea schemelor de analiză a drepturilor omului (respectare și protejare) folosind scurte exemple sau studii de caz	Modulul 2 Modulul 3 Modulul 3 Fișa de lucru 1 Fișa de lucru 2
1/2 de unitate (25 de minute)	Studii de caz: A și B pentru obligația de a respecta C și D pentru obligația de a proteja	Activitate de grup Două studii de caz (respectare, protejare), patru grupuri	Modulul 3
20 de minute	<i>Pauză</i>		
1 unitate (50 de minute)	Studii de caz (continuare) Note de informare 2. Schemă analitică – Nediscriminarea Activitatea 3: Studiile de caz A și B Materiale suplimentare	Prezentare și discuție în plen. Oferiți o contribuție adaptată	Modulul 3
(15 minute)	Încheiere, întrebări deschise, scurt feedback		

ZIUA 2**Sesiunea de dimineață (aproximativ 3,5 ore)**

1 unitate (50 de minute)	Studii de caz (continuare)	Prezentare și discuție în plen. Formatorul are o contribuție adaptată	Modulul 3
10 minute	<i>Pauză</i>		
1 unitate (50 de minute)	Diversitatea, egalitatea și nediscriminarea <i>Identități multiple</i>	Activitate de grup și discuție în plen	Modulul 5 Fișă de lucru – activitatea 1 varianta 2
10 minute	<i>Pauză</i>		
1/2 de unitate (25 de minute)	Analiza drepturilor omului Analiza drepturilor omului – <i>Nediscriminarea</i>	Prezentarea schemei analitice cu privire la discriminare folosind exemple din viața reală și studii de caz	Modulul 5 Fișă de lucru – activitatea 3
1/2 de unitate (25 de minute)	Studii de caz: A – Întoarcerea unei persoane la punctul de control B – Controlul identității la gară	Activitate de grup, două studii de caz/patru grupuri	Modulul 5 Fișă de lucru – activitatea 3
1/2 de unitate (25 de minute)	Studii de caz (continuare) Note de informare 2. Schemă analitică – Nediscriminarea Activitatea 3: Analiza drepturilor omului – nediscriminarea Materiale suplimentare	Discutarea studiilor de caz în plen	Modulul 5
90 de minute	<i>Pauză de prânz</i>		

Sesiunea de după-amiază (aproximativ 3,5 ore)

1,5 unități (75 de minute)	Studii de caz (continuare)	Discutarea studiilor de caz în plen (continuare)	Modulul 5
20 de minute	<i>Pauză</i>		
1,5 unități (75 de minute)	Condiții care favorizează sau previn relele tratamente	Activitate de grup și discuție în plen	Modulul 4 Activitate varianta 1
(15 minute)	Încheiere, întrebări deschise, scurt feedback		

ZIUA 3**Sesiunea de dimineață (aproximativ 3,5 ore)**

1 unitate (50 de minute)	Joc de rol: candidaturi pentru un post	Principiul nediscriminării, relevant și pentru drepturile omului în cazul polițiștilor	Modulul 5 Activitatea 2 Modulul 6
10 minute	<i>Pauză</i>		
1 unitate (50 de minute)	Drepturile omului în cazul polițiștilor (continuare) Experiențe legate de drepturile omului: situații în care polițiștilor le sunt respectate sau încălcate aceste drepturi	Activitate de grup și discuție în plen	Modulul 6 Activitatea 1
10 minute	<i>Pauză</i>		
1 unitate (50 de minute)	Activitatea de poliție din perspectiva drepturilor omului <i>Exemple practice din domeniul drepturilor omului pentru a înțelege rolul poliției în protejarea acestora</i>	Activitate de grup, reflecție și discuție în plen despre drepturile omului și eficacitatea lor	Modulul 2 Fișa de lucru 1
10 minute	<i>Pauză</i>		
1/2 de unitate (25 de minute)	Încheiere, întrebări finale, feedback, închidere		

Anexa 2: Orientări de bază pentru formatori

Această anexă vă poate fi utilă dacă...

... nu aveți multă experiență în ținerea de cursuri despre drepturile omului; sau

... ați ținut numeroase cursuri, dar fără legătură cu drepturile omului; sau

... doriți să vă reîmprospătați cunoștințele și metodologiile de predare.

Observații generale despre predarea unui curs de drepturi ale omului pentru polițiști

Cine este publicul-țintă?

Încercați să obțineți cât mai multe informații despre participanți înainte de începerea sesiunii de formare. Cu cât știți mai multe lucruri despre ei, cu atât mai bine le puteți analiza nevoile și așteptările și vă puteți ajusta structura cursului în consecință. Cunoașterea aprofundată a următoarelor aspecte vă poate ajuta să analizați grupul de participanți și să vă pregătiți pentru el:

- Gradul: recruți, polițiști fără funcție de comandă, conducere de nivel mediu, conducere de nivel superior
- Funcții: specializați, nespecializați
- Caracteristici personale: vârstă, sex
- Pregătire anterioară: formare în domeniul drepturilor omului, nivel de experiență cu cursuri despre drepturile omului
- Motivație/așteptări: ce îi motivează pe participanți să urmeze acest curs? Care sunt așteptările lor față de curs?
- Omogenitate și diversitate: cât de omogen este grupul de participanți și în ce moduri se prezintă această omogenitate? Cât de divers este și în ce moduri se prezintă această diversitate? Cum ar putea omogenitatea și/sau diversitatea grupului să influențeze cursul?

Analizați-vă propriile așteptări privind participanții și cursul. Reflecțați asupra eventualelor presupuneri pe care le faceți în legătură cu cursul și cu participanții și adaptați-vă perspectivele în consecință.

Care sunt obiectivele de formare pentru acest grup de participanți?

Atunci când vă gândiți la obiectivele de formare, luați în considerare toate cele trei dimensiuni ale învățării: cunoștințe, atitudine și abilități. Adaptați-le în funcție de grupul de participanți și de durata cursului. Păstrați-vă realismul! Concentrați-vă asupra a 2-3 obiective de formare importante, pe care le puteți împărți în elemente mai mici.

Ce context național și/sau cultural poate fi relevant pentru acest grup de participanți?

Sesiunile de formare din acest manual ar trebui să fie adaptate la contextul național al țărilor în care sunt utilizate. Aceasta înseamnă:

- atenție la nuanțele culturale ale țării respective atunci când se abordează toate aspectele legate de drepturile omului și de nediscriminare. Chestiunea homofobiei, de exemplu, trebuie să fie discutată cu o abordare specifică dacă gradul general de conștientizare a acestui subiect este scăzut în țara respectivă;
- conștientizarea evenimentelor actuale și a subiectelor legate de drepturile omului care pot apărea în timpul cursului;
- cunoașterea normelor, a legilor și a reglementărilor naționale legate de activitatea de poliție;
- folosirea, în completarea jurisprudenței europene, a jurisprudenței naționale sau a unor exemple din jurisprudența CEDO referitoare la țara în care se desfășoară cursul (a se vedea anexa 3 pentru informații suplimentare despre identificarea jurisprudenței și despre conceperea studiilor de caz).

Sfaturi generale pentru desfășurarea unei sesiuni de formare

Respect

În cursul formării, aveți responsabilitatea de a vă asigura că toți participanții sunt tratați cu respect, chiar dacă discuțiile devin aprinse, cum se poate întâmpla atunci când este vorba despre problematica drepturilor omului. Participanții ar trebui să convină la începutul fiecărui seminar că respectul trebuie să fie o regulă de bază; astfel vă va fi mai ușor să le amintiți de această regulă mai târziu, în timpul cursului. Respectul nu înseamnă că participanții trebuie să fie de acord unii cu alții, ci înseamnă tratarea celorlalți participanți cu respect și cu toleranță. Vorbiți cu participanții și despre experiențele personale și povestirile pe care le aduc în discuție, convingându-i că acestea trebuie să rămână între membrii grupului și să nu fie reproduse în altă parte. Acest lucru este deosebit de relevant pentru grupurile formate din polițiști care conlucrează îndeaproape. Ca formator, trebuie să încercați să creați o atmosferă de încredere. Dacă un participant face o afirmație nepotrivită sau discriminatorie, răspundeți respectuos pentru a contribui la crearea unui mediu de învățare bazat pe respect.

Internalizare

Construiți-vă cursul în jurul acestei ipoteze: drepturile omului au o valoare practică pentru polițiști în activitatea lor. Cunoștințele, atitudinea și abilitățile sunt dimensiuni ale învățării esențiale pentru cursul dumneavoastră. Simpla cunoaștere a normelor și a instrumentelor din domeniul drepturilor omului este insuficientă; o persoană trebuie să aibă o atitudine de acceptare a drepturilor omului, precum și abilitățile necesare pentru a aplica în practică standardele din domeniu. Acționând asupra tuturor celor trei dimensiuni ale învățării, îi ajutați pe participanți să internalizeze aceste drepturi – un obiectiv general al educației în domeniul drepturilor omului.

Moderarea sesiunii

Metodologiile de formare interactive prezentate în acest modul necesită de multe ori ca formatorul să își asume rolul de moderator. Veți declanșa discuția, veți pune întrebările „potrivite”, veți lucra cu perspectivele și experiențele diferite ale participanților, veți completa discuția cu o contribuție proprie și veți trage concluzii, pe care le veți clarifica participanților. Pentru a fi eficient, trebuie să creați mai întâi o atmosferă de încredere, în care participanții să simtă suficientă siguranță pentru a-și spune părerea și a rămâne deschiși la părerile celorlalți. Atunci când este necesar, amintiți-le participanților să fie respectuoși și deschiși la minte.

Flexibilitate

Ar trebui să vă planificați atent sesiunile de formare și să încercați să anticipați toți factorii relevanți. Cu toate acestea, după sosirea la curs, lucrurile se pot derula altfel decât vă așteptați. Rămâneți flexibil. Lucrul cu un grup de persoane pe marginea întrebărilor despre drepturile omului este un proces dinamic, care îl obligă pe formator să adapteze metodologia și conținutul în funcție de ritmul grupului. Nu vă abateți de la obiectivele stabilite, dar pregătiți-vă să dați dovadă de flexibilitate în modul în care urmăriți ceea ce v-ați propus. Pregătiți activități și subiecte alternative, astfel încât să aveți la dispoziție mai multe opțiuni pentru gestionarea diferitelor situații apărute în cadrul cursului.

Deschiderea sesiunii de formare

Primele impresii sunt importante. O bună impresie de început poate contribui la crearea unei temelii solide a formării și poate stabili tonalitatea în care se va desfășura restul cursului. Pentru a vă asigura că sesiunea începe bine, încercați:

- **Să creați o atmosferă pozitivă, de încredere și prielnică învățării.** Participanții trebuie să se simtă „în siguranță” pentru a putea să învețe și să asimileze idei noi. Ar trebui să fie stabilite și convenite regulile seminarului. Ghidați participanții și discutați obiectivele și programul cursului pentru a crea un cadru solid în care toată lumea să se simtă confortabil.
- **Să captați atenția participanților.** Stârniți-le interesul, în special dacă aveți de-a face cu un grup care arată o atitudine negativă sau depreciativă față de curs. Folosiți o tehnică prin care să spargeți gheața sau începeți o discuție care să genereze o atitudine mai pozitivă.
- **Să înțelegeți nevoile și așteptările participanților.** La deschiderea sesiunii, încercați să vă faceți o idee despre cine sunt participanții, pentru a le înțelege nevoile și așteptările. Având aceste informații, veți putea să adaptați sau să readaptați cursul în consecință.
- **Să conturați un plan clar pentru sesiunea de formare.** În calitate de formator, aveți rolul de a-i ghida pe participanți prin etapele cursului. Prin urmare, este important să aveți o imagine clară a activităților pe care doriți să le derulați în cursul sesiunii de formare și să vă asigurați că participanții vă pot urmări cu ușurință și înțeleg concluzia spre care se îndreaptă sesiunea. Dacă nu vă este clar modul în care ar trebui să se desfășoare sesiunea și să fie ghidați participanții, acest lucru le poate produce confuzie și dificultăți în învățarea și înțelegerea temelor abordate.

Compilația de practici de formare din anexa 4 (disponibilă doar online) vă oferă câteva idei despre cum se poate deschide o sesiune de formare.

Închiderea

Alocați timp suplimentar la sfârșitul seminarului pentru eventualele întrebări rămase fără răspuns. Dacă timpul se sfârșește înainte de epuizarea subiectelor, încercați să îi ajutați pe participanți să își clarifice nelămuririle, de exemplu comunicând cu ei individual, trimițând informații întregului grup sau abordând subiectul respectiv în sesiunea următoare.

Stați de vorbă cu participanții și cereți-le feedback cu privire la sesiune. Evaluați obiectivele de învățare pe care le-ați stabilit la începutul sesiunii: în ce măsură au fost realizate? Notați răspunsurile participanților și primiți observațiile lor ca pe niște informații prețioase care vă pot ajuta să deveniți mai bun și să vă adaptați pentru următoarea experiență ca formator.

Lecturi suplimentare

Înaltul Comisar al ONU pentru Drepturile Omului (2002), *Human Rights and Law enforcement, A Trainer's guide on human rights for the police*, Geneva, disponibil la adresa: www.ohchr.org/Documents/Publications/training5Add2en.pdf

OSCE, *Trainer Skills Course for Anti-Trafficking Trainers (A 12-lesson course developed by the Police Development Unit of the OSCE Spillover Monitor Mission to Skopje)*, disponibil la adresa: <https://polis.osce.org/node/4051> (înregistrare necesară).

UNHCR (2011), *Protection Training Manual for European Border Guards and Entry Officials*, disponibil la adresa: www.unhcr.org/4d948c736.html

Anexa 3: Pregătirea studiilor de caz – sfaturi

Manualul de față prezintă câteva studii de caz preluate din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO), referitoare la obligația de a respecta și de a proteja drepturile omului, la nediscriminare și la drepturile omului în cazul polițiștilor. În funcție de obiectivele cursului dumneavoastră și de grupul-țintă, poate veți prefera să folosiți alte studii de caz decât cele prezentate în manual. În continuare vă oferim câteva sugestii utile cu privire la modul în care vă puteți concepe propriul studiu de caz. Puteți porni de la jurisprudența CEDO, dar poate fi utilă și cercetarea jurisprudenței naționale.

Alcătuirea unui studiu de caz

O hotărâre a CEDO cuprinde o analiză aprofundată a cauzei, formulată într-un limbaj juridic și cu informații cu caracter juridic. Totuși, hotărârile originale nu sunt potrivite pentru un curs de formare din cauza lungimii lor și a limbajului juridic utilizat. Ele trebuie să fie împărțite în fragmente accesibile, care să fie ușor de înțeles de către participanți.

1. Căutarea în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO)

Baza de date de jurisprudență HUDOC

Baza de date HUDOC oferă acces gratuit la jurisprudența CEDO: <http://HUDOC.echr.coe.int> Este disponibilă în limbile engleză și franceză și oferă un motor de căutare ușor de utilizat.

Pe pagina de asistență (Help) a site-ului HUDOC sunt disponibile tutoriale video și manuale de utilizare. Pentru îndrumări privind funcțiile și opțiunile de căutare, utilizatorul poate plasa cursorul pe semnul pentru mai multe detalii și exemple.

Trimiterile la jurisprudență din prezentul manual îi oferă cititorului informații cuprinzătoare, care îi vor permite să identifice cu ușurință textul integral al hotărârii sau deciziei respective.

Înainte de a începe o căutare, țineți seama de faptul că setările implicite prezintă hotărârile Marii Camere și pe ale Camerelor în ordine invers cronologică. Pentru a căuta în alte culegeri, de exemplu în cele de decizii, utilizatorul trebuie să bifeze caseta corespunzătoare din secțiunea „Document Collections” (Culegeri de documente), aflată în partea din stânga sus a ecranului.

Cel mai ușor mod de a identifica o cauză este prin introducerea numărului cererii în câmpul „Application Number” (Numărul cererii) din secțiunea „Advanced Search” (Căutare avansată) aflată în partea din dreapta sus a ecranului și apăsarea butonului albastru „Search” (Căutare).

Pentru accesarea unor documente din jurisprudență referitoare la alte aspecte, cum ar fi cele legate de azil, utilizatorul poate folosi câmpul de căutare indicat printr-o lupă în partea din dreapta sus a ecranului. În acest câmp, căutarea se poate efectua folosind:

- un singur cuvânt (de exemplu: azil, refugiați);
- o expresie (de exemplu: „solicitanți de azil”);
- titlul unei cauze;
- numele unui stat;
- o expresie logică booleană [AND (și), OR (sau), NOT (nu) și NEAR (aproape)].

Ca alternativă, utilizatorul poate deschide modul de căutare booleană simplă făcând clic pe săgeata care apare în interiorul câmpului de căutare. Căutarea booleană simplă oferă șase posibilități: *This exact word or phrase* (Cuvântul sau expresia exactă), *All of these words* (Toate cuvintele), *Any of these words* (Oricare dintre aceste cuvinte), *None of these words* (Niciunul dintre aceste cuvinte), *Near these words* și *Boolean search* (Căutare booleană). Atunci când efectuați o căutare booleană, este important să nu uitați că expresiile trebuie puse între ghilimele, iar operatorii logici trebuie scriși întotdeauna cu majuscule.

După apariția rezultatelor căutării, utilizatorul le poate restrânge utilizând filtrele care apar în secțiunea „Filters” (Filtre) din partea stângă a ecranului, de exemplu, „Language” (Limba) sau „State” (Statul). Filtrele pot fi folosite separat sau combinat, pentru a restrânge și mai mult rezultatele. Filtrul „Keywords” (Cuvinte-cheie) poate fi un instrument util, deoarece cuprinde adesea termeni extrași din textul CEaDO și este legat direct de motivațiile și concluziile CEDO.

Exemplu: Căutarea jurisprudenței CEDO referitoare la expulzări ale solicitanților de azil care îi expun riscului de tortură sau tratamente ori pedepse inumane sau degradante, în sensul articolului 3 din CEaDO.

- 1) Mai întâi introduceți expresia „solicitanți de azil” în câmpul de căutare și faceți clic pe butonul albastru „Search”.
- 2) După apariția rezultatelor căutării, selectați cifra „3” din filtrul „Violation” (Încălcare) din secțiunea „Filters” (Filtre), pentru a restrânge rezultatele la cele referitoare la articolul 3.
- 3) Apoi, selectați din filtrul „Keywords” cuvintele-cheie care restrâng rezultatele la cele relevante pentru articolul 3, cum ar fi „(Article 3) Prohibition of torture” [(Articolul 3) Interzicerea torturii].

Pentru cauzele cu o semnificație mai mare, site-ul HUDOC pune la dispoziție un rezumat (*Legal summary*). Rezumatul conține o notă descriptivă de început, o prezentare concisă a elementelor de fapt și de drept, cu accent pe punctele de interes juridic. Dacă există un astfel de rezumat, în rezultate va apărea un link către acesta, împreună cu linkul către textul hotărârii sau către decizie. Ca alternativă, utilizatorul poate căuta exclusiv aceste rezumate bifând caseta „Legal Summaries” din secțiunea „Document Collections” (Culegeri de documente).

În cazul în care au fost publicate traduceri neoficiale ale unei anumite cauze, în rezultate va apărea un link către acestea, împreună cu linkul către textul hotărârii sau către decizie. De asemenea, site-ul HUDOC oferă linkuri către site-uri terțe care găzduiesc alte traduceri ale jurisprudenței CEDO. Pentru informații suplimentare, a se vedea „Language versions” (Versiuni lingvistice) din secțiunea „Help” (Ajutor) a site-ului HUDOC.

Surse suplimentare de informații despre jurisprudență

Pagina „Press releases” (Comunicate de presă) de pe site-ul HUDOC al CEDO: este un bun punct de plecare pentru rezumate și pentru esența hotărârilor CEDO. Pagina este disponibilă la adresa: <http://hudoc.echr.coe.int/eng-press#>

Jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE): CJUE pune la dispoziție baza de date de jurisprudență CURIA, care oferă acces gratuit la jurisprudența Curții de Justiție/CJUE: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/ro/ Motorul de căutare poate fi utilizat pentru a căuta în toate documentele informații legate de cauzele soluționate sau pendinte la Curtea de Justiție, la Tribunal și la Tribunalul Funcției Publice.

Institutul pentru Drepturile Omului din Țările de Jos: această sursă sintetizează hotărâri ale mai multor instanțe și comitete pentru drepturile omului. Este disponibilă la adresa: <https://www.uu.nl/en/research/netherlands-institute-of-human-rights-sim>

Instituțiile ONG-urile din domeniul serviciului militar: aceste organisme realizează adesea rezumate ale hotărârilor relevante privind drepturile omului și ar putea reprezenta resurse utile pentru conceperea studiilor de caz pentru formare.

2. Conceperea studiului de caz

După ce ați ales cauza sau cauzele pe care le veți utiliza în cadrul cursului, trebuie să stabiliți care fapte din aceste cauze sunt relevante pentru obiectivele de formare pe care vi le-ați propus. Reuniți faptele pe care le veți utiliza în studiul de caz într-o fișă pentru participanți, dar nu uitați: cu cât mai puține, cu atât mai bine! Nu vă pierdeți în detaliile cauzei. Obiectivul este să selectați suficiente informații pentru a-i ajuta pe participanți să înțeleagă diferitele dimensiuni ale drepturilor omului pe măsură ce parcurg studiul de caz, să analizeze detaliile cauzei și să reflecteze asupra motivației instanței. Prea multe detalii ar putea face studiul de caz greu de înțeles și de urmărit.

Folosiți schema analitică prezentată în module ca ghid pentru parcurgerea cauzei (cauzelor) și selectarea detaliilor relevante. Gândiți-vă la concluziile din fiecare cauză: care dintre concluzii prezintă cea mai mare importanță? Ce elemente ale drepturilor omului pot învăța participanții de acolo?

Aveți în vedere și diversele fapte prezentate în cauza respectivă și anticipați întrebările participanților. Câteva întrebări des întâlnite sunt: când a fost pronunțată hotărârea în această cauză? Cine a emis hotărârea? Au existat și opinii diferite? Care au fost consecințele hotărârii (despăgubire, condamnare etc.)? Care a fost reacția publicului?

Criterii utile de luat în considerare în alegerea cauzelor și construirea studiilor de caz:

- **relevanța pentru activitatea practică a poliției:** hotărârea oferă îndrumări cu privire la întrebări importante legate de activitatea de poliție, cum ar fi uzul de forță în gestionarea unei mulțimi sau principiul proporționalității în gestionarea situațiilor de violență în familie;
- **utilitatea în contextul în care are loc formarea:** participanții pot urmări cu ușurință motivația instanței. De asemenea, poate că hotărârea transmite un mesaj pozitiv, de exemplu pe acela că polițiștii se bucură de drepturile omului sau că își îndeplinesc îndatorirea de a proteja;
- **cauze actuale/recente:** este posibil ca participanții să fi auzit despre cauza respectivă la știri, dacă aceasta a beneficiat de o atenție publică semnificativă;
- **cauze importante:** cauze de o importanță juridică majoră și pe care se bazează jurisprudența ulterioară, de exemplu Ribitsch/Austria, Mc Cann/Regatul Unit;
- **cauze care clarifică conținutul unui drept sau al unei obligații:** participanții înțeleg baza teoretică a obligației de a respecta și de a proteja drepturile omului și aplicarea practică a principiului ilustrat prin studiul de caz. Cauza clarifică conținutul de fond al unei norme privind drepturile omului, arătând ce se înțelege, de exemplu, prin dreptul la viață și prin obligațiile statului referitoare la acest drept.

Listă selectivă a cauzelor CEDO importante în contextul activității de poliție:**Convenția europeană a drepturilor omului****Articolul 2: Dreptul la viață**

Kontrova/Slovenia
 Mc Cann și alții/Regatul Unit
 Nachova și alții/Bulgaria
 Opuz/Turcia
 Osman/Regatul Unit
 Scavuzzo-Hager și alții/Elveția
 Stewart/Regatul Unit

Articolul 3: Interzicerea torturii și a relelor tratamente

A/Regatul Unit
 Aksoy/Turcia
 Ilhan/Turcia
 Hurtado/Elveția
 Kaya/Turcia
 Keenan/Regatul Unit
 Ribitsch/Austria
 Selmouni/Franța

Articolul 5: Libertatea și siguranța persoanei

McVeigh, O'Neill și Evans/Regatul Unit
 Fox, Campbell și Hartley/Regatul Unit
 K-F/Germania
 Litwa/Polonia

Articolul 6: Proces echitabil

Vilho Eskelinen/Finlanda

Articolul 8: Dreptul la viață privată

Halford/Regatul Unit

Articolul 11: Libertatea de întrunire și de asociere

Bączkowski/Polonia

Giuliani și Gaggio/Italia

Molnár/Ungaria

Öllinger/Austria

Plattform Ärzte für das Leben/Austria

Articolul 14: Nediscriminarea

Timishev/Rusia

Anexa 4: Compilație de activități practice

Scopul anexei 4 este acela de a vă oferi o imagine asupra modului în care alte instituții de formare pentru polițiști realizează cursuri în materie de drepturi ale omului. Aceste activități practice oferă informații despre cunoștințe și experiențe suplimentare ale formatorilor în domeniul drepturilor omului din toată Europa.

Ele sunt disponibile online la adresa: <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/fundamental-rights-based-police-training>

CUM VĂ PUTEȚI PROCURA PUBLICAȚIILE UNIUNII EUROPENE?

Publicații gratuite:

- un singur exemplar:
pe site-ul EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>);
- mai multe exemplare/postere/hărți:
de la reprezentanțele Uniunii Europene (http://ec.europa.eu/represent_ro.htm),
de la delegațiile din țările care nu sunt membre ale UE
(http://eeas.europa.eu/delegations/index_ro.htm)
sau contactând rețeaua Europe Direct (http://europa.eu/europedirect/index_ro.htm)
la numărul 00 800 6 7 8 9 10 11 (gratuit în toată UE) (*).

(*) Informațiile primite sunt gratuite, la fel ca și cea mai mare parte a apelurilor telefonice (unii operatori și unele cabine telefonice și hoteluri taxează totuși aceste apeluri).

Publicații contra cost:

- pe site-ul EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).

Abonamente:

- de la agenții de vânzări ai Oficiului pentru Publicații al Uniunii Europene
(http://publications.europa.eu/others/agents/index_ro.htm).

HELPING TO MAKE FUNDAMENTAL RIGHTS A REALITY FOR EVERYONE IN THE EUROPEAN UNION

Polițiștii care asigură posibilitatea cetățenilor de a-și exercita drepturile și libertățile fundamentale câștigă respectul și încrederea publicului. Având în vedere acest lucru, prezentul manual al Agenției pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (FRA) își propune să încurajeze practicile polițienești bazate pe drepturile omului prin integrarea formării în materie de drepturi ale omului în centrul pregătirii polițiștilor, în conformitate cu obiectivele Uniunii Europene în domeniul justiției și al afacerilor interne. Astfel, manualul transpune principii „înalte” în exerciții practice concrete care înlesnesc munca polițiștilor și îi ajută să internalizeze conceptele care conduc la practici polițienești bazate pe drepturile omului, contribuind la echiparea lor cu resursele necesare pentru a lua deciziile corecte în activitatea de zi cu zi. Manualul se axează pe aspecte care prezintă o legătură esențială cu munca de poliție, cum sunt diversitatea și nediscriminarea, interzicerea absolută a torturii, precum și drepturile omului în cazul polițiștilor. Testat la diferite academii de poliție din UE, manualul este conceput ca un instrument practic pentru asigurarea în Uniune a unor practici polițienești bazate pe drepturile omului.

FRA – AGENȚIA PENTRU DREPTURI FUNDAMENTALE A UNIUNII EUROPENE

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Viena – Austria
tel. +43 158030-0 – fax +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
facebook.com/fundamentalrights
linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency
twitter.com/EURightsAgency

Oficiul pentru Publicații